Ion Drăgușanul

Bucovina, în mărturii necunoscute

*

Ion Drăgușanul

B u c o v i n a,
în mărturii necunoscute

*

S i g i l i u l   d u m n e z e i r i i

Editura MUȘATINII
2018

Proiect editorial realizat cu sprijinul
CONSILIULUI JUDEŢEAN SUCEAVA
Preşedinte: ***Gheorghe FLUTUR***

Centrul Cultural „Bucovina" Suceava

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

DRĂGUŞANUL, ION

Editura „Muşatinii"
Suceava, str. Tipografiei nr. 1,
Tel. 0230 523640, 0757 076885 **(I.D.)**
Director general: *Gheorghe DAVID*

tipar: **Grup Muşatinii**
tipografie · editură · producţie publicitară
SUCEAVA, tel.: 0230 523640

Argument. Presa veche românească şi europeană încă mai păstrează ignorate mărturii despre Bucovina. Ce-i drept, subiectivismul patriotic sau cinismul politicianist, nostalgia românismului sau exclusivismul ortodox alterează adevăruri, dar fără a le goli de conţinut.

*

Răsfoind presa veche, am întâlnit lucruri despre care nu citisem niciodată şi, mai ales, am înţeles, dincolo de zarva şi interesele vremurilor, evoluţia şi decăderea naţionalismului, cinismul bizantin al încontrării neamurilor în faţa altarului, fina alcătuire a parvenitismului nobiliar, populismul patriotismului reprezentativ, dar şi o mulţime de întâmplări mărunte, specifice cotidianului, dar pline de învăţătură. Şi am înţeles că, în filele mai mult sau mai puţin încrâncenate ale presei vechi româneşti, zac mărturii bucovinene, care merită să fie adunate, unul câte unul, şi oferite celor care mai au nevoie de ele. Aşa se explică ardoarea cu care am adunat şi reprodus mărturiile acelea, cu ferma convingere că, durate cândva între copertele unei cărţi, ele, mărturiile vechi, pot reprezenta o zestre inedită de alte documente bucovinene.

Bucovina nu a fost otova cum o descriu mărturiile, dar nici cum o descriu istoricii nu a fost. Şi nici românismul bucovinean, ba înteţit, ba păcălit de ortodoxie, cel mai adesea filo-austriac şi... antiromânesc, duhnind de populism ieftin şi de o caraghioasă fudulie, nu a fost decât un ciudat răsfăţ obştesc, în condiţii de civilizaţie care şi ademeneşte, dar care şi sperie. De aici, ezitările, duplicitatea, balansul între modern şi eres, care dau farmec şi unicitate Bucovinei de odinioară, în care bucovineanul, de la vlădică, la opincă, se revendica din legendara Roma, dar nu punea, nici o clipită, la îndoială că Iisus Christos nu

vorbeşte decât ruseşte, aşa că îşi trăda fără ezitări neamul, numai să nu încalce liturgismul limbii slave, care îl transforma, peste noapte, din român, în rutean.

*

Mi-i tare dragă, cu toate păcatele ei, Bucovina de odinioară, aşa că o să continuu să-i adun mărturiile, pentru a le depune, cu evlavie, în serii de câte trei volume, pe rafturile memoriei.

¤

Genealogia maternă a Poetului Mihai Eminescu. Eminescu este „sigiliul dumnezeirii pe limba română", cum ar fi zis bătrânul său dascăl, Arune Pumnul, și, tocmai de aceea, nu are nevoie de înnobilări prin strămoși și străbuni, el însemnând noblețea supremă a neamului românesc, dar e nedrept să-i ignorăm genealogia pe linie maternă, câtă vreme ea mai poate fi recuperată măcar parțial, deci cu lacune care țin de mărturiile veacurilor, mărturii care, la români, nu sunt decât niște acte cadastrale primitive, care consfințesc proprietatea bunilor și străbunilor de la un anumit „moș" încoace, desprins din obștescul strămoșesc prin ieșiri din indiviziune. Neamul Iurașcu este unul răzeșesc, cu obârșie în Filimonești (Hilimonești, numit anterior Nicorina sau „satul lui Nicoară"[1]) și Crăciunești[2], din ținutul Vasluiului, dar mutat în ținutul Botoșanilor, cu atribuțiuni de administratori pe moșiile rubedeniei lor Jora, după ce Cuzenii, care concentrau pământurile tuturor neamurilor lor, din părțile sudice ale Moldovei, într-o uriașă latifundie, îi lasă fără pământuri[3], oferindu-le

[1] În 13 ianuarie 1460, Filimoneștii erau o seliște „a lui Nicoară", cumpărată de Ivașco Goenescul „de la Bâlea și Malea, fiica lui Ion, pentru 40 de zloți" (DRH 2, doc. 90, p. 129, 130).
[2] „Moşii răzăşască… a Fărâmeştilor şi a Iurăşceştilor", cum se scria într-o hotarnică a Crăciuneştilor din 21 august 1766 (Iorga, *Materiale de storie culturală*, nr. 77, p. 167).
[3] În 5 februarie 1752, Ion Iuraşcu dă partea lui de sat din Filimoneşti (selişte care s-a numit Nicorina, întărită lui Băişanu – cf. Gonţa, *Indicele numelor de persoane*, p. 102)

vagi posibilități de supraviețuire[4], deși, cu prilejul unei hotarnice la Filimonești, în 16 mai 1778, „răzeşii aduc act de la Ştefan Vodă, din 13 iunie 1460”[5].

Încercările singulare ale lui Augustin Z. N. Pop, de a întocmi o genealogie maternă a lui Mihai Eminescu au eșuat, pentru că nu s-au bazat pe mărturii ale vechimii, ci pe genealogia precară, întocmită de Octav-George Lecca pentru ramura parvenită a neamului de răzeși Iurașcu:

„Cei mai vechi cunoscuţi din această familie sunt:

Iurașcu, citat la (7113, 4 Ianuarie) 1605, ca vel Logofăt al Moldovei.

2 aprilie 1623, în sfatul Domnesc, panul Dumitru Iuraşco pârcălab de Neamţ;

Boierul Iurașco, împreună cu Başotă, erau pârcălabi de Roman la anul 1634 (7142).

Stratulat sau Stratul Iurașcu a fost mare logofăt al Moldovei, în timpul domniei lui Dumitraşco Vodă, anul 1685. Se vorbeşte de dânsul în mai multe acte de stăpânire pentru moşii, dintre 1685-95.

Petrașcu Iurașcu era vel jicnicer, după cum probează un hrisov de întăritură din anul 1689, când domnea Constantin Cantemir.

În secolul trecut (XVIII): Nicolae Iurașcu era, de asemenea,

---

lui „Ioniţă Cuzii biv Vel Pitar”, fiul lui Miron Cuza, menţionat între anii 1765-1768, ucis în 1778 de Constantin Moruzi Vodă, „fiindu-mi dumnealui şi mie niam, de pe moaşi-mea Antunica” (Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 64, p. 159). Fiul lui Ioniţă Cuza, Neculai, a fost bunicul Domnitorului, al teilea lui fecior, Ioan, ceilalţi fiind Grigore şi Gheorghe, fiind tatăl lui Alexandru Ioan Cuza (A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, I, Dacia, 1903, p. 18).

[4] Fiul lui Ion Iuraşcu a fost Grigoraş sin Iuraşcu, care fiu, „avănd el un tată „bătrân, neputincios, care şidea acolo la Vaslui, cu o soră a lui, săracă de bărbat”, deci cu Tofana Iuraşcu, se plânsese voievodului Ioan Teodor Vodă, care, în 6 mai 1761, ordona cercetări lui „Ioniţă Cuza biv Vel Stol., giudecătoriu” (Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 70, p. 161).

[5] Iorga, *Materiale de storie culturală*, nr. 92, p. 165.

vel jicnicer, la domnia lui Mihai Vodă Racovitză (1705), şi apoi cămăraş mare.

Miron Iurașcu, contimporan cu acela, a fost vel medelnicer; iar Ursu, mare căpitan de Covurlui (1710). etc.

Paharnicul Iordache Iurașcu, 1812, a avut, la începutul secolului nostru, fiu pe Ioan Iurașcu (altul decât cel din 1752, căruia Ioniță Cuza îi era „niam și" lui – n. n.), fost spătar (1835), etc.

O parte a familiei, din secolul trecut a căzut şi printre boiernaşi.

Din descendenţii actuali, este George Iurașcu, mare proprietar la Bacău etc."[6].

În general, până la Stratul Iurașcu, dar fără vreun alt răzeș Iurașcu uitat prin vechile documente moldovenești, linia genealogică bărbătească este și aceea a răzeșilor Iurașcu din Filimonești și Crăciunești, răzeşi din care se trage Raluca Iurașcu, mama Poetului, dar mai departe, adică după Stratul, mai cunoscută este genealogia „marelui Ban Iurașcu", neam îndepărtat, cu care Raluca Iurașcu se înrudea. Stratul Iurașcu, pe care în genealogia lui Augustin Z. N. Pop, îl aflăm însurat cu fata cămărașului Savu, „au fost ginerele lui Savin, ce-a fost cămăraş la Ocna", este străbunul comun al răzeşilor şi al boierilor Iuraşcu, legăturile lui de rudenie cu postelnicul Toader Caraiman, prin moșul comun Gligorașco Mogâlde, fiind confirmate în 12 noiembrie 1690[7], când Stratul Iurașcu avea cel puțin 60 de ani,

[6] Lecca, Octav-George, *Familiile boiereşti române / Istoric şi genealogie*, Bucureşti, p. 281

[7] „12 Novembre 7198 (1690). Constantin-Vodă (Cantemir). Apare la el Toader Cărăiman Postelnicul, ficiorul lui Ionaşcu Caraiman comisul (ginerele lui Gligorașco Mogâlde – n. n.), cu Stratul Iurașcu, al doilea medelnicer, ce-au fost ginerele lui Savin, ce-a fost cămăraş la Ocna". Arată un zapis al lui „Vasilie Ciaur, ce-au fost Logofăt Mare, cum la ieşirea lor din ţară, cu Gheorghe Şteafan-Vodă şi cu Vasilie Ciaur Logofătul, făcut-au Vasilie Logofătul zapis de danie şi de miluire lui Ionaşco Cărăiman Comisul, fiindu-i giupăneasa lui rudenie". Celălalt act îl arată Stratul Iuraşco. / Domnul ţine în samă că, „după ce au vinit Vasilie Logofătul cu Ionaşco Cărăiman Comisul, din pribegie, în ţară", nu ţine satul nici el, nici Cărăiman. „Şi au trăitu el în ţară 20 de ani, pără la

dacă socotim că, în martie 1658, când l-a însoțit pe Gheorghe Ștefan în pribegie, avea între 20 și 30 de ani; de aici, convingerea că Stratul Iurașcu este una și aceeași persoană cu Iurașcu, vătav prin 1650, pe care îl menționează Augustin Z. N. Pop, ignorând total legătura de rudenie dintre răzeșii Iurașcu cu Mogâldenii și urmașii lui Dumitrașcu Ștefan, voievodul Gheorghe Ștefan și fratele său, Ceaurul, cu vistierul Gheorghe Roşca, cu Mateiaş Sturza jitnicer, cu Ionașco Rusul – ascendentul familiei Russo, cu neamul Jora și cu neamul cronicarului Grigore Ureche[8], toți aceștia având un strămoș comun, în Antoniica Baisan (Băiseanul, Băseanul, Băiscanul, Băseanul, Băseanul, Bosanul), măritată cu Gligorașco Mogâldea.

---

săvârşirea lor, şi n-au mai luat acel sat". Deci se confirmă lui Iuraşco – Ruşi, 5" (Iorga, 5, doc. 220, p. 47).

[8] „Deci, un număr de zece persoane se arată urmaşi ai pârcălabului Miera, fără a se preciza nici cine era acesta, nici gradul exact de rudenie. Din studiul atent al documentului, reiese că moştenitorii lui Miera se împărţeau în trei grupe; identificarea personajelor le va evidenţia. / Astfel, sunt enumeraţi **nepoţii Salomiei Mogâldoaia**: Gheorghe Ştefan, Roşca vistierul, Caraiman, Pavel, Ionaşco Rusul şi Sturza. / **Gheorghe Ştefan** (+ 1668), viitorul voievod (1653-1658), era fiul lui Dumitraşco Ştefan vel logofăt şi al Zinicăi, fiica lui **Ionaşco Mogâldea**. / **Roşca vistierul** este Gheorghe Roşca, căruisoţie, Aniţa, era fiica lui Vasile Mihăilescul şi a **Sultanei Mogâldea**. Gheorghe Roşca era fiul vornicului Ion Roşca şi al Mariei, fiica lui Ionaşco Zbiera vornicul (+ 6 aprilie1572) şi a Irinei (Chirana). Deci, înrudirea lui Gheorghe Ştefan cu Gheorghe Roşca era prin familia Mogâldea. / **Sturza** este Mateiaş Sturza, jitnicer, mai târziu vistier, cumnat cu Gheorghe Roşca, fiind căsătorit cu o altă fată a lui Vasile Mihăilescu. / **Caraiman** este tatăl comisului Ionaşco Caraiman, despre care se ştia că era considerat ca o rudenie a lui Vasile şi Gheorghe Ştefan, şi al lui Gavrilaş Caraiman stolnic. Aceştia doi erau veri primari ai copiilor lui **Neculai Mogâldea**, mama lor fiind sora lui Neculai Mogâldea. Presupunem că e vorba de Vasile Caraiman, fiul paharnicului Ioan Procopie Caraiman (+ 1609) şi al Nastasiei I. Prăjescu, fosta soţie a lui Cristea Buhuşv. / Cât priveşte pe **Ionaşco Rusul**, viitorul logofăt, în domnia lui Gheorghe Ştefan (1654-1658) ascendentul familiei Russo, şi pe **Pavel, vornicul de gloate**, deocamdată nu putem stabili cum erau ei nepoţii Salomiei Mogâldea. / Alt grup de interese era al familiei Jora, reprezentată de „Isac Mesihnescul, nepotul lui Toader Jorii", de „Ionaşco Jora biv dvornic, ficiorul lui Simion Jorii" şi de nepotul lui Ionaşco, anume Gligoraşco Jora. // Celălalt grup de interese era reprezentat de Grigore Ureche" – Ştefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, p. 114

Eminescu se înrudea, deci, prin ascendenți, și cu Grigore Ureche, și cu Alecu Russo, și cu Alexandru Ioan Cuza, pentru că toți îl aveau drept moș-strămoș pe logofătul Ion Tăutul[9], fiul lui Tăutu pisar, menționat în Sfatul Domnesc la 7 iulie 1430[10], el însuși diac și apoi logofăt al lui Ștefan cel Mare, între 3 ianuarie 1459[11] și 21 noiembrie 1486[12].

Povestea ar începe cu un boier Fetion[13], prezent în Sfatul Domnesc al lui Ștefan cel Mare, alături de Hodco Crețovnecul, Isan de Neamț, Stețco Domocuș, Petre al lui Echim, Cotmiță, Buhte, **Fetion**, Sachiș spătar, Iuga vistier, Toader ceașnic, Crasniș postelnic, Zbiiarea stolnic, Buoreanul comis, din 5 septembrie 1458[14], până în până în 5 decembrie 1460[15], cel care primise parte din Miclăuşani, „ce se zic acum Grauri", de la „bătrânul Ştefan Voievod şi de la Alexandru Voievod" și care, conform unui uric din 27 ianuarie 1598, era bunicul lui Ieremia Băisanul (diac domnesc, între anii 1580-1621, apoi vornic)[16], care se însurase cu fata Petru Hohulea[17], fiul lui Huhulea

[9] În 3 ianuarie 1459, Ștefan cel Mare întărește un uric și cu „credința boierilor noștri", printre care „credința panului Fetion... și a panului Tăutu" (DRH 2, doc. 81, p. 117), iar în 21 noiembrie 1486, Ștefan cel Mare poruncea „credinciosului nostru pan, Tăutul logofăt, să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte" (DRH 2, doc. 265, p. 409)
[10] DRH 1, doc. 99, p. 147
[11] DRH 2, doc. 81, p. 117
[12] DRH 2, doc. 265, p. 409
[13] În sfatul domnesc, din 5 septembrie 1458, alături de Hodco Crețovnecul, Isan de Neamț, Stețco Domocuș, Petre al lui Echim, Cotmiță, Buhte, **Fetion**, Sachiș spătar, Iuga vistier, Toader ceașnic, Crasniș postelnic, Zbiiarea stolnic, Buoreanul comis (DRH 2, doc. 76, p. 111), până în 5 decembrie 1460 (DRH 2, doc. 97, p. 138).
[14] DRH 2, doc. 76, p. 111
[15] DRH 2, doc. 97, p. 138
[16] Iorga, Nicolae, *Studii şi documente cu privire la Istoria României (II). Cărţi domneşti, zapise şi răvaşe*, nr. 7, p. 142
[17] Petru Hohulea, fiul lui Huhulea postelnic și al Odochiei, nepotul lui Isaia din Răcătău, tatăl lui Ionașcu și al Vărvarei, ginerele lui Oană Huru, menționat în documentele dintre anii 1519-1617

postelnic[18] și al Odochiei, nepotul lui Isaia din Răcătău și al logofătului Ion Tăutu[19], tatăl lui Ionașcu și al Vărvarei, ginerele lui Oană Huru. Băiseanu pătrunsese în obştea răzeşească a Iurăşcenilor în 30 iunie 1602, când în faţa lui Ieremia Movilă apăreau Gherman şi Andronic, care se înţeleseseră să vândă moşia lor, deci o parte din jirebii, din Glodeni şi Hilimoneşti, lui „Eremiia Băseanul Uricar"[20].

Cu strănepoata lui Tăutu și a lui Isaia din Răcătău, cneaghina Varvara[21], Ieremia Băisanul a avut șapte copii, pe Necoară, Simion, Costin, Oprea, Antoniica, Anghilina şi Măriica, care împărțeau moșiile între ei, în 26 decembrie 1625[22]. Antoniica, măritată cu Mogâldea, fiind confirmată drept „moașa" Cuzenilor, în 10 martie 1711, de către „Maricuţa fata Drăguţi, nepoata Măricuţii, strănepoata Antonicăi, Antonica fata Irimiii Băişanului", care dă „Dumisale lui Ion văru-meu" (deci lui „Ioan biv Armaş" Cuza, menţionat ca proprietar în Crăciuneşti în 29 octombrie 1694 – n. n.), și jirebiile pe care ea

[18] Huhulea postelnic, fiul lui Isaia de la Răcătău, tatăl lui Petru și Neacșa (soția lui Sturza hatman), menționat în 1508 și 1581

[19] Prin fiul lui Petru, Ionașcu Hohulea, care declara că Huhulea (socrul lui Băișanu), nepotul lui Huhulea postelnic și Odochiei, era strănepot lui Isaia de la Răcătău și Tăutu logofăt, Ionașcu fiind cumnat lui Băiseanul, vornic, și tatăl lui Vasilie și Stratul (menț. 1620) – 1581, 1590

[20] Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 8, p. 142

[21] 14 iulie 1643, Iași: Înaintea lui Vasile Lupu, au venit „Gheorghie Jorea, fost sulger, cu fiii lui, nepoții lui Eremia Băiseanul uricar, și s-a pârât, înaintea noastră, cu Gheorghiță fost sulger, fiul răposatului Dumitrașco Ștefan logofăt, pentru jumătate de sat Tăutești, partea de jos, care acea jumătate de sat a fost jumătate partea lui **Eremia Biseanul uricari și a cneaghinei lui Varvara**, dreaptă ocină de dedină. După aceea, s-a sculat Vasilie călugăr, fiul lui Huhulea pârcălab, și a pus zălog acea jumătate de ocină, jumătate de sat, partea tatălui lui, Huhulea, la Eremia Băiseanul uricar și la cneaghina lui, Varvara..."
„Iar Dumitrașcu logofăt (care cumpărase de la Vasile călugărul – n. n.) și-a făcut privilegiu pe toată acea jumătate de sat din Tăutești, partea de jos și a învăluit și partea lui Eremia Băiseanul uricar cu partea lui Huhulea..." (DRH 22, nr. 190, pp. 215, 216).

[22] *Documenta Romaniae Historica* / Seria A: Moldova, vol. 18, doc. 408, p. 474

le moştenea: „şi i-am dăruit danie parte din Crăciuneşte"[23]. Cuzenii se trag din Ieremia Băisanu prin sulgerul Gheorghe Jora[24], care se însurase cu o fată a Antonicăi[25], și ai urmașilor acestora[26], în vreme ce Iurășcenii revendică aceeași origine, dar nu și prin Mogâlde[27], ceea ce probează că Iurășcenii, deși se trăgeau din Antonica și Mogâlde, respectau mai mult natura moșiilor primite drept zestre de către fata Băisanului în Crăciuneşti şi Filimoneşti, baștina lor, şi încredinţate lor, prin o mezalianţă neprecizată.

Revenind la Stratul Iuraşcu, pe care documentele îl confirmă şi drept „Iuraşcu, vătav prin 1650" şi care, în 12 noiembrie 1690, încă mai trăia, acesta este tatăl Tofanei Iuraşcu, mama lui Ion Iuraşcu şi

---

[23] Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 36, p. 150

[24] În 9 august 1742, „Ioniţă Postelnic, fiul răposatului Miron Cuzea", care are moşii „la Crăciuneşti, a patra parte, şi o parte în Glodeani şi neşte părţi în Graurі… ce are de la unchiu-său Toader Cuzea şi de la Băisan" (Iorga, *Materiale de storie culturală*, nr. 59, pp. 157, 158)

[25] 14 iulie 1643, Iași: Înaintea lui Vasile Lupu, au venit „Gheorghie Jorea, fost sulger, cu fiii lui, nepoții lui Eremia Băiseanul uricar, și s-a pârât, înaintea noastră, cu Gheorghiță fost sulger, fiul răposatului Dumitrașco Ștefan logofăt, pentru jumătate de sat Tăutești, partea de jos, care acea jumătate de sat a fost jumătate partea lui Eremia Biseanul uricari și a cneaghinei lui Varvara, dreaptă ocină de dedină. După aceea, s-a sculat Vasilie călugăr, fiul lui Huhulea pârcălab, și a pus zălog acea jumătate de ocină, jumătate de sat, partea tatălui lui, Huhulea, la Eremia Băiseanul uricar și la cneaghina lui, Varvara..." / „Iar Dumitrașcu logofăt (care cumpărase de la Vasile călugărul – n. n.) și-a făcut privilegiu pe toată acea jumătate de sat din Tăutești, partea de jos și a învăluit și partea lui Eremia Băiseanul uricar cu partea lui Huhulea..." (DRH 22, nr. 190, pp. 215, 216).

[26] În 28 iunie 1728: „Crăciuneşti, ce vin la ţinutul Vasluiului… cari… au fost a moşului nostru, a lui Todăraşcu Jora biv Vel Sulgeri, şi moşul nostru au fost dat-o daniia lui Ioniţă puruşnicului", mărturia lui Toader Cuzea (Iorga, *Materiale de storie culturală*, nr. 52, p. 155).

[27] În 5 februarie 1752, Ion Iuraşcu dă partea lui de sat din Filimoneşti (selişte care s-a numit Nicorina, întărită lui Băişanu – cf. Gonţa, p. 102) lui „Ioniţă Cuzii biv Vel Pitar", fiul lui Miron Cuza, menţionat între anii 1765-1768, ucis în 1778 de Constantin Moruzi Vodă, „fiindu-mi dumnealui şi mie niam, de pe moaşi-mea Antunica" (Iorga, *Pangrati*, nr. 64, p. 159).

surorii lui Tofana, nemăritată, deci „săracă de bărbat”[28], şi care, în 16 februarie 1721, îl înştiinţa pe vărul ei Cuza Spătar că „a luat nişte acte de moşie”, doar ca să „n-aibă dumnealui nici un cabalâc pentru aceste zapise căte li-am luat noi la mâna noastră”[29].

Ion Iuraşcu, menţionat de documentele moldoveneşti în 5 februarie 1752 şi în 6 mai 1761, când, bătrân şi bolnav, trăia la Vaslui, se afla, pe la 1770, împreună cu feciorul său, Toader, pe moşia Brătenii, a stolnicului Sandul Ilie, din ţinutul Başeului[30], în părţile Botoşanilor, în vreme ce un alt fiu al său, Grigoraş sin Iuraşcu, încerca demersuri pe lângă voievodul Ioan Teodor Vodă şi pe lângă ruda lui, „Ioniţă Cuza biv Vel Stol., giudecătoriu”[31], pentru recuperarea părţilor de moşii vasluiene ale străbunilor săi răzeşi. Un alt Ion Iuraşcu, dar cel din ramura boierească, era mazil în Goteşti-Covurlui, care nu are legătură cu străbunii lui Eminescu. Alţi Iuraşcu, în Moldova anilor 1770-1774, nu mai existau.

Străbunicul matern al lui Mihai Eminescu este unul dintre cei doi fii ai lui Ion Iuraşcu, Toader, care locuia prin părţile Dorohoiului, ca administrator de moşii, sau Grigoraş, care rămăsese în Vaslui. Ţinând cont de faptul că, pe atunci, se năştea Vasile Iuraşcu, la Hotin (nu există dovezi, ci doar spusele Ralucăi Iuraşcu), bunicul Ralucăi este mai probabil Toader Iuraşcu, care îşi găsise slujbă în apropierea Hotinului, şi al cărui fiu avea să fie tot administrator de moşii, în acelaşi ţinut al Botoşanilor.

Eminescu îşi ajunge sieşi, el fiind identitatea dumnezeiască a

[28] Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 70, p. 161
[29] Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 48, p. 153
[30] Academia de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti, Institutul de Istorie, *Moldova din epoca feudalismului*, vol. VII, partea I şi II, *Recensământul populaţiei moldoveneşti din anii 1772-1773 şi 1774*, Chişinău, 1975, I, pp. 522 şi 523
[31] Iorga, *Documente Pangrati*, nr. 70, p. 161

neamului românesc. Eminescu nu are nevoie de genealogii, dar, pentru că există atâtea „studii” proaste ale preţioşilor „eminoscologi” despre viaţa lui şi despre vieţile antecesorilor săi, am socotit drept datorie căutările ale căror răspunsuri vi le pun la dispoziţie.

Scrisori de-ale lui Aron Pumnul. Cine a citit, cu atenţie, seria de foiţe, publicate de dl Dr. Elie Dăianu în „Tribuna”, sub titlul „Eminescu în Blaj”, îşi va aduce aminte de o notiţă a dlui Dăianu asupra unor scrisori ale lui Pumnul, adresate unui jurist din Sibiu, în anii 1864-65, şi care scrisori, zice domnia sa, au fost publicate de dl Aurel C. Domşa în „Familia” din 1889, numerele 29 şi 30, unde dl Domşa se ocupă de biografia lui Pumnul. Scrisorile acestea se află în posesia mea şi sunt 7 la număr, le-a scris Aron Pumnul, tatălui meu, Paul Bănuţ, fost sub-jude regional în Cohalm, pe atunci încă jurist la Academia din Sibiu. Ca întreaga generaţie de studenţi din vremea aceea, aşa şi tatăl meu se lupta, se vede, cu multe neajunsuri în decursul studiilor. Dorul lui de a se pricopsi şi de a fi folositor neamului, l-a îndemnat să recurgă, în dreapta şi în stânga, după vreun ajutor. Ştiind că compatriotul său Aron Pumnul,originar din Cuciulata, comună apropiată de Cohalm, e profesor în Cernăuţi, îi scrie o scrisoare, în care îl roagă să-i facă vreo colectă sau să-i câştige, în genere, vreun ajutor.

Şi omul acesta, suflet mare ce era, cu riscul de a-şi pierde cariera şi reputaţia sa, îl ajuta mereu. Începând de la prima şi până la ultima epistolă, te surprinde tonul părintesc şi plin de dragoste, în care îi scrie. Conţin scrisorile, afară de asta, şi date istorice în tot cazul vrednice de cunoscut. Biografia scrisă de dl Domşa, în „Familia” din 1889, mă dispensează de orice comentare a epistolelor. Domnia sa citează foarte mult din ele, în întregime însă, după cât ştiu, nu s-au publicat.

Le redau fidel şi-n ortografie autografă (doar două scrisori – n. n.):

I. „Cernăuţi, 23 martie c. n. 1863. / Fiule Bănuţe! / Am primit scrisoarea ce mi-ai trimis-o. M-am bucurat că se află şi din părţile noastre vreun jurist: dea cerul ca să se înmulţească! Îmi pare rău că nu-ţi pot face colectă. Aici, în Bucovina, a face colecte înseamnă atâta cât a cere bărbat de la văduvă şi ea-i duce dorul!

Eu mă aflu tot bolnav, de cinci ani de zile, coardele inimii zic doftorii că s-ar fi învârtoşat: Doftorii si doftoriile mi-au înghiţit şi îmi înghit încă tot ce am, încât am rămas la sapă de lemn! Aici îţi trimit 10 florini, dar să crezi că nu din prisosinţă! De va da cerul să-mi iasă cura bine, să mă însănătoşesc, te voi ajuta”.

II. „Cernăuţi, 15 octombrie c. n. 1863. / Fiule Bănuţe! / Deşi mă aflu încă tot bolnav, aşa încât nici pot îmbla la şcoală, nici lucra ceva mai serios: totuşi, nu m-am putut odihni, până nu ţi-am câştigat un stipendiu anual de 160 florini v. a. Eu am aflat de trei stipendii, ce se află în Moldova pentru tineri români bucovineni, neuniţi, şi am scris pentru darea acestora, căci acum li se pierduse şi urma. Între tinerii de stipendiat am pus şi numele tău, şi dătătorul stipendiilor a încuviinţat. Însă tu eşti însemnat ca român bucovinean, neunit: de aceea, în atestatul de frecventare, ce mi-l vei trimite, la capătul anului scolastic 1864, trebuie ori să nu se însemne religia, ori să te pui ca neunit, şi bucovinean de la Râpe ori Izvoare, căci, altminteri, nu poţi avea acest stipendiu; iar de vei face aşa, îl vei putea avea până ce vei absolvi. Eu sunt îndatorat să trimit chitanţe despre darea ăstor stipendii şi atestate legiuite despre purtarea şi sporul întru învăţarea tuturor stipendiaţilor. De aceea, tu îmi vei trimite, acum, îndată o chitanţă, ce va suna în chipul următor:

Adeverinţă. / Prin aceasta adeveresc că am primit, de la domnul Arune Pumnul, profesorul din Cernăuţi, suma de o mie două sute

(1.200) piaştri, ca stipendiu pe anul scolastic 1863/4. / Sibiu, 1863. / Paul Bănuţ, jurist în anul II.

Astă sumă face 160 florini v. a., însă eu am cheltuit, cu portul poştei, până am putut câştiga stipendiul şi primi banii în mână, suma de 10 florini v. a., iar 30 florini v. a. aş dori să-i întrebuinţez ca stipendiu pentru un învăţăcel sărac de aici: deci dară ar mai rămâne suma de 120 florini v. a., pe anul acesta început, cu care cred că te vei ajunge şi cred că cu astă dispoziţie te vei învoi pe deplin.

Afară de aceea, ţi-am mal câştigat sau, mai bine, ţi-am cerşit, de la teologii Vasile Bumbac şi Ion Buliga, câte 5 florini v. a., pe care încă ţi-i voi trimite, odată cu stipendiul. Trimite-mi numai chitanţa, după formularul de mai sus, şi îndată îţi voi trimite banii prin poştă.

III. „Fiule Bănuţe! / Aici îţi trimit o sută douăzeci (120) florini austrieci vienezi, ca stipendiu pe anul scolastic 1864/5. De la locul cunoscut, cum ţi-am scris mai înainte.

Eu mă aflu foarte bolnav! Să dea Dumnezeu să fiu încă în viaţă măcar câţiva ani; nu pentru mine, ci pentru voi! De voi fi în viaţă până la anul viitor, îţi voi câştiga un stipendiu de o sută (100) galbeni pe an: Dumnezeu să ajute!!! / Primeşte, fiule, stipendiul şi urările noastre cele mai sincere de la / al tău Tataie şi maică / ***Arun şi Cătinca***" (***Luceafărul***, I, nr. 1, Budapesta, 1 iulie nou 1902, pp. 9, 10).

„**Cernăuţi, 22 Sept. c. n. 1864. / Fiule Bănuţe!** / Pleacă îndată, împreună cu mine, genunchii înaintea icoanei Maicii Domnului şi-i mulţămeşte şi tu că mi-a ajutat să-ţi pot câştiga stipendiul ştiut şi pe anul viitor 1864/5! Chiar acum am primit de la bravul Ministru scrisoarea oficioasă, cu datul: Bucureşti, 27 August 1864, Nr. 41948, în care îmi înştiinţează că, sub Nr. 3600, a însărcinat pe bancherul statului să-mi trimită acel stipendiu numaidecât.

Eu m-am temut foarte că, pe anul viitor, va înceta acel stipendiu,

din cauza inundaţiilor şi a lipsei celei mari, provocate de acea inundaţie în finanţele statului. De aceea, am scris în zece rânduri pentru acel stipendiu la toţi cunoscuţii, care au înrâurinţă la Minister, începând de la Aprilie trecut şi până la August trecut, şi necum să fi câştigat ceva, dar nici măcar răspuns n-am primit până acum.

Dar noroc de la Dumnezeu şi de la Maica Domnului, că chiar pe când avea să se hotărască astă cauză, după raportul şi petiţiunea ce am făcut către acel Minister, se făcu Ministru de învăţământ bravul bărbat Vasile Alexandrescu-Ureche, strănepotul vestitului istoric moldav, un vechi amic al meu, şi unul din cei mai renumiţi literatori români. Deci el, cu toate scăderile şi neajunsurile din ăst an ale finanţelor statului României, hotărî totuşi ca să facă ce va face şi să dea ajutor cât de puţin spre renaşterea naţionalităţii române în Bucovina: şi aşa hotărî să dea stipendiul ştiut şi pe anul viitor.

Drept aceea, fiule Bănuţ, îndată ce vei primi această scrisoare frăţească, să-mi trimeţi adeverinţă despre primirea stipendiului, căci chitanţa ce mi-ai trimis-o mai înainte nu este bună, fiindcă ai scris întrânsa datul primirii într-un timp când încă nici nu se hotărî la Minister dăruirea stipendiului. De aceea, adeverinţa ce mi-o vei trimite acum să fie fără dată, că data o voi pune eu, când va sosi stipendiul şi când ţi-l voi trimite, căci până în minutul acesta n-a sosit, dar cred de sigur că, până în două-trei zile, va sosi, de bună-seamă.

Adeverinţa, ce mi-o vei trimite, să sune din cuvânt în cuvânt în chipul următor:

Adeverinţă. / Prin aceasta adeveresc că am primit astăzi, prin Dl Arune Pumnul, profesorul literaturii române la gimnaziul plenar din Cernăuţi, suma de o mie două sute (1200) de piaştri, ca stipendiu pe anul scolastic 1864/5. Aceasta o adeveresc prin însăşi subscrierea mea proprie. Sibiu 1864. / Idest 1200 piaştri / Paul Bănuţ, / ascultător de drepturi la Academia din Sibiu”.

„Ţi-am descris, în epistola de dimineaţă, istoria stipendiului tău, şi acum, în astă epistolă, ţi-am însemnat datul şi No. Ministerial, pentru ca la tâmplare să nu mai fiu în viaţa la anul viitor, să ştii însuţi unde să mergi, să-ţi câştigi stipendiul şi mai departe.

Cu toate acestea, dacă eşti bun la Dumnezeu, fă rugăciuni şi roagă ca să mă însănătoşească Dumnezeu până la anul viitor, ca să pot face în vacanţe o călătorie până la Bucureşti: şi atunci pentru mersul de absolvit la Viena îţi voi câştiga un stipendiu cel puţin de patru sute de florini v. a. (vienezi – n. n.).

Fii sănătos, fiule! şi te sărut. Îţi doreşte / Al Tău / bolnav părinte (***Luceafărul***, I, nr. 4 din 15 octombrie nou 1902, pp. 62, 63),

„**Fiule Paule!** / Am primit scrisoarea ce mi-ai trimis-o dimpreună cu absolutoriul de drepturi. Absolutoriul e bun. Dumnezeu să-ţi insufle tărie de suflet, ca acum să poţi începe lucrarea în calea Domnului şi a naţiunii. Eu de acest absolutoriu acum, deocamdată, nu pot face nici o întrebuinţare, fiindcă întrînsul stă scris că tu eşti ardelean: apoi ştii beleaua, despre care ţi-am fost scris mai înainte.

Am văzut, din scrisoare-ţi, că tu eşti foarte disperat, atât despre soarta naţiunii din Ardeal şi Ungaria, cât mai ales despre soarta ta. Eu cred şi cunosc că nu este chiar aşa de rău, cum ne închipuim. Ce se ţine de soarta naţiunii, trebuie să ştim, că ea a ajuns acum aşa de departe în folosinţa drepturilor naţionale politice, încât nimeni nu o mai poate lipsi de acelea: deci noi putem numai să mai câştigăm, însă nicidecum să pierdem din câte avem până acuma. Dacă unii unguri fanatici şi neînţelepţi strigă prin gazete că românii au făcut rău că au trimis la Senatul împărătesc, şi prin aceea au greşit foarte mult faţă cu naţiunea ungurească, şi acest pas greşit şi-l pot îndrepta numai prin pocăinţă, dacă se vor ruga de unguri să primească ca să se unească Ardealul cu Ungaria, zicând că ungurii sunt mărinimoşi şi le vor ierta acea greşeală mare. Asta este o fanfaronadă aşa de mare, încât nu cred să i se mai afle soaţă pe pământ. Vai de român, când

va ajunge să trăiască din graţia ungurului, a sasului ori a neamţului!

Românul a dovedit, şi în timpurile barbariei, când era asuprit de toţi, că are şi capacitate înaltă, şi înţelepciune profundă, şi energie, şi bani. Şi au doară numai acuma, când sunt în folosinţa drepturilor politice, ce se află într-o stare mai rea şi mai apusă? Au doară chiar acum să fie lipsiţi de capacităţi, de înţelepţi energici şi de banii trebuincioşi? Asta să nu o creadă cineva mai mult, căci se înşeală cumplit! Românii ardeleni au bărbaţii lor cei mai învăţaţi şi cei mai zeloşi naţionalişti în cele mal înalte diregătorii, atât la guvern, cât şi la judecătorie: tot aşa şi românii din Ungaria. Românii din Ardeal şi Ungaria au astăzi două mitropolii, şi prin urmare biserica lor este neatârnată de străini: de sârbii carloviţieni şi de ungurii catolici stregonieni. Aşadar îşi pot administra biserica cum voiesc, fără amestec străin, pot ţine sinoade mitropolitane, episcopeşti, comunale sau sătene, îşi pot întemeia fonduri religionare, cum este cel din Bucovina, ca să fie asiguraţi fiecare preot, fiecare biserică, fiecare învăţător comunal; îşi pot organiza şcolile după dorinţă şi trebuinţă, cu un cuvânt, pot înflori după dorinţa inimii, căci cine îi opreşte. Aşadar, cine ar mai putea avea cuvânt să zică că românii din provinciile austriece n-ar avea libertăţi de ajuns de a şti dezvolta şi a înainta în ştiinţă, cultură şi în fericire, după placu-şi? Eu sper, fiule, că românii noştri, în scurt timp, îşi vor face toate aşezămintele de cultură, de fericire şi de înflorire. Iar dacă nu şi le vor face, atunci sunt mişei, nu mai au nimica din caracterul străbunesc român, şi atunci se cuvine, după toată dreptatea, să piară şi să le cântăm „Veşnica pomenire!”, pentru că orice fiinţă ce are mijloacele de a trăi şi a se întări, şi nu le întrebuinţează merită să piară! Eu nu cred însă aceasta despre românii austrieci de astăzi, de aceea îţi zic şi ţie, fiule Paule, leapădă-ţi ideile cele posomorite, de care pătimeşti aşa de cumplit!

Căci ce se atinge de cauza ta, tu nu stai aşa de rău, cum îţi închipui. Dacă ai absolvit drepturile, intră în vreo cancelarie şi îţi începe lucrarea, că stipendiul dorit îl poţi căpăta şi ca diregător cancelarial;

ba încă poţi face şi mai mult, adică, umblând la cancelarie, poţi şi studia şi a te pregăti de riguros, şi când eşti pregătit bine, te duci şi îţi faci rigurosul, şi vii iar în cancelarie şi te pregăteşti pentru al doilea riguros, şi aşa mai departe. În chipul acesta, câştigi două, adică: ţi se numără şi anii serviciului în cancelarie, şi îţi faci şi *doctoratul* dorit.

Eu, de voi mai putea păstra stipendiile de până acum, unul îl voi păstra pentru tine, la întâmplarea când ai intra în vreo dregătorie ca practicant fără leafă. Despre înfiinţarea stipendiilor celor mari, mă îndoiesc, în acest an, chiar şi eu însumi, din două cauze: 1) pentru că, acum doi ani de zile, au fost foarte nefericiţi în Principate, în privinţa productelor, şi de aceea finanţele lor se află în scăzământ înfiorător; 2) pentru că chiar acum se află Domnitorul dus la scăldători în Germania şi, fără el, nu se poate face nici o hotărâre despre lucruri însemnate. Cu toate acestea, sunt sigur că, până la anul, tot înfiinţez vreo două, trei, că-i bombardez necurmat şi nu le dau pace până nu vor împlini dorinţa şi trebuinţa neapărată a naţiunii.

Îmi scrii să te recomand la vreunul din căpitanii şi comiţii supremi români din Ardeal. Mie mi se pare că aceasta ţi-ar strica mai mult decât ţi-ar folosi; fiindcă atunci ar socoti oricare, cu tot dreptul, că tu eşti aşa de necapabil, cu tot absolutoriul de drepturi, încât nu poţi intra în vreo dregătorie, fără numai prin recomandaţia şi chezăşia altora. Eu, să fi fost în locul tău, aş fi colindat, până acum, pe toţi comiţii supremi români din Ardeal şi m-aş fi recomandat lor, şi le-aş fi cerut sfatul ce să fac, şi le-aş fi cerut sprijinirea şi patronarea, numai aşa se face omul cunoscut acolo unde se cuvine şi de unde poate să-i vină ajutorul. Aceasta să o faci numaidecât, cu orice chip. Îmi vei zice poate că n-ai bani de călătorit, însă eu îţi răspund că se poate călători şi fără parale, mai ales în patria ta şi între cunoscuţii tăi.

Eu îţi vorbesc din experienţa mea proprie, căci, la 1848, când m-a aruncat soarta din patrie, peste Carpaţi, n-am avut nici parale, nici vreo scrisoare de recomandaţie; ci m-am dus eu, cu capul meu, şi m-am recomandat şi la Domn, şi la miniştri, şi la boieri, literaţi, şi

m-am recomandat aşa, cât ştiu, că nu mă vor uita nici în mormânt. De aceea şi ascultă acum de acelea ce le spun, căci ştiu că eu nu pun ceva rău. Apoi, căzând revoluţia şi constituţia României şi intrând muscalii în ţară, am fost nevoit să călătoresc de acolo, şi providenţa mă îndreaptă, fără vreo precugetare a mea, spre Cernăuţi; dar eu nu aveam nici o para la sufletul meu, şi vezi, cu doi două-decari, împrumutaţi de la profesorul ardelean Nistor, am călătorit apostoleşte, de la Bucureşti, prin Urziceni, Brăila, Galaţi, Bârlad, Iaşi, Botoşani, Dorohoi, Mihăieni, la Cernăuţi, deşi, în tot drumul acela, am fost urmărit, din pas în pas, de către un emisar al lui Coşut, care emisar, înzestrat cu bani de ajuns, conduse, în mai multe locuri, precum la Bârlad, la Iaşi şi la Botoşani, sicari vagabonzi, ca să mă omoare tâlhăreşte; însă îngerul păzitor al meu mi-a descoperit secretul înfiorător şi m-a apărat de dânsul.

Iată, fiule, că se poate face călătorie şi fără parale, chiar şi în ţară străină, cu cât mai vârtos prin patria ta şi printre ai tăi. Fă, dară, şi tu aşa: du-te pe la comiţii supremi români, te recomandă lor şi le cere sfatul; şi vei vedea că, pe când te vei întoarce de la dânşii, vei avea speranţă de viaţă mai multă decât ai putea învăţa în teoria şcolii în decurs de zece ani de zile. Cearcă cu un drum şi la guvernul ţării, dacă cumva s-ar afla vreun loc deşert, ca să intri în dregătorie, fără amânare să înceapă a ţi se număra anii serviciului, căci toată ziua şi tot minutul, ce-l petreci fără slujbă, este pierdut pentru viaţă şi pentru patrie, şi pentru tine, căci tu încă ai numai o viaţă, şi nu două.

Ei, dacă soarta te-ar prigoni şi restriştea ar aduce cu sine, că tu, după toate acele încercări, să nu poţi căpăta nicăieri loc de aşezare, atunci intră în dregătorie chiar şi la saşii voştri, şi chiar şi fără leafă. Însă poartă-te aşa de sârguincios, aşa de cu reverenţă şi cu ascultare către mai-marii tăi, încât chiar şi ei să recunoască că meriţi să-ţi dea leafă, şi fii sigur că atunci ţi-o vor şi da.

Îmi scrii că ai voi să treci în Principate, să serveşti statului lor, mai ales ca fost stipendiat al lor. Asta nu se poate din capul locului;

pentru că ei au făcut acele stipendii pentru tinerii români bucovineni cu acel scop, ca tinerii ce se vor împărtăşi din ele, după absolvirea sau mântuirea studiilor, să rămână acasă, în patria lor, şi să apere drepturile naţiunii lor. Cei din Principate au pentru ţara lor stipendiaţii lor, trimişi pe la Paris, Berlin, Viena, Florenţa ş. a. Iar, pe de altă parte, nici nu s-ar cuveni să-ţi părăseşti patria ta, chiar atunci când avem trebuinţă de ajutorul ştiinţelor tale. Iată, mă vezi pe mine: m-au ales senator, la Făgăraş, încă la 1849, şi am fost şi întărit, şi, precum ştiu nemţeşte şi esamenele de drepturi încă le făceam până în trei ani de zile, aş fi putut să fiu căpitan acolo, cu leafă bună şi sigură; şi vezi, n-am primit, pentru că am ştiut că acolo se află români vrednici, care vor şti apăra cauza naţiunii şi drepturile ei, ci am rămas în Bucovina, cu leafă mică, de 630 florini v. a. pe an, şi încă şi aceea nesigură, fiindcă, pentru nişte denunţări trimese la guvern asupră-mi, din partea unor duşmani, eu nu mi-am primit întăritura definitivă de profesor, în decurs de 14 ani, adică de la 1849-1863, şi afară de aceea, am stătut tot sub priveghere secretă poliţienească, fără ca eu să fi ştiut ceva despre aceea.

Tot aşa, m-a chemat şi mă cheamă încă la Universitatea din Iaşi, ca profesor, cu leafă de 380 de galbeni pe an, şi n-am primit, nici nu primesc, deşi aici am o leafă foarte mică, fiindcă trebuinţa cere să rămân încă cu tinerimea română bucovineană, ca să o deştept din amorţeala şi letargia în care se află cufundată. Fă, dacă ţi se pare, şi tu aşa, fiule! Du-te nu unde capeţi leafă mare, căci aceea tot o cheltuieşti toată, oricât ar fi de mare, fiindcă trebuie să trăieşti după rangul lefii; ci caută să te aşezi acolo unde vezi că te cheamă providenţa să lucrezi pentru înaintarea binelui public al naţiunii, iar nu numai al tău.

Poate ţi-am scris prea multe, fiule Paule, şi poate tu nici n-ai trebuinţă de-alde astea; dar ia-le în nume de bine, căci ele provin dintr-o inimă ce te iubeşte ca pe fiul său şi ar dori să te vadă cât mai curând aşezat într-o poziţiune, în care să poţi lucra şi tu, din parte-ţi, pentru scumpa noastră mamă naţiune! / Aron Pumnul. / profesor”. (**Aurel**

Paul Bănuţ, ***Luceafărul***, I, nr. 7 din 1 octombrie nou 1902, p. 106).

*

Acum să-ţi mai scriu şi câte ceva de cele ce se ating de locul naşterii mele. Aş avea trebuinţă de un fecior de omenie, aşa, ca de 16 ani, ca să-mi fie servitor, şi să-l plătesc după cum ne va fi tocmeala. Am scris preotului Ion Pop din Comana de Jos, care este preot şi în Cuciulata, ca să vorbească cu frate-meu Ghiţă, să-mi caute unul la noi în sat; dar nu ştiu ce este, că, până acum, nu mi-a răspuns nimica. Când te vei duce la Făgăraş, treci prin Cuciulata şi vorbeşte cu frate-meu Ghiţă despre lucrul acesta şi, dacă ar găsi pe cineva, să-mi scrie cu ce simbrie şi cu ce legătură ar voi să vie, ca aşa să-i scriu dacă pot primi condiţiunile puse ori nu.

Aici îţi trimit două exemplare din broşura mea despre fondul religionar bucovinean, unul în dar ţie, şi altul, tot în dar, domnului Căpitan Bran de Lemeni, precum este scris cu mâna mea pe a doua pagină a broşurii. Te rog dă acest exemplar domnului Bran şi, cu acea ocaziune, te poţi recomanda la dânsul. Mergând către Făgăraş şi pe aiurea, să abaţi prin toate satele, pe la preoţii români, şi să-i îndupleci pe fiecare să-şi prenumere (rezerve – n. n.) câte un exemplar din broşura despre fond, adică să-ţi dea câte 1 florin 30 cruceri v. a., pe care să mi-i trimiţi de împreună cu numele şi titula (numele – n. n.) prenumeratorilor, şi eu, după primirea banilor, îndată le voi expedia exemplarele prenumărate. Spune-le să citească cu luare aminte, să vadă ce fond măreţ are biserica română din Bucovina şi cât de bine stau preoţii ei, în privinţa materială, apoi să se pregătească, pentru sinodul viitor, să facă propunere bine cugetată, ca să înceapă şi ei întemeierea unui asemenea fond pentru ei şi pentru urmaşii lor, măcar prin colecte anuale cât de mici, căci tot vor creşte, cu timpul, şi se vor înmulţi. Dea cerul ca să fie zis într-o oră bună şi să înceapă măreţul lucru!

În Pârău am o soră, măritată după David Oană. Astă primăvară

mi-a fost scris că se află în mare lipsă, din cauza anului rău, neroditor şi a bolii de vite, şi a fost zis să-i trimit bani, să-şi cumpere boi şi bucate. Mi-a sângerat inima că n-am fost în stare să-i pot trimite; pentru că eu am leafă anuală 630 florini v. a., cum poţi vedea în broşură, la pagina 188. Mai mult de jumătate din astă leafă merge numai pe doftorii; afară de aceea, fiind că pentru boala de care pătimesc, nu pot umbla pe jos, sunt nevoit să ţin un cal şi trăsură, ca să pot umbla la şcoală, şi ţinerea calului îmi mistuie cealaltă jumătate de leafă, aşa, încât, pentru trebuinţele vieţii şi ţinerea casei nu-mi rămâne nimica, ci aceasta se împlineşte din puţina avere a soţiei. Deci, trecând prin Pârâu, te rog abate şi pe la soru-mea, Maria, femeia lui David Oană, şi-i spune împrejurările mele, spunându-i să nu se supere pe mine, nici să-mi ia în nume de rău, dacă n-am putut să-i ajut sărmanei în zilele năcazului, că Dumnezeu mi-i martur că eu încă şi acum mai am datorii de plătit, cu carnete mari.

Eu nu pot pricepe de unde poate să vie un asemenea lucru, că oamenii, nefăcând mai mult iobăgie, nedând zeciuială din bucatele lor şi având pământurile lor, să ajungă la sărăcie şi la lipsă mai cumplită decât în timpul iobăgiei. De ce nu lucră ei sârguincios, căci acum li-i deschisă calea să se îmbogăţească; că au câmpurile lor, au cheltuieli puţine, aşadar ce fac, de nu se chivernisesc şi asigură cu bucate pe mai mulţi ani, înainte, ca, aşa, habar să n-aibă de anii neroditori? Eu, să fiu sănătos, m-aş îmbogăţi, în câţiva ani, de mi-aş cumpăra moşii de cele mari şi, apoi, aş face fundaţiuni pentru învăţăcei de cei buni. Îmi sângerează inima că nu pot fi între românaşii făgărăşeni şi cohălmeni, să-i învăţ cum să se cultive şi să se îmbogăţească cu foarte puţin lucru. Eu, să fiu în Cuciulata, aş face din pustiul ei pământ şi din rău întrebuinţata pădure, până în zece ani de zile, un gimnaziu plenar, cu zece fundaţiuni pentru gimnazişti şi cu zece fundaţiuni mari pentru jurişti şi practicanţi. Acolo zace pământ nelucrat mai mult decât 300 de iugăre; pământul se lucră rău, când ar putea produce înzecit mai mult tot cu aceeaşi muncă, nici mătăsăritul, nici pomăritul, nici

fânăritul meşteşugit, nici stupăritul nu se cultivă deloc, prin care, de pe un loc de zece iugăre, poate avea cineva, cu lucru de 2 luni, un venit anual de 5.000 florini v. a.

Voi, în răstimpul studiilor, vă ocupaţi, cum să vede, numai curat cu studiile, pe când eu ştiu că noi, pe timpul nostru, pe lângă studiile obligate, am citit şi am studiat toţi clasicii, toţi filosofii tuturor naţiunilor şi toţi istoricii şi lingviştii lor; fiindcă este cunoscut că, în şcoală, se învaţă numai îndrumarea spre ştiinţă, iar nu ştiinţa însăşi, aceasta se învaţă numai din studierea autorilor renumiţi, care trebuie studiaţi afară de şcoală.

Fii bun, fiule, şi, după ce vei face ce ţi-am însemnat în astă scrisoare, scrie-mi toate împrejurările şi speranţele. / Fii sănătos şi fericit, îţi doreşte, al tău amic şi părinte, / ***Arune Pumnul***". (**Aurel Paul Bănuţ**, ***Luceafărul***, I, nr. 8 din 15 octombrie nou 1902, p. 126).

Alecsandri şi Românii din Bucovina. Întâia dată când întâlnim numele lui Alecsandri, în legătura cu Bucovina, este iulie, anul 1848. Iraclie Porumbescu, un scriitor bucovinean de a doua mână (eroare gravă şi inadmisibilă – n. n.), fost colaborator la ziarul fraţilor Hurmuzachi, pe când Bucovinenii nu aveau publicişti de seamă, povesteşte câteva amintiri din acel timp. Fără a face în total impresia veridicităţii, amintirile acelea au, totuşi, meritul de a ne pune la curent cu câteva fapte indiscutabile.

„Era în vara anului 1848 – începe Porumbescu, în ale sale „Amintiri despre Alexandri" (vezi *Scrieri*, Cernăuţi, 1848, pp. 119-129). În Cernăuţi, se aflau aproape la 50 tineri moldoveni, fruntea tineretului surghiunit de Vodă Mihail Sturdza. Printre cei goniţi din patrie, erau Kogălniceanu, Negri, Cuza şi Vasilică Alexandri, cu fratele său, Iancu.

Cei mai mulţi dintre ei erau găzduiţi pe la casele lui Doxachi Hurmuzachi, din Cernăuţi, şi pe la moşia acestuia, numită Cernauca”. Urmează descrierea unei scene duioase, în jurul căpeteniei acelei familii de boieri vechi moldoveni, ce se numeşte Hurmuzachi. Simplu, dar foarte sugestiv, Porumbescu prezintă câteva stări cu adevărat patriarhale, când desenează figura acestui mare vornic, care, dis de dimineaţă, colinda pe la fiecare exilat, cântându-i imnul deşteptării!

Dar nu numai bătrânul Doxachi Hurmuzachi, acest caracter uriaş, recunoscut de ceilalţi biografi ai iui, dl A. Sturdza, Bariţiu şi Sbiera, era o personalitate distinctă între fruntaşii adunaţi, atunci, la Cernăuţi. Mândre se înălţau şi capetele celorlalţi din pleiadă, iar, văzute prin prisma contemporanului, ele iau o strălucire deosebită.

Alecsandri, privit cu „sfiala pioasă” a tânărului teolog Porumbescu, era, pe atunci, „de o statură mijlocie, dar sprintenă şi mlădioasă. Faţa îi era rotundă şi cu trăsături din cele mai simpatice. Fruntea-i bine dezvoltată, pe care nu o împresura nici un păr, până după vârful capului, ce însă nu-i scad frumuseţea. Ochii erau negri, sprâncenele încordate, apoi împreunate la mijloc, gemene una pe alta, ce-l făceau şi mai frumos, şi mai drăgălaş. El era, pe atunci, de 26-27 ani”.

Ceva mai interesante sunt amănuntele despre modul de petrecere al exilaţilor moldoveni, în frunte cu Alecsandri. „Seara, întorcându-se de la plimbare, la Cernăuţi, ţinându-se câte şase-şapte inşi de-a braţele, Alecsandri şi Negri, întotdeauna la mijloc, cântau cu toţii: Allons enfants de là patrie... Pasul lui Alecsandri era după tactul Marseilleisei”.

Până aci, găsim, deci, un Alecsandri intrat în vârsta maturităţii, cu mare trecere de scriitor şi om politic, alături de tot ce Moldova avea mai bun, un Alecsandri vesel, în îndeletnicirile sale sociale. Veselia lui ne-o mai confirmă şi următorul episod, în care intră în acţiune şi bătrânul Alecsandri.

„Bătrânul boier, tatăl Alecsandri-ştilor, venise şi el, cu câteva zile înainte, la Cernăuţi, lucru ce-i dete marelui poet şi român Alec-

sandri posibilitatea a-şi face pe dor şi a da un banchet, în onoarea proclamării republicii în Bucureşti. Se zice că bătrânul boier era cam strâns la pungă. Însă insistenţele dulci ale iubitului său Vasilică i-o dezbrăca şi, cu propria sa mână, fiind şi eu de faţă, numără bietul bătrân 125 de zimţaţi, pentru acel banchet. Era prezidat de tânărul Curtius, din Bucureşti, singurul reprezentant al Munteniei".

Celelalte amintiri ale lui Porumbescu, despre Alecsandri şi legăturile lui sufleteşti cu poporul, despre principiile de artă naţională ale bardului, inspiră mai puţină credinţă şi par a fi reconstruite, după palide aduceri aminte, dacă nu chiar născocite pe de-a întregul. Doar dragostea pentru muzică, să fie un nou adaos, la multele dovezi de voioşie nesecată ale celui ce îşi cânta singur poezia „Scumpa dragă copiliţă", pe aria din opera italiană „Norma".

Poetul avea, deci, însuşiri multe, cuceritoare şi biograful său, Porumbescu, desigur n-a fost cel mai de seamă, dintre câţi a robit.

Bucovinenii, care s-au apropiat mai mult de Alecsandri, tot cu ocazia asta, căci, până aci, nu avem cunoştinţă de o prietenie a poetului cu fruntaşii din alte ţări, au fost fraţii Hurmuzachi. Întâile lor întâlniri şi convorbiri au stabilit, între ei, o prietenie atât de strânsă, încât, de aci, înainte, numele lor rămân alăturea multă vreme, colaborând la aceleaşi ziare şi reviste, scriindu-şi, mereu, şi discutând problemele sociale şi literare, ce se iveau în cursul timpului.

Nu greşim, afirmând că toate legăturile lui Alecsandri cu Bucovina se reduc la această cooperare şi înrudire intelectuală cu cele mai marcante individualităţi din istoria culturală bucovineană. Prin Hurmuzăcheşti, Alecsandri a ajuns să contribuie, în măsura aşa de mare, la mişcarea literară, distingând, cu o fecundă colaborare originală, ziarele lor. Prin ei s-au popularizat, în provincia asta, expusă deznaţionalizării, poeziile lui Alecsandri, scrise în o limbă atât de superioară, faţa de palidele încercări ale contemporanilor. Ei au introdus, în Bucovina, şi operele dramatice ale acestuia, prin canalul unor trupe destul de bune, de la Teatrul Naţional din Iaşi. E atât de

intimă şi de intensivă colaborarea acestor elemente, pentru salvarea, deşteptarea şi întărirea românismului în „vesela grădină”, încât urmărirea activităţii lor nu e deloc lipsită de interes. Serile lungi de vară, petrecute în Cernăuţi, au fost un prilej pentru Alecsandri şi Hurmuzăcheşti nu numai a se cunoaşte, ci a făuri, totodată, un program de acţiune fecundă. În scrisorile trimise, scurtă vreme în urmă, lui Alecu Hurmuzachi şi publicate succesiv în „Bucovina”, Alecsandri, tratând despre poezia populară, rezumă, în două locuri, şi ideile, venite în discuţie, cu acea ocazie.

„Iubite Alecu, scrie poetul, în numărul de la 12 octombrie 1849 al ziarului „Bucovina”. În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva zile, de a cător plăcere îmi aduc ades aminte. Multe am vorbit noi, atuncea, despre aceste frumoase părţi ale Europei, care se numesc ţările româneşti şi despre poporul frumos, ce locuieşte în sânul lor. Aprinşi amândoi de o nobilă exaltaţie, deşi poate cam părtinitoare, am declarat, într-o ochire, patria noastră cea mai drăgălaşă ţară în lume şi neamul românesc, unul din neamurile cele mai înzestrate cu daruri sufleteşti”.

Şi scrisoarea continua, în acest ton de caldă însufleţire, vorbind despre laudele ce aduseseră ei, atunci, trecutului, apoi munţilor, văilor, obiceiurilor şi cântecelor naţionale.

Dintre toate, cântecele poporului par a fi fost subiectul principalei lor preocupări. Era un fel de modă, corolar al mişcărilor poporaniste de la 1848, a vorbi şi de literatura poporală. Sporadic, se mai făcuse, dar, până acum, niciodată nu se îndreptase toată atenţiunea asupra comorii ascunse, de veacuri, în sânul mulţimii de la ţară şi de la munte, ca în anul când s-a proclamat suveranitatea poporului. Alecsandri n-a fost izolat; o mare parte din însufleţirea sa pentru folclor o datoreşte îndemnului prietinilor săi.

„Îţi aduci aminte, scrie Alecsandri, vorbind, cu altă ocazie, despre balada „Mioriţa”, de o seară, din luna lui iulie a anului trecut, când ne aflam mai mulţi prieteni, la moşia voastră, la poetica Cernauca? Negri, Rolla şi Cuza, tu şi eu ne porniserăm toţi patru o lungă şi mult interesantă disertaţie asupra neamului românesc. Unul vorbi despre istoria lui. Altul făcu analiza proverbelor, ce le culesese din gura poporului. Un al treilea descrise obiceiurile Românilor. În sfârşit, veni rândul meu şi fusei rugat a zice balada Mioarei. Deşi eu nu o ştiam, întreagă, pe de rost, totuşi vă spusei câteva părţi din ea, care deşteptară în voi o mare admirare pentru poezia poporului. Iată dar că, în memoria acelei seri minunate din Cernauca şi în speranţa de a descoperi la lumină comorile de dulce poezie, ce stau ascunse în sânul poporului, iacă, zic, îţi trimit, acum, întreaga baladă. Oricare Român o va ceti, în gazeta ta, va avea dreptul de a se făli cu geniul neamului său” (aşa se face că „Mioriţa” a fost publicată, pentru prima oară, în „Bucovina” Bucovinei, nr. 11 din 1850 – n. n.).

Se vede, deci, din cele citate, cât de mult l-au impresionat pe Alecsandri convorbirile cu Hurmuzăcheştii. Rezultatul practic al acestor înţelegeri a fost, între altele, colaborarea poetului la ziarul „Bucovina”.

La 4 octombrie 1848, apare, la Cernăuţi, „Bucovina”, ziar redactat de fraţii George şi Alexandru Hurmuzachi. În programul acestei foi, care avea să fie „defensorul intereselor naţionale, intelectuale şi materiale ale Bucovinei, reprezentantul dorinţelor şi nevoinţelor ei, organul suferinţelor şi bucuriilor ei”, fraţii Hurmuzachi vestesc pe cetitori că şi-au asigurat „colaboraţia multor scriitori de talent”, ceea ce-i pune „în plăcută poziţie de a împărtăşi cetitorilor, pe lângă articole de interes comun, şi noi producte ale literaturii româneşti”.

Nu putem cunoaşte toate puterile de muncă ziaristică, de care se face amintire în acest pasaj. În corpul foii nu găsim articole iscălite, decât acele ale redactorilor responsabili. Mai ştim, tot de la Porumbescu, că a colaborat, la partea politică, şi Arune Pumnul, venit, tot

atunci, la Cernăuţi, din iniţiativa lui Hurmuzachi, ca să ocupe catedra de limba română. A mai scris şi Bariţiu articole politice, referitoare la stările din Austria, cum se vede din corespondenţa acestuia. Alecsandri, care e vizat prin cuvintele „noi producţii ale literaturii româneşti”, intră în şirul colaboratorilor, abia cu numărul 1 din 1849, publicând poezia „Păsărică” (în volumul „Din Moldova 1848”), cu următorul cuprins alegoric:

Albă păsărică
Ce stai singurică,
Lângă cuibul tău
Nu-i ziua senină
Or nu curge lină
Apa pe părău?

Ce plângi tu cu jale,
Vezi sorele tale
Cum se veselesc
Prin crengile-umbroase
Vezi cât de voioase
Zbor şi ciripesc.

Ce durere, spune,
Ce dor greu supune
Inimioara ta
De stai singurică,
Albă păsărică,
Şi nu poţi cânta?

„Frate-n depărtare
O pajură mare
Se-nalţă mereu:

Ghiara-i se lungeşte
Şi ochiu-i ţinteşte
Tot spre cuibul meu.

Apa-i lină, frate,
Frunza lin se bate
În codru-nflorit,
Dar cuibu-mi jos cade
Că de mult îl roade
Un şarpe cumplit".

Aluziile la stările politice şi, îndeosebi, la soarta Bucovinei sunt de tot transparente. Redactorii observară, cu drept cuvânt, în nota de la sfârşitul poeziei:

„Socotim de prisos a chema luarea aminte a cetitorului asupra alegoriei cuprinse în această poezie, ieşită din condeiul unuia din cei mai slăviţi poeţi româneşti".

De aci, înainte, „slăvitul poet" continuă a colabora sistematic. Urmează, una, după alta, poeziile „Lăcrămioarele", „Strigoiul", „Adio la Moldova" şi „Adio la mormântul lui Grigore Romalo", aceasta din urmă, cu o scrisoare, pe care o reproducem în întregime, fiind un episod necunoscut din mişcările politice, de la 1848, în Moldova:

„Soţul nostru de emigraţie, fratele nostru Grigore Romalo, e în agonia morţii, scrie Alecsandri. Martir al libertăţii, el îşi dă sufletul, poate în ora aceasta, pe patul unui spital. Jertfă a cruzimii lui Mihai Sturza, unul din cei mai buni tineri ai Moldovei, piere, acum, în amarul străinătăţii, departe de familie, departe de patrie, şi cele de pe urmă ale lui cuvinte sunt pentru nenorocită ţara noastră.

„Mor, zice el, cu jalea că nu m-a ajutat soarta să-mi dau viaţa

pentru fericirea patriei mele".

Ştiu că Grigore Romalo este unul dintre tinerii, prinşi şi legaţi de cătră vitejii fii ai lui Mihail Sturza, în seara de 29 martie 1848. El a fost maltratat mai crud decât toţi ceilalţi, de către arnăuţii năimiţi de Curte. Cu capul spart, cu pieptul zdrobit de stralurile puştilor soldăţeşti, plin de răni şi de sânge, el a fost târât, de păr, până la cazarmă şi, de acolo, trimis la Măcin.

Umezeala închisorii şi lipsa de grijă sporind şi înveninând durerile ce le pătimea sărmanul nostru amic, din seara răzbunării hoţeşti a lui Beizadea Sturza, o boală grozava se încuibă în pieptul său, o boală de care omul nu scapă, oftica. Şi, acum, acest rău nevindecabil s-a descărcat, cu atâta furie, în plămânii săi, că, în câteva zile, el a ajuns pe malul mormântului. La noapte sau mâine, poate, el va cădea înăuntru pentru veşnicie.

Bucură-se Sturza, văzând cât de bine a izbutit a pune vârf nelegiuirilor sale de 15 ani, prin moartea unui fiu al Moldovei, prin disperarea şi doliul unei familii întregi. Dar, de mai este o dreptate în cer, fantasma lui Grigore Romalo va sta necontenit în ochii lui M. Sturza şi-l va sili să dea seamă lui Dumnezeu".

Tot acolo, cu data de 31 mai 1849, Alecsandri scrie despre acelaşi caz:

„Fratele nostru s-a săvârşit, astă-noapte, pe la trei ore, în spitalul francez din Pera.

În această casă numai, el a putut găsi grijile trebuincioase unui bolnav, căci rudele lui de la Fanar nici n-au voit să-l primească în casele lor, de frica molipsirii bolii. Iată cum ne plătesc Grecii, cărora noi, Românii, le deschidem braţele, de atâtea veacuri.

Grigore Romalo a murit, în vârstă de 29 ani, cu gândul la patria sa. Încă unul de ai noştri, care ne lasă! Încă o rază de speranţă a Moldovei, care s-a stins! Peste o oră, noi, toţi emigranţii români, vom

merge să însoţim trupul fratelui nostru, la locaşul său de moarte”.

*

Sosim la o epocă dintre cele mai fericite pentru Alecsandri şi pentru literatura română, în genere: la îmbrăţişarea literaturii populare.

Într-un lung şir de scrisori, adresate lui Alecu Hurmuzachi şi apărute în „Bucovina”, în anii 1849 şi 1850, Alecsandri îşi arată toată admiraţia şi toată priceperea pentru poezia poporului, dovedind valoarea ei prin pilde citate, îndeosebi prin balade, pe care le comentează şi le împodobeşte cu impresiile sale sugestive.

Ce senzaţie au stârnit scrisorile lui Alecsandri, putem deduce din următoarea notiţă introductivă, a redacţiei de la foaia bucovineană:

„Cu deosebită plăcere împărtăşim cetitorilor noştri acest articol, în care suntem datori penei măiestre a unui bărbat, pe care noi ne ţinem de fericirea de a-l numi între amicii noştri şi pe care naţia română de mult îl preţuieşte ca pe unul din cei mai geniali poeţi ai săi. Acest articol este comentariul, pe care dumnealui binevoi a-l promite gazetei noastre. Deschizându-ne un aşa însemnat tezaur de poezie, cu totul originală şi populară, dumnealui şi-a dobândit un nou drept la recunoştinţa patriei. Noi, din parte-ne, mulţumindu-i pentru onoarea şi pentru mult preţuita conlucrare a domniei sale, ne bucurăm a aduce, aici, frumosului geniu poetic şi zelului naţional al dumisale un public omagiu” Bucovina, 12 octombrie 1849).

Omagiul era cât se poate de meritat, căci Alecsandri, prin articolele-scrisori şi prin textele, necunoscute până atunci, publicate într-u ziar dintr-o provincie străină, a făcut,în primul rând,un serviciu. Prin o lectură atât de aleasă, cum le-o oferea, se aducea cauzei româneşti un mare bine; prin descoperirea unor poezii atât de desăvârşite ca baladele voiniceşti, încrederea de sine şi vitejia lua, iarăşi, loc în şirurile populaţiei, ce, tocmai atunci, trecea prin zguduirea socială

ameţitoare a anilor revoluţionari.

În „Bucovina”, poetul publica, în materia aceasta, scrisori mai lungi asupra baladei „Codreanu” (Nr. 32, 1849); frumoasa scrisoare, cu preţioase detalii despre „Mioara”, şi, în Nr. 57, din anul 1850, articolul „Hore româneşti”. Fiecare scrisoare e urmată de texte, iar baladele necomentate îşi au notiţele lor explicative, aşa cum le-a tipărit, doi ani în urmă, Th. Codrescu, editorul celor două prime fascicole de „Balade”.

Mai târziu, Alecsandri şi-a reunit toate scrisorile într-un singur articol, mai lung, fără a-i putea însă imprima caracterul unităţii, şi le-a reprodus în volumul său de „Prosă”, cu mai multe schimbări şi omisiuni, sub titlul „Românii din poezia lor”, păstrând dedicaţia „dlui A. Hurmuzachi, redactorul foii Bucovina”.

În toate astea, se cuprinde o parte fundamentală din activitatea lui Alecsandri şi din principiile lui literare-estetice.

Putem remarca, înainte de toate, că întreg tonul, în care sunt scrise, este la înălţimea epocii poetului: plin de entuziasm şi de zgomot. Lipseşte cu totul calmul aprecierii, propriu ştiinţei. S-ar părea că bardul niciodată n-a privit poezia poporului altfel, decât prin ochi de poet.

„M-am înamorat de poezia poporală ca de o copilă din Carpaţi, tânără, mândră, nevinovată şi aşa de frumoasă, că pe soare ai putea căta, iar pe dânsa ba”, zice Alecsandri. Iar comparaţia e cea mai nimerit posibilă. El trata poezia, într-adevăr, ca pe o fată mare. Îi preamărea însuşirile, se inspira de ochii, sufletul şi puterea ei de a iubi şi a suferi. Când nu i se părea destul de frumoasă, o împodobea el, singur, cu rime de-ale sale.

Ce mirare, deci, dacă şi scrisorile, de care vorbim, fac impresia unor drăgălaşe răvaşe de iubire. Din „dulce” şi „sfânt”, din „falnic” şi „măreţ” nu încetează, fie că esplică obiceiuri de-ale poporului, fie că disecă versurile baladelor, pentru a sublinia frumuseţile lor poetice.

Nimic nu poate dovedi mai bine ca aceste răvaşe cât de mult convenea firii şi talentului lui Aecsandri poezia asta uşoară la înţeles, limpede la rostit, înviorătoare de suflet.

Însufleţirea lui e foarte explicabilă, căci în poezia populară Alecsandri s-a găsit pe sine însuşi.

Textele apărute în „Bucovina" Alecsandri le-a adunat din Moldova, Transilvania şi chiar din Bucovina „fiindcă, pân-acum, nu am avut prilej a studia decât poeziile populare ale acestor trei provincii; suntem, însă, încredinţaţi că geniul poetic al Românilor din Valahia, Banat şi Basarabia nu este mai puţin puternic şi producător", afirmă el, într-o notă din articolul despre „Horele româneşti". Şi, până la 1866, s-a convins şi despre frumuseţea poeziilor celorlalte provincii, deoarece colecţia cea mare cuprinde şi texte de peste Prut.

Activitatea asta folcloristică, pentru publicul din Bucovina a continuat-o până la încetarea ziarului, întâmplată la 2 octombrie 1850. O parte din material a rămas chiar netipărit, din cauza motivelor politice, care au determinat apunerea grabnică a organului Hurmuzăcheştilor. Astfel, cel puţin, trebuie să deducem din o scrisoare inedită, trimisă lui Alecu Hurmuzachi, probabil tocmai în timpul de agonie a ziarului. Iată cuprinsul acelei scrisori:

„Iubite Alecu, / Prin „Balada lui Bujor", ce îţi trimit acum, închei partea I a baladelor poporale, care s-au tipărit în gazeta Bucovinei şi care, în total, alcătuiesc un număr de 12: anume „Codreanul", „Păunaşul Codrilor", „Toma", „Blestememul", „Sârb sărac", „Năframa şi inelul", „Turturica", Şalga, „Bujor".

Îmi mai rămân încă multe de prelucrat şi multe de descoperit, dar nădăjduiesc că, fără întârziere, oi putea să comunic foii Bucovinei unele din următoarele balade, precum „Ştefan Vodă", „Moţoc Vornicul", „Bătrânul Novac", „Corbul", „Movila lui Purcel" (sic!), „Chira", „Vidra", „Costiţe", „Petrişor", „Giumuz", „Badiu", „Român Grue Grozovanu", „Luna şi Soarele", „Holera" ş. c.

Până a nu mă apuca încă de prelucrarea acestora, am hotărât a-ţi trimite câteva „Doine”, câteva cântece haiduceşti şi câteva „Hore”, cu gând de a răspândi mai multă varietate în publicarea poeziilor populare. Pe lângă acestea, voi adăogi şi unele cântece de jale, care poartă şi numele de cântece de lume, în societatea cea înaltă.

Îţi comunic, acum, deocamdată, o colecţie de hore, atât din Moldova, cât şi din Transilvania şi Bucovina, pe care le voi începe a publica după ce va ieşi „Bujor” la lumină. / V. Alecsandri”.

Dar colaborarea lui Alecsandri la „Bucovina” nu s-a mărginit numai în acestea. Printre poeziile populare, a publicat şi câteva originale, de dată mai veche, ca „Trei arcaşi sau altarul mănăstirii Putna”, „Barcarola siliciană” şi „Sburătorul”.

Din acelaşi timp, datează o scrisoare a lui Alecsandri către Hurmuzachi, prin care îl vesteşte că-i va trimite, pentru „Bucovina”, un roman al lui Ghica, roman rămas necunoscut, până acum. Acea scrisoare, în întregime, este următoarea:

„Constantinopole, 12 Mai 1849.

Iubite Alecule,

Am cetit cu multă plăcere rândurile ce mi-ai scris şi, drept răsplată, îţi făgăduiesc în curând să-ţi trimit bogată materie pentru foiletonul gazetei Bucovinei. Aici am descoperit, la un prieten al meu, om cu duh şi cu judecată, o scriere însemnată, plăcută şi folositoare ţărilor noastre, un roman de meurs, un soi de Jerome Paturot românesc, şi îndată am gândit la tine, iubite Chiţigoiule. Această scriere, ce bate în moravurile şi în defectele societăţii noastre din Bucureşti, este menită a atrage luarea aminte a tuturor cetitorilor şi, în urmare, cred că nu poate figura mai bine aiurea, decât în Bucovina. Mă îndatoresc, dar, a-ţi trimite, peste puţin, partea întâia şi te îndemn a tipări,

regulat, în foiletonul gazetei tale. Prietenul meu, ce doreşte a păstra anonimatul pentru toţi, afară decât pentru tine, îţi este cunoscut bine, căci numele lui este Ion Ghica; destul e să cunoşti numele autorului, pentru ca să judeci de meritul operei sale. El aşteaptă hârtiile sale de la Bucureşti şi, îndată ce le va primi, eu însumi ţi-oi expedia partea întâia a scrierii, de care ţi-am vorbit mai sus. Totodată, dacă cumva îmi aduce oarecine hârtiile mele, de la Iaşi, ţi-oi trimite şi ceva din poeziile populare, pe care tu ştii a le preţui atât de bine. Eu doresc ca foaia Bucovinei să devină cel mai bun organ de răspândire a ideilor frumoase printre Români, şi îţi făgăduiesc a lucra pentru ea, cu aceeaşi râvnă, cu care am lucrat pentru Propăşire.

Acum să venim, puţin, la politică, generalul Grabe a fost în Constantinopole, cu o misie secretă în privirea provinciilor noastre, şi, pe cât am putut afla, ei au izbutit a încheia o convenţie cu Poarta, ce cuprinde următoarele condiţii (urmează textul francez al convenţiei, care are 7 puncte, între care se cuprind: 1) Numirea unui gospodar, pe 7 ani, de Sultan; 2) suspendarea provizorie a Adunărilor generale; 3) instituirea a două comitete de revizuire; 4) cele două puteri suverane vor ocupa ţările române, ţinând pe teritoriul lor câte 25.000 soldaţi; 5) doi comisari imperiali vor fi numiţi lângă gospodari; 6) dispoziţiile acestea vor ţine 7 ani).

Iată, iubite Alecule, cum ne-au urzit nouă lanţuri duşmanii noştri, şi asta, în ochii şi sub nasul puterilor marii Europe. De acum, nu ştiu în cine să-mi pun nădejdea, căci şi Dumnezeu pare că a părăsit cauza Românilor. Poate că purtarea Ungurilor să aducă ceva prefacere în trebi, dar şi aceasta cine o poate asigura? Ceea ce m-am încredinţat este că cei mici plătesc, totdeauna, oalele stricate. Turcia are destulă putere de suflet: prin urmare, ne-au jertfit şi acum duşmanului nostru.

Sfârşesc, înştiinţându-te că Negri e sănătos şi că te sărută frăţeşte, precum şi pe Georgiţă. Asemene fac şi eu, până a nu închide acest răvaş.

Al tău frate, V. Alecsandri.

Alăturez, aici, o fabulă, intitulată „Zimbrul şi Vulpea”. Autor anonim.

Încetând ziarul bucovinean, încetează şi relaţiunile mai strânse ale lui Alecsandri cu provincia asta. Publicul este, acum, perfect orientat asupra lui. Popularitatea lui e întemeiată. E singurul scriitor care domină peste toată întinderea românească.

În noiembrie 1850, când poetul a trecut prin Cernăuţi, pentru a însoţi pe frate-său şi pe doamna Maria Cantacuzin, în drumul lor spre Paris, el scrise lui Ghica:

„Gazeta Bucovinei nu mai apare, dar Hurmuzăcheştii spun că, peste câtva timp, vor da semn de viaţă”.

Totuşi, ea n-a reapărut şi abia, 14 ani în urmă, s-a putut întemeia „Foaia Societăţii”, de aceleaşi forţe, iar Alecsandri şi-a putut face reintrarea printre luptătorii pentru emanciparea Bucovinei.

*

În intervalul de la dispariţia „Bucovinei”, până la întemeierea „Foii Societăţii pentru cultura şi literatura Românilor din Bucovina”, relaţiile lui Alecsandri şi fruntaşii cu poporul acestei provincii sunt mai puţine, dar nu sunt întrerupte. Bucovina e plină de cântecele bardului, care începeau, acum, să fie puse pe melodii, pentru a primi o răspândire şi mai mare.

În direcţia asta, familia Hurmuzachi îşi făcea în primul rând datoria. Bariţiu istoriseşte că doamnele Eufrosina şi Eliza Hurmuzachi au început, încă în anul 1849 „punerea în note” a cântecelor româneşti, iar mai târziu, şi-au asociat, pentru aceeaşi lucrare, pe cel mai de seamă compozitor bucovinean din acel timp, pe Miculi.

„Până acum, scrie Cost Hurmuzachi lui George Bariţiu, cu

data de 5 octombrie 1851, acest rar talent (artistul Miculi) a transcris, sub nemijlocita asistenţă şi îmboldire a mea şi a surorii mele Săftica (Eliza), după executarea celor mai buni lăutari, ce i-am adus din toate părţile, mai bine de 36 de cântece naţionale din cele mai frumoase, care, curând, se vor trimite la Lipsca".

Să ne oprim, puţin, la sonorul nume al lui Miculi, căci nu se poate trece peste el, într-o biografie a lui Alecsandri. Străin de origine, probabil german (armean din Cernăuţi – n. n.), Carol („Şarl" îi zice Alecsandri) Miculi s-a întors în Bucovina, patria sa, prin 1848. Făcuse studii muzicale serioase, în străinătate (fusese elevul lui Chopin, căruia îi va orchestra, mai târziu, întreaga operă – n. n.) şi era apreciat ca talent muzical extraordinar, iubit şi de Români. Alecu Hurmuzachi, vorbind despre un concert, dat la 19 aprilie 1849, îl prezintă în următoarea lumină:

„Acest concert ne-a dat prilejul să admirăm matura, frumoasa executare pianistică a dlui Miculi, ce petrece în mijlocul nostru, de când s-a întors de la Paris. Acest amabil artist, pe care Bucovina, cu mândrie, îl poate numi al său, a fost primit, la înfăţoşarea sa, cu cea mai vie bucurie. Deşi el singur e însemnat componist, a executat, însă, numai compuneri ale dascălului său, Chopin".

Alecsandri a început şi el, de timpuriu, să se intereseze de compozitorul bucovinean şi, când doi ani în urma acestei date, colecţia de melodii, anunţată de C. Hurmuzachi, a apărut, în adevăr, poetul ia condeiul şi scrie, în „România Literară" (1855, p. 110), o lungă şi entuziastă dare de seamă asupra ei.

„Cu o nemărginită bucurie, facem ştiut că o parte din cele mai duioase melodii ale poporului român au ieşit la lumină, într-un album foarte elegant, tipărit la Leopold, şi cuprinzând 48 de arii de tot soiul:

doine, hore, cântece de lume, cântece hoţeşti”, scrie Alecsandri, în articolul „Melodiile româneşti”.

În urmă, povesteşte că „autorul şi editorul acestui album este unul din Bucovina, un artist de frunte... dl Şarl Miculi, pe care societatea ambelor capitale, a Moldovei şi a Valahiei, a avut plăcere de a-l asculta şi aplauda”. Ariile le-ar fi adunat şi în voiajul, făcut la 1850, în provinciile române, „ascultând pe cei mai vestiţi lăutari din Iaşi şi Bucureşti”. Alecsandri nu are cuvinte destule pentru a lăuda „fapta patriotică” a lui Miculi şi găseşte că „albumul lui e binevenit, căci aduce un contingent de mare preţ la comoara cunoştinţelor Europei în privirea naţionalităţii noastre”. După darea asta de seamă, în care se găsesc şi alte păreri preţioase ale lui Alecsandri, precum şi reproducerea (în traducere?) a prefeţei lui Hauri Ehrlich asupra muzicii populare române, poetul şi compozitorul s-au apropiat. Nu ştim când şi unde s-au cunoscut; cert este însă că Alecsandri ţinea foarte mult ca Miculi să scrie muzica la textele sale.

Iată ce-i scrie, în privinţa asta, lui Alecu Huruzachi, doi ani după articolul din „România Literară”: „M-am bucurat foarte mult că prietenul nostru Miculi a compus o nouă melodie pentru „Hora Unirii” şi sunt încredinţat că trebuie să fie minunată. Bucuria mea însă ar fi şi mai mare, dacă aţi putea voi litografia notele, la Cernăuţi, pe formatul ce l-am trimis, pentru ca să le adaog la sfârşitul tomului meu. Acest tom are să fie gata pe la sfârşitul lui martie, tocmai pe când sperăm că presa va putea să-şi întindă aripile mai pe larg.

Aici, în Iaşi, avem numai un singur litograf şi acela lucrează astfel de încet, că te face să pierzi toată răbdarea. Notele cu „Hora Unirii” nu le poate tipări în Austria. Nu s-ar putea însă închipui ceva la Lemberg, pe sub cumpăt? Combinaţi, împreună cu Miculi, cum îţi şti, şi, dacă veţi găsi că nu este alt chip, decât a trimite la Paris notele horei, expediaţi-mi-le mie, cât mai în grabă, ca să am vreme de a scrie fratelui meu.

Oricum să fie, îmbrăţişează pe Miculi, din parte-mi, şi-i spune că am mare dorinţa de a lucra ceva împreună cu el: vreo operă sau vreo scenă istorică, fantastică, romantică etc., cum i-a plăcea". În continuare, Alecsandri scrie: „Zici că publicarea muzicii „Babei Hârca" te-a nemulţumit, fiind lipsită de cuvintele acelei operete? Trebuie, însă, să-ţi descarci mânia asupra lui Codrescu, pentru că el a făcut acea publicare. Eu n-am ştiut nimica despre dânsa, până mai deunăzi.

În volumul ce-l scot acum la lumină, îţi dedic ţie studiile mele asupra poeziei poporale, fiindcă tu eşti cel dintâi care le-ai publicat, în gazeta „Bucovina". Am adunat, în acel volum, tot ce am scris în proză, până acum, şi am adaos vreo două piese de teatru noi, o comedie şi o dramă istorică în trei acte („Cetatea Neamţului" – n. Ilarie Chendi), ce se va reprezenta în curând. Aş fi dorit mult să-mi încoronez volumul cu hora lui Miculi.

Al tău frate, V. Alecsandri.

În P. S.: „Am dat fratelui Costaki o colecţie a tuturor uvrajelor ce am publicat până acum, spre a le trimite Bibliotecii studenţilor Români din Bucovina".

De compozitorul Miculi, Alecsandri mai aminteşte, în o scrisoare din 30 ianuarie 1865, fiind vorba de poezia sa „Bucovina". E o scrisoare importantă asta, nu numai pentru că datează din preajma apariţiei „Foii Societăţii", însemnând, deci, reluarea legăturilor sale literare intime cu Bucovina, dar mai ales pentru amănuntele ce le dă asupra stării teatrului român din acel timp. Fiind necunoscută, o dăm în întregime .

„Mirceşti, 30 Ianuar, 1865

Iubite Alecu,

Astăzi e una din acele zile de iarnă, în care focul sobei pare a

se mândri de importanţa sa, căci el ţine locul soarelui. Afară, ninge cu viscol, pământul s-a învelit cu o blană albă, o blană însă ce-ţi insuflă fiori îngheţaţi; numai câţiva corbi se zăresc înnegrind şi se aud cârâind prin aer... Ei râd de ger şi trag palme, cu aripile lor, peste faţa iernii. Acum, dar, e vreme să grăim împreună, ca doi vechi amici, care au multe de spus.

Mă întrebi cum petrec şi lucrez la ţară? Petrec, cu mulţumire, în compania bibliotecii mele, şi mă ocup de compuneri dramatice. Am trimis, până acum, lui Millo, la Bucureşti, vreo 5 manuscrise, adică două comedii şi trei cântecele comice, şi, de nu aş fi fost bolnav, vreo trei săptămâni, aş mai fi adăugit ceva la acele opere uşoare.

Dacă m-ar întreba cineva de ce mă dedau la un şir de lucrări de asemenea natură, voi răspunde că lipsa de artişti capabili îmi taie aripile şi mă sileşte a mă mărgini într-un cadru potrivit cu puterile trupelor actuale din ţară. Nu îţi pot spune, dragă Alecule, ce adâncă disperare simt în sufletul meu, când mă văd lipsit de artişti de talent, care să ştie a interpreta tot ce aş voi să scriu. Adeseori, mi s-a întâmplat, la Paris, asistând la vreo însemnată reprezentare de la Theatre français, să-mi vină lacrimi în ochi, şi asta pentru că n-am actori după placul meu! Mă găsesc ca un om culcat într-un pat prea scurt, prea îngust; nu mă pot întinde, fără să mă lovesc şi să-mi fac vânătăi. Singurul om de un talent adevărat şi mare este Millo; prin urmare, lucrez mai mult pentru el şi am întreprins o serie de portrete de tipuri, sub nume de cântece comice, care sunt, totdeauna, jucate în perfecţie. Astfel, am făcut „Şoldan viteazul”, „Angheluşa doftoroaie”; „Herşcu boccegiul”, „Napoilă – retrogradul”, „Clevetici – ultra progresistul”, „Surugiul”, „Chiriţa în Paris”, „Barbu lăutarul”, „Gură-Căscată politic”, „Paraponisitul”, „Ioan păpuşeriul” etc.

Toate acestea sunt monologuri, amestecate cu cântece; unele din ele reprezintă tipuri ce se pierd, pe toată ziua, din societatea noastră, precum Mama Angheluşa, Surugiul, Barbu lăutarul, Ion păpuşeriul etc. Pentru urmaşii noştri, ce vor fi curioşi a avea o idee de timpul

actual, acele cântece le vor înfăţişa portretul fotografic. Întru aceasta consistă tot meritul lor.

*

Într-un timp când Românii de pretutindeni începeau a înţelege rostul asociaţiunilor culturale, când Bucureştenii se gândeau la societatea academică, Transilvănenii, la „Asociaţia" lor de astăzi, s-a organizat, şi la Cernăuţi, o societate, mai înainte „reuniune", căreia i-a fost rezervat un rol deosebit în mişcările culturale.

„Societatea pentru literatură şi cultura română din Bucovina", cum îşi zice ea, cu un nume împrumutat de la asociaţii similare străine, se constituie la 11/23 ianuarie 1865, mărturisind ca program „concentrarea puterilor spirituale naţionale, spre a sprijini şi dezvolta onoarea limbii, cunoştinţa literaturii şi cultura poporului. Ca preşedinte al adunării figurează George cavaler de Hurmuzachi.

Tot ce Bucovina avea mai de frunte, fraţii Hurmuzachi, Pumnul, Sbiera, Eusebie Popovici şi diferiţi membri ai familiilor boiereşti Stârcea, Vasilico etc. iau parte la punerea temeliei societăţii. Şi, chiar ia întâia lor adunare generală, fruntaşii bucovineni votează, „unanim şi cu aclamaţiune", de „mădulari onorari", pe principii poeziei noastre, Vasile Alecsandri şi Dimitrie Bolintineanu, poeţii iubiţi şi adoraţi de toată naţiunea, ale căror versuri încântătoare vor pieri numai (după) cel de pe urmă cuvânt din lume".

Era absolutismului pentru Austria fiind închisă, legile de presă deveniseră mai liberale şi ideea reînfiinţării unui organ pentru interesele culturale române putea fi realizată. Societatea, îndată după înfiinţarea sa, a şi întemeiat „Foaia", cu menirea „de a conlucra la reînvierea spirituală, a întruni inteligenţele din ţară şi de peste marginile ei spre a vorbi, faţă cu nămolul ameţitor al idiomurilor străine din Austria, iubiţilor compatrioţi, dulcea noastră limbă românească".

În deosebire de harnica „Bucovina", de la 1848-1850, noul ziar are un caracter pur literar. Cu girarea lui, ca redactor, se însărcinează

Ambrosiu Dimitroviţă, secretarul societăţii. Acest Dimitroviţă nu este o figură istorică. Născut la 1838, din părinţi preoţi, era doctor în drept, ocupa un Ioc de inferior, de conţopist în Comitetul Ţării, şi s-a distins, înaintea compatrioţilor săi, prin o singură lucrare, prin „Catihisul naţional", premiat de baronul Mustaţă. Calitatea lui de redactor al „Foii" i-a adus titlul de membru al Societăţii academice din Bucureşti, unde, însă, nu s-a prezentat niciodată. A murit, de tânăr, şi toată activitatea lui se mărgineşte la nişte articolaşe incolore.

Spiritul conducător al foii, însă, nu era Dimitroviţă. Tot în casa Hurmuzăcheştilor ardea lumina pentru Bucovineni. Cel mai fecund membru al comitetului de redacţie era George Hurmuzachi. Fratele acestuia, Alecu, la început era „împiedicat de sănătate" a se interesa de ziar. „Nu sunt nici în fruntea ei, am fost numai un an, până ce s-a înfiinţat, nici în comitetul ei administrativ, nici în acela al redacţiunii; fratele meu, George, e într-aceste", scrie el lui Alecsandri.

Totuşi, cele mai frumoase dări de seamă, despre fluctuaţia vieţii culturale din Bucovina, sunt din condeiul lui Alecu Hurmuzachi.

Alecsandri avea, de timpuriu, cunoştinţa că Bucovinenii pregătesc terenul pentru o revistă. El a scris, anume pentru inaugurarea noului organ de răspândire a culturii, poezia sa „Bucovina", care se şi publică în numărul prim al ziarului, cu nota redacţiei:

„Genialul nostru poet, dl Vasile Alecsandri a avut bunăvoinţa de a ne noroci cu această frumoasă salutare a Bucovinei, înlesnindu-ne, astfel, o inaugurare atât de îmbucurătoare a foii noastre şi dând, prin aceasta, foii speranţa că o va sprijini şi mai departe, din când, în când, cu nepreţuitul său geniu şi cu măreţele sale producte literare".

Pe cum văzurăm, efectul poeziei lui Alecsandri a fost uimitor, ca acela al unui imn deşteptător, făurit în zile revoluţionare. Dar nu mai puţin cetite, jucate şi aplaudate au fost comediile lui Alecsandri, cele vechi, care se reprezentau tocmai în această epocă, şi cele noi, care erau în curs de publicare, în coloanele „Foii". În acest chip, numele

poetului era pomenit şi cunoscut de la un colţ al Bucovinei, la altul, ca acela al unui apostol.

Conducătorilor poporului bucovinean Ie convenea foarte mult literatura pe care o făcea Alecsandri. Pentru deşteptarea poporului aveau anume trebuinţa de un ajutor ca literatura dramatică a poetului moldovean.

După înfiinţarea „societăţii”, povesteşte dl Sbiera, adeseori s-a discutat, printre membrii ei, asupra mijloacelor mai potrivite, prin care s-ar putea înviora simţul naţional în publicul mare, în toate păturile poporului. Cu toţii au convenit că mijlocul cel mai nimerit ar fi nişte reprezentaţiuni teatrale; dacă vor fi de conţinut patriotic şi naţional şi dacă vor fi executate de artişti cât se poate de buni, nu vor întârzia să gâdilească amorul propriu în publicul român, să-l împingă la mai strânsă unire şi să dovedească străinilor detractori că limba românească este destul de dezvoltată pentru artă şi literatură dramatică. Cât de juste erau aceste păreri ale bucovinenilor s-a dovedit îndată ce ele au fost puse în practică.

După prima reprezentaţie, dată Ia Cernăuţi de o trupă ieşeană (cu piesa „Radu Calomfirescu”, de I. Dumitrescu) însufleţirea a fost mare. „Nicicând nu se văzuse atâta entuziasm”, scrie tot dl Sbiera, amintind cum din piepturile publicului, cărturarilor, ale ţăranilor şi şcolarilor, izbucni cântecul:

Astăzi, fraţilor Români,
Ne vedem şi noi stăpâni
Pe-ale noastre nămestii
Ce şedeau mai tot pustii.

Întâia stagiune teatrală în Cernăuţi a ţinut, de la 1/13 martie, la 15/27 mai 1864. „Spre deplina mulţămire a publicului român, spre uimirea celui străin”, s-au reprezentat treizeci şi trei de piese teatrale, dintre care ale lui Alecsandri, „Chiriţa în Iaşi”, „Iaşii în carnaval”,

„Doi morţi vii”, „Herşcu Boccegiul”, „Scara mâţii”, „Corbul român” şi „Piatra din casă”. În a doua stagiune, 12/24 noiembrie 1864 – 9/21 martie 1865, piesele acestea s-au reluat, jucându-se, afară de ele, şi „Chir Zuliardi”, şi „Concina”.

În două articole din „Foaia” (1865, pp. 70 şi 100-106) şi în trei scrisori din „Familia” (1884, pp. 25, 37 şi 49), Alecu Hurmuzachi vorbeşte, pe larg, de succesul pieselor lui Alecsandri, ca cele mai valoroase, din câte s-au reprezentat în cele două stagiuni. Aceste articole şi scrisori iau proporţiile unor critici teatrale din cele mai serioase. În ele, Hurmuzachi manifestă, mai mult ca oriunde, cultura sa literară, gustul estetic şi muzical, cunoştinţele de teatru şi de oameni. Pe lângă toate, sunt foarte frumos scrise; îndeosebi, scrisorile sunt modele de stil şi de analize literare.

În general, Hurmuzachi se arată foarte mulţumit de rezultatele trupei, de sub direcţiunea doamnei Fani Tardini, din Iaşi, şi de caracterul literaturii dramatice contemporane. Scenele din viaţa poporului, „care ne arată pe acesta în nestricata sa naivitate şi adeseori cu toate virtuţile sale”, „amintirea datinilor trecute sau sub ochii noştri trecânde” le considera, cu drept cuvânt, ca subiecte fericit alese pentru scena poporului. Uneori, socotea însă timpul împlinit pentru producţiuni modeste şi cerea autorilor teze mai mari, trecerea la comedia de salon şi la drama istorică; fiind, în acest punct, în acord deplin cu Alecsandri.

Sub impresia frumoasei scrisori, de la 30 ianuarie 1865, şi a reprezentaţiilor recente, unde Alecsandri se afirmase, cu atâta zgomot, Hurmuzachi se grăbeşte a-i recunoaşte tot meritul pentru teatrul român şi-i scrie:

„Am fost foarte, foarte fericit că ţi-ai păstrat interesul, că nu te lasă inima să părăseşti şi să laşi în decădere ce ai creat, că tot scrii şi tot te interesezi pentru teatru, a cărui însemnătate, cu timpul şi cu datinile, nu se poate nega şi a cărui existenţă este neapărată şi trebuie sprijinită şi înnobilată. Tot asupra ta, amice, rămâne astă sarcină grea,

frumoasa misiune. Încă tot singurul eşti care scrii şi scrii tocmai ce ne este potrivit. De Kogălniceanu şi Bolintineanu ştiu că nu scriu de aceste. Pe Negruzzi poate că ar fi bine a-l mai îndemna, că comedia lui „Doi ţărani şi cinci cârlani” trebuie să o numărăm între cele mai bune, pe care le avem. Cred că şi Carada, care a scris „Urâta satului” (după cum aud, o prelucrare după „La petite Fadette”), piesă iarăşi bună şi unele canţonete, ar merita de a fi îndemnat şi povăţuit de tine. Încet, încet, s-ar mai ivi, poate, şi vreun talent.

Nu-ţi pot spune, ce mulţămire, ce satisfacţiune am, văzând că şi tu tot aşa te revolţi, te îngreţoşezi de încercările şi apucăturile cele nebuneşti ale mai multor autori, actori şi directori de teatru, care introduc piese ticăloase în toată privirea.

Iată de ce o privesc, de o adevărată binefacere, că, în sfârşit, te-ai hotărât de a scrie o dramă istorică, ştirea cea mai dorită, cea mai bună ce mi-ai putut da.

Arată-le calea, învaţă-i limba, tonul, stilul cel nobil şi poetic, precum anume şi cel popular, învaţă-i gustul firesc, nestricat, dar cult şi de a nu-şi opinti şi sili nebuneşte fantezia şi a-şi umple gura de fraze goale, pompoase, care crapă ca băşicile, dezgolind deşertul. Pune-le un model, sau mai bine cât de multe, şi Dumnezeu să te ţie lung, lung şi să-ţi conserve tot atât de lung puterea inspiraţiunii tale atât de bogate şi de frumoase”.

Cu câteva zile în urmă, Alecsandri, plăcut impresionat de căldura cuvintelor şi de adânca pricepere, cu care îl întâmpina amicul său bucovinean, îi răspunse:

„Răspund îndată la scrisoarea ta, ca să-ţi mai exprim adânca mulţumire ce-mi insuflă renaşterea simţului de naţionalitate în Bucovina. La voi, care aţi fost martori ai rătăcirilor noastre din Principate, acea renaştere se va realiza cu înţelepciune şi cu rezultate bune, căci o veţi feri negreşit de ameţeala ce produce, totdeauna, lipsa de ispită.

Am bună sperare că, sub privigherea voastră, a fraţilor Hurmuzăcheşti, spiritele vor apuca pe o cale dreaptă şi literatura se va cultiva ca o grădină cu flori şi fără buruieni sălbatice".

După astea, deschide o paranteză mai lungă asupra „Foii", laudă articolele apărute, critică, în parte, ortografia şi revine la chestia teatrului:

„Precum ţi-am mai spus-o, dragă Alecule, am, pentru scena română, o iubire părintească şi nu o voi părăsi niciodată, căci, pe lângă interesul înfloririi sale, mă domină şi amorul artei dramatice. Îmi place să lucrez pentru teatru şi mă simt oarecum legat către el şi prin lucrările de mai înainte, şi prin lipsa de autori dramatici. Până acum, am compus bucăţi mai mult sau mai puţin uşoare, în potrivire cu puterile actorilor şi cu neîndemânarea limbii: a venit însă timpul că se cere ceva mai serios, mai literar, fără a mă preocupa de gradul de înaintare a actorilor în arta dramatică. În curând, deci, mă voi pune pe lucru, de voi fi sănătos şi ferit de năcazurile agriculturii, eu care sunt osândit de un an…".

În acest ton, de convorbire literară, mai ales teatrală, scrisoarea continuă, dovedindu-ne, cu fiecare pagină, mai mult ce demnă era tovărăşia între cei doi şi cât de binefăcătoare pentru popor. Alexandru Hurmuzachi nu scrie numai reflexiuni generale asupra teatrului român şi a pieselor lui Alecsandri. El intră şi în amănunte critice, având totdeauna păreri judicioase şi căutând chiar, în unele părţi, a completa pe autor, cu sfaturile sale, pornite din o vastă cultură literară.

Un interes literar istoric special are analiza proverbului „Concina", asupra căreia trebuie să ne oprim.

Alecsandri trimisese piesa asta Bucovinenilor ca manuscript. Ea s-a tipărit abia în urmă, în „Foaia" din 1866. De jucat s-a jucat însă în a doua stagiune teatrală, de către trupa doamnei Tardini, cu o îngrijire şi un succes, care astăzi ne uimeşte, cunoscând mica importanţă a acestei prime comedii de salon. Nu ne explicăm adânca impresie ce a făcut aceasta nuvelă sentimentală dramatizată, decât prin împrejurarea

că noua lucrare a poetului ieşea, cu totul, din cercul subiectelor sale de până aci şi se apropia mai mult de trebuinţele sufleteşti ale clasei culte, ale boierimii îndeosebi, care cerea, de mult, ridicarea nivelului artistic, prin îmbrăţişarea unor subiecte din viaţa sa.

Titlul piesei era „Barcarola", ales astfel după poezia cuprinsă în text şi cântată, Ia sfârşit, de cele două personaje principale. Hurmuzachi, pentru a înconjura un echivoc, i-a schimbat acel titlu, dându-i-l pe cel de astăzi, mai potrivit cu subiectul:

„Am pus piesei numele „O partidă de concină", scrie Hurmuzachi poetului, ca să mulţumim şi pe aceia care se bucură, când şi titlu e naţional, şi a evita un amestec cu barcarola, care s-a cântat deunăzi; pentru asta, dar, mă vei scuza".

Vorbind despre caracterul piesei, Hurmuzachi ne lămureşte asupra înţelesului „proverbului" dramatic.

„Proverb, adică o comedie elegantă, de salon, cum se zice, de tot mică, fără acţiune dramatică şi fără intrigă, un gen nou de comedie, ivit, în timpul din urmă, la Francezi, a căror limbă fină e atât de aptă pentru conversarea elegantă. În o asemenea simplă convorbire, dar, se cuprinde şi trebuie de căutat meritul acestor proverbe, care sunt, cum am zis, un fel nou al literaturii dramatice şi se ţin de comedia înaltă sau nobilă. Scopul lor nu e de a căutat mari prin acţiuni încurcate şi poznaşe, ci mai lin şi plăcut, acela pe care îl poate produce jocul, cum am zice lucirea, scânteierea spiritului cult şi fin, asupra altor spirite culte şi mulţumirea pe care gluma delicata, umorul fin şi limba elegantă îl pot aduce acestora".

Reproducem definiţia asta, pentru că ea precizează unul din multele genuri dramatice, îmbrăţişate de Alecsandri, pe care adeseori îţi este cu neputinţă a le deosebi, după caracterul lor.

Important este, iarăşi, că, la montarea şi jucarea presei, Alecu Hurmuzachi a introdus câteva modificări, între altele omiţând şi un pasagiu, ce îi părea prea sever şi prea jignitor pentru filologii ardeleni.

Se ştie că Alecsandri, cu simţul lui atât de dezvoltat pentru o

bună limbă românească, era de o intransigenţă fără de pereche împotriva reformatorilor latinişti. În corespondenţa sa, în „Dicţionarul grotesc”, în comedii şi articolaşe de reviste, găsim pagini de o satiră crudă la adresa „ciuniştilor” şi „iuciunililor”. E un capitol acesta, în care se oglindeşte o întreagă luptă lingvistică, câteva decenii de prefacere culturală şi nu trebuie să ne mai mirăm de animozităţile şi exagerările din ambele părţi.

O asemenea ieşire, contra gramaticilor, se găseşte şi în „Concina” şi e oarecum la locul său, căci Leonard, bătrânul născut şi crescut înainte 1848, avea toată dreptatea să regrete stricarea limbii, „această comoară naţională, păstrată cu sfinţenie de strămoşii noştri”. Lui Hurmuzachi îi era, însă, teamă ca pasagiul să nu jignească pe cineva şi-i scrise lui Alecsandri:

„Un lucru îţi spun în sinceritate, că am lăsat afară două linii, acolo unde iar pocneşti în filologii ardeleni, că se linguşesc şi se târâie pe brânci. Aici nici nu aş fi putut spune asta. Şi-apoi, aluziunea e prea specială: de vei voi s-o laşi afară sau s-o fac mai generală, piesa nu va pierde nimic din frumuseţea şi valoarea ei şi nu va vătăma, fără nevoie, o jumătate din Români, toţi cei de dincoace, care, altminteri, s-ar putea bucura, ca şi noi, de ea. *Rends-moi cette grace*, iubite Vasilică, şi nu-i pocni, şi astă dată, aşa de-a dreptul.

Fiind la Iaşi, te poţi încredinţa, în toate zilele, şi de demnitatea profesorilor ardeleni, şi cred că nu ar fi bine de sprijinit nici aceştia, în ura şi lupta lor în contra eterohtonilor; urât lucru în sine (e vorba de războiul, de aproape un veac, între etimologişti, inclusiv cei bucovineni, care se puseseră pe „tradus” chiar şi textele lui Alecsandri, şi fonetişti – n. n.).

Graţie acestei omisiuni, piesa a putut fi gustată de toată suflarea bucovineană şi stagiunea teatrală s-a putut închide, cu un succes neobişnuit de tumultuos pe scena română.

„Astfel s-a încheiat, în chipul cel mai potrivit şi mai frumos, şirul reprezentărilor Teatrului Naţional din ist an şi s-au adus, totodată,

spre bucuria tuturor, şi omagiul dator aceluia, care este, în timpul nostru, nu numai cel mai însemnat poet, ci totodată şi cel mai mare autor al Românilor”, termină Hurmuzachi darea sa de seamă, prin care ne dovedeşte, încă o dată, că în inimile Bucovinenilor se înălţase un altar de veneraţie, poetului de la Mirceşti.

Alăturea de reprezentaţiile teatrale, continuau a influenţa, asupra Bucovinenilor, şi bucăţile literare ale lui Alecsandri. În „Foaia” din 1865, el publica, afară de „Bucovina”, poeziile „La o mamă”, „Sus la stâncă”, „Cântec vechi de lume”, „Tudora din Târguşor” şi patru „Imnuri şcolare”, cu următorul fragment de scrisoare:

„Ai auzit, negreşit, de Azilul Elena, în care sunt crescuţi copiii lepădaţi de părinţii lor. În acel locaş, instituit şi protejat de Măria Sa Doamna Românilor, s-a introdus muzica vocală şi, în toate zilele, copii cântă, în cor, imnuri religioase, care produc o mare impresie în sufletele inocente. Îţi trimit, pentru foaia societăţii, acele imnuri, ce, după îndemnul Măriei Sale, le-am compus, pe măsura melodiilor adoptate în şcolile de copii din Franţa”.

Aceste poezii şi cântece, ca şi altele, din anul 1866 şi 1848 („Suvenir de la Prale”, „Dorul mumei” şi „Mariei Docan” etc.) n-au fost primite în ediţia completă a poeziilor lui Alecsandri şi abia la o ediţie din anul curent au fost adăugate, la cele cunoscute.

Anul 1865 pare a fi fost, pentru Alecsandri, unul din cei mai fericiţi, sub raportul succesului şi al producţiei lui, în genere. Afară de „Barcarola”, „Florin şi Florica”, apărute în „Foaia” din 1866, el a mai scris „Covrigarul”, scena din „Poarta Cişmigiului”, „Kera Nastasia”, cânticel; „Arvinte şi Pepelea”, poveste într-un act; „Drumul de fier”, comedie în două acte „şi am început o mare comedie, în 5 acte, intitulata „Ciocoii regimentului”, care o să fie urmată de „Ciocoii convenţiei”. Iată, iubite, rezultatul iernii mele”.

Din o altă scrisoare, vedem că şi „Harţă Răzeşul” a fost scrisă în iarna acelui an. Din corespondenţa lui Hurmuzachi, merită o

specială amintire scrisoarea politică, cu data de 20 martie 1866. Ea tratează despre detronarea lui Cuza, înregistrată de Alecsandri cu multă amărăciune; despre alegerea de Domn a Contelui de Flandra, alegere persiflată cu destulă ironie, despre „foştii mei amici, ce sunt la putere şi au găsit de cuviinţă a mă lăsa la o parte”.

„E curios, iubite Alecule, adăugă el, în legătura cu apostrofarea prietenilor săi de odinioară, de a vedea cum oamenii îşi însuşesc tot patriotismul şi toată capacitatea, îndată ce ajung la o culme oarecare şi cu ce uşurinţă ei acuză pe ceilalţi muritori de rea credinţă şi de ignoranţă. Pentru mine, găsesc un bun subiect de comedie în această slăbiciune şi îmi propun de a descrie un proverb asupră-i, destinat pentru Foaia Bucovinei”.

O legătura directă cu subiectul ce ne interesează însă are o altă scrisoare către Hurmuzachi, în care-l anunţă că „dacă n-aş fi în duşmănie cu frigul şi obligat a mă închide, iarna, în bârlog, ca ursul în pădure, aş răspunde, cu venirea mea în Cernăuţi, la chemarea prezidentului Societăţii bucovinene şi, astfel, aş avea fericirea de a revedea pe vechii mei amici Hurmuzăchesti, cărora le păstrez o nestimată iubire frăţească”.

Dorinţa asta putu s-o realizeze, însă, abia către sfârşitul anului 1866.

În zilele din urmă, ale lui decembrie 1866, Alecsandri, „ilustrul reprezentant al literaturii noastre şi al geniului naţional”, cum îl cunoşteau Bucovinenii, s-a înfăţişat, în sfârşit, înaintea admiratorilor săi, împlinindu-le, astfel, una din cele mai arzătoare dorinţe.

„Îndemnat de statornică, adevărat frăţească şi românească simpatie pentru Bucovina, pe care de mult o cunoaşte, şi-a îndreptat, în călătoria sa spre Paris, în adins drumul pe aici, ca să ne dea, măcar în fugă, încă o probă de interesul cel viu, cu care dumnealui urmează şi petrece necontenit, toate năzuinţele şi încercările patriei noastre, pe calea mântuirii, a dezvoltării şi a culturii naţionale”, zice entuziastul

Hurmuzachi, în frumoasa dare de seamă, despre petrecerea poetului în Cernăuţi şi, continuând a-l zugrăvi, în toată măreţia pe care o vedea şi simţea cu adevărat, el mai adaogă reflexii, atât de caracteristice pentru cei ce vor a cunoaşte farmecul ce-l răspândea Alecsandri în jurul său:

„Chiar şi cine nu ar fi având fericirea de a cunoaşte pe Alecsandri îi cunoaşte şi iubeşte numele, astăzi cel mai popular între Românii de la Moina, de la Milcov, de la Prut, de la Carpaţi, pentru că acel nume a devenit identic cu aceea ce Românul are mai scump şi mai frumos, cu aceea ce, împreună cu limba sa, e legătura cea mai puternică şi neîntreruptă între toţi fiii unei mume, adică cu poezia naţională”.

Intrarea în Cernăuţi a poetului mirceştian a fost triumfală, cum se şi cuvenea unui rege al poeziei: omagiile ce i s-au adus erau, în adevăr, extraordinar de mari şi nu pot fi asemănate decât cu primirea ce se face unui cuceritor, întors, din luptă, la poporul ce-i iese înainte, cu stâlpi ornaţi şi flori. Membru onorar al „Societăţii”, era natural să fie sărbătorit, în primul rând, în sânul acesteia. Abia sosit, comitetul şi preşedintele societăţi se şi prezentară la locuinţa-i luminoasă, ca să-l salute de bine-venire, „ce se împlini în modul cel mal demn, prin mijlocirea unei scurte adrese, compuse în termenii cei mai frumoşi, de Samuil Andrievici”, pe atunci consilier consistorial.

Alecsandri se duse, apoi, în localul Societăţii, ca să primească, şi acolo, onorurile. Decoraţii; urări de bună venire; ferestre iluminate feeric; „în faţă, pe perete, decorat cu frumoase covoare, dintre plante şi flori se ridica portretul poetului, purtând o cunună de lauri; iar pe masă era un exemplar frumos al poeziilor sale, acoperit de cununi de flori şi de lauri”.

Remarcabil este discursul („orăciunea”), pe care l-a rostit, aici, profesorul Calinciuc, vicepreşedintele societăţii. Amintind meritele lui Alecsandri pentru Bucovina, merite de care toţi fruntaşii bucovineni erau atât de conştienţi, declară că „Societatea” se simte mult îndatorită şi-i va fi pururea recunoscătoare pentru „simpatia statornică

şi concursul moral neîntrerupt".

Alecsandri era în elementul său. Asemenea solemnităţi erau atmosfera în care se simţea bine, căci avea multe calităţi de a primi onoruri şi a fascina pe cei ce i le aduceau. De o atenţie rară, faţă de toţi şi de toate, impresia adâncă, ce o făcea, atinsese o culme, când pronunţă discursul, pe care Hurmuzachi îl parafrazează astfel:

„Răspunsul domniei sale era ca tot ce suntem deprinşi a auzi de la dumnealui, frumos şi cordial, zis în cuvinte a căror sinceritate pătrunde la inimă şi cu un aer de nobilă modestie, ce-l distinge atât de mult şi uimeşte totdeauna pe cei ce-l ascultă".

După ce a vorbit despre rolul societăţii pentru „viaţa intelectuală" şi „unitatea spiritului naţional", face făgăduinţa solemnă că va conlucra, şi pe viitor, la scopurile societăţii bucovinene şi ale organului lor de publicitate. Un moment plăcut pentru poet a fost un dar de flori al damelor române.

„Mişcat adânc de atenţiunea atât de delicată, cu care-l bucurară doamnele, rugă pe dl Sbiera a le rosti mulţumirile sale, rezervându-şi de a le exprima aceasta şi pe cale mai dreaptă".

Epilogul lungii dări de seamă a lui Hurmuzachi e prea frumos, ca să nu-l reproducem:

„Se pare, zice el, vorbind de înfăţişarea simpatică, lipsită de pretenţii, blândă şi demnă a lui Alecsandri, se pare că toţi cei de faţă eram pătrunşi de încredinţarea de a ne fi îndestulat pe noi înşine, prin astă cordială şi solemnă manifestare, dovedind, prin ea, că ştim a aduce omagiul nostru aceluia care e unul din antemergătorii Românilor, că, onorându-ne pe noi înşine prin aceasta, ştim a da onoarea cuvenită aceluia care însuşi este o ilustraţiune, o onoare a naţiunii, că suntem recunoscători, că suntem recunoscători acelora care lucrează, pe oricare cale, cu geniul său, cu talentul, cu pilda, cu fapta sau cu cuvântul, cu energia şi sârguinţa, spre ridicarea şi mântuirea ei, că-i susţinem şi inspirăm pe ei înşişi, cât de înalţi şi iluştri ar fi, prin simpatia, prin iubirea, prin aclamarea noastră şi prin încredinţarea, ce le

dăm, că suntem pururea şi cu tărie hotărâţi a-i urma pe acea cale”.

Despre sinceritatea acestor ovaţii nu trebuie să ne îndoim. Alecsandri le descrie întocmai. în răvaşul către soţia sa, şi adaugă cu puţin umor:

„Se vede că-s mare poet, judecând după complimentele ce am primit; eu nu mă credeam aşa de mare. Aice, piesele mele au produs un efect extraordinar; toţi cântă cântecele din „Florin şi Florica”, iar mai cu seamă poezia ce am adresat Bucovinei a ajuns a fi cântecul naţional de aice, în ciuda Nemţilor”.

*

„Timpul gloriei din Cernăuţi” numeşte poetul, tot acolo, zilele puţine, petrecute, la sfârşitul lui decembrie 1866, în cercul prietenilor săi entuziaşti.

De-aci luă drumul, peste Lemberg şi Viena, la Paris, de unde continua a le trimite material literar pentru foaie. Întâiul semn de viaţă, trimis din Paris prietenilor săi, era însă o scrisoare, dintre cele mai importante din acest timp, importantă, fiindcă, în mod obiectiv, ea tratează despre influenţa Hurmuzăcheştilor în Bucovina şi atinge una din cele mal gingaşe chestiuni politice, vorbind despre Cuza.

Iată cuprinsul acelei scrisori, interesantă şi pentru mărturisirile personale ale poetului.

„Paris, Februarie 1867.

Iubite Alecu,

Am primit, chiar acum, răvaşul tău, din 3 februarie, şi îţi răspund îndată, pentru ca să te felicit că ai fost ales deputat. Alegătorii au probat că ştiu a preţui onorabilitatea caracterului, patriotismul înfocat şi inteligenţa dezvoltată prin studii serioase. Dacă s-ar putea ca să fie compusă Camera Bucovinei tot de oameni ca tine şi ca fraţii tăi, negreşit că soarta Românilor de acolo ar ajunge la un mare grad de fericire. Oricum să fie, însă, eu am bună sperare că, deşi în număr

mic, voi, câţiva oameni cu bună credinţă şi devotament, veţi face mult pentru a nimici tendinţele duşmane, ce cată a lovi în naţionalitatea română.

Când se face un început, şi când începutul e bun, el prinde rădăcina şi dă fructe, mai târziu. Ferice de aceia ce sunt chemaţi a pune cea dintâi piatră la edificiul social al unei ţări; în mâna lor e viitorul, şi acel viitor îi ridică ia înălţimea de strămoşi.

Ai avut teamă că m-aş aşeza, pentru eternitate, în Paris? De aş avea vreo zece ani mai puţin în spinare, poate că ademenirile acestui oraş m-ar aduce în stare a uita farmecul luncii de la Mirceşti; însă, aşa precum mă găsesc astăzi, cu părul cărunt, crede-mă că aspir necontenit la dulcea monotonie a vieţii câmpeneşti. În centrele cele mari de civilizaţie, omul se pierde şi se simte încreţit de tristul egoism ce domneşte în atmosferă. Interesele meschine devin o a doua natură şi reduc omenirea la un grad de înjosire vecină cu decadenţa.

Prefer, dar, de o mie de ori, simplitatea patriarhală a ţăranilor noştri, şi acea paşnică mulţumire, ce pătrunde sufletul, în mijlocul câmpiilor noastre, unde tot încă suflă câte o boare de poezie.

Cu toate aceste, îmi place Parisul şi spiritul ce caracterizează pe Francezi: sunt un vechi student din Paris, prin urmare mă găsesc aice în elementul meu din copilărie, dar Moldova are mult, mult farmec.

De când am sosit aice, am văzut, de câteva ori, pe fostul Domn, Cuza, şi am vorbit multe de toate cu el. Acum înţelege greşelile ce a făcut în timpul domniei sale. Ce folos, însă! Prea târziu! El petrece, în Paris, o viaţă cu totul retrasă, viaţă de familie, căci are o mare slăbiciune pentru copiii lui, şi seamănă a nu regreta nicidecum mărirea poziţiei ce a pierdut. Visul său este de a se încuiba la Ruginoasa şi de a asista, de acolo, ca un spectator, la transformările politice-sociale ale României. Un fenomen curios, în analele ambiţiei princiare, este următorul:

Prinţul Carol nu are un mai călduros partizan decât prinţul Cuza! Cât pentru Sturdza, Bibesco şi Stirbey... sărmanii! Tot încă

speră că se vor învrednici a mai muşca din plăcinta domnească...

Am fost de am vizitat palatul expoziţiei universale. E un lucru gigantic. Vitrina română promite a fi destul de frumoasă. Mai multe ziare au pomenit de dânsa, până acum; nu ştiu cum or fi productele, cât pentru decorul vitrinei, e foarte plăcut şi are un ce original. Fratele meu a făcut tot.

Am auzit că, în deosebitele secţii ale Camerei din Bucureşti, s-a respins proiectul de lege pentru transmutarea Curţii de Casaţiei la Iaşi. Prinţul Carol a declarat ieşenilor că orice s-ar putea întâmpla, acea transmutare se va realiza...

Fie ce-a fi; lucrurile se încurcă, la noi, căci, în loc de a ne căuta de păcate, noi umblăm după cai verzi. Nu am primit încă pachetul, ce mi-ai expediat: îţi mulţumesc, însă, de două ori. Şi pentru broşurile ce îmi trimiţi, şi pentru felicitările de anul nou, ce-mi adresezi. Felicitările frăţeşti, fie cât de târzii, sunt totdeauna bine primite.

Al tău vechi amic, V. Alecsandri”.

Făgăduinţa, făcută în cuvântările de ocazie şi în scrisorile sale, Alecsandri o ţinu cu o statornicie vrednică a fi scoasa la iveală. Din emanciparea culturală a Românilor bucovineni şi-a făcut o adevărată problemă de viaţă şi aproape tot ce scria, acum, punea la dispoziţia conducătorilor „Societăţii”. Găsise ceea ce-i trebuie oricărui scriitor, pentru a produce cu pasiune: un public cunoscător şi însufleţit, prieteni, ce-l îndemnau neîncetat.

Redactorul „Foii”, de la moartea lui Dimitroviţă, era Ion al lui G. Sbiera, academician, de pe atunci încă, om de litere, cu pregătiri serioase, care, după decedarea lui Pumnul, ce înveli în doliu adânc întreaga Bucovina, deveni urmaşul şi la catedra acestuia. Prin schimbarea redacţiei, foaia nu suferi nimic, dimpotrivă, articolele mai şterse fură înlocuite cu cercetări literare temeinice şi, cu toate deosebirile de păreri, ce se năşteau, adeseori, între redactori şi George Hurmuzachi, acest foarte cult şi fin bărbat, organul societăţii continua să apară în

bune condiţiuni, până la sfârşitul anului 1869.

În tot timpul, Alecsandri continuă să fie cel mai strălucit colaborator al ei. Scriau ei şi alţii, bine şi folositor, mai cu seamă George Hurmuzachi, a cărui claritate în expunere şi îngrijire a limbii se apropiau de aceleaşi însuşiri ale frate-său, Alecu. Dar recordul tot Alecsandri îl ţinea. Îi era, de altfel, şi la îndemână, deoarece „Convorbirile" abia se plămădiseră şi o altă revistă potrivită nu avea.

După plecarea sa din Cernăuţi, Alecsandri a mai publicat, în reviste: „Millo, director", comedie; „Barbul lăutarul", cânticel comic; „Surugiul", cânticel; „Arvinte şi Pepelea", comedie, şi un şir de poezii, ca „Strofele pierdute", însoţite de un giuvaer de scrisoare:

„Septembrie 1867, din Mirceşti.

Iubite Alecu,

Un amic al meu are obiceiul, când se află în nevoie de bani, de a cotrobăi prin toate saltarele mobilelor şi prin o mulţime de felurite cutiuţe, şi mai totdeauna el găseşte câte un galben, doi, pierduţi în acel cafarnaum.

Asemenea am urmat şi eu, după plecarea ta de la Mirceşti. Am deschis un mare portofoliu de marochin, în care stau înghesuite, de ani întregi, un nămol de hârtii: proiecte de legi, de pe timpul când eram ministrul trebilor străine, note diplomatice, planuri de piese de teatru, nuvele începute etc.

Printre acele coli, destinate a aprinde focul din sobe, am descoperit şi câteva strofe pierdute, ce datează de la deosebite epoci. Dând cu ochii de ele, am stat pe gânduri, ca să-mi aduc aminte de împrejurările triste sau vesele ale vieţii mele, în care zisele strofe au luat fiinţă, şi astfel nu m-am îndurat a le arunca pe foc.

lată acei nenorociţi copii în şapte luni, scăpaţi de la moarte! Îi trimit foii Bucovinei, nu ca pe nişte copii din flori; adică frumoşi şi drăgălaşi, dar ca o probă de bună voinţă, ce am, de a colabora

necontenit în acea foaie literară.

Te rog, dar, să le primiţi în coloanele ei, sub titlul de „Strofe pierdute”, până când voi trimite ceva mai nou şi mai important.

Al tău vechi amic, V. Alecsandri.

Eu sper a pleca, în curând, şi a trece prin Cernăuţi, unde voi avea mulţămiri a te vedea şi a grăi multe cu tine”.

Nu am putut stabili dacă Alecsandri s-a oprit, şi în 1867, în Cernăuţi. Cum în „Foaie” nu se face nici o amintire, e probabil că a luat alt drum, spre Paris, unde nu a stat decât vreo lună, căci iată ce-i scrie aceluiaşi amic, îndată după întoarcere:

„Mirceşti, 10 Dec. 1867.

Iubite Alecu,

Întorcându-mă, din străinătate, în micul meu locaş, de la moşie, am găsit răvaşul tău, plin de amicale mustrări. Nu am alta de răspuns, spre întâmpinarea lor, decât că, după vizita ce tu mi-ai făcut, la Mirceşti, eu te credeam de mult înturnat la Cernăuţi. Cine putea să presupună că ai fi prelungit şederea ta, în districtul Roman, până pe la mijlocul lui Octombrie, şi asta, fără a mi-o faci cunoscut, măcar prin un bilet de două rânduri, ca un om ce ar fi comis un delict, delictul petrecerii în Bucureşti!

Eu, în încredinţarea că ai fi trecut hotarul, ţi-am scris, chiar de atunci, la Cernăuţi, şi ţi-am şi trimis o colecţie de câteva mici poezii, pentru „Foaia Bucovinei”. Publicatu-s-au ori nu? Nu o ştiu, fiindcă nu a mai sosit, la Mirceşti, nici un număr, chiar de astă-vară. Nu am primit nici pe acela, în care este tipărită oda mea către Marea Mediterană.

Precum ai aflat, poate, eu am plecat, la începutul lui Octombrie, ca să-mi duc copila la Paris. După o scurtă şedere acolo, temându-mă de asprimea iernii, am grăbit a mă întoarce, căci aveam oarecare

interese de pus la cale, în Bucureşti, şi, dar, am mai dat o raită prin acest cuib de nebuni. Sosind, însă, a doua zi, după spartul iarmarocului, adică a dizolvării Camerei, am găsit toată lumea turburată şi mai căpiată decât totdeauna. Roşii, triumfători, deşi cam îngrijiţi de triumful lor, iar Albii, necăjiţi, disperaţi, înfuriaţi, din cauza influenţei lui Brătianu asupra Domnitorului.

Unii având frică pentru averile lor, alţii mergând cu prostia de a visa guillotina ridicată în Câmpul Libertăţii! Iată la ce grad de tâmpire aduce atmosfera Bucureştenilor! Puterea şi îndrăzneala acelor ce se poreclesc Roşii consistă numai şi numai în mişelia şi ameţeala acelor porecliţi Albii, încât, pentru un om cu sânge rece, spectacolul ce prezintă societatea Capitalei este tragico-prostico-caraghiozlicesc.

Unul din singurii oameni, cu care am avut plăcere a convorbi, în treacăt, este bătrânul Eliad, pe care am fost de l-am vizitat, la casa lui, de pe podul târgului de afară. L-am găsit în grădină, făcând straturi şi trăgând linii de alee, fără a se ocupa de buimăceala din oraş.

În timp de doua ore, cât am şezut cu dânsul, am grăit, împreună, despre lucrările Societăţii literare şi ne-am înţeles de minune, în primirea ortografiei şi a gramaticii române.

Eliad este, în privinţa cunoştinţei limbii noastre, cel mai învăţat, cel mai competent dintre noi, toţi cei care ne ocupam de literatură. El vroieşte, pentru România, o limbă simplă, dulce, armonioasă, ferită de cacofonii, precum şi o ortografie lesnicioasă pentru toate clasele poporimii din ţară. Principiul etimologiei îl admite în acelaşi grad ca şi noi, care vroim să fie combinat cu acel fonetic. Într-un cuvânt, Eliad şi eu ne potrivim, în cele mai multe idei, despre lucrările Societăţii literare, şi chiar am convenit de a aşterne împreună un proiect de gramatică şi de ortografie, pe care îl vom prezenta, la anul viitor, membrilor acelei societăţi.

Am să întru, în curând, în corespondenţă cu bătrânul filolog şi, dacă îţi va fi cu plăcere, ţi-oi comunica scrisorile lui. Până atunci, însă, noi să urmăm corespondenţa noastră amicală, căci şi pe viitor

doresc a fi colaboratorul „Foii” voastre.

Al tău frate, V. Alecsandri”.

Fireşte că a rămas colaborator; a publicat şi articole în proză, anume „Jurnalul meu de călătorii”, din care întâia parte apăruse în „România liberă” şi în „Salba literară”, apoi o recenzie iscusită despre poeziile Iui Petrino, poetul bucovinean, care, mai târziu, ajunsese pamfletarul lui Alecsandri, şi articolul despre Alecu Russo. Nu numai atât, el a convertit şi pe alţii pentru a participa la redactarea foii; a stăruit pe lângă Ion Ghica, Constantin Negruzzi, a trimis însuşi proză preţioasă de-a lui Alecu Russo şi poezii de-ale lui Negri. Pe lângă aceste, se publicau şi scrisorile, cu care îşi însoţea articolele, cuprinzătoare informaţii; era, cu un cuvânt, spiritul de direcţie al organului bucovinean.

Dar timpul trece. La Iaşi, se ivi o societate mai tânără, cu forţe intelectuale şi literare mai mari. Magistrul ei, dl Maiorescu, publicase studiul său, „Despre scrierea limbii române”, scris „într-un limbagiu clasic”, cum zice însuşi George Hurmuzachi, recomandându-l „de urgenţă” Bucovinenilor.

„O carte de un merit ştiinţific ca aceasta este, în ochii noştri, o faptă patriotică mult mai mare, mai folositoare şi mai demnă de laudă decât sute de cuvântări politice, pamflete şi articole de fond, în care am absorbit mai tot spiritul şi toate puterile claselor inteligente ale poporului român de peste hotare”, scrie învăţatul bucovinean, iscălind prin o asemenea recomandaţie sentinţa de moarte a artificialităţii şi a aberaţiilor pumnuliene.

Către această nouă societate Alecsandri se simţi tot mai mult atras, căci direcţia, pentru care muncise el, aproape trei decenii, direcţia poporală, îşi găsise interpretul ei ştiinţific, în capul „Junimei”. Dimpotrivă, limba Bucovinenilor începea să-i placă tot mai puţin, găsea, adeseori, că e o „stropşitură”. Iritat mai ales de faptul că dl Sbiera intervenea în textele ce le trimitea spre publicare, îi scrie lui

Hurmuzachi:

„Dacă Foaia Societăţii ţine ca să mă aibă de colaborator, pretind ca să mă primească cu defectele mele de stil şi de limbă, iar nu să mă ciuntească, din cap, până în picioare, şi să-mi schimbe cuvintele...

De este Foaia Societăţii o publicaţie serioasă, îi dau mâna cu frăţie; iar dacă această foaie are de gând... a propaga Pumnulismul, cu lepturism, eu unul mă despart de ea ca de o nevastă care-şi pierde cărăruşa”.

Şi s-a despărţit. Dl Sbiera, supărat şi domnia sa pe „genialul şi blândul Alecsandri”, şi-a dat demisia, din calitatea sa de director, iar foaia a apus pentru totdeauna. În schimb, poetul s-a înrolat sub noua flamură din Iaşi, rămânând aici până la sfârşit, harnic, vesel şi pururea sfătuitor, cum ne-o dovedeşte, aşa pe elocvent, vasta sa corespondenţă cu dl Iacob Negruzzi / **Ilarie CHENDI** (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 220-239, 21 nov. / 4 dec. 1904 – 19 dec. 1904 / 1 ian. 1905).

Datina sau „regulile din orașul Arbore”. Până la apariția primilor legiuitori ai omenirii, babilonianul Hammurapi, 1810-1750 înainte de Hristos, și spartanul Licurg, secolele IX-VIII înainte de Hristos, „regulile”, stabilite de „bărbatul cel mai integru, Anu, în orașul Arbore, de lângă râul cu apă”, au constituit „legea”, adică regulile, ritualurile, cu componentele lor de poezie, muzică și dans, și misterele, acestea din urmă fiind stabilite, conform spusei lui Platon, „de către bărbaţi de mare geniu, care, la începutul veacurilor, s-au străduit să-i iniţieze pe semenii lor în puritate, pentru a ameliora cruzimea vieţii, pentru a înălţa morala şi pentru a rafina manierele, astfel încât să limiteze societatea prin legături mai puternice decât cele pe care legile omeneşti le impuneau”[32]. Cum Anu, „tatăl celor patru

[32] Wright, Dudley, *The Eleusinian Mysteries & Rites*, Fort Newton, USA, London,

Hore”, pe care le numim anotimpuri, a fost primul dintre „bărbații de mare geniu”, care a pus temeliile regulilor de conduită umană, stabilind și reperele, dar și mijloacele de realizare a asemănării dintre om și divinitate, toate ținând de caracteristica poetică a naturii umane, lui Anu îi revine și „gloria”, în accepțiunea egipteană a cuvântului (moștenire asumată cu responsabilitate), oferirii „datului” iniţial, cum numea René Guénon Datina.

„Regulile” lui Anu cuprindeau repere astronomice importante, precum evoluția Ursei Mari pe cer, cu delimitarea anotimpurilor, întâmpinate, desigur, cu câte o horă, deci cu câte un dans ritualic anume, prin care se invoca bunăvoința astrului ceresc dominant în anotimpul care urma, Soarelui fiindu-i închinată hora în cerc, încă supraviețuind la români, la greci și la evrei, iar Lunii, hora în șir sinusoidal, care sugerează și unduirea Șarpelui Ceresc, Lunii asociindu-i-se constelația Dragonului, prin două mari sărbători echinocțiale, cea a intrării Șarpelui (înghețului) în pământ, preluată de creștinism sub denumirea de „lanțul Sfântului Dumitru”, și sărbătoarea ieșirii Șarpelui (înghețului) din pământ, numită și „lanțul Sfântului Gheorghe”. Existau și două sărbători solstițiale, numite An-Dar, prima, în vară, când începea noul an, dedicată Soarelui și Pământului, și una în miezul iernii, sub Capricorn, dedicată Pământului și Soarelui, lumina însemnând, pe atunci, „logodna cosmică”, pentru că se presupunea că, „cu cerul, împreună, Glia mai zămisli şi alţi copii”[33], inclusiv Timpul, „vlăstarul odrăslit de Glie şi cerul năpădit de astre”[34].

Horele, un fel de revolte cosmice împotriva Timpului, săvârşite acolo unde se ating Cerurile şi Pământul, deci pe culmile netezite manual ale munţilor, pe măguri, respectau ordinea cosmică a răsăritului

1905, p. 14

[33] Hesiod, *Teogonia*, p. 9

[34] Orfeu, *Către zeul timpului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 194

de Soare în constelațiile zodiacale (își închipuiau cei vechi că veșnicia aștrilor cerești derivă din ordinea opusă rotirii pe cer în zodiac, iar horele marchează terestru această opoziție), iar textele scandate sau cântate, cele scandate închinate Soarelui, iar cele cântate, Lunii, erau înălțate spre cer odată cu primenirea naturii, la răsăritul Pleiadelor, când se făceau și sacrificii simbolice (arderea urșilor de paie, ritual preluat denaturat de Alexii) și se cântau colinde, adică omagieri ale trecerii Soarelui prin solstiții și a Lunii prin lunistiții[35], cum inspirat numeau cei vechi echinocțiile. Descinsă din paiane (pean-uri, cum s-a încetățenit termenul, pe filiație franceză), deci din imnele solare, puse pe seama uriașilor („peanul[36] tracilor este numit de eleni *imnul Titanilor*, şi, pentru că acesta imită plânsul peanului, şi Titanii s-au numit Pelagani"[37], „colinda română, ca cult de Soare, ca cult al Soarelui personificat ca Zeu, are o însemnătate archeologică", etimologia cuvântului avându-și originea în „*colinda* sau *cylindea* grec, care însemnă: rotare, întoarcere, învârtire de soare ori de lună, în solstiţii ori lunistiţii, şi aceasta se condiţionează de la cultul de soare şi de lună, adecă de la curgerea soarelui şi a lunii jur-împrejur prin zodiac"[38].

Horele ritualice erau, în cadrul misterelor Datinii, de natură divină, iar odată cu trecerea timpului ele sunt dedicate mai ales reînvierii naturii, pentru că, atunci „când Horele cu văluri purpurii / desfac uşor iatacul spre lumină, / înmiresmata primăvară aduce / vlăstare dulci ca de nectar"[39], iar Soarele primea încredințări ale deplinei sale biruințe: „Cu bucurie ţi-or da / La primăvară popoarele tale prinosuri de seamă / Toate s-or prinde-n ospăţ, lirele le-or desfăta. / Hore în

---

[35] Mangiuca, Simeon, *Călindariu Iulianu, gregorianu şi poporalu românu, cu comentariu, pe anul 1882*, Oraviţa, 1881, pp. 41 și urm.
[36] Imn cântat pe mai multe voci, pentru glorificarea lui Apollo; în greacă i se spunea *paian*
[37] Strabon, *Geografia*, II, VII, 40, p. 220
[38] Mangiuca, op. cit. p. 41
[39] Pindar, *Atenienilor*, p. 141

zvonul paianului, strigăt în jur de altare”[40]. Prin colindele și horele primăverii, ale triumfului vieții asupra morții, generațiile vechi „puzderia de legi o cântă, glorifică înţeleptele datini, / cinstite de nemuritorii slăviţi, cu minunatele glasuri”[41], iar forța „înțeleptelor datini” a fost atât de puternică, încât abia peste lungi milenii se produce nu abandonarea colindelor, în ciuda mutării lor, din primăvară, în iarnă, ci contrafacerea creștină prin vifleimuri, prin cântări dedicate Nașterii Domnului, întocmite în mănăstiri menite izvodirii de cântări creștine, care să anihileze total relicvele identitare ale spiritualității românești, iar cărturarii timpurii ai neamului, pentru că nu se deschiseseră, încă, ferestrele de dincolo de latinism, retează, la rândul lor, un parcurs impresionant al spiritualității omenești, încă puternic înrădăcinat la români, protestând, împotriva falsificării, cu o violență a demnității, pe care astăzi, în surprinzătoarea epocă târzie a bigotismului, nu o mai putem întâlni. „Biserica ne face serviciu naţional conservativ numai accidental, numai întrucât ştie răspândi lumina; ea, din contra, ne-a dat când pe mâna slavonismului, când pe a grecismului, când pe altele”[42], scria, în 1875, Grigore Silaș, iar argumentele vremii, pe care Silaș doar le concluziona tranșant, erau multe și temeinice.

Dincolo de ritualuri și de mistere, toate persuasive și cu specificități pe care le vom lua în discuție separat, „regulile” lui Anu conțineau și elemente de drept propriu-zis, care au supraviețuit, prin dreptul pelasg, numit, până după anul 1800 după Hristos, când încă mai era în vigoare, *valaskim*, adică dreptul valah. Frânturi de drept pelasg încă se mai pot identifica în scrierile vechi ale omenirii, prin comparare cu dreptul valah. De pildă, „răscumpărarea capului”, conform documentelor de cancelarie domnească din Molodova, se făcea astfel:

---

[40] Theognis, *Către Apollo*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 44

[41] Hesiod, *Teogonia*, p. 5

[42] Silasi, Gregoriu, Dr., *Transilvania*, Anul VIII, nr. 5 din 1 martie 1875, p. 52

În faţa scaunului domnesc de judecată al voievodului Moldovei se prezenta, în ziua de 20 decembrie 1431, „Giurgiu din Tămârtaşinţă” (Şoldăneşti) pentru a răscumpăra o crimă, săvârşită nu de el, ci pe teritoriul său obştesc. În urma sentinţei, „a rămas Giurgiu să-şi răscumpere gâtul de la noi. Şi pentru această gloabă, acest Giurgiu a dat înaintea noastră partea sa din sat din Tamârtăşinţi slugilor noastre Balotă şi Oancea, şi ei l-au răscumpărat din această gloabă”[43]. Deci, pentru că Giurgiu nu avea bani, el ceda teritoriul său obştesc boierilor Balotă şi Oancea, care plătesc şi-l răscumpără „din această gloabă”, care, aşa cum vom afla din documente târzii, se numea „adetul morţii de om din veac” , iar ulterior „hultamo judeţului”.

În 14 octombrie 1473, avem un alt caz de „răscumpărare a gâtului”, vinovăţia fiind lăsată moştenire urmaşei, Ilca, fiica stolnicului Petrea Ponici. Cum Ilca „nu a tăgăduit această moarte a lui Andriţă, pe care l-a ucis Petrea Ponici, tatăl Ilcăi, ci s-a ridicat... şi a plătit în mâinile slugii noastre, pan Petrea Stolnic, moartea lui Andriţă”, responsabilitatea crimei a fost anulată „prin tocmală bună şi înţelegere şi pace veşnică”[44], „precum este adetul morţii de om din veac”[45].

Şi mai târziu, în 7 august 1696, dreptul valah funcţionează precum legile pelasgine din vremea războiului troian, neamul Tolovenilor din Pojorîta plătind pentru „ace moarte” ce a făcut-o unul dintre ei „fără nici un cuvânt să aibă a da gloabă care se chiamă hultamo judeţului, 30 ughi (ducaţi ungureşti) şi 12 oi negre breză cu 12 mei negri breji”[46].

În „Iliada”, Homer prezintă, aidoma documentelor moldovenești, răscumpărarea vinovăției de omor:

[43] *Documente privind Istoria Moldovei*, I, p. 95
[44] *Documente*, I, pp. 398, 399
[45] Bălan, Teodor, *Documente bucovinene*, III, 5
[46] Stefanelli, Teodor, *Documente câmpulungene*, pp. 15, 16

*

„Gloata s-adună-ntr-un loc în sobor, între doi e o sfadă,
Dânşii se judecă pentru răsplata cu care să fie
Răscumpărat un omor. I-asigură unul că dase
Plata, o spune-n vileag celălalt că nimic nu primise;
De-asta vor ei amândoi ca judeţul s-aleagă de crede,
Oamenii strigă, fac gură, fiind pentru unul sau altul,
Crainicii însă-i opresc şi fac linişte.
Judecătorii şed la judeţul lor sfânt pe treptele netede de piatră,
Ia fiecare în mână toiagul strigacilor crainici
Şi se ridică-n picioare şi judecă după olaltă.
Stau între dânşii talanţii, doi bulgări de aur, răsplata
Judeţului care, rostind judecata, mai drept o să fie”[47].

Dreptul valah însemna, ca și cel pelasg de odinioară, un statut obştesc, care-l îndreptăţea pe cel din frăţie (gintă, obşte) să fie „slobod şi în bună voie şi fără nici o nevoie... şi să nu dea şi să nu plătească niciodată nimic după dreptul robilor şi al Tătarilor, nici coloade, nici dare să nu plătească niciunui boier al său la care va trăi... să nu plătească nici o ajutorinţă mai mult, ci să plătească după legea românească, cum este legea românească, iar mai mult să nu dea nimănui nimic şi să nu plătească, ci să fie în legea noastră după legea românească (valaskim)”[48]. Legea stabilea „să nu dea aceşti oameni nici dare, nici posadă, nici iliş, nici la morile noastre să nu lucreze, nici la cetate, nici să nu dea deseatină de la albine, nici din vii şi nici alta nimic să nu dea, niciodată, în veci”[49].

*

Un alt principiu al legilor pelasgine, regăsit şi în dreptul valah,

[47] Homer, *Iliada*, XVIII, versurile 486-497
[48] *Documente*, XIV-XV, 1, 369, 370
[49] *Documente*, XIV-XV, 1, 260, 261

dar şi în datina românească, până spre anul 1800 al erei noastre, îl reprezenta interdicţia de a sacrifica anumite animale domestice şi de a le consuma carnea. În antichitate, după cum consemnează Strabon, citându-l pe Posidonius, „misii (nume generic pentru toţi tracii) se feresc, din cucernicie, de a mânca vietăţi; şi iată deci motivul pentru care nu se ating de carnea turmelor lor. Se hrănesc însă cu miere, lapte şi brânză, ducând un trai liniştit, pentru care pricină au fost numiţi *theosebi* şi *capnobaţi*"[50].

Toate aceste dovezi ale apariţiei unei civilizaţii magnifice pe teritoriul nostru obştesc nu ne îndreptăţesc la nimic. În fond, ele puteau reprezenta creaţii ale frăţiilor (ginţilor) care au migrat spre cele patru puncte cardinale, întemeind neamuri distincte, individualizându-se prin limbă şi prin datină nouă, prin ritul consacrat de un alt sistem de credinţe, unul mai evoluat filosoficeşte decât altul şi, deci, cu o capacitate de manipulare apreciabil lărgită în spaţiu şi timp. Singura şansă de a ne revendica străbuni printre carpizii pelasgi (termenul e târziu, dar recomandabil pentru ceea ce am de spus) epocilor precucuteniană şi cucuteniană o reprezintă Datina. Deci, dacă vom izbuti să identificăm înfăţişările iniţiale ale Datinii, cele care durează până la „turnul Babei" (pe axul Dunării, inclusiv în Elada), până dincoace de războiul troian, până la hegemonia doriană, şi dacă vom constata că înfăţişările acelea ale Datinii încă supravieţuiesc în spaţiul românesc (numai în spaţiul românesc), în ciuda înglobării obiceiurilor străvechi în tradiţiile creştine sau a contaminărilor folclorice ulterioare, ne vom dovedi, prin continuitatea Datinii, urmaşi şi moştenitori de necontestat ai acelor superbe civilizaţii ancestrale. Ca să nu mai luăm în discuţie şi folclorul, această îndepărtare de Datină, de sacrul impus în favoare sacrului trăit şi, în cele din urmă, în favoarea unui răsfăţ sărbătoresc, valoros din punct de vedere estetic, dar din ce în ce mai sterp ca mesaj şi, de ce nu?, ca nemurire prin continuitate. Relaţia

[50] Strabon, *Geografia*, VII, B, p. 3

Cerc-Spirală (continuitate în sacru), ca asumare istorică, poate fi neproductivă (inerţia mioritică), dar, dacă tot există şi funcţionează, poate că avem obligaţia de a redescoperi cucutenienismul nu doar ca loc al casei natale, ci şi ca o identitate a sângelui şi a spiritului.

*

S-a întâmplat ca din munţii noştri să coboare spre lume şi spre viitorime „în ritmuri sacre Poezia, Legile, Artele”, Datina fiind împământenită aici şi durând în munţii[51] ei, munţi[52] care, în vremuirea vremurilor, se întâmplă să fie şi ai noştri. Uimirea lui Eduard Schure (*Mari iniţiaţi*), la care am mai făcut referire, ne priveşte doar în măsura în care am deprins obiceiul şi am menţinut tradiţia, în ciuda faptului că, asemeni tuturor neamurilor lumii, şi noi suntem un popor de sinteză.

¤

„Fereastra cosmicului… risipită în imaginaţia satelor”. Încă supravieţuieşte în memoria tuturor neamurilor europene şi asiatice, inclusiv în cărţile şi practicile religioase, mitul unei populaţii primordiale profund metafizică, renumită prin bunătate şi armonie, cu consecinţa unei intense şi neîngrădite fericiri, manifestată prin şi înlesnită de cântec şi dans. Li se spune acelor oameni universali, care au întemeiat, în toate limbile, în Munţii Hyperborei (-orum), în care ei au născocit poezia, muzica, dansul şi religia, „blajini” sau „rahmani”, cu înţelesul de îndurători, milostivi, calitatea aceasta fiind transferată, ulterior, zeităţilor închipuite, dar sărbători şi praznice ale blajinilor supravieţuiesc, sub nume diferite, în toate religiile. E greu de înţeles dacă fericirea universală, la care râvneşte umanitatea, în condiţiile unui mondialism cu totul şi cu totul diferit, înseamnă o

[51] *O, munte, locuinţă a zeilor* – în *The Epic of Gilgamesh*, II, p. 9
[52] *Popoarele au adus instrumentele muzicale din munţii pelasgilor* – în Strabon, *Geografia*, II, X, 3. 16, p. 437

realitate, risipită în memoria din ce în ce mai fragilă, sau doar un mit şi, mai ales, o nevoie de mit, deşi „grecii au golit treptat *mythos*-ul de orice valoare religioasă şi metafizică”[53], iar mai nou, miturile sunt privite ca închipuiri, dacă nu chiar drept minciuni, după ce ele au fost supuse „procesului de iudaizare şi de păgânizare a creştinismului primitiv”, prin acapararea „masivă a simbolurilor şi a elementelor cultuale solare sau caracteristice structurii misterelor”[54].

De-a lungul veacurilor, mitul hyperboreic nu a fost abandonat nici măcar de ierarhii bisericilor creştine, în ciuda faptului că memoria mărturisitoare a popoarelor care au avut-o conţine foarte puţine şi lacunare informaţii despre strămoşii ancestrali ai neamurilor europene, datorate, în principal, lui Hecateu Abderida şi lui Diodor Sicul, dar care se mai pot afla doar în „Geografia” lui Strabon, deşi s-ar părea că scrierile lui Diodor Sicul ar fi supravieţuit într-o nedatată ediţie Weffel. Englezul J. Nixon[55], folosindu-se de un studiu al lui Rowland, care îl citează pe Hecateu Abderida (apud Diodor Sicul, tom. i, p. 158, Ed. Weffel) susţine că hyperboreii „locuiau şi în insulele Oceanului Nordic, opunându-se celţilor”, transcrie citatul din Hecateu: „Ei spun, mai departe, că luna, văzută de pe aceste insule, pare să fie doar la o mică distanță de pământ și să aibă anumite protuberanțe, ca pământul, vizibile pe suprafața ei”. O hartă fantezistă, din 1548, concepută de braşoveanul Ioan Honterius[56], poziţionează Munţii Hyperborei în nordul euro-asiatic al Mării Negre şi al Mării Caspice, deşi „Munţii Hyperborei, denumirea mitică dată mai întâi

[53] Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Univers, Bucureşti, 1978, p. 1
[54] Ibidem p. 154
[55] Nixon, J., *Additional Observations upon Some Plates of White Glass Found at Herculaneum: In a Letter to Charles Morton, M. D. R. S. S. By J. Nixon, A. M. and F. R. S.*, London, 1761, p. 125
[56] *Rudimentorum cosmographicorum Ioan. Honteri Coronensis libri 3. Cum tabellis geographicis elegantissimis. De uariarum rerum nomenclaturis per classes*, libri 1, Roma, 1548

unei zone montane imaginare, în nordul Pământului, și apoi aplicată de geografi la diverse lanțuri, Caucaz, Munții Riphae (Râpoşi, deci Carpaţi – n. n.) și alții”[57], deşi descrierea lor în „Texte Taoiste” şi în „Coran” (Muntele Quaf) îi identifică doar cu Carpaţii, singurii munţi care aveau „forma arcului unui ochi” şi care adăposteau, între culmile lor, „un iezer uriaş” (Transilvania), care a secat după marele diluviu[58], atunci când s-au produs fisuri şi chiar prăbuşiri de munţi, delimitându-se râuri care „udau toate câmpiile din jurul lor”, după cum scria Lao Tse.

În ciuda aparenţei de închipuire a unei lumi exemplare, care ar fi existat odată şi odată, în epocile astrale când Soarele răsărea din constelaţia zodiacală a Leului şi când oamenii din „prima generaţie totemică de oameni vorbitori”[59], din „întâia seminţie de oameni cuvântători (care) a fost de aur”[60], „neputincioasa bătrâneţe / n-o cunoşteau”[61], „murind, părea că-i fură somnul adânc”[62] şi „convieţuiau în armonie”[63], deci în ciuda mitizării mai mult sau mai puţin excesive, hyperboreii lăsaseră urme atât de adânci şi de durabile în Datină, încât creştinismul medieval a continuat acapararea „masivă a simbolurilor şi a elementelor cultuale solare sau caracteristice structurii misterelor”[64], inclusiv prin elogiile lirice aduse unor personalităţi

---

57 Theil, Napoléon, *Dictionnaire de biographie, mythologie, géographie anciennes*, Paris, 1865, p. 324

58 „Soarele s-a schimbat într-o pată neagră, pământul în mare, / Stelele din cerul de sus se răsuciră; / Creştea aburul şi flacăra din cer dătătoare de vieţi / Arzând a sărit în mare, desprinsă din ceruri. / Lanţurile s-au rupt şi lupul alerga liber. / Mai multe ştiu eu şi mai pot vedea / Soarta zeilor, cei puternici în luptă, / Pământul nu se mai zărea, / Întinderile lui verzi fuseseră acoperite de valuri / Căci ploaia curgea în cascade, iar vulturii / Vânau peşti de pe stâncile în care îşi aveau cuibul” (*Voluspo*, 57, 58 şi 59, p. 24)

59 Churchward, Albert, *The Origin and Evolution of Primitive Man*, London, 1912, p. 16

60 Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

61 Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

62 Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

63 Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

64 Ibidem p. 154

creştine de odinioară sau încă în viaţă. De pildă, despre „semnele lui Dumnezeu, scrise pe cer", menţionate de vechii chaldeeni, şi despre desluşirea acestor semne în oglindirea stelelor pe şi în şuvoaiele nervoase ale râurilor de munte, a scris Juan Aquilario, descriind întregul ritual al ciudatei „lecturări", care seamănă izbitor cu inspiraţiile poetice din toate timpurile:

„Pe o stâncă impunătoare, de pe malurile reci ale râului,
Trandafirii cerului, cum proroceau anticii,
Se arată şi se oglindesc în apa abruptă
Schiţând legile în apa ce curge spre câmpie
Dinspre hyperboreica stea glacială"[65].

Într-o altă scriere, inspirată probabil de „Edda"[66], dacă nu cumva de cartea religioasă a Nordului, „Voluspo", se vorbeşte despre primul război din istoria omenirii, „pe Axa hyperboreică a Urselor" (Ursa Mare fiind „Constelaţia Mamă" pentru emisfera nordică), război descris în toate cărţile sacre ale omenirii (mitul Cain şi Abel, deci conflictul dintre păstori şi agricultori), dar încheiat într-un mod fericit:

„După ce au zdrobit o revoltă militară,
bărbaţii s-au arătat în mijlocul naţiunilor luminii
impunând o viaţă mai paşnică
pe Axa hyperboreică a Urselor"[67].

Într-o lucrare ştiinţifică, publicată într-o colecţie de comentarii academice, coordonată de Dimitrie Cantemir, la St. Petersburg, T. S. Bayero, citându-l pe Martianus Capella, p. 141, recunoaşte Munţilor Carpaţi calitatea de templu al lumii primordiale a Blajinilor, spunând

[65] Aqvilario, Ioanne, *De sacrosanctae virginis montis acuti translatione et miraculis panegyris*, Sevilla, 1609, p. 24
[66] Young, Jean I., *The Prose Edda*, Cambridge, 1954, p. 16
[67] *Eusebie Triumphans / seu / Religionis verae et Victricis Laudatio*, Hafniae, 1774, p. 19

că, „după (Riphaeos) munţi nordici, se află în continuă mişcare pe axa lumii hyperboreii, oameni morali, care au ca zei elementele cosmosului, dar care nu au nici o aşezare”[68], pentru că:

„Păduri şi munţi invocaţi în transă
În cele din urmă îi răsplătesc pe hyperborei:
Dar mai au practici vechi şi dăunătoare, morţii
Pe care îi cinstesc aproape de morminte”[69].

În general, în filosofia culturii din Europa, se consideră că hyperboreii (Blajinii, Rahmanii din cultura populară şi din cea religioasă) ar însemna un mit pelasg, pelasgii fiind cei care, beneficiind de un iniţiator, Pelasg, ar începe istoria, şi că „Hyperborei (-orum), oameni fabuloși care se presupune că ar fi trăit într-o stare de fericire perfectă, într-un ținut unde strălucea mereu soarele, dincolo de vântul de nord… Mitul Hyperboreenilor poate fi considerat una dintre formele sub care tradiția privea perioadele ancestrale de fericire și nevinovăție a lumii străvechi”[70]. În mod surprinzător, mitul acesta este căutat doar în scrieri, nu şi în reprezentările totemice, nu şi în reminiscenţele Datinii, care, în cazul nostru, al românilor, probează că „Mitologia devine destinul unui popor”[71], dar şi „triumful asupra propriului destin”[72].

Nu există definire mai inspirată a relaţionării dintre datină şi folclor decât aceasta, „Fereastra cosmicului… risipită în imaginaţia

[68] Bayero, T. S., *De Hyperboreis*, pp.330-348, în *Commentarii Academiae scientiarum imperialis Petropolitanae*, Petropolis, 1726, p. 343
[69] Valerii, C, *Catulli Albi Tibulli S. Aurelii Propertii Carmina in scholarum piarum usum expurgata notisque illustrata*, Florentiae, 1819, p. 72
[70] Theil, Napoléon, *Dictionnaire de biographie, mythologie, géographie anciennes*, Paris, 1865, p. 323
[71] Ibidem, p. 385
[72] Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, p. 261

satelor”, formulată de Lucian Blaga şi identificată, discret, dar precis, de Romulus Vulcănescu[73], în ciuda unui exces de dacism, care, ca şi la Cantemir, care numea „eres dacic” tot ceea ce nu era roman, oblo-neşte un ceva şi mai îndepărtat, o civilizaţie primordială vag şi târziu mărturisită, pe care numai Lucian Blaga a îndrăznit să o desluşească şi să o înţeleagă cu adevărat, din perspectiva „Imanentul care urcă”, în simetrie diametrală cu „Transcendentul care coboară”[74]. Eu numisem, cu ceva vreme în urmă, „Fereastra cosmicului… risipită în imaginaţia satelor”, printr-o formulare mai brutală, folclorul drept „desprinderea vulgară din ceremonial”, deşi ruperea aceasta nu se face atât prin folclor, cât prin etnologie şi folcloristică, domenii în care timpul este tăiat cu foarfeca, pentru reconstrucţii de hârtie, pe un anume suport al vremelniciilor. Intuisem caracterul solstiţial şi echinocţial al horelor şi legătura lor cu suirile pe munte, bazându-mă pe informaţiile din „Geografia” lui Strabon[75] şi din „Istoriile” lui Herodot[76], dar şi din poezia lui Hesiod[77] şi a lui Pindar, care fac trimitere la leagănul poeziei, cântecului, dansului şi religiei iniţiale, reprezentat de Munţii Carpaţi, de „Muntele Lumii”, identificat de Mircea Eliade drept sinonim şi al „Arborelui Lumii”, pentru că „Simbolismul Arborelui Lumii este complementar cu cel al Muntelui Central. Uneori, cele două simboluri coincid; de obicei, se completează reciproc. Dar ambele sunt formulările mitice mai dezvoltate ale Axei Cosmice (Stâlpul Pământului)”[78], pentru că „în culturi din întreaga lume, templele au fost frecvent concepute după modelul Muntelui Lumii”[79], iar„templul (casa) este un munte mare, care ajunge până la cer”[80]. Şi mai intui-

[73] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987
[74] Blaga apud Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 362
[75] Strabon, *Geografia*, II, X, 3, p. 433
[76] Herodot, *Istorii*, III, XXXVIII, p. 241
[77] Hesiod, *Teogonia*, p. 5
[78] Eliade, Mircea, *Myths, Rites, and Symbols*, New York, 1975, p. 380
[79] Ebeling, E., *Reallexikon der Assyriologie,* Vol. 3, Berlin, 1957, p. 177
[80] Werr, L., *Studies in the Chronology and Regional Style of Old Babylonian Cylinder*

sem că hora este un ceremonial totemic primordial al muntelui, din moment ce, în limbile slavone de prin megieşiile noastre, cuvântul „hora" (scris, uneori, „gora") înseamnă munte; deci, în limba română, în care există şi verbe derivate din substantiv, hora nu putea însemna decât ceremonialul de pe munte, horirea. Iar cuvântul nu l-am luat, noi, românii, nici de la vechii egipteni, evrei şi greci, care aveau hore (rotiri solare, care delimitează sacralităţi spaţiale şi temporale, de tip Horus), nici de la slavi, ci de la ceremoniile totemice (horiri) din creştetul muntelui (hora), în cadrul „fenomenului kogaionic", cum numea Romulus Vulcănescu „fenomenul horal"[81], din vremurile în care „urcările solstițiale și echinocțiale pe munți marcau simbolic *ascensiunea periodică, ritmică spre cer* a credincioșilor"[82]. Pentru fiecare solstiţiu sau echinocțiu exista o altfel de horire ceremonială, funcţie de omagiere, deşi, mai ales la urcările echinocţiale, horele se săvârşeau în cinstea Soarelui şi în cinstea Lunii, numită, în popor, „Cosânzeana, sora Soarelui și stăpâna zilelor"[83].

În cultura română, în care „megieşia Cerului"[84] are trăiri diametrale, deci şi determinanţi ceremoniali opuşi, Datinii primordiale, o adevărată „Biblie" a românilor, i se opune confiscant şi sofianic[85], Datina creştină, care confiscă şi adaptează fără explicaţii, obligându-

Seals, Malibu, 1988, p. 38

[81] Vulcănescu p. 357

[82] Vulcănescu p. 358

[83] Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, București, 1922, p. 295

[84] Blaga apud Vulcănescu p. 363: „Exemplul „cerului megieș" convine mai ales imanentului biospiritual care urcă spre *cerul care s-a înălțat* în mai multe rânduri, pentru că fiecare specie umană l-a pângărit de tot atâtea ori. În concepția mitologică populară, cerul se ridică tot mai sus, iar în elanul mitic, românul în ascensiunea lui urmărește cerul la care mereu râvnește. E vorba deci de un cer care se înalță spre transcendent, nu coboară spre imanent, de *nostalgia cosmotică* a românului"

[85] „Sofianicul, în esența lui, se referă la un „sentiment difuz, dar fundamental al omului ortodox, că *transcendentul coboară* relevându-se din proprie inițiativă și că omul și spațiul acestei lumi vremelnice pot deveni vas al acelei transcendențe. Pornind de aici vom numi *sofianică* orice creație spirituală" – n Blaga apud Vulcănescu p. 362)

i pe cărturari la judecăţi banale, inflamate de ieftin naţionalism, de tipul: „Hora: cuvântul amintește vechi elemente grecești din limba romanică a coloniștilor de la Dunăre (eroare: grecii au preluat „horus" de la egipteni, care, la rândul lor le-au dus, prim felahi, din Carpaţi în Egipt: „egiptenii au luat misterele de la pelasgi"[86]; „înainte vreme, pelasgii aduceau tot felul de jertfe, înălţând rugi zeilor, fără însă să-i dea, vreunuia dintre ei, porecle şi nume, deoarece nu auziseră încă de ele"[87]). Ea e jucată cu mult foc în zile de sărbătoare și Dumineca de la nămiezi până la apusul soarelui înaintea casei de adunare și petrecere a satului, cârciumă sau într-un alt loc anumit, dar mai mult numai de tineri cari-și caută încă norocul, flăcăi în albe cămăși cusute, cu flori la margenea pălăriei rotunde, și fete cu capul gol, de asemeni împodobit cu flori. Fiecare sprijină dreapta pe umărul vecinului sau vecinei, oricine poate intra în joc când vrea, și în tactul ariilor cântate din vioară de lăutari (în vechime „alăutari" – eroare: muzica instrumentală se numea, în toată Europa, ca şi acum, la nordici şi baltici, „lätar"), mai mult ţigani, se învârtește hora prin ridicarea și puternica batere din picioare într-o continuă legănare înainte și înapoi. Pentru a ţinea tactul și cu ritmul poesiei, conducătorul horei, care la serbările de la Curtea Domnească era un mare boier și purta toiag de argint, spune versuri scurte (eroare: practica şamanică a vremilor cărunte menţionează un bard, identic „tracului Pean", admis în templele lui Apollo „cu ierbile şi cântecele lui vindecătoare"[88], numit „vates"[89]), care sunt improvisate și uitate sau duse mai departe, după cum par mai mult sau mai puţin bine izbutite. Așa se naște o mare parte din poesia lirică populară"[90], scria Iorga, contrazicând ceremonialul bucuriei „cosmotice", pe care o intuise destul de corect, observând că

---

[86] Herodot, *Istorii*, II, LII, p. 156
[87] Herodot, *Istorii*, II, LII, p. 156
[88] Orfeu, *Către Apollon*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 205
[89] Rosny, Léon de, *Romains d'Orients aperçu de l'ethnographie de la Roumanie*, Paris, 1885, p. 127
[90] Iorga pp. 305-306

„hora sună voios, vesel, mişcat, chiar bacantic”[91].

Compromiterea sacralităţii ceremoniei totemice a muntelui, în care intră toate „horele păstoreşti”, cu trimitere la Marele Păstor, nu la oierit, şi toate „horele buciumului” ale „răspunsului Pământului şi al Cerului”, cumva similar ziguratelor (temelii pământene, în cele pătrate, şi cereşti, în cele cilindrice sau conice), s-a făcut printr-o uriaşă „cercetare ştiinţifică”, făcută de cei care interpretau imanentul care urcă din perspectiva transcendentului care coboară. Cu alte cuvinte, intrarea în armonia universală a fost ignorată voit, în favoarea coborârii cerului pe pământ, prin personificări făcute difuz după modelul grecesc. Un spaţiu de sacralitate niciodată nu va fi înţeles prin platitudinea extazului în faţa unor coordonate estetice, care încântă ochiul şi auzul, dar fără a însemna cu adevărat ceva, chiar dacă sublimează poporul prin capacităţi creatoare de genul „Mormântul Eroului Necunoscut”, capacităţi inexistente, chiar dacă recunoaştem în mimeticile moşteniri folclorice „*lumescul care ascende spre divinitate*, ca o dominantă spirituală proprie culturii autohtone”[92].

O astfel de falsă şi penibilă judecare a folclorului, dar pusă sub aura unui moto fistichiu al autorului şi mai fistichiului concept al „arhetipului”, Carl Gustav Jung („Oare au scăpat vreodată oamenii total de mit?... Numai puţini indivizi reuşesc să se lepede de mitologie în epoca unei anumite aroganţe intelectuale; masa nu se eliberează niciodată”), vine din partea Mihaelei Lucia Piţigoi, care sintetizează, practic, incultura de până la domnia sa, susţinând că „folclorul poate fi definit drept „creaţia populară constituită într-un sistem unitar, organic şi dinamic, de superstiţii, credinţe, practici magice, de cunoştinţe empirice, mituri, legende, proverbe, cântece şi dansuri păstrate prin tradiţie în viaţa spirituală a unei unităţi etnice (grup etnic, popor,

[91] Iorga p. 306
[92] Vulcănescu p. 357

naţiune)”[93]. Deci nu un dat iniţial, ca degenerează, în substanţa lui fundamentală, prin absenţa iniţierilor, înlocuite de dezarmanta regulă a lui „aşa am apucat”.

În contrapondere, un cărturar deplin precum Mircea Vulcănescu, descoperă „o ipoteză nouă asupra studiului spiritualității române, axată pe un fenomen polisemic și polivalent, pe tema *horei*. Ipoteza noastră am denumit-o atunci[94] *lumescul care ascende spre divinitate*, ca o dominantă spirituală proprie culturii autohtone. În sprijinul ipotezei noastre, două exemple concludente: *sacrificiul uman spre cer* și *incintele circulare*. Cel sacrificat era prins de patru ostași de mâini și de picioare și azvârlit în sus, spre cer, și împiedicat în cădere să mai atingă pământul, fiind prins în lăncii”[95]. Cum v-am mai avertizat, Vulcănescu, deşi discipol al lui Blaga, nu a avut curajul de a se aventura dincolo de dacism, iar despre incintele circulare şi pătrate din munţi, care favorizau dialogul cu divinitatea (ziguratele de timp templul de la Densuş), nu avea ştiinţă – şi nici nu are nimeni încă acest necesar de luciditate, care condiţionează cunoaşterea, dar observa corect, în spiritul teoriei blagiene a Imanentului care urcă, „în legătură cu incintele circulare descoperite de arheologi, majoritatea cocoțate pe crestele munților, (că) ele au jucat același rol, de locuri sacre de contact cu divinitatea”[96], şi că „urcările solstițiale și echinocțiale pe munți marcau simbolic *ascensiunea periodică, ritmică spre cer* a credincioșilor”[97].

Care sunt locurile sacre ale ceremoniilor totemice şi cum se făceau horirile, adică ceremoniile munţilor, numiţi, iniţial Hora, precum

[93] Piţigoi Mihaela Lucia, Sorin Dănuţ Radu, *Mitul ca sursă a credinţelor populare*, Piteşti, 2017, p. 178
[94] În *Fenomenul horal*, o lucrare de sociologie a culturii, care îi aparţine
[95] Vulcănescu p. 357
[96] Ibidem
[97] Vulcănescu p. 358

şi astăzi în limbile slavone, vom înţelege din sărbătorile ancestrale, încă păstrate de creştinism, dar prin totală golire de conţinut şi transformare într-un „fel de *întruniri cu scopuri practice, de schimburi de bunuri economice, de legături profesionale, de obiceiuri pastorale și de încuscriri* ”[98], pe care îl numim, tradiţie, obicei, folclor.

„Dansul exprimă întotdeauna o călătorie în văzduh”[99], mijlocită de munte, dar condiționată de ascensiune și de intraea în armonia Cerului și a Pământului, acolo, pe creștetul munților, unde Cerul și Pământul se ating, atingerea fiind o altă semnificație a logodnei cosmice, simbolistica ancestrală grupând, întotdeauna, în fiecare simbol, o mulțime logică de semnificații. Tocmai de aceea, vechile „jocuri de eres”[100] semnificau, prin sinusoida lunară a horelor în șir, „Drumul spre Paradis”, care „este același drum spre munte, aceeași „ascensiune”, care de cele mai multe ori se face în mod simbolic”, dar „drumul spre munte înseamnă apropierea de sacru, de real, de absolut; într-un cuvânt, este o consacrare”[101], iar prin cercul solar al jocului „împrejur”, „când se țin toți de mână și joacă împrejur, cu pas potrivit după cântare, mergând dinspre dreapta spre stânga, atunci se cheamă horă”[102], joc dominat de „magia muzicală”[103], făptura umană a începuturilor vieții metafizice, beneficiind și se serviciile unui „povățuitor” sau „stareț” șamanic de tip „vates” (bard), devenea legătura dintre Cer și Pământ, „sfântul” sau „îngerul”, deci dublă natură pământească și cosmică, încrustată în simbolisticile totemice, inclusiv în cea a ouălor încondeiate, deci scrise, sub formă de romb.

[98] Vulcănescu p. 359
[99] Eliade, Mircea, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 221
[100] *Scrisoarea Moldovei / de / Dimitrie Cantemir / Domnul ei / Editată întâi la anul mântuirii 1825, August în 19*, Volumul II, Iași, 1868, pp. 256
[101] Eliade, Mircea, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, Iași 1991, p. 27
[102] Cantemir p. 256
[103] Eliade, Mircea, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 171

Locul în care se atingeau Pământul și Cerul se numea Nedeea Cetate, indiferent de muntele al cărui creștet primea o astfel de consacrare, iar urcușul spre Nedeea Cetate avea să fie simbolizat de hora înșiruită, hora solară, în cerc, fiind numită, cândva, în vremea Blajinilor, și colindă, pentru că și „colindele în fond sunt imne religioase din epoca păgână, adresate Soarelui ca zeu, cântând bunătăţile lui şi lăudându-i faptele ca erou, întocmai precum se cântă şi se laudă Soarele sau Agni în imnele vedice”[104]. Nu întâmplător, pe prima carte religioasă a omenirii, oul încondeiat, hora sfințeniei (banda înșiruirii de romburi), este delimitată de două sinusoide, de „alte forme ale ritului de înălțare”[105], urcușul și coborâșul însemnând „atingerea” între emisferele Pământ-Cer, Părinți-Zei fiind aidoma, dar simetric reprezentate.

Dar Nedeile, care, mai târziu, odată cu coborârea Transcendentului, încă simbolizau „urcări duminicale pe munte, și-au pierdut semnificația magico-mitică de ascensiuni spre cer, pentru faptul că Munții Carpați, coloana vertebrală a Danciei antice, au dovedit în perioada feudală hotare nefirești în corpul biospiritual al poporului român. Așa se face că, din *urcări pe munte pentru contact direct cu cerul și rugăciuni* lipsite de intermediari învestiți cu asemenea ocupații, nedeile au devenit un fel de *întruniri cu scopuri practice, de schimburi de bunuri economice, de legături profesionale, de obiceiuri pastorale și de încuscriri* ”[106], determinând și desacralizarea horirilor, adică a ceremoniilor totemice de de munte, de pe „hora” – cum încă mai este denumit muntele în unele limbi slavone. Exista, desigur, pe

[104] Densuşianu, Ar., *Istoria limbei şi literaturei române*, Ediţiunea a doua, Iaşi, 1894, p. 161

[105] Eliade, Mircea, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 141

[106] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 359

fiecare „hora”, și câte un templu sau măcar câte un altar, dar „simbolismul atât de bogat al templelor (ziqqurat) nu poate fi înțeleasă decât pornind de la o „teorie cosmică”. Într-adevăr, ziqqurat-ul era zidit ca o Lume: etajele subliniau diviziunea Universului, lumea subterană, pământul, firmamentul. Ziqqurat-ul este de fapt Lumea, întrucât el simbolizează muntele Cosmic”[107]. Pentru că ar fi fost imposibil ca în munții în care există prototipul „zidirii de pe munte”, Ceahlăul, să lipsească templele, în condițiile în care „ziqqurat-ul este definit ca stâlpul Lumii, și locul unde se unește Cerul cu pământul”, „care nu este altceva decât Axa Universului, Pomul Vieții care crește în centrul Lumii”[108]. Din păcate „incintele circulare descoperite de arheologi, majoritatea cocoțate pe crestele munților, care au jucat același rol, de locuri sacre de contact cu divinitatea”[109], au fost etichetate de arheologi drept „dacice”, deși sun cu milenii anterioare dacismului, adică primei tentative de istoricizare a populațiilor din Carpați, deși „nici o divinitate dacică nu se află în inscripţiuni”[110], în acele incinte nu doar circulare (temelia și revelația Cerului), ci și pătrate (temelia și revelația Pământului), precum cel de la Densuș, precum atâtea altele, lăsate de izbeliște, pe sub rădăcinile copacilor de pe multe, multe culmi carpatice.

Dându-i crezare lui Mircea Eliade, cum că „Legea degradării sensului, înțelegând prin aceasta orice alterare, orice pierdere sau uitare a unei semnificații originale... lege care se verifică mai ales în folclor – unde anumite gesturi și formule orale se conservă și după ce funcția lor primordială, și înțelesul originar s-au pierdut” poate fi deslușită și că „istoria vieții mentale a omenirii, departe de a însemna o

[107] Eliade, Mircea, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, Iași 1991, p. 21
[108] Eliade, Mircea, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, Iași 1991, pp. 33, 34
[109] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 357
[110] Densuşianu, Ar., *Istoria limbei şi literaturei române*, Ediţiunea a doua, Iaşi, 1894, p. 110

necontenită evoluție, e străbătută și de un ritm al degradării și al morții instituțiilor fundamentale", iar „această descompunere lentă a unor sinteze mentale întru nimic inferioare sintezelor care au urmat, poate fi reconstituită în etapele ei mai importante"[111], o să încerc o deslușire a fenomenului horal, care include și ceremonia, și locul ceremonial, pornind de la mărturia lui Dimitrie Cantemir, cea mai veche, optând și pentru traducerea din 1808, care nu operează cu sinonimii, ci cu termeni încă folosiți în Moldova vremii, justificându-mi recursul pe convingerea că „dansul este un semn de limbă şi este folosit şi realizat, ca un mister sacru, în diferite moduri, prin care gândul sau dorinţa sunt exprimate în loc de (sau pe lângă) cuvinte, pe care omul încă nu le posedă… În aceste dansuri, cunoaşterea a acţionat, ritualul a fost expus şi păstrat în memorie, tot mai viu, prin repetiţie, iar misterele, religioase sau de altă natură, au fost fondate pe baza de acţiune"[112]:

„Jocurile moldovenilor au cu totul altă închipuire decât al altor noroade, căci ei nu joacă doi cu doi sau patru cu patru, ca francezii sau ca leșii, ci joacă mai multe obraze deodată, împrejur sau în rând, și altădată nu joacă bucuroși, fără numai la nunți. Când se țin toți de mână și joacă împrejur, cu pas potrivit după cântare, mergând dinspre dreapta spre stânga, atunci se cheamă horă; iar când stau în rând și se țin de mână, însă fruntea și coada slobode, se cheamă danț, cu cuvânt leșesc.

La nuntă sunt obișnuiți să joace, mai înainte de cununie, în ogradă sau în drum, în două rânduri, unul de bărbați și altul de femei. La amândouă rânduri pun câte un povățuitor, om bătrân și cinstit, care poartă în mâni toiag de lemn poleit și legat, la capăt, cu năframă cusută; și unul dintre dânșii trage după sineși pe cei din rândul său, dinspre dreapta spre stânga, iar celălalt, pe ceilalți, dinspre stânga spre

[111] Eliade, Mircea, *Cosmologie și alchimie babiloniană*, Iași 1991, p. 13
[112] Churchward, Albert, *The Origin and Evolution of Primitive Man*, London, 1912, pp. 29, 30

dreapta, așa încât să stea față în față; după aceea, îndreaptă spate la spate și, apoi, se întoarce fiștecare rând cu încordare, atât de încet ca să nu se încure, încât abia se poate zări vreo mișcare și, întru amândouă rânduri își alege locul fiștecare după cinstea sa. Cucoanele și fecioarele boierilor își iau locul după starea bărbatului sau a tatălui lor; însă locul cel dintâi este pentru povățuitor, al doilea pentru nun și al treilea pentru mire. Asemenea și în rândul femeilor este întâi povățuitorul, apoi nuna, după dânsa mireasa, măcar de sunt și de stare mai proastă decât ceilalți. Iar la urmă se amestecă amândouă rândurile și joacă ocolul împrejur, avându-și fiștecare femeia sa din dreapta, iar holteii câte o fată de starea lor. Uneori obișnuiește hora să se întoarcă în trei părţi sau în patru, sau în una, după voia și iscusința povățuitorului"[113].

Mărturia lui Dimitrie Cantemir, despre cele două şiruri sinusoidale, unul format din bărbaţi, celălalt, din femei, dar ambele conduse de către „un povăţuitor, om bătrân și cinstit, care poartă în mâni toiag de lemn poleit și legat, la capăt, cu năframă cusută", şi despre horă („când se țin toți de mână și joacă împrejur, cu pas potrivit după cântare, mergând dinspre dreapta spre stânga"), are o deosebită importanţă, deşi sunt mulţi la număr şi călătorii străini care au lăsat mărturii identice, dar omiţând, uneori, steagul „povăţuitorului", care, până de curând, nu lipsea de la nici o „strânsură" de prin satele noastre. Steagul, adică toiagul împodobit, întotdeauna în secret, lângă un copac verde, fiind nu doar veriga de legătură între diverse reminiscenţe ale Datinii, ci şi pecetea sacralităţii lor.

Hora lunară, înşiruită, s-a numit, până pe la 1700, „brâu", când, datorită boierilor, pasionaţi vorbitori de limbă turcă, începe să fie numită „serba" şi, ulterior, „sârba", deşi sârba în sine este mai rapidă

[113] *Scrisoarea Moldovei / de / Dimitrie Cantemir / Domnul ei / Editată întâi la anul mântuirii 1825, August în 19*, Volumul II, Iași, 1868, pp. 255, 256

şi fără ţinere de brâu, obicei dobândit în secolele anterioare. Şi pe oul încondeiat, şi pe brâiele bisericilor de la noi, aceste două sinusoide lunare figurează mereu, încadrând Hora Sfinţeniei (succesiunea de romburi sau de pătrate), îngăduind doar două explicaţii: „brâiele”, ca dansuri ceremoniale lunare, simbolizează fie urcatul pe şi coborâtul de pe munte, cu ocazia omagierilor solare, fie doar urcatul pe munte, în două şiruri, unul de bărbaţi şi de femei, conduse de „povăţuitori” diferiţi. Dar cum timpul acela ancestral era al „Imanentul care urcă”, deci al apropierii de Spiritul Universal prin urcarea pe munte, cred că a doua explicaţie este plauzibilă, epoca spirituală a „Transcendentului care coboară” începând, practic, odată cu elinismul.

Sus, aproape de cer, pe creştetul lin al unui munte, în care exista un templu, numit Nedeea Cetate, „stareţul”, cum îl numea Cantemir, într-un citat care va urma, adică şamanul, aprindea din vreme patru focuri, iar când, urcau închinătorii, odată cu seara, horirea începea, cu făclii, în mână, sub comanda povăţuitorilor, care pricepeau şi puteau desluşi sunetele de bucium, pe care şamanul le slobozea prin deschizătura circulară, aidoma celei de la Densuş („mi-a arătat o piatră veche, care astăzi servește drept altar, pe care fusese statuia zeului; o gaură încă vizibilă în zid îi folosea sacerdotului pentru a face cunoscut răspunsul divinității mulțimii care aștepta afară”[114]), dar şi cele de pe muntele Lespedea, din Dâmboviţa, descris de Cezar Bolliac, în 1870, munte pe care „se văd nişte pietre mari, pe care stă o lespede (pietroi), formând un acoperământ deasupra a două încăperi: una de 15 picioare (450 cm – n. n.) lungime şi 8 (240 cm – n. n.) picioare lărgime (deci identic cu cel de la Densuş, care are „aproximativ opt metri pătrați, cu o cupolă semicirculară, o nișă spre est și un portic spre vest”[115] – n. n.), cu o intrare şi o ieşire în partea opusă a intrării,

[114] Gerando, A. de, *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845, p. 365

[115] Paget, John, *Hungary and Transylvania / with remarks on their condition, social, political and economical*, London, 1855

înaltă de 7 palme (175 cm – n. n.) şi largă de 3 palme (75 cm – n. n.); bolovani mari, drept praguri şi câte un bolovan ca treaptă de coborât într-însa. Intrând înăuntru prin deschizătura de către apus, la dreapta este un bloc de piatră de formă pătrată – altar (negreşit), cu înălţimea de 4 palme (100 cm – n. n.) şi tot atâtea pe cele patru laturi. Pe acest altar erau urme de cenuşă şi cioburi amestecate cu un fel de nisip. Am luat câteva din aceste hârburi, toate vinete şi albite pe dinafară, şi am strâns şi o cantitate din acea cenuşă sacră. Alături cu această sală, despărţită printr-un zid format dintr-un singur bloc de piatră, care acoperea şi prima sală în formă de tindă, este o altă sală mai mică decât cea dintâi, fără altar şi fără nici o îngrădire”[116].

În privinţa melosului solar ancestral, iarăşi avem câteva rămăşiţe bine conservate, care s-au cântat până spre sfârşitul secolului al XIX-lea (3 „Hora Buciumul”, „Soarele în vârf de munte”, 5 hore închinate „Marelui Păstor”, care, în cele din urmă, avea să fie confundat cu posesorul de oi, vreo 10 colinde – pentru că Aron Densuşianu avea dreptate atunci când susţinea că şi „colindele în fond sunt imne religioase din epoca păgână, adresate Soarelui ca zeu, cântând bunătăţile lui şi lăudându-i faptele ca erou, întocmai precum se cântă şi se laudă Soarele sau Agni în imnele vedice”[117]), plus două obiceiuri cu rădăcină comună, „Piţărăii” şi „Căluşarii”, ambele cu câte peste o sută de hore bărbăteşti. În descrierea lui Dimitrie Cantemir, „eresul dacic”, pe care el îl numeşte „căluşei” (de unde şi confuzia, via Marcu Beza[118], a domnului Prof. univ. dr. doc. Mihai POP: „Le „Căluş” (le petit cheval) – une coutume populaire très veille”[119], o confuzie

[116] Bolliac, Cezar, în *Trompeta Carpaţilor*, nr. 846, 1870
[117] Densuşianu, Ar., *Istoria limbei şi literaturei române*, Ediţiunea a doua, Iaşi, 1894, p. 161
[118] Etimologia „călușar” – „cal mic”, provenind din... „alogo” și diminutivul „uciu”, deci „aluguciar”, a fost stabilită de Marcu Beza, care publica la Londra, în 1928, „Paganism in roumanian folklore”, p. 50
[119] Prof. univ. dr. doc. Mihai POP, *Préface*, la Stancu, Constantin, *Căluşul / Antologie*

bine contrabalansată de observaţia, pe care o găsim şi la Aron Densuşianu: „între ritmul colindelor şi ritmul unora dintre dansuri este o asemănare uimitoare care ne face să presupunem că, mai demult, colindele au fost dansate”[120]), este descris ceremonialul în varianta lui moldovenească, una suficient de alterată, până pe la anul 1700, în ciuda faptului că mai avea reprezentări şamanice („stareţul” şi „puterea obiceiului vechi”, care îi scutea de orice responsabilitate):

„Osebit de jocurile acestea, ce se obișnuiesc pe la veselii, mai sunt și alte jocuri cu eres, alcătuite cu număr nepotrivit, adică 7, 9, 11, în care jucăușii se cheamă călușei și se adună o dată într-un an, se îmbracă în haine femeiești, pun pe cap cunună de pelin, împletită și împodobită cu alte flori, vorbesc cu glas femeiesc, și, ca să nu se cunoască, își învelesc fața cu pânză albă și în mâini poartă sabie goală, ca să taie cu dânsa ori pe cine ar cuteza să le descopere fața, căci puterea aceasta le-au dat-o lor un obicei vechi, așa încât nimeni nu-i poate trage la judecată când fac vreo ucidere întru acel chip.

Povățuitorul cetei se cheamă stareț, și cel de al doilea, primicer, care își are datorie să întrebe ce fel de joc poftește starețul, și apoi să-l spună celorlalți, în taină, ca să nu audă norodul numele jocului, până când nu îl va vedea cu ochi, pentru că ei au mai mult de o sută de sărituri, din care unele așa de potrivite, încât acia care joacă să pară că nu se ating de pământ, ci se poară în văzduh.

Cu acest fel de urmări, cu jocuri și cu salturi, prin toate târgurile și satele, petrec acele 10 zile, care sunt între Praznicul Înălțării și al Pogorârii Sfântului Duh. Întru această vreme, nu se culcă ei nicăieri, fără numai supt streșinile bisericilor, căci zic ei că, de se vor culca în alt loc, ar fi chinuiți de strigoaice; și când se întâlnesc pe drum două cete de călușei, bat război una cu alta, până ce ceata ce biruita ce biruia face loc celeilalte; și după ce fac învoială de pace, apoi

de studii, Editura TIPARG, 1997, p. 8

[120] Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, 1976, p. 39

ceata biruită este supusă celeilalte nouă ani; iar întâmplându-se să se omoare vreunul la acest fel de bătaie, atunci nu se încape judecată și nici judecătorul nu întreabă pe cel ce a făcut uciderea.

Cel ce intră în vreo ceată de aceste, trebuie nouă ani de-a rândul să se afle adunat împreună, iar întâmplându-se să nu se arate vreodată, atunci zic ceilalți că este chinuit de duhuri rele și de strigoaice.

Prostimea cea ereticoasă crede cum că au putere să gonească acel fel de boli și, spre vindecare, fac întru acest chip, adică: aștern mai mulți la pământ pe acel bolnav, început a sări cu cântice, și, la o notă anume a cântării, îl calcă fiştecare, de la cap până la călcâi, și, mai pe urmă, îi zic niște cuvinte alcătuite de dânșii înadins, poruncind beteșugului să se depărteze. După ce fac ei aceasta de trei ori în trei zile, apoi urmează lucrarea pe care o nădăjduiesc ei. Și aşa, întru acest chip, cu prea puțină osteneală se pot vindeca bolile cele mai grele care se împotrivesc meșteșugului doftoricesc. Asemene lucrare are și nădăjduire în farmece”[121].

„Cantemir vorbeşte de jocul în cadenţă şi de pronunţarea unor anumite cuvinte de către căluşari, împrejurul bolnavului culcat la pământ. Din bătrâni, mi-aduc aminte că, jucând, căluşarul zice:

Din călcâi încetişor
Şi din talpă binişor,
Hop o dată
Şi-altă dată,
Sus de două,
Jos de nouă,
Pân’ la patruzeci şi nouă[122].

[121] *Scrisoarea Moldovei / de / Dimitrie Cantemir / Domnul ei / Editată întâi la anul mântuirii 1825, August în 19*, Volumul II, Iași, 1868, pp. 257
[122] Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, 1976, p. 39

Şi-apoi venea un chiot detunător, de băga răcorile în bolnav şi-l treceau năduşelile, şi se ducea lingoarea în pustie, să nu mai vie, trăsni-o-mi-ar Sfântul Ilie. Nu ştiu dacă azi, de la Paşti, până la Rusalii, căluşarii mai fac concurenţă medicului de plasă prin districtele Regatului. Ştiu însă că un alt concurent al medicului practică prin sate medicina fără diploma doctei facultăţi şi acesta este „Ursul", care îţi dă cu impasibilă liberalitate părul pentru afumarea de sperietură şi calcă, adică masează ca cel mai destoinic maseur, numai după invitaţia răguşită a Danciului cornac, care-i zice tot:

Din călcâi încetişor
Şi din talpă binişor!
Sus, Martine!
Şi mai bine
Că-ţi dau pâine cu măsline"[123].

Am reprodus şi mărturia lui Ionescu-Gion, din 1892, doar pentru că explică, fără a-şi propune, cum a degenerat Datina Primordială până la banalităţi folclorice, „umblatul cu ursul" banalizând nu doar dansul sacru al căluşarilor, ci şi pe cel al „Constelaţiei Mamă", Ursa Mare, care, din 7 stele (şaman şi 6 „urşi), rămâne, mai ales în ziua de azi, o băşcălie chiar şi după viaţa bietului ursar, care îşi câştiga pâinea greu, în vremuri şi atunci, ca şi astăzi, la fel de „ereticoase" – vorba lui Dimitrie Cantemir.

În general, despre jocurile căluşereşti, care nu au nici o legătură cu obiceiurile romanilor, s-au spus şi încă se mai spun naivităţi de genul „Căluşari – Joc tradiţional românesc, obişnuit pe la Rusalii, constând din sărituri ca de cai ale jucătorilor, vreo 12, care poartă la picioare clopoţei. După unele păreri, acest joc aminteşte legenda

[123] Ionescu-Gion, G., I., *Doftoricescul meşteşug în trecutul ţărilor române*, Bucureşti, 1892, pp. 35, 36

răpirii Sabinelor”[124]. Nici măcar cu dansul cu săbii al tracilor, de pe la sfârşitul secolului V înainte de Hristos, descris de Xenofon, nu are nici o legătură obiceiul căluşarilor, chiar dacă şi Nicolae Iorga, pururi extaziat în naţionalismul necesar cu care răspundea vremilor europene, îl considera „jocul războinic, jucat numai în anumite timpuri și de jucători aleși într-adins, danțul călușerilor”[125]. Rădăcina dansurilor căluşăreşti este mai apropiată de bătaia egipteană cu ciomege, în cinstea Soarelui[126], închinată şi Mamei Terra, în ciuda faptului că, în România, ca şi în Bulgaria şi în Iugoslavia, dansatorii purtau săbii, pentru că, în contradicţie cu aparenţa „războinică”, indusă de săbii, „dansul lor are două hore şi două scopuri: prima horă pentru o persoană bolnavă, pentru vindecarea magică, iar a doua horă, pentru fertilitatea și pentru distracția spectatorilor. Numele provine de la Rosalia latină (un cuvânt asociat cu ceremoniile anticului Festival de la Rosales Escae), iar dansurile actuale se disting prin tempo rapid, pași mici apăsați – care sunt cei mai obositori – și joc de domnișoare”[127]. Că nu există, nici la noi, nici la bulgari, nici la sârbi umbră de legătură cu obiceiurile latine.

Mult mai apropiată de adevăr, deşi ignoră personajul fundamental al ceremoniei, Zeiţa Vetrei, şi steagul împodobit tainic lângă Arborele Vieţii, este descrierea pe care o făceau, în America, Miron şi Carola Grindea: „Călușarii este, fără îndoială, cel mai vechi și mai impresionant dintre dansurile populare românești. Datorită, totuși, dificultăților enorme de a asimila figurile și mai ales atmosfera magică din jurul acestui dans – numai bărbaților aleși, care au trecut prin încercări ascetice și sunt supuși regulilor stricte de comportament, li se permite să danseze – este mai puțin răspândit decât Hora sau oricare dintre dansurile românilor.

[124] Ivela, A. L., *Dicţionar muzical ilustrat*, Bucureşti 1927, p. 36
[125] Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, București, 1922, p. 305
[126] Herodot, *Istorii*, II, LXIII, p. 160
[127] Katsarova, Raina, Dances of Bulgaria, New York, 1951, p. 11

Cu o săptămână înainte de Rusalii, nouă bărbați, aparținând de nouă sate învecinate, sunt selectați de un conducător și inițiați în misticele gesturi și figuri de dans. Aceștia trebuie să poarte cizme înfundate și manșoate, pălării cu panglici și cămăși superb brodate. Dansul propriu începe înainte de răsărit soarelui de Rusalii. Toți se roagă și, terminând cu Rugăciunea Domnului, atunci fiecare om depune jurământul sub tecile săbiilor liderului și ale cetașilor, încredințați că astfel vor fi protejați împotriva oricărui rău. Multe caracteristici păgâne, care încă împodobesc acest dans primar, diferă, în mod natural, de la o regiune la alta. De exemplu, în Țara Românească, oamenii nu vorbesc, timp de o săptămână, cât durează dansul"[128].

Ca să nu uit, dar şi pentru a pregăti ceea ce va urma: fiecare căluşar folosea câte un „beţişor de alun înflorat numit piţărău"[129].

Pornind de la precizarea că Dimitrie Cantemir nu a descris, de fapt, „Căluşarii", ci „Căluşeii" (caii lui Marte, pe care îi întâlnim horind la sărbătorile de iarnă), aşa cum se jucau ei, pe la anii 1700, în sudul Moldovei şi în Basarabia, vă propun să desluşim împreună rădăcina comună a coregrafiilor ceremoniale totemice, prin care se omagiau, prin „cereasca lege planetară, însemnul sigur al dreptăţii şi temelie a naturii"[130], Soarele („ochiul deschis mereu asupra vieţii"[131]), Luna („Dumnezeu cel sfânt… / în Lună plină-o schimba"[132]) şi Pământul („umbrita glie, maica zeilor din cer"[133], „divina Glie, bună mamă de zei şi oameni muritori"[134], „natura, iscusita mamă, zămis-

---

[128] Grindea, Miron and Carola, *Dances of Rumania*, New York, 1952, pp. 14, 15

[129] Iordan, Iorgu, *Dicţionarul limbii române*, Tomul VIII / Litera P, Bucureşti, 1910 şi 1975, p. 670

[130] Orfeu, *Legii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 218

[131] Orfeu, *Soarelui*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 190

[132] *Soarele şi Luna*, Bucureşti-Chişinău, 2004, pp. 21

[133] Solon, *Legiuitorul*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 30

[134] Orfeu, *Zeiţei pământului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 201

litoarea lumii întregi”[135]).

Există o strânsă legătură de rudenie între piţărăi, căluşari şi căluşei, începând cu pregătirea steagului din băţ de alun şi a hainelor de călătorie ritualică, cu formarea cetei din câte nouă tineri (cifra sacră întâlnită şi la pelasgii homerieni, care au nouă frăţii, nouă dansatori în horă, nouă zile de doliu etc.), cu iniţierea cetei într-un loc secret, lângă un copac verde (Arborele Vieţii), unde împodobesc vârful unei lănci lungi (şase metri) cu „unul sau două batice frumos cusute şi o cunună de flori pe suport de plantă ornamentală agăţătoare verde”, iar la „capătul de jos aşează o centură de clopoţei. Lancea, pe toată lungimea ei, este împodobită cu batiste, flori şi ciucuri din lână colorată, toate prinse cu o panglică”[136] colorată, şi terminând cu „colindatul”, pe un itinerariu străvechi, conservat cu fidelitate, prin satele din apropiere.

Toiagul-steag al piţărăilor „trebuie, dacă se poate, să fie de alun şi este împistrit negru şi alb. Împistritura curge, înfăşurându-se, de jos, în sus, ca un şarpe, în fâşii negre şi albe; cele se fac belindu-se coaja băţului, la para focului, după aceea îndepărtând şi cealaltă parte de coajă a băţului, această parte rămâne albă. Băţ de alun se cere să fie pentru aceea căci de alun trebuie să fie şi joarda (nuiaua), cu care se farmecă sau se vrăjeşte (*virgula divinatoria*)”, scria, în 1902, un cărturar ardelean[137], care vedea, în baza scrierilor unor vechi filosofi ai culturii europeni, Rink sau Noik, fie „băţul lui Bachus”[138], fie „băţul lui Ianus” (*Stab de Janus*)[139], băţul de alun „ce-l poartă în mână piţărăii colindători, la Sasca montană, Bocşa montană, Reşiţa mon-

[135] Orfeu, *Naturii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 191
[136] Prodanciuc, Robert V, *Piţărăii de la Livezi*, Universitatea Alba Iulia, nedatat
[137] *Colinda, originea şi însemnătatea ei astronomică şi calendaristică*, în *Foaia Diecezană*, Anul XVII, Nr. 51, Caransebeş, 22 decembrie calendar vechi 1902
[138] Rink, *Religion der Hellenen*, Zürich, 1855, tom. II, p. 417
[139] Noik: *Biblische Mythologie des alten und neuen Testaments*, tom. II, p. 381

tană, Ciclova montană, Moldova montană şi părţile de pe acolo"[140], în vreme ce un alt studiu, semnat de Gabriela Barbu, sesizează, în raport cu consecvenţa itinerariului, că piţărăii „din Jieţ colindă, dintotdeauna, prin Molivis, prin Popi şi prin Androneşti, apoi, pe seară, se întorc în Jieţ"[141].

De ce se folosea pentru steagul şi bâtele piţărăilor şi ale căluşarilor lemnul de alun? Pentru că „ramurile de alun, după credinţa poporului român, în genere, au o putere supranaturală, o putere magică, şi mai cu seamă asupra tuturor şerpilor şi a spiritelor celor necurate", un „pumn de alune numindu-se căluşer", iar toate componentele alunului erau sacre, în credinţele vechi: „Cu sucul rămurelelor celor tinere de alun au datină unele romånce din Bucovina de-a opări oalele în care pun laptele cel de vacă, zicând că laptele se prinde mai bine şi mai degrabă. / Floarea de alun sau tufa spun femeile că e bună pentru cei beţivi"; „Sâmburi de alună, pisaţi bine, sâmburi de bostan şi sămânţă de mac, amestecate toate, la unu loc cu groscior de vacă şi-ncălzite, dacă se pun la „beşica cea rea", acesta îndată se coace, sparge şi se trece"[142].

Purtătorul de steag piţăresc sau căluşăresc, numit de Dimitrie Cantemir „stareţ" (dar Cantemir descrie „Căiuţii", de fapt, şi nu „Căluşerii", ritualul fiind asemănător), avea, în Bucovina veacului al XIX-lea, două prototipuri şamanice (Mircea Eliade lua în discuţie doar şamanul descris, în 1640, de Marco Bandini), „Solomonarul" şi „Pietrarul", adversari între ei, în ciuda faptului că făceau, la fel, „tot felul de năluciri, ce păreau minuni, pentru a înşela poporul", dar poporul „ereticos" – vorba lui Cantemir, „crede că se află un fel de oameni forte grozavi şi răutăcioşi, numiţi „Solomonari", care, în

140 *Colinda, originea şi însemnătatea ei astronomică şi calendaristică*
141 Barbu, Gabriela, *Calendar românesc tradiţional*, în *Natura*, nr. 12/2004
142 Marian, Florea, Simion, *Însemnătatea „alunului" la poporul român*, în *Aurora Română*, nr. 1/1882, pp. 3-8

pruncia lor, au petrecut şapte ani, ne-ntrerupt, la întuneric, sub faţa pământului, învăţând dintr-o carte diavolească toată „Solomonaria”, toate fermecătoriile şi vrăjitoriile de pe lume, iară după al şaptelea an, ies de sub pământ, afară, şi, inspiraţi fiind de spiritul lui „Ucigă-l-crucea” şi dotaţi cu puterea acestuia, se suie, pe aripile vânturilor, în nouri şi încep a purta ploile, însă mai ales furtunile şi grindinele cele mai grozave, mai înspăimântătore şi mai periculoase. El, poporul, crede cum că „Solomonarii” îmblă călare câte pe-un Balaur, cum că fierb gheaţa sau piatra prin nouri, până ce-i face pe aceştia sloiuri, şi apoi încotro voiesc, într-acolo conduc gheaţa, vărsând-o pe terenurile cele rodite şi pe câmpiile cele înflorite, sfărmând toate semănăturile şi pomii cei încărcaţi cu fructe”[143].

Nu trebuie să vă grăbiţi să identificaţi în „Solomonari” şi „Pietrari” vreo rămăşiţă a mitului zalmoxian, pentru că „iniţierea în peşteră” reprezenta, până la ivirea lui Zalmoxis, o tradiţie veche, la care a apelat şi „Minos (care) a fost un imitator al unui Rhadamanthys, din timpuri străvechi”[144], dar şi alţi mulţi şi uitaţi şamani, numiţi „Tomuki”, care „promulgau legile în faţa oamenilor ca şi cum ar proveni de la zei”[145], primii şamani şi legiuitori, care se revendicau ca atare, fiind Zalmoxis şi scitul Anacharsis, care se pretindeau „înţelepţi ai voinţei zeului” (Cerurilor)[146]. Ei beneficiau de sprijinul „soţiilor cereşti”[147], „raportul şaman – soţie cerească”[148], în „a vedea spiritele”[149], determinând, după coborârea lui Dumnezeu pe pământ („Transcendentul care coboară” [150] – cum îl numea Blaga), „zeităţile

143 Ibidem
144 Strabon, *Geografia*, II, X, 6, p. 446
145 Strabon, *Geografia*, II, X, 19, p. 454
146 Strabon, *Geografia*, II, III, 5, p. 166
147 Eliade, Mircea, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 87
148 Ibidem p. 88
149 Ibidem p. 93
150 Blaga apud Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, Bucureşti, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 362

niciodată chemate pe nume, care adastă și aleargă totdeauna pe căi rele, elele sau ielele, care se mai chiamă eufemistic și frumoasele, blândele"[151], populând, în sacralitatea creştinismului, cu eresuri păgâne, rapid adoptate de creştinism, precum „Sânzienele (care) amintesc scopul de altădată al întrunirilor: celebrarea divinității agrare și ocazii de întâlnire și cunoaștere a tinerilor în vederea căsătoriei (Târgul de Fete); vânzarea unor produse (Târgul Cireșelor, Târgul Cepelor). Spre deosebire de Nedeile sau Sântiliile carpatice care erau dedicate în luna iulie unui zeu solar și pastoral indo-european, Târgul de Sânziene era dedicat, în luna iunie, unei zeițe agrare de origine neolitică"[152], sau Rusalile, „Spirite feminine ale morților care apar noaptea, între Paște și Rusalii, înainte de cântatul cocoșilor, sinonime cu Ielele, Zânele, Măiestrele, Frumoasele, Șoimanele, Miluitele, Dânsele, Cele Sfinte, Cele Nepomenite, Doamnele, Puternicele, Fetele Câmpului, Împărătesele Văzduhului, Ursoaicele, Vântoasele"[153].

Toate aceste sărbători, care ţin de eresurile medievale şi nicidecum de cele primordiale, îşi au importanţa lor în înţelegerea horelor primordiale, din moment ce se pot identifica în aceste „obiceiuri, credințe, acte rituale și practici magice, specifice scenariului ritual de înnoire a timpului în ziua de Sânziene"[154], „umblatul cu făclia"[155] însemnând mult mai mult decât trimiteri la Soare şi la „sora Soarelui și stăpâna zilelor", numită la români Sânziana sau Cosânzeana[156], pentru că „Soarele şi Luna (sau cupa), sărbătorite simbolic prin focuri, sunt foarte intim legate între ele; este dificil să le separăm"[157], după cum o consacră, într-un mod mai mult decât remarcabil, şi ca mitologie,

151 Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, București, 1922, p. 299
152 Ghinoiu, Ion, *Dicționar Mitologie română*, București, 2013, p. 280
153 Ibidem p. 238
154 Ibidem p. 251
155 Ibidem p. 252
156 Iorga, N., *Istoria poporului românesc*, București, 1922, p. 295
157 Murray-Aynsley, Harriet, G. M., *Symbolism of the East and West*, London, 1900, p. 29

surprinzătoarea memorie a românilor de dincolo de veacuri (cu cei „nouă cai / care noaptea pasc în rai” – caii lui Marte, din care derivă şi „Căiuţii”, pe care Cantemir i-a confundat cu „Căluşarii”, drept variantă moldovenească, şi „Căluşarii”, şi „Piţărăii”):

Umbla, frate, mândrul Soare,
Umbla, frate, să se-nsoare
Nouă ai
Pe nouă cai
Care noaptea pasc în rai.
Umbla cerul şi pământul
Ca săgeata şi ca vântul,
Dar toţi caii-şi obosea
Şi potrivă nu-şi găsea
Ca sora sa, Ileana,
Ileana Consânzeana,
Ce-i frumoasă ca o floare
Într-o iarnă fără soare.

„Surioară Ileano,
Ileano Cosânzeano,
Haideţi să ne logodim,
C-amândoi ne potrivim
Şi la plete şi la feţe
Şi la dalbă frumuseţe,
Eu am plete strălucite,
Tu ai plete aurite,
Eu am faţa arzătoare,
Tu, faţa mângâietoare!”.

„Alei, frate luminate,
Trupuşor făr’ de păcate,

Nu se află-adevărat
Fraţi să se fi cununat.
Cată-ţi tu de cerul tău
Şi eu de pământul meu,
C-aşa vrut-a Dumnezeu!”.

Soarele se-ntuneca,
Sus, la Domnul, se urca,
Domnului se închina
Şi din gură cuvânta:

„Doamne sfinte
Şi părinte!
Mie timpul mi-a sosit,
Timpul de căsătorit,
Şi potrivă n-am găsit
Ca soră-mea Ileana,
Ileana Cosânzeana”.

Domnul sfânt îl asculta
Şi de mână mi-l lua
Şi prin iaduri mi-l purta,
Doar că l-ar înspăimânta,
Şi prin rai încă-l purta,
Doară că l-ar încânta,
Apoi Domnul Dumnezeu
Cuvânta cu graiul său,
Iar când Domnul cuvânta,
Lumile se deştepta
Şi cu drag îl asculta.
Cerurile strălucea,
Norii din senin pierea:

„Soare, Soare luminate,
Trupuşor făr' de păcate,
Raiul tu l-ai petrecut
Şi prin iad încă-ai trecut,
Ce mai zice gândul tău?”.

„Zice ca sufletul meu,
Aleg iadul chiar de viu
Numai singur să nu fiu,
Ci să fiu cu Ileana,
Ileana Cosânzeana!”.

Soarele se cobora,
La sora lui se oprea,
Mândră nuntă pregătea,
Pe Ileana şi-o gătea
Cu peteală de mireasă,
Cunună de-mpărătească,
Şi rochiţa neţesută,
Din pietre scumpe bătută.

Apoi mândri, el şi ea
La biserică mergea,
Dar când nunta se făcea,
Vai de el, amar de ea!
Candelele se stingea,
Clopotele se dogea,
Sfinţii faţa-şi ascundea,
Preoţi în genunchi cădea.

Iar mireasa, vai de ea!,
Frig de moarte-o cuprindea
Căci o mână se-ntindea
Şi pe sus o ridica
Şi-n mare mi-o arunca!
Valurile bulbucea,
Iar prin valuri cum trecea
Mreană de-aur se făcea!

Soarele se-nălţa sus,
Se lăsa tot spre apus,
Şi-n mare se cufunda
La soră-sa Ileana,
Ileana Cosânzeana.
Iar Dumnezeu cel sfânt,
Sfânt în cer şi pe pământ,
Mâna-n valuri că băga,
Mreana-n mână-o apuca
Şi-n ceruri o arunca
Şi-n Lună plină-o schimba,

Apoi bunul Dumnezeu
Cuvânta cu graiul său;
Iar când Domnul cuvânta,
Lumile se spăimânta,
Mările se tupila,
Munţii se cutremura,
Cerul se întuneca:

„Tu, Ileană Cosânzeană,
Sufleţel fără prihană,
Şi tu, Soare luminate,

Trupuşor făr' de păcate!
Cu ochii să vă zăriţi,
Dar să fiţi tot despărţiţi.
Zi şi noapte, plini de dor,
Arşi de foc nestingător,
Veşnic să vă alungaţi,
Cerul să cutreieraţi,
Lumile să luminaţi!"[158].

Mărturia lui Dimitrie Cantemir[159] despre „jocul cu eres… în care jucăuşii se cheamă căluşei"[160], cumulată „zidirea muntelui în

---

[158] Alecsandri, Vasile, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti-Chişinău, 2004, pp. 21, 22

[159] *Scrisoarea Moldovei / de / Dimitrie Cantemir / Domnul ei / Editată întâi la anul mântuirii 1825, August în 19*, Volumul II, Iași, 1868, pp. 256-258

[160] „Osebit de jocurile acestea, ce se obișnuiesc pe la veselii, mai sunt și alte jocuri cu eres, alcătuite cu număr nepotrivit, adică 7, 9, 11, în care jucăușii se cheamă călușei și se adună o dată într-un an, se îmbracă în haine femeiești, pun pe cap cunună de pelin, împletită și împodobită cu alte flori, vorbesc cu glas femeiesc, și, ca să nu se cunoască, își învelesc fața cu pânză albă și în mâini poartă sabie goală, ca să taie cu dânsa oripecine ar cuteza să le descopere fața, căci puterea aceasta le-au dat-o lor un obicei vechi, așa încât nimeni nu-i poate trage la judecată când fac vreo ucidere întru acel chip.

Povățuitorul cetei se cheamă stareț, și cel de al doilea, primicer, care își are datorie să întrebe ce fel de joc poftește starețul, și apoi să-l spună celorlalți, în taină, ca să nu audă norodul numele jocului, până când nu îl va vedea cu ochi, pentru că ei au mai mult de o sută de sărituri, din care unele așa de potrivite, încât acia care joacă să pară că nu se ating de pământ, ci se poară în văzduh.

Cu acest fel de urmări, cu jocuri și cu salturi, prin toate târgurile și satele, petrec acele 10 zile, care sunt între Praznicul Înălțării și al Pogorârii Sfântului Duh. Întru această vreme, nu se culcă ei nicăieri, fără numai supt streșinile bisericilor, căci zic ei că, de se vor culca în alt loc, ar fi chinuiți de strigoaice; și când se întâlnesc pe drum două cete de călușei, bat război una cu alta, până ce ceata ce biruita ce biruia face loc celeilalte; și după ce fac învoială de pace, apoi ceata biruită este supusă celeilalte nouă ani; iar întâmplându-se să se omoare vreunul la acest fel de bătaie, atunci nu se încape judecată și nici judecătorul nu întreabă pe cel ce a făcut uciderea.

Cel ce intră în vreo ceată de aceste, trebuie nouă ani de-a rândul să se afle adunat împreună, iar întâmplându-se să nu se arate vreodată, atunci zic ceilalți că este chinuit

munte” de la Densuş (Haţeg) şi de la Lespedea (Dâmboviţa) şi cu tradiţiile populare de până mai ieri, pot înlesni descifrarea căii primordiale a populaţiilor din Carpaţi, pe care o numim Datină. Ca mister desprins din ceremoniile totemice iniţiale, „căluşeii” moldovenilor şi „căluşarii” muntenilor şi ai ardelenilor (includ, aici, şi piţărăii), reprezintă acelaşi mesaj mitic ancestral. „Misterele, a spus Platon, au fost stabilite de către bărbaţi de mare geniu, care, la începutul veacurilor, s-au străduit să-i iniţieze pe semenii lor în puritate, pentru a ameliora cruzimea vieţii, pentru a înălţa morala şi pentru a rafina manierele, astfel încât să limiteze societatea prin legături mai puternice decât cele pe care legile omeneşti le impuneau”[161], iar elementele purificatoare ale „jocului de eres”, deci de credinţă solară străveche, „Căluşeii-Căluşarii”, diferă doar prin etimologie şi prin costume, în Moldova, ca şi în Polonia, păstrându-se simbolistica centaurului, iar în Muntenia, ca şi în Bulgaria şi în Serbia, portul arnăuţesc, cu etimologie legată de practicile magice în care se folosea alunul (Simion Florea Marian spunea că sinonim pentru „căluşer” ar fi „pumn de alune”, referindu-se, de fapt, la „ciorchinii” de alune, adunaţi ca atare din crengi – definiţiile din DEX sunt absolut dezastruoase).

Cantemir spune că jucăuşii „se îmbracă în haine femeiești”, indus în eroare de valtrapul care continuă de la gâtul căluţului, în intenţia de a sugera configuraţia de centaur, pe care şi-o însuşeau ce-

---

de duhuri rele și de strigoaice.

Prostimea cea ereticoasă crede cum că au putere să gonească acel fel de boli și, spre vindecare, fac întru acest chip, adică: aștern mai mulți la pământ pe acel bolnav, început a sări cu cântice, și, la o notă anume a cântării, îl calcă fiștecare, de la cap până la călcâi, și, mai pe urmă, îi zic niște cuvinte alcătuite de dânșii înadins, poruncind beteșugului să se depărteze. După ce fac ei aceasta de trei ori în trei zile, apoi urmează lucrarea pe care o nădăjduiesc ei. Și aşa, întru acest chip, cu prea puțină osteneală se pot vindeca bolile cele mai grele care se împotrivesc meșteșugului doftoricesc. Asemene lucrare are și nădăjduire în farmece”

[161] Wright, Dudley, *The Eleusinian Mysteries & Rites*, Fort Newton, USA, London, 1905, p. 14

taşii. În Polonia, un singur personaj, purtând sceptru în mână şi sabie la brâu, are această costumaţie, cetaşii purtând costume de ostaşi, cu steaguri şi cu săbii, ba chiar şi cu suliţe. În Moldova, doar căpetenia nu poartă căluţ, pe când cetaşii, toţi, în unanimitate. S-ar putea crede, la caz de pripeală, că moldovenii au luat „Căluşeii” de la poloni sau invers, dar există nişte mărturii care explică mai mult decât credibil ce înseamnă misterul „Căluşei-Căluşari”:

În templul ancestral de la Densuş, „figura calului, reprodus de mai multe ori, pare să spună că a fost ridicat de oamenii unui războinic”[162], dar, deşi „există fragmente ale câtorva altele, niciunul dintre ele nu oferă nici o idee despre istoria clădirii și nici o indicație asupra zeului căruia i-a fost dedicat templul, cu excepția cazului în care calul din capătul primului stâlp nu îl sugerează cumva pe Marte ca patron”[163]. Deci, după simbolurile din interiorul ziguratelor carpatice, „figura calului” este sugestia lui Marte, planetă care patronează, după cum ştie toată lumea, luna martie, lună în care calul, sugestia lui Marte, deşi „încreştinat” masiv sub aura Sfântului Toader, păstrează elemente, deşi alterate, ale misterului „Căluşei-Căluşari”. Începând din 14 martie, se sărbătoreau „Caii lui Sân Toader”, prin nopţi şi zile de purificare, precum „Marţea Sântoaderului”, „Vinerea Sântoaderului”, „Joia Iepelor” şi „Sâmbăta Sântoaderului”, sărbătorite prin aprinderea focurilor ritualice, inclusiv a „roţii de foc”; opt feciori, îmbrăcaţi în straie frumoase, cu copite în opinci şi cu cozi de cal în nădragi, conduşi de un al nouălea fecior, numit „Sântoaderul cel Mare” sau „Sântoaderul cel Şchiop”, închipuiau o „herghelie divină”, care loveau cu „copitele” fetele dornice de joc. În „Vinerea Sântoaderului”, încă din zori, fetele neprihănite scotea rădăcina Omanului, bună pentru leacuri, vrăji, descântece şi frumuseţe. „Sântoaderul cel Mare” sau

[162] Gerando, A. de, *La Transylvanie et ses habitans*, Paris, 1845, în capitolul *Vallée de Hàczeg. Demus. Várhely (Sarmizegethusa). Mosaïques. Costumes*, p. 370

[163] Paget, John, *Hungary and Transylvania / with remarks on their condition, social, political and economical*, London, 1855

„Sântoaderul cel Şchiop”, adică Marte, se sărbătorea în 18 martie, iar conducătorul cetaşilor mima propria lui sărbătoare. Şi i se cuvenea, el fiind „stareţul” lui Marte, după cum zice, indirect, Cantemir.

De ce era sărbătorit Marte, în templul Temeliei Cerului și a Pământului (*Temple of the foundation of Heaven and Earth*)? Pentru că atunci „când Soarele, Zeul Cerului, a văzut templul de piatră din munţi, care îi fusese închinat… a mers la Puternicul Dumnezeu” (p. 159), ca „să-l arunce deoparte”, iar în bătălia cosmică, „puternică este lupta, puternică este lupta! Vacarmul cerului aduce foamete şi moarte pe pământ” (p. 159), dar puternicul Dumnezeu acceptă, în finalul confruntării cosmice, ca Soarele să aibă un templu în munte, cu „scaunele şi masa lui” (p. 161), cum se zice în compoziţia mitologică hittită „Cântecul lui Ullikummi”[164], unul dintre cele mai bine păstrate texte literare hurriene, cu Venus preoteasă (steaua în şase colţuri, de pe bisericile creştine) şi cu Marte paznic al templului (steaua în cinci colţuri, de pe aceleaşi biserici).

În toate jocurile căluşereşti din Moldova, din Muntenia, din Ardeal, din Polonia, din Bulgaria sau din Serbia (în ţările slave căluşarii se numesc rusali), „stareţul”, fie călare, fie pedestru, dar individualizat ca şef al cetaşilor, îl simbolizează şamanic pe Marte, care, împreună cu ostaşii săi, păzeşte muntele şi „zidirea muntelui în munte”, adică templul zigurat. Iar toate ritualurile de purificare, patronate de Marte, erau închinate Sfântului Soare prin aprinderea focurilor şi a „roţii de foc” – ca în „sărbătoarea candelelor aprinse” a felahilor egipteni[165], inclusiv în veacurile de eresuri creştine de genul „Caii lui Sântoader”, prin care s-a izbutit îmbrâncirea lui Marte şi a centaurilor sub colbul uitării, bine bătucit de Sfântul Teodor. În aparenţă, căluşarii moldoveni

[164] Guterbock, Hans Gustav, *The Song of Ullikummi Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*, Chicago, 2009
[165] Herodot, *Istorii*, II, LIX

au dispărut fără urmă, în afara celei din cartea lui Cantemir; dar ei trăiesc, transformaţi într-o „tradiţie de Anul Nou”, pe care o practică doar copii, „Căiuţii”.

„Sărbătoare necreştinească, pe care o cinstesc unii români din Bucovina sub numele de rusalii sau paştele rohmanilor”[166] (rahmanilor, rugmanilor), deci al Blajinilor sau Îndurătorilor, cum se zice în mahomedanism, datorită confuziei receptării numelui lui Allah şi a principalei lui caracteristici din versetele „Coranului”, „Er Rahman” (Cel Îndurător), ca reprezentând două identităţi sacre diferite, este dedicat, în credinţa primordială, respiraţiei Spiritului Universal, pentru că „respiraţia este durata de viaţă a fiinţelor”[167], respiraţia numindu-se în sanscrită „Brahman”, cu trimitere la Îndurător, Blajin, drept caracteristică esenţială şi primordială ai celor care s-au identificat cu „un Mare Spirit şi care, deşi aveau dansuri, nu au avut ceremonii totemice… nici o magie, nici ritualuri iniţiatice”[168], primind de la Marele Spirit – „El este numit „Tatăl tuturor”, în limba noastră (a vikingilor – n. n.), dar în antica Agard (Grădina Raiului), el avea 12 nume”[169], inclusiv pe cel de Svidar, adică Îndurătorul, Blajinul – particularitatea de blajini, dar cărora li se poate desluşi adoraţia cosmică a Marelui Spirit, căci „funcţie de înmormântarea cu faţa spre sud sau spre nord identifică mituri lunare sau solare”. Deja, pe Axa Lumii, cu toate sinonimiile ei, care intersecta Calea Vieţii – ambele la fel de sacre[170], formând împreună crucea, cu precizarea că pe Axa Lumii, Timpul, care este Creatorul, a marcat „două căi, de nord şi de

[166] Iordan, Iorgu, *Dicţionarul limbii române*, Tomul IX / Litera R, Bucureşti, 1910 şi 1975, p. 522

[167] *Taittirîyaka-Upanishad*, XIV, 1, 56, în *The Upanishads*, I / *Katha, Isa, Kena şi Mundaka*, traducere din sanscrită de F. Max Muller, Oxford, 1884

[168] Churchward, Albert, *The Origin and Evolution of Primitive Man*, London, 1912

[169] Young, Jean I., *The Prose Edda*, Cambridge, 1954, p. 16

[170] „Acolo, de unde răsare soarele, şi acolo, unde soarele apune, toate acestea sunt cuprinse de Deva şi nimeni nu trece dincolo”, scrie în *Katha-Upanishad*, III, 9, 16

sud; calea din sud este Calea Strămoşilor (deci, solară, a solstiţiului de vară – n. n.), calea din nord este Calea Astrală, Calea Nemuririi"[171] (deci, lunară, a solstiţiului de iarnă – n. n.).

Ce legătură există între chestiile astea indice şi Datina noastră, a glorioşilor descendenţi ai daco-romanilor? Rădăcina comună a „datului" iniţial, „Cereasca lege planetară, însemnul sigur al dreptăţii şi temelie a naturii"[172], care li se datorează Blajinilor, adică a proto-părinţilor omenirii, încă sărbătoriţi în Bucovina de odinioară, parcă în ciuda slavonelor rusalii. În limbile slavone (Iordan, apud Marian), „Русалке" înseamnă „Sirenă", deci „Zână a Apelor", Iordan preluând şi un termen entomologic, în care „rusalie" înseamnă „efemeră", şi preluând, în exemplificări din Damé („Cega se hrăneşte mai ales cu rusalii") şi din Antipa („Larvele de rusalii se găsesc întotdeauna în maluri, la o adâncime de 6-8 metri"). Tocmai de asta, în spaţiul slavon, Duminica Mare sau Rusaliile se sărbătoreşte prin „praznike"[173].

Şi mai există încă un eres slavon, conform căruia, „Rusaliile sunt trei fete de împărat, care au ciudă asupra oamenilor fiindcă nu au fost băgate în seamă de dânşii în cursul vieţii lor"[174], aceleaşi, în toate credinţele iniţiale, numite, la români, „ursitoare", deci „nenumitele", cum zicea Iorga, care stabilesc destinul fiecărui om în parte, pe Calea Vieţii. Numai că popoarele mărturisitoare au reţinut şi numele, şi identitatea „nenumitelor" noastre. De pildă, la neamurile nordice, din care se trag vikingii, eresul slavon al „celor trei fete de împărat" - Rusaliile, a fost lămurit cât se poate de clar: „Există trei fecioare

171 *Prashna-Upanidhad*, 2, p 40
172 Orfeu, *Legii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 218
173 Iordan, Iorgu, *Dicţionarul limbii române*, Tomul IX / Litera R, Bucureşti, 1910 şi 1975, p. 630
174 Alecsandri, Vasile, *Poesii populare ale Românilor*, carte închinată Doamnei Elena în octombrie 1862, Bucureşti, 1867, p. 214

ursitoare (trecut, prezent şi viitor), care decid destinul oamenilor"[175], iar în spaţiul sanscrit formularea este axiomatică: „Trecutul şi prezentul sunt o stare de somn, dar existăm şi în trecut, şi în viitor, prin spiritul nemuritor"[176].

Încredinţat fiind că „zeitățile niciodată chemate pe nume, care adastă și aleargă totdeauna pe căi rele, elele sau ielele, care se mai cheamă eufemistic și frumoasele, blândele" nu au fost altceva, pe calea stufoasă şi „ereticoasă a prostimii", cum zicea Cantemir, decât „soțiile cerești" ale șamanilor[177], ale bărbaţilor care „făceau tot felul de năluciri, ce păreau minuni, pentru a înşela poporul", cum scrie în „Triod", „oameni foarte grozavi şi răutăcioşi, inspiraţi fiind de spiritul lui „Ucigă-l-crucea" şi dotaţi cu puterea acestuia… Aşa cred Românii noştri!"[178], încredinţat, deci, că toate aceste eresuri slavone, promovate şi impuse de ortodoxism, „proces de iudaizare şi de păgânizare a creştinismului primitiv", prin acapararea „masivă a simbolurilor şi a elementelor cultuale solare sau caracteristice structurii misterelor"[179], au avut ca scop distrugerea „religiei dintotdeauna", cum o numea Augustin, pe care omenirea începuse să o numească, după calitatea de trimis a lui Iisus, creştinism, Iisus fiind, după acelaşi Augustin, „Soarele Dreptăţii", pentru că:

„1. Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor lui o vesteşte tăria.

2. Ziua zilei spune cuvânt, şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţă.

3. Nu sunt graiuri, nici cuvinte, ale căror glasuri să nu se audă.

4. În tot pământul a ieşit vestirea lor, şi la marginile lumii

---

[175] *The Prose Edda*, Traducere de Jean I. Young, Cambridge, 1954, p. 12

[176] *Katha-Upanishad*, 2, p. 35

[177] Eliade, Mircea, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 87

[178] Marian, Florea, Simion, *Însemnătatea „alunului" la poporul român*, în *Aurora Română*, nr. 1/1882, pp. 3-8

[179] Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Univers, Bucureşti, 1978, p. 154

cuvintele lor.

5. În soare şi-a pus locaşul său; şi el este ca un mire ce iese din cămara sa.

6. Bucura-se-va ca un uriaş, care aleargă drumul lui.

De la marginea cerului ieşirea lui, şi oprirea lui până la marginea cerului; şi nu este cine să se ascundă de căldura lui”[180].

Acelaşi principiu, în străvechimile sumeriene: „Soarele este lebăda care locuieşte în Cer; el este sacrificiul (focul), vatra locuinţei, el locuieşte în oameni, în zei, în sacrificii, în Cer, în Apă, pe Pământ şi pe Munte. El este adevărul cel mare”[181].

Legendara Nedeea Cetate, în care Blajinii „convieţuiau în armonie”[182], „întâia seminţie de oameni cuvântători (care) a fost de aur”[183], pentru că vieţuia în epocile în care Soarele răsărea din Constelaţia Leului (de aici, „Colindul Leului”), „nici vorbă s-aducă zeilor cinstire”[184], încă mai există pe câte o culme a Carpaţilor, de regulă numită, acum sau odinioară, „Măgura”, catalogată drept „cetate dacică” a „sistemului dacic de apărare”, de parcă dacii ar fi fost atât de naivi, încât să zidească cetăţi nu la intrarea în văi, ci în creştetul munţilor, acolo unde, şi fără să se adăpostească după ziduri, nu i-ar fi căutat nimeni niciodată. Nedeea Cetate, multele Nedeea Cetate de pe crestele Carpaţilor, în marea lor majoritate deja ocrotite de rădăcinile codrilor, cum e cazul celei de pe Măgura de la Gura Humorului, înseamnă, fiecare în parte, câte un „ziqqurat” – „zidirea muntelui în munte”, cu mult anterioare celor egiptene şi sumeriene, care, ca şi cele din Carpaţi, înseamnă zidirea Muntelui Ceahlău pe măgurile munţilor. Pentru că incintele pătrate şi „circulare descoperite de ar-

[180] *Biblia* ortodoxă, *Psalmi*, 18 (al lui David)

[181] *Katha-Upanishad*, IV, 2, 18

[182] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

[183] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

[184] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 46

heologi, majoritatea cocoțate pe crestele munților, ele au jucat același rol, de locuri sacre de contact cu divinitatea”[185], pentru că „Nedeile, la rândul lor, care erau urcări duminicale pe munte, și-au pierdut semnificația magico-mitică de ascensiuni spre cer, pentru faptul că Munții Carpați, coloana vertebrală a Daciei antice, au dobândit în perioada feudală hotare nefirești în corpul biospiritual al poporului român. Așa se face că, din *urcări pe munte pentru contact direct cu cerul și rugăciuni* lipsite de intermediari învestiți cu asemenea ocupații, nedeile au devenit un fel de întruniri cu scopuri practice, de schimburi de bunuri economice, de legături profesionale, de obiceiuri pastorale și de încuscriri ”[186].

La ce ar folosi dezvelirea ziguratelor carpatice de sub rădăcini şi pământ, precum şi reconstituirea ceremoniilor totemice şi a misterelor care se săvârşeau, în zorii spiritualităţii omenirii, pe măgurile Carpaţilor? Dacă nu găsiţi singuri răspunsul, nu-i bai, dar ţineţi cont că, precum în lungul lanţ al Carpaţilor, şi în Bucovina, încă mai există astfel de zidiri străvechi, „cetăţi muntoase” deja scufundate sub rădăcinile codrilor, deşi au fost consemnate ca realităţi nu doar de legende (tradiţii, cum se numeau pe atunci, ci şi de hărţile austriece, lucrate în anii 1773-1775[187], deci înainte, în timpul şi după ocuparea nordului voievodal al Moldovei. Nici un zigurat de pe Obcina Mare nu mai putea fi privit, în anii 1880-1895, din afară, deşi zidirile din pietre uriaşe, puse „dungă pe dungă” se mai puteau admira, în ansamblul intrărilor strâmte în „pivniţe”; lăuntrurile, însă, au fost încercate de

[185] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 357
[186] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 359
[187] Iosep Ioan; Ursu, Constantin-Emil; Palagheanu, Simona, *Planul Districtului Bucovina / în 72 secţiuni, / întocmit după ridicări geometrice în anii 1773, 1774, 1775 / de Departamentul Cezaro-Crăiesc al Statului Major General*, Editura *Karl A. Romstorfer*, Suceava, 2011

săteni, în căutarea comorilor, şi descrise lapidar.

Elementele fundamentale lăuntrice ale ziguratelor carpatice sunt: 1). intrarea „mică, joasă şi destul de simplă”[188], „strâmtă, încât trebuie să intri pe brânci, iar mai încolo poţi merge în picioare”[189]; 2). altarul, „un bloc de piatră cubic din podea”[190], situat sub „hornul prin care se vede cerul”; 3). „deschiderea de tip coş de fum, care dă lumină interiorului”[191], din turnul „descoperit, gol de tot dinăuntru”, prin care se „vede cerul liber”[192]. Elementele acestea au fost sesizate şi mărturisite, în secolul al XIX-lea şi în Bucovina, dar din perspectiva… Cerului, pentru că templele au fost copleşite şi ascunse de natură, printr-o protectoare îngropare. La Solca[193], de pildă, exista şi încă mai există, şi mai ascunse, şi deschiderea lăuntrică a turnului spre încăperea altarului, numită de localnici „pivniţă”, şi altarul în sine, „o masă de piatră, de doi stânjeni de lungă, şi, împrejurul mesei, mai multe scaune rotunde ca berbinţele şi, asemenea, de piatră”[194].

---

188 Paget, John, *Hungary and Transylvania / with remarks on their condition, social, political and economical*, London, 1855

189 Densuşan, Aron, *Suvenire şi impresiuni de călătorie*, Familia, nr. 19/1865

190 Paget, John, *Hungary and Transylvania / with remarks on their condition, social, political and economical*, London, 1855

191 Paget, op. cit.

192 Densuşan, Aron, *Suvenire şi impresiuni de călătorie*, Familia, nr. 19/1865

193 Marian, Simion, Florea, Ştefan Tomşa şi Mitropolitul Crimca, în *Tradiţii poporane române / din / Bucovina*, Bucureşti, 1895, pp. 255-259

194 „Ajungând pe vârful muntelui, dai, mai întâi, de o stâncă mare, în formă rotundă, care se află la răsărit şi care se numeşte Pietrele Mici. De la Pietrele Mici, se merge, printr-un tufiş des de brazi şi făgani, ca la 200 paşi, şi dai de Pietrele Mari sau Pietrele Muierilor…

Spun, mai departe, bătrânii că-ntre crăpăturile acestor pietre se află o pivniţă. În pivniţa aceasta să se fi slobozit, înainte de 40 de ani, mai mulţi Solcani, legaţi cu funii şi să fi aflat întrînsa o masă de piatră, de doi stânjeni de lungă, şi, împrejurul mesei, mai multe scaune rotunde ca berbinţele şi, asemenea, de piatră. În sfârşit, mai povestesc oamenii că, înainte vreme, să fi văzut, în apropierea pivniţei, încă o chingă, cioplită în patru muchii, care era aşezată între doi copaci. Capetele chingii se puteau vedea, înainte de 40 de ani, mijlocul, însă, nu, fiindcă a fost putrezit. Cu timpul, au putrezit şi capetele şi au picat din copaci, aşa că, astăzi, nimic nu se mai poate vedea. Crăpăturile, prin

Aceste elemente se regăseau, deci, la sfârşitul veacului XIX, în Bucovina, pe Măgura Humorului, unde „călătorul află ruinele unei fortăreţe miraculoase” [195], dar şi „sub muntele Smidovaticul, care e spre apus de la Poiana Mărului”, unde existau „două pivniţe foarte lungi, zidite cu lespezi foarte mari pătrate şi aşezate una peste dunga celeilalte”, într-una din ele intrând, „înainte de vreo câţiva ani, Andrei Furcal din Dragoşa, cu o lumânare aprinsă, până la vreo 7 prăjini de afund, dar, stingându-i-se lumina şi neputând merge mai înainte, nu putu să-i dea de capăt”[196]. Ruine identice s-au găsit „sub rădăcinile mai multor copaci” şi pe dealul Arşiţa, de lângă Volovăţ, şi în vecinătatea Falcăului.

Muntele Datinii, AR-RA-AR-AUM. Deși de multă vreme încetățenită, teoria contaminării reciproce a culturilor înseamnă o eroare, care ignoră mărturiile vechi și cercetările temeinice ale unor pasionați de patrimoniul comun al omenirii, precum Albert Churchward, care constata, „privind la diferite populaţii, din diferite părţi ale lumii, toate având aceleaşi ceremonii totemice, aceleaşi semne şi simboluri, aceleaşi exprimări în artă (că) se poate concluziona o origine comună”[197]. Cu o condiție, și anume aceea de a nu încerca să descifrăm în tentațiile metafizice ale primelor generații de oameni vorbitori o religie clasică, definită de Augustin, în chiar titlul unui capitol, drept o reducere „la a adora oameni morți”[198], pentru că, și în condițiile în care am localiza începuturile, pe baza informațiilor

care puteau intra în lăuntrul pivniţei, rupându-se, în decursul timpului, bucăţi mari de pietre, s-au astupat şi, astăzi, nu mai este nimeni în stare să afle locul pivniţei, fiindcă bucăţile picate jos sunt cât nişte case de mari”.

195 Mitric-Bruja, Dimitrie, *Gura Humorului*, în *Revista Bucovinei*, Nr. 55, 56/1896, p. 1, 2

196 Marian, S. Fl., *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895, pp. 6 şi 7

197 Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 45

198 Augustin, *La cité de Dieu*, I, Paris, 1855, cartea VII, cap. XXIV, p. 127

primite de Herodot de la egipteni, în epoca pelasgilor, ignorând existența celor două civilizații primordiale, polară și boreală, tot am constata absența onorării unor „oameni morți” sau a unor personificări simbolice, în totemismul inițial, din care aveau să se închege misterele, reperele fiind reprezentate onorarea elementelor cerești cunoscute și considerate drept povățuitoare (chaldeienii susțineau că „poruncile lui Dumnezeu sunt scrise pe cer”, în tentativa lor de a întări „legământul”, adică „Mithra”[199], cu Soarele) și binefăcătoare.

În metafizica naturală a protopărinților neamurilor, numită impropriu „religie” naturală, încă nu exista un „Tată al tuturora”[200] în ceruri, iar ceremoniile totemice, incluzând jertfe simbolice (incendierea ursului de paie, în cinstea Ursei Mari, dansurile și cântecele „lebedelor”, în templul de lângă Tecuci, întru onorarea Lunii și, implicit, a naturii etc.), nu pot fi confundate cu misterele, deși se știe că „de la ceremonii totemice s-a ajuns la Mistere”[201], pentru că înțelepciunea, deși, dintotdeauna, „înțelepciunea este Dumnezeu însuși”[202], încă nu fusese plantat în cer nici un zeu („numele zeilor reprezintă atribute ale lui Unu”[203]) și, cu atât mai puțin, un „stăpân al zeilor”. Cei vechi recunoșteau un Sine Universal, care își revărsa înțelepciunea în Sinele Particular dornic de cunoașterea de sine, prin care se descifra condiția celui care te-a creat, dar nu-ți pretinde nimic și cu care poți intra în armonie aidoma luminii și umbrei, dar armonia se producea „în grota inimii”, acolo unde, și după Augustin, primul mistificator de valori perene, „omul poate fi și muritor, și fericit”[204].

Fără îndoială, „orice discuţie despre zei cercetează păreri şi mituri vechi, deoarece oamenii, mai demult, îşi arătau mai pe ocolite

[199] Stephens, V. L, *The Rise and Fall of the Mithraic Mysteries*, Rosicrucian Digest, No. 2, 2010, p. 1
[200] Young, Jean I., *The Prose Edda*, Cambridge, 1954, p. 16
[201] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 56
[202] Augustin, *La cité de Dieu*, I, Paris, 1855, cartea VIII, cap. I, p. 68
[203] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 230
[204] Augustin, *La cité de Dieu*, I, Paris, 1855, cartea IX, cap. XIV, p. 159

părerile pe care le aveau despre natura lucrurilor şi împleteau mereu poveşti în desluşirile lor. Negreşit, nu este uşor să dezlegi cu precizie enigmele, dar dacă se adună la un loc şi se compară un mare număr de mituri, unele concordând între ele, altele contrazicându-se, mai lesne s-ar putea descoperi adevărul din ele. De pildă, miturile care vorbesc despre plimbările prin munţi, atât ale slujitorului unui cult, cât şi ale zeilor înşişi, şi despre acei cu adevărat posedaţi, decurg din aceleaşi principiu pentru care zeii socotesc locuitori ai cerului şi prevăzători ai altor lucruri, cât şi ai semnelor cereşti"[205]. Numai că, „suindu-se pe cele mai înalte piscuri de munte", pentru a aduce jertfe „soarelui, lunii, pământului, focului, apei și vânturilor" [206], oamenii, care încă nu se numeau așa, pentru că încă nu îndrăzniseră să-și însușească „chipul și semănarea" lui OM (așa se pronunțau literele AUM, care desemnau Sinele sau Spirul Universal), celebrau elementele creației drept repere astrale, iar legiuitorii pământeni încă nu se substituiau acelor misterioase identități.

Urcatul pe înălțimile munților, încă păstrată, la români, prin Nedei (păcat că Bucovina, leagănul Nedeilor, nu mai valorifică un astfel de potențial cultural), se făcea pentru că vârfurile munților erau atât de aproape de cer, încât numai de acolo se putea primi „cereasca lege planetară, însemnul sigur al dreptăţii şi temelie a naturii"[207]. Acolo, pe platoul cel mai înalt, se aprindeau patru focuri, în cele patru repere solstițiale și echinocțiale, iar la intersecția axelor solstițială și echinocțială, se aprindea, apoi, un foc din buturugi uriașe, care simboliza menhirul, adică „piatra căzută din cer", în jurul căruia se desfășurau horele cu măști și cu bătăi din ciomege, executate de „tineri necăsătoriţi şi băieţi din jurul cultului *Mama Zeilor*, aduşi pentru dansul în arme"[208], conform mărturiei lui Strabon, dar și în cinstea

[205] Strabon, *Geografia*, II, X, 23, p. 442
[206] Herodot, *Istorii*, I, CXXXI, p. 78
[207] Orfeu, *Legii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 218
[208] Strabon, *Geografia*, I, X, 21, p. 441

Soarelui[209], prin alte hore ritualice, păstrate timp de veacuri de către români, sub denumirea de hore călușerești.

Muntele, primul și, după tânjirea sufletului meu, singurul templu adevărat al omenirii – toate templele religiilor simbolizează, de altfel, muntele („În culturi din întreaga lume, templele au fost frecvent concepute după modelul Muntelui Lumii”[210]; „Templul (casa) este un munte mare, care ajunge până la cer”[211]), se numea, datorită dedicării lui Soarelui („templul de piatră din munţi, care îi fusese închinat”[212] și unde Soarele și-a putut așeza „scaunele şi masa lui”[213]), AR-RA-AR-AUM („Slujind Soarelui, slujești lui OM”, deci Spiritului Universal), numele acesta fiind abandonat, în multe locuri, odată cu apariția religiilor propriu-zise, prin mutarea strămoșilor, deci a unor „oameni morți” în cer, îndreptățindu-l pe Augustin, într-o vreme în care cultul moaștelor, deși legiferat de Constantin, încă nu luase amploare în creștinism, să susțină că „zeitățile neamurilor sunt doar niște demoni necurați, care au drept scop să înfățișeze drept zeități numele unor oameni morți sau al altor creaturi, în scopul de a obține onoruri divine, care să flateze mândria lor”[214].

Numele iniţial al muntelui, definit ca templu solar, s-a mai păstrat doar în denumirile munților Rarău (cu valea Ararau, de sub stânca prăbușită) și Ararat, muntele bucovinean beneficiind, la cumpăna mileniilor vremii noastre, de o puzderie de invocații din partea tinerilor blaki, depozitate în memoria veacurilor de manuscrisele cunoscute sub numele de „Rochonczy Codex”[215].

---

209 Herodot, *Istorii*, II, LXIII, p. 160
210 Ebeling, E., *Reallexikon der Assyriologie,* Vol. 3, Berlin, 1957, p. 177
211 Werr, L., *Studies in the Chronology and Regional Style of Old Babylonian Cylinder Seals*, Malibu, 1988, p. 38
212 Guterbock, Hans Gustav, *The Song of Ullikummi Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*, Chicago, 2009, p. 159
213 Ibidem, p. 161
214 Augustin, *La cité de Dieu*, I, Paris, 1855, cartea VII, cap. XXXIII, p. 61
215 Enăchiuc, Viorica, *Rochonzy Codex*, Alcor-Edimpex, Bucureşti, 2002

„Muntele Cerului şi al Pământului”[216], cu pajiştile strălucitoare din vârf ocupate de Venus şi de Marte, Marte fiind menţionat în imnuri drept „stăpânul marelui munte”, „al muntelui de unde răsare Soarele”[217], „în fiecare zi, veghează asupra răsăritului şi apusului de soare; cu vârfurile lui ajunge până la malurile cerului, iar cu mijlocul, până la lumea adâncurilor”[218]. În „Muntele Lumii”, Mircea Eliade identifică și arborele lumii, observând că „simbolismul Arborelui Lumii este complementar cu cel al Muntelui Central. Uneori, cele două simboluri coincid; de obicei, se completează reciproc. Dar ambele sunt formulările mitice mai dezvoltate ale Axei Cosmice (Stâlpul Pământului)”[219], dar vom vedea că și între Arborele Lumii („Creaţia eternă este un copac, cu rădăcinile în Cer şi cu ramurile pe Pământ”[220]), Primăvară și Lună există nu doar complementarități, ci și segmente identitare comune, multipla semnificație a unei identități fiind condiția revelației, pentru că „Spiritul se cunoaşte prin revelaţie. Aceasta duce la libertate. Aceasta duce la putere. Revelaţia este biruinţa asupra morţii”[221].

„Colo-n sus şi tot mai sus,
Oi, Lorendai, Leroi Doamne!
Unde sfinţii s-au tot dus
E o dalbă Mănăstire…
Cu pereţii de tămâie,
Uşile de lămâie”[222].

[216] Finkel, I.; Geller, M., *Sumerian Gods and Their Representation*, Groningen, 1997, p. 13
[217] Sjöberg, A.; Bergmann, E, *The Collection of the Sumerian Temple Hymns*, Locust Valley, 1969, p. 88
[218] Heidel, A., *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, 1970, p. 65
[219] Eliade, Mircea, *Myths, Rites, and Symbols*, New York, 1975, p. 380
[220] Katha-Upanishad, II, p. 37
[221] *Kena-Upanishad*, II, p. 21
[222] Lovinescu, Vasile, *Dacia hiperboreană*, Ediţia II, Bucureşti, 1996, p. 23

„După dealul acela mare
Răsărit-a mândrul Soare;
Da' nu-i soare răsărit
Că-i o dalbă Mănăstire,
Mănăstirea Domnilor.
Nouă preoţi preuţesc
Nouă diaconi citesc
În locaş dumnezeiesc;
Iar când popa cel mai mare
Zări ieşind Sfântul Soare,
Se bucură foarte tare
Şi la el că se uita
Şi din gură-aşa-mi grăia…”[223].

Din nefericire, nu a mai grăit nimic, pentru că, în ciuda faptului că „Legea strămoșească este stăpâna tuturor”[224], colbul uitării și al ignoranței munte s-a depus peste sacralitatea ei.

MA GO RA sau Primăvara pe Muntele Soarelui. În dicţionare, toate cele 27 de definiţii ale cuvântului „măgură” converg spre explicaţii de genul „deal mare izolat (tăiat de ape)”, „movilă” sau „pădure (situată pe loc înalt)”, dar, cum de regulă nu mă interesează banalităţile dicţionarelor, eu convenisem, într-un material publicat în primăvară, că misterul măgurilor trebuie căutat în ceremoniile totemice de primăvară-vară, sărbătorite pe munţi, în Nedeea Cetate. Încă nu ştiam că Măgura este, ca şi ziguratul, „zidirea muntelui în munte”, în dublă ipostază: a). prin creaţie şi, indirect, prin iniţieri; b). prin ceremonialuri funerare, deci prin fantezie umană, bazată pe

[223] Ibidem, p. 24
[224] Pindar, *Legea naturii*, apud Herodot, *Istorii*, III, XXXVIII, p. 242

un model cosmic. Şi tot aşa, nu ştiam că nu doar noi, românii, avem o puzderie de măguri, de o parte şi de alta a lanţului carpatic, ci şi polonii, ucrainenii, slovacii, bulgarii, cuvântul respectiv nefiind nici românesc, nici slav şi nici măcar celtic, ci unul mult mai vechi, care vine din începuturile civilizaţiei totemice, în care cuvintele monosilabice alcătuiau fraze (de genul Ar Ra Ar Aum – crezi în Soare, crezi în Dumnezeu), transformate ulterior în toponime (Ararat, Ararau, adică Rarău), fraza iniţială Ma Go Ra (Primăvara pe Muntele Soarelui – numele primăverii fiind şi cel al Lunii, Ma), fiind celebrată, ceva mai târziu, drept „Chorea May” (dansul ceremonial al lunii mai) – deşi horirea aceasta se mai numea, ca şi templele cu câte 12 stâlpi totemici, „*Chorea Gigantum*”[225], adică „*Dansul* sau *Hora Uriaşilor*”, colindele fiind „Imnurile Uriaşilor”.

Unele neamuri timpurii, desprinse din civilizaţiile primordiale polară şi boreală (egiptenii, grecii, semiţii, pelasgii – în componenţa vlahilor balcanici şi carpatici, ba, prin druizi, şi irlandezi sau normanzi), au păstrat semnificaţia rotirii ceremoniale, deci a horirii (chorus), iar altele, doar pe cea a omagierii muntelui, deci cu semnificaţia „Maya Gora” (Muntele Maial, care înglobează ceremonialul). Munţii ceremoniali Magura, cu dubla lor natură, înseamnă o revelaţie repetată prin vremuri, până la recentele bagatelizări dicţionaristice, dar, înainte de a purcede cu povestea, să vă reamintesc, fragmentar, despre ce scrisesem eu, pe acest site, în 24 aprilie 2018:

„Legendara Nedeea Cetate, în care Blajinii „convieţuiau în armonie”[226], „întâia seminţie de oameni cuvântători (care) a fost de aur”[227], pentru că vieţuia în epocile în care Soarele răsărea din Constelaţia Leului (de aici, „Colindul Leului”), „nici vorbă s-aducă zeilor cinstire”[228], încă mai există pe câte o **culme a Carpaţilor, de**

[225] Odobescu, Alexandru I., *Clădirile antice cu dom circular*, Bucureşti, 1888, p. 19
[226] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43
[227] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43
[228] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 46

regulă numită, acum sau odinioară, „Măgura”, catalogată drept „cetate dacică” a „sistemului dacic de apărare”, de parcă dacii ar fi fost atât de naivi, încât să zidească cetăţi nu la intrarea în văi, ci în creştetul munţilor, acolo unde, şi fără să se adăpostească după ziduri, nu i-ar fi căutat nimeni niciodată. Nedeea Cetate, multele Nedeea Cetate de pe crestele Carpaţilor, în marea lor majoritate deja ocrotite de rădăcinile codrilor, cum e cazul celei de pe Măgura de la Gura Humorului, înseamnă, fiecare în parte, câte un „ziqqurat” – „zidirea muntelui în munte”, cu mult anterioare celor egiptene şi sumeriene, care, ca şi cele din Carpaţi, înseamnă zidirea Muntelui Ceahlău pe măgurile munţilor. Pentru că incintele pătrate şi „circulare descoperite de arheologi, majoritatea cocoțate pe crestele munților, ele au jucat același rol, de locuri sacre de contact cu divinitatea”[229], pentru că „Nedeile, la rândul lor, care erau urcări duminicale pe munte, și-au pierdut semnificația magico-mitică de ascensiuni spre cer, pentru faptul că Munții Carpați, coloana vertebrală a Daciei antice, au dobândit în perioada feudală hotare nefirești în corpul biospiritual al poporului român. Așa se face că, din *urcări pe munte pentru contact direct cu cerul și rugăciuni* lipsite de intermediari învestiți cu asemenea ocupații, nedeile au devenit un fel de *întruniri cu scopuri practice, de schimburi de bunuri economice, de legături profesionale, de obiceiuri pastorale și de încuscriri* ”[230].

Câteva dintre măgurile din Carpaţi, precum Uroi (Hunedoara) sau cea de pe valea Druii din Sălaj, conservă relicve lingvistice primordiale, precum cele din formula sacramentală „Ler, Oi, Ler” (Legea, Doamne, e Lege); în Măgura Uroiului, deci, cu transcriere monosilabică MA GO RA UR OI, ceea ce s-ar traduce prin expresia „primăvara pe muntelele Soarelui şi al cerului (UR) lui Dumnezeu”

229 Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 357
230 Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 359

sau, poate că şi mai potrivit, ca semnificaţie, „Logodna Cosmică sub cerul lui Dumnezeu”.

Bulgarii numesc mărturia aceasta „calendar”, deşi, ca şi urcatul cu măşti ceremoniale pe munte (măştile din datinile noastre de anul nou, adică mutate de ortodoxie la anul nou, din mai-ul iniţial), din imaginea, postată mai sus, sub titlul „Prehistoric drawings in the Magura cave Bulgaria”, sugerează altceva, dar peştera în sine, ca şi peştera din Măgura Bihorului, defineşte ceea ce eu numeam, la începutul acestui material, „zidirea muntelui în munte” prin creaţie şi, indirect, prin iniţieri, toate magura cu peşteră fiind create de natură astfel, deci cu dublă iniţiere: subpământeană şi cerească. Adică şi în cele trei ceruri subpământene ale Lunii – precum Zalmoxis, şi în cele trei ceruri suprapământene ale Soarelui – precum Enlil. Exemplul acesta natural a constituit un model pentru cei care urmau să se substituie şi Cerului (Anu), şi bunului Dumnezeu (AUM, dar se pronunţă OM, cu vocativul OI), şi care, „în italica Etrurie, dar şi într-alte multe părţi ale lumii, s-au scobit bolţi rotunde pe sub pământ şi s-au înălţat movile gheboşite deasupră-le, spre a astruca întrînsele pe răposaţi. În chipul acesta li s-a hărăzit, drept locuinţă veşnică, un spaţiu mărginit, care, însă, prin rotunjeala liniilor sale, atât în circuitul orizontal sau pieziş al pardoselilor şi al pereţilor, cât şi în boltirea verticală a tavanului, puteau să dea morţilor iluziunea unui *microcosm*”[231].

Sunt multe cuvinte în limba, mitologia şi toponimia română, pe care etimologii le consideră de rădăcină slavă, deşi sunt druidice sau ctistice (aşa se mai numeau druizii, în condiţiile în care celţii sau galii erau meşteşugarii ţinuturilor de la nord de cel mai nordic oraş grecesc, Keltoy). Printre ele, Cerna şi Măgura, deşi Cerna, ca şi grecescul Cronos, vine de la cerul solar îndepărtat, Cernunos (ulterior) transformat în zeitate care aminteşte de Capricorn, cerul întunecat,

[231] Odobescu, Alexandru I., *Clădirile antice cu dom circular*, Bucureşti, 1888, p. 17

din care… cerne zăpada (a cerne făina, de la acest fenomen vine).

Măgura vine de la un dublu ceremonial iniţiatic, în munte (triunghiul cu vârful în jos) şi pe munte sau iniţierea în cer (triunghiul cu vârful în sus). Reunite, cele două iniţieri consacră dubla natură, pământească şi cerească a creaţiilor umane (rombul, ulterior numit Sfântul Graal sau Inima lui Cristos). Măgurile cu peşteri au fost cele pe care s-au celebrat Nedeile, pe teritoriul României ele fiind uşor de identificat, datorită toponimelor Nedeea de prin preajma lor; există şi Măguri, fără peşteri, numite aşa, mult mai târziu, datorită asemănării cu culmile sacre, numite de filosofii culturii „Temelia Cerului şi al Pământului”, ca şi ziguratele de formă cilindrică, ziguratele de formă pătrată fiind „Pământul, Temelia Cerului”. Există şi tumuli sau dolmane, precum cel din apropierea Putnei, care se numesc impropriu Măgură, dar care prezintă interes ca mărturii ale unui trecut ceva mai apropiat.

Pe anumite Magura şi prin munţii solari fundamentali, există monumente megalitice precum cele din Bucegi sau Călimani (cei 12 Apostoli), în care stâlpii în formă de Π (litera grecească pi) sunt coloanele celeste pe care se sprijină Cerul (nu întâmplător poarta şi uşa civilizaţiilor este asemănătoare) au adânci rădăcini în pământ, în planul orizontului lumii date, care separă cele trei ceruri lunare subpământene de cele trei ceruri solare suprapământene, frazeologismul „în al şaptelea cer” definind, de fapt, cerul de dincolo de Timp, de Cernunos.

Pe cea mai înaltă Magura dintr-un ţinut se dura altarul circular solar-zodiacal, în Carpaţi măgura respectivă numindu-se Gogaion (GO GA ION), cu semnificaţia de „muntele iniţiaţilor în zidirea de (sau, mai curând, sub) Cer”, primele două silabe, reunite, ulterior, în cuvântul „goga”, desacralizându-se şi definind, inclusiv în româna veche, zidarul.

În epocile mai apropiate de noi, semnificaţia de solar-zodiacal al străvechilor altare circulare de pe diversele Magura ale Europei

şi, în primul rând, din Carpaţi s-a pierdut, personalităţi remarcabile, precum Alexandru Odobescu, denaturând aceste „colinde", datorită fanatismului ortodox, până la bagatelizare, pentru că, şi dacă ar fi însemnat calendare, cum fals susţin bulgarii, stâlpii de pe Magura marchează răsăritul Soarelui din diverse constelaţii zodiacale, începând cu Leu, în epocile primelor generaţii solare de oameni vorbitori, continuând cu Rac, în epocile generaţiilor lunare, şi tot aşa, până la Peşti şi, după noi, „omul cu ulciorul", cum vestea Iisus generaţiile care vor vedea răsărind Soarele din Vărsător. S-a creat, prin aceste „colinde" sau rotiri ale Soarelui prin solstiţii şi a Lunii prin lunistiţii, o adevărată mitologie, cu cântece sacre (colinde) pentru fiecare epocă, dar şi cu o mitologie eroico-mistică, mai ales la finalul epocilor răsăritului Soarelui din Taur (Moise, Osiris, Ghilgameş, viteazul Utu etc. sfărâmând idolul sau chiar „ucigând", la nivel simbolic, „Taurul Cerului" sau „Taurul lui Anu", care este, în fond, şi „Taurul lui Osiris).

Altarele circulare de pe Magura au fost şi mai sunt privite drept rudimente spirituale, prin care „popoarele primitive (nicidecum primitive, ci profund metafizice – n. n.) din timpii preistorici, atât în ţările dinspre apus, cât şi în regiuni mai nordice, au aşezat stâlpi şi pietroaie în cerc, cu scop, pesemne, de a consfinţi acele ţarcuri rotunde ca locuri de închinare la zeii lor"[232]. Chiar şi „pietrele atârnate" (Stone-Henge) de pe Magura din apropiere de Salisbury aveau şi încă mai au parte de astfel de interpretări rudimentare, în explicaţia la un desen care uimea secolul al XIX-lea:

„Ocolul de lespezi ce se numeşte, în Englitera, Stone-Henge, adică „pietrele atârnate", şi căruia unii autori vechi îi dau numirea de „*Chorea Gigantum*" (*Dansul* sau *Hora Uriaşilor* – n. I. D.), iar W. Camden (*Britannia, sive Anglice, Scotice, Hibernice ... ex intima antiquitate chorographica descriptio*. Londini, 1607) aceia de „*insana substructio*" (*baza nebuniei*? – n. I. D.), se află aşezat în comitatul

[232] Odobescu, Alexandru I., *Clădirile antice cu dom circular*, Bucureşti, 1888, p. 18

Wilts (Ofilirile – n. n.), în depărtare cu şase mile spre nord de Salisbury. Este compus de un îndoit ocol de pietre drepte, ca de 9 metri înălţime şi aproape 2,30 metri lăţime, grosolan cioplite în formă de stâlpi; acestea poartă deasupra lor, de-a curmezişul, în chip de architrave, alte pietre de aceiaşi formă, dar ceva mai regulat cioplite şi înţepenite cu scoabe la căpătâiul de sus al stâlpilor, unde se îmbucă în găuri (simbolul „Stâlpii Pământului", din Bucegi – n. I. D). Cercul exterior are ceva ca 60 metri în diametru. În centrul acestuia se află alte două ocoluri de formă eliptică, deschise de o parte şi cuprinzând un mare *menhir* sau pietroi ridicat în sus. Acest străvechi monument celtic se află, acum, foarte dărăpănat" – J. Gailhabaud, *Monuments anciens et modernes*[233].

Toate monumentele circulare de pe Magura, unele cunoscute, altele ascunse în pământ şi în vegetaţie nu reprezintă calendare solare, nici măcar cel de la Sarmisegetuza, ci, ca şi colindele, calendare zodiacale sau, cum ziceau egiptenii, „prima trinitate Stelară"[234], care marchează, în orizontul lumii date dintre Pământ şi Cer (stâlpii cereşti care sprijină cerul, în forma literei greceşti Π) răsăritul Soarelui din constelaţii zodiacale, deci o rotire în sens opus celei a aparentei rotiri calendaristice a Soarelui pe Cer. Drept figurativ spiritual al acestei semnificaţii şi hora, fenomenul horistic ceremonial de pe munte, păstrează acest sens al rotirii prin constelaţii zodiacale, iar în plan muzical s-au păstrat, până pe la 1860, „Hora Buciumul" şi „Soarele în vârf de munte", prima în formula completă de cerc al bucuriei, în jurul „glasului Muntelui", în varianta culeasă de Dimitrie Cantemir până în anul 1700, iar cea de a doua, drept traducere şi mai exactă a expresiei totemice monosilabice MA GO RA, „Primăvara pe Muntele Soarelui" însemnând, ca ceremonial, ansamblul de manifestări maiale închinate omagierii „Soarelui în vârf de munte".

233 Odobescu, op. cit., p. 19
234 Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 40

Spuneam, în rândurile de început ale acestui studiu, că nu doar în **România** există multe măguri, deci muncei cu vârful netezit nu de natură, ci de generaţiile umane ale începuturilor (Măgura Crăciuneștilor – Hunedoara, Măgura Priei – Sălaj, în Munții Meseşului, Măgura Moigradului – pe valea Druii, tot în Sălaj, Măgura Pleasa şi Măgura Codlei şi Măgura Mică de la Zărnești – Brașov, Măgura Bihorului (cu peșteră), Dealul Măgura din Târgu Ocna, Măgura Ilvei – Năsăud, Măgura Humorului – Suceava, vârfuri ale unor masive muntoase, precum Munții Cindrei etc), ci şi în **Bulgaria, Polonia** (Magura Wańkowa, Wierzchołek Magury z Klimczoka – în Beschizii Silezieni, Magura Stuposiańska, Magura Małastowska, Magurę Witowską, Magura Spiska, Ľupčianska Magura), **Ucraina** (Магура-Жиде, numită Zhyde în engleză), **Slovacia** (Klacianska Magura, Oravská Magura, Magura Prievidza, Červená Magura, Mala Magura od Nedožier) etc., studiate fiind doar măgurile cu peşteri iniţiatice, doldora de înscrisuri şi desene runice sau măcar cu semnificaţii runice, interpretate fantezist, fără corelări cu desfăşurările circulare de pe platourile Magurei, care nici vorbă să însemne doar „pietroaie în cerc, cu scop, pesemne, de a consfinţi acele ţarcuri rotunde ca locuri de închinare la zeii lor” (Odobescu, p. 18), ci spaţii sacre ale unor generaţii profund metafizice, ştiut fiind că „ritualurile ceremoniale au fost stabilite ca mijloc de a memora faptele în limbajul semnelor, pe vremea când nu existau scrieri despre trecutul umanităţii. În acest fel a acţionat cunoaşterea, ritualul fiind expus şi păstrat de memoria mereu vie, prin sat repetiţie continuă, iar Misterele totemice sau religioase au fost fondate pe baza de acţiune”[235].

Mărturiile vechi, şi cele istorice, şi cele mitice (din primele cărţi religioase ale omenirii), consemnează rădăcina carpatică a ceremoniilor şi, ulterior, a misterelor totemice, susţinerile de genul: „ei obişnuiesc să aducă jertfe lui Zeus (Diaus, adică cerul zilei – n. n.), suindu-se pe cele mai înalte piscuri de munte, înţelegând sub numele

[235] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 47

de Zeus toată roata cerului. Aduc jertfe soarelui, lunii, pământului, focului, apei şi vânturilor. Din timpuri străvechi acestor zeităţi aduc ei jertfă”[236]; în Egipt „zeii şi-au primit numele de la pelasgi”[237]; misterele – de la pelasgi[238]; „mulţi au afirmat că şi populaţiile Egiptului ar fi fost pelasge”[239] etc.

Când s-a suprapus, peste picturile rupestre din sudul Franţei, harta cerească, s-a constatat că picturile acelea o hartă cerească înseamnă. Dar nici în Franţa nu s-a mers mai departe, adică nu s-a cercetat şi „orizontul lumii date”, adică întinderea culmii de om netezită, care a impus în toponimia europeană un sinonim al muntelui sacru, Magura. Este de presupus că GO GA ION, adică ştiutorii de cer care au zidit „muntele din munte” (primele zigurate ale omenirii, începând cu cel de la Densuş şi terminând cu cel de la Nîmes (doar Victor Huho îi intuia, în 1830, originea şi semnificaţia), dar incluzându-le pe toate cele ignorate şi scufundate în uitare, pământ şi vegetaţie.

Cu siguranţă, există o legătură strânsă între harta cerească şi munţii Carpaţi, o legătură realizată, în timpuri imemoriale, între constelaţii şi stabilirea şi delimitarea culmilor ritualice MA GO RA între celelalte culmi ale arcului carpatin. Am convingerea că fiecărei Magura a generaţiilor metafizice şi grupurile de lumini ale universului există o relaţionare, stabilită, impusă şi consacrată de sacerdoţii primelor generaţii totemice de oameni vorbitori. Cea mai veche carte a omenirii, scrisă între anii 2.700 – 900 înainte de Hristos, „Cartea Shu”, menţionează astfel de relaţionări, iar Lao Tse, primul filosof al omenirii (între el şi Lucian Blaga nu mai există nimic, doar gimnaşti ai minţii), care îi cunoscuse pe „Giganţi” (boreazii migraţi spre răsărit), preluându-le ideile religioase, inclusiv prin propria-i „înmormântare în Cer”, chiar descrie munţii „în forma arcului unui ochi”, cu „ochiul” – o mare interioară (Ardealul este descris drept „uriaşul iezer”), care

---

236 Herodot, *Istorii*, I, CXXXI, p. 78
237 Herodot, *Istorii*, II, L, p. 156
238 Herodot, *Istorii*, II, LII, p. 156
239 Strabon, *Geografia*, I, I, 4, p. 30

mare avea să fie secată abia după diluviul universal, când apele au săpat făgaşuri prin „Muntele Lumii sau Axa Universului (care) a devenit obiect pentru o deosebită veneraţie”[240].

Furatul miresei. A fost pentru mine o plăcută surpriză să constat că Simion Florea Marian ştia că „*răpirea închipuită a miresei există nu numai la români*” şi că „ea se află la cea mai mare parte a popoarelor de pe fața pământul” (*Răpirea închipuită*, în *Nunta la români*, p. 526)[241], de unde şi concluzia firească a marelui cărturar bucovinean, care opina şi că rădăcinile acestei datini trebuie căutate nu în tradiţia romană a răpirii sabinelor, ci „în cea mai profundă antichitate, într-un izvor comun tuturor popoarelor indo-europene” (Marian, pp. 529, 530)[242]. Argumentul final al lui Simion Florea Marian împotriva tezei lui Festus („răpirea fetei din brațele mamei reprezintă răpirea Sabinelor”) este incorect („nu poate să fie defel adevărată, din cauză că răpirea Sabinelor nu e un fapt istoric, ci un mit”), ştiut faptul că Datina Primordială şi, ulterior, Datina Creştină, se bazează nu pe fapte istorice, ci pe mituri, adică pe ansambluri de idei şi de ceremonii ritualice, cele mai multe comune celor două datini,

---

240 D’Alviella,Goblet, *The Migration of Symbols*, London, 1894, p. 156

241 „*răpirea închipuită a miresei* există nu numai la români... ea se află la cea mai mare parte a popoarelor de pe fața pământul”, scria Simion Florea Marian, dar citările din P. Lafargue, Macrobius, Catul, Pultarh argumentează cu mărturii târzii degenerescența unui mit ancestral. În plus, în vechimea mărturisită, „se face *parcă s-ar răpi mireasa* de la sânul mamei, sau, dacă nu-i mamă, de la rudeniile cele mai de aproape, când se trage la bărbatul ei” (Catul, 61, 3 – apud Marian, p. 527)

242 „Festus, un gramatic roman din veacul al treilea după Cristos, ne spune că răpirea fetei din brațele mamei reprezintă răpirea Sabinelor. Această explicație însă, care a fost adoptată mai pe urmă de mulți autori, nu poate să fie defel adevărată, din cauză că răpirea Sabinelor nu e un fapt istoric, ci un mit. / Prin urmare, originea răpirii miresei, care e uzitată nu numai la popoarele neolatine, ci și la altele, la care nu există defel mitul acesta, trebuie căutată în cea mai profundă antichitate, într-un izvor comun tuturor popoarelor indo-europene” (Marian, pp. 529, 530)

datorită preluării alterate, în scopul asimilării, a elementelor străvechi de către creştinismul instituţional (Iisus le preluase fără alterări, drept „religia dintotdeauna", după cum preciza Augustin).

Folcloriştii şi filosofii culturii de până azi au ignorat acest „obicei" (nu-i obicei, ci datină) al furatului miresei şi nu au mai căutat desluşiri „în cea mai profundă antichitate, într-un izvor comun tuturor popoarelor indo-europene", deşi au înţeles că nunta în sine şi relaţia mire-mireasă înseamnă degenerescenţe ale „modelului împerecherii cuplului divin în timpul nunţii"[243] şi că majoritatea oraţiilor de nuntă sunt, în fapt, colinde[244], adică reminiscenţe străvechi, care „nu s-a urzit din „calare" (chemare) latin, ci din „**colinda**" sau „**cylindea**" grec, care înseamnă: rotare, întoarcere, **învârtire de soare ori de lună**, în solstiţii ori lunistiţii, şi aceasta se condiţionează de la cultul de soare şi de lună, adecă de la curgerea soarelui şi a lunii jur-împrejur prin zodiac"[245]. Şi au dreptate, pentru că oraţiile de nuntă sunt colinde străvechi, care „se condiţionează de la Cultul de Soare şi de Lună", fapt atât de bine sesizat de cărturarul ardelean Simeon Mangiuca. Pentru că, într-adevăr, colindele străvechi, de care ne-a deposedat programatic ortodoxia, odată cu falsurile episcopului de Caransebeş Ioan Tomici, descriu „curgerea Soarelui şi a Lunii jur-împrejur prin zodiac", începând cu epocile primelor generaţii totemice de oameni vorbitori, numite de Hesiod „generaţii de Aur", când Soarele răsărea din Leu – de aici, variantele de „Colindul Leului", continuând cu generaţiile lunare ale conştientizării Timpului, numite de Hesiod „generaţii de Argint", când Soarele răsărea din Rac – de aici colindele oraţii de nuntă şi colindele acvatice (în toate oraţiile de nuntă necontrafăcute există „marea", ca sugestie a marelui diluviu, din care oamenii

---

243 Ghinoiu, Ion, *Mitologie română / Dicționar*, București, 2013, p. 198

244 Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiţionale româneşti,* Bucharest: Institutul de Cercetări etnologice și dialectologice, 1976; revised ed., Rodica Zane, editor, Bucharest: Univers, 1999, primele 80 de pagini

245 Mangiuca, Simeon, *Călindariu Iulianu, gregorianu şi poporalu românu, cu comentariu, pe anul 1882*, Oraviţa, 1881

s-au salvat cu ajutorul corăbiei Varra), şi continuând, în sensul invers al rotirii Soarelui pe Cer, deci în sensul parcursului zodiacal, până la Vărsătorul („Omul cu Ulciorul", cum îl vestea Iisus) care va urma.

Odată cu colindele, care însemnau inspiraţii poetice, încredinţate de Sinele Universal omenirii, pentru a fi, ulterior, desluşite de „maeştri" (adică de şamani, preoţi şi alţi încasatori ai „birurilor benevole pe naivitate: dania şi jertfa", de care vorbea Polybios), au apărut şi tradiţiile (legendele), deci miturile povestite despre răpirea „Miresei Cosmice", pe care dacii o numeau Eftepir, sciţii – Maia, romanii – Lucia, celţii – Alba (Albion, Albania, Alba Iulia etc. în acest mit îşi au etimologia), adică Luna, Sfânta Lună, în ciuda statutului ei iniţial de aparentă fiinţă umană[246], deşi Luna a fost, iniţial, „fata pământului, primăvara, care purta numele lunii Mai" (aşa i se zice încă în toate limbile lumii lunii mai).

Răpirea Lunii şi ascunderea ei în cerurile subpământene ale peşterii iniţiatice, de către zânele rele (în cazul dacicei Eftepir) sau de către unchiul ei (în cazul Mayei miturilor slave), are, precum toate simbolurile cu multiple finalităţi semantice ale străvechimii, o mulţime de explicaţii, nu neapărat astrale, dar extrapolate în cosmicitate, pentru că „cele dintâi simboluri cosmice, adevărate sinteze mentale care unesc niveluri diferite: Luna, Femeia, Pământul, fertilitatea"[247], valorificau elemente de unitate a Cosmosului, cu milenii înainte de presocratici. De pildă, cele trei serii de câte nouă zile ale fazelor Lunii, urmate de aparenta dispariţie a Lunii de pe Cer, timp de trei nopţi, obligau la elaborarea şi adoptarea unui „motiv spiritual, încunjurat de un halo magic"[248], nunta în sine fiind un etalon al unităţii universale, iar ceremoniile ei, impuse de „bărbatul cel mai integru Anu" şi de mireasa lui, „marea vrăciţă Cula", în cadrul „regulilor stabilite în

[246] Ghinoiu, Ion, *Mitologie română / Dicționar*, București, 2013, p. 198
[247] Eliade, Mircea, *Drumul Spre Centru*, Univers, 1991, pp. 210, 211
[248] Lucian Blaga, *Temele sacrale și spiritul etnic*, în *Gândirea*, Anul XIV, nr. 1, ianuarie 1935, p. 1

oraşul Arbore, de lângă Râul cu Apă”[249] şi încredinţate omenirii ca versuri, care se cântau, ca să nu se uite – după cum scriau, mult mai târziu, şi Aristotel, dar şi Julius Cezar, prelua ritualic un inexplicabil cosmogonic (dispariţia Lunii, pentru o scurtă perioadă, deci răpirea sau furatul miresei), iar ritualul, după uzare prin îndelungată practică, avea să capete mirajul misterului, prin mutarea cuplului iniţial în Ceruri, Anu însemnând Cer şi, din această ipostază, stabilind şi timpul solar-lunar, cu 4 hore, cu 12 luni, preluate ulterior drept „consens” (= sfătuitor, consilier divin) şi de către zeii Olimpului.

Practic, aici, la desluşirea rădăcinii obiceiului furatului miresei, obicei practicat în toată lumea şi la toate popoarele, indiferent de etnicitate, ar trebui să închei acest material, cu concluzia că furatul miresei îşi are originea în aparentul furat al Lunii, timp de trei nopţi, de pe cer, înainte de a începe cele trei serii de câte nouă zile ale fazelor ei. Numai că „în seria de sinteze mentale create în jurul lunii” există, ca în toată simbolistica totemică a generaţiilor anterioare alfabetului, o mulţime de expresivităţi lunare: „naşterea, fecunditatea, moartea; luna, apa, femeia; creşterea lunii, creşterea vegetaţiei, creşterea omului; moartea ca palingeneză, moartea ca un moment în ritmul cosmic, moartea ca odihnă (reîntoarcerea în întuneric, în pământ, în prenatal); întunericul, nefericirea, seceta „răul”; lumina, ploaia (lumina difuză a fulgerului aducător de ploaie este asemenea luminii lunare), bogăţia vegetală, „binele”; lumea de jos şi lumea de sus, reînvierea etc.”[250]. Dar şi aceste sinteze mentale aveau să aibă parte, ulterior, în culturi diferite, de etnicizări diferite, toate cu caracter schismatic agresiv, care duc la pierderea „turmelor”, uneori cu complicitatea Fiului (Enlil al Muntelui, Marele Păstor, era fiul lui Anu şi al Culei), alteori prin „izbândă practică... izvor de percepte și imperative”[251], atunci când „însușirile sufletești și spirituale ale unui

[249] Tăbliţele de la Tărtăria, în desluşirea sumeorologilor ruşi

[250] Eliade, Mircea, *Drumul Spre Centru*, Univers, 1991, pp. 210, 213

[251] Lucian Blaga, *Temele sacrale și spiritul etnic*, în *Gândirea*, Anul XIV, nr. 1, ianuarie 1935, p. 5

popor nu răzbat în creații, în vizibile atitudini sau reacțiuni, fie anonime, fie personale, ele n-au decât caracterul larvar al unor latențe, care nici nu pot fi abordate”[252] şi s-au produs asimilările.

Tema incestului nu ţine de această străveche temă a „*răpirii închipuite a miresei*”[253], ci de culturi mult mai târzii, aşa cum similarul Luna (Alba, Lucia, Eftepir, Maya) – Ileana Cosânzeana, deşi descinde cumva din acelaşi fond mitic ancestral, vine dintr-un fond etimologic grecesc. Preluând o teză a lui Aron Densușianu, Romulus Vulcănescu precizează că „Numele *Ileana* derivă din numele grecesc „*Ilia* – sora soarelui *Ilios*, care primind sufixul –iana a devenit Ili-ana, iar prin constrângere, Ileana”, cât și de la numele latin *Iana* sau *Diana Iana*, sora Soarelui la latini și zeiță a lunii. Iar partea a doua a numelui, adică *Cosânzeana*, derivă din termenul latin „consens” (= sfătuitor, consilier divin), titlu particular ce se dădea zeilor de sfat ai Olimpului (în număr de 12), dintre care făcea parte și Diana. Din epitetul Iana Consulens sau Iana Consens derivă numele care primește sufixul – ana, Cosentiana, iar prin aspirarea lui *t*, Cosenzeana, Cosânzeana”[254]. Iar exemplificările din poezia naţională veche a românilor, conving asupra acestei sugestii: „Ileana / Sânziana / doamna florilor / ș-a garoafelor, / sora Soarelui, spuma laptelui”; „Lună, lună, / vergolună, / vergolună, /... / tu ești mândră și frumoasă, tu ești a nopții crăiasă”; Ileană / Cosânzeană, / tu ești mândră și frumoasă, / a nopții dalbă crăiasă, / tu lucești și strălucești / printre stele fecioreşti”.

Faptul că în toate culturile lumii funcționează sinonimia Luna – Ileana Cosânzeana, deci astru ceresc – „Fata în viaţă”, Luna[255], sau

[252] Lucian Blaga, *Temele sacrale și spiritul etnic*, în *Gândirea*, Anul XIV, nr. 1, ianuarie 1935, p. 1

[253] Marian, Simion Florea, *Nunta la Români*, Bucureşti, 1891, p. 527

[254] Vulcănescu, Romulus, Mitologie română, Editura Academiei RSR, București, 1987, p. 396

[255] Legge, James, *The Sacred Books of China. The Texts of Daoism*, Oxford, 1891, vol.

„chipul de fată, Zeiţa Înţelepciunii”[256], și că, în unitatea cosmologică, definită și condiționată de „nunta mistică”, deci de o „realitate a spațiului cvadridimensional și o posibilitatea de a gândi despre el”[257], funcționează, cu particularizări dictate de interese religioase sau etnice, elementele aceleiași cosmogonii primordiale, limitează nejustificatele teorii ale influențelor și asimilărilor, care s-au manifestat doar în etimologii, ca redefiniri istoricizate ale cosmogoniei primordiale, ca „izbândă practică... și ca izvor de percepte și imperative”[258], dar nu și ca dizidențe ale miturilor, pentru că nu poate fi îmbunătățit ceea ce, în fond, este perfect.

Și totuși, ceremonia nupțială lunară, incluzând răpirea miresei, despre care vorbesc toate cărțile religioase ale omenirii anterioare „Bibliei”, când anume avea loc? Fără îndoială, la începutul primului an nou al omenirii, în luna mai, lună a fertilității, pe măguri (ma go ra = primăvara pe muntele soarelui), atunci când preponderența semantică a lunii era cea a fertilității primăvăratice. Iar parcursul celor șapte zile ceremoniale cuprindeau simetricul de descreștere și de creștere, care încadrează cele trei nopți de „furt al miresei” Ma (numele primăverii, atribuit și Lunii[259], ultimele două zile, din nouă, ale fazei de descreştere, simbolizând moarte, cele trei ale aparentei răpiri a Lunii – nunta, iar primele două zile ale Lunii Noi – naşterea; deci ceremoniile maiale de pe măgură cuprindeau ceea ce numim Sfintele Taine. În mai, Luna era doar primăvară şi ursire umană feminină,

XI, *The Shu King*, p. 81

[256] *Kena-Upanishad* 4, p. 22

[257] Steiner, Rudolf, *A patra dimensiune*, Berlin, 1905

[258] Blaga, *Gândirea* 1935, p. 5

[259] „În limbile indo-germanice, cuvântul care defineşte „luna” este cel mai vechi din toate cuvintele care se referă la astre. Rădăcina este „me”, care în sanscrită devine „mami”, „eu măsor”, dovedind încă o dată că luna măsura ordinea timpurilor”; de fapt, rădăcina nu este sanscrită, ci primordială, deci vine din limbajul monosilabic al primelor generaţii totemice de oameni vorbitori, pe care Mircea Eliade, preluând o expresie oarecum nefericită de la un filosof german, le numeşte „prealfabetice”; ceea ce este corect, dar şi pe nedrept demolator – Eliade, Mircea, *Drumul Spre Centru*, Univers, 1991, p. 210

în toate cele trei faze (numele celor trei ursitoare, în toate limbile pământului: Trecut, Prezent şi Viitor), deşi şi Fecioară, şi Fertilitate, şi Mamă: „Zeita Ishtar, ca mare zeiţă-mamă, este zeiţa vegetaţiei şi a fertilităţii printre oameni şi animale. Se spune că ea petrece jumătate de an pe pământ, când natura este în floare şi animalele nasc puii, în timp ce în jumătatea de an rămasă, când natura pare moartă, ea este închisă în lumea inferioară, cunoscută sub numele de Aralu. Mitul coborârii ei în Aralu simbolizează trecerea de la vară la iarnă, în timp ce eliberarea ei sugerează trecerea de la iarnă la vară. Povestea pare să aibă ca sugestie principală posibilitatea reînvierii morţilor; se poate să fi fost compus în legătură cu un ritual în cinstea zeului sumerian vechi Tammuz sau Dumu-Zi-Apsu, „copilul spiritului (sau viaţa) din Deep”, „zeul-soare al primăverii, a cărui plecare a fost jelită şi a cărui întoarcere a fost salutată cu ceremonii adecvate. În alte povestiri, Tammuz este prezentat ca iubit al zeiţei Ishtar, ucis de zeiţă, din cauza respingerii lui de dragostea ei”[260]. Tocmai de asta, pe Crucea Cerului (cea dreaptă), numită şi „crucea trupului stricăcioasă”, odată cu calendarul solar-lunar, Lunii îi este destinat fragmentul de ax cosmic solstiţial de iarnă, numit Calea Zeilor, iar Soarelui – fragmentul solstiţial de vară, numit Calea Părinţilor; dar există, totuşi, şi un echilibru simetric, cel al iniţierilor lunare subpământene (triunghiul cu vârful în jos) şi cel al iniţierilor astrale, de pe munte (triunghiul cu vârful în sus), reunirea, prin atingere (atingerea Cer-Pământ a ceremoniilor de pe munte), constituind rombul (dubla natură umană şi dumnezeiască a făpturii pământeşti, promovată, ulterior, la sfinţenii depline de Fiu al Cerului), care, în ultimele două milenii defineşte preponderent Sfântul Graal, adică inima lui Hristos.

Logodna sau nuntirea cosmică definea însăşi trăirea „elementelor de unitate ale vieţii şi ale Cosmosului”[261], în condiţiile în care

[260] *The Sacred Books*, *Coborârea zeiţei Ishtar în lumea adâncurilor*, notă de subsol, p. 235
[261] Eliade, Mircea, *Drumul Spre Centru*, Univers, 1991, p. 214

„Soarele este viaţă, iar Luna este materie; Lumea mobilă şi imobilă este materie, iar materia este formă”[262], dar cum şi materia are cicluri de viaţă, „Luna, de asemenea, este Creator, viaţa fiind pe jumătate luminoasă, pe jumătate, materie întunecată. Înţelepţii îşi ţin ritualurile lor în prima jumătate, cea luminoasă; proştii, în întuneric”[263], delimitarea acestor cicluri, în sinonimia Viaţă-Timp, făcându-se prin „noduri ale Timpului care nu pot fi luat în discuţie”, adică prin durate între eclipse, prima eclipsă conştientizată ca atare, dar prin calcul, având loc în anul 3156 înainte de Hristos şi fiind consemnată, drept „nod al Timpului”, în anul 2357 înainte de Hristos, atunci când a fost începută „Cartea Shu”[264], abandonată în anul 627 înainte de Hristos, de către Confucius, care îşi dorea o religie care să consacre şi să slujească imperiul.

Logodna sau nuntirea cosmică însemna şi o hirotonisire (de asta, mireasa lui Anu se numea „marea vrăciţă Cula”), pentru că zeii (12 la număr în toate religiile străvechi ale lumii şi reprezentând tot atâtea însuşiri ale lui AUM – se citeşte OM), „Prin sfatul lor sigur şi prin hotărârea lor / Au hirotonit reînnoirea Lunii ca zeiţă, / Rânduind-o drept oracol al Cerului şi al Pământului; / Luna Noua a determinat-o Anu să apară, / În mijlocul cerului pe care îl traversează”[265], iar de la această hirotonisire, de după „furatul” miresei cosmice, derivă toate celelalte atribute ale Lunii, indiferent cum i s-a zis, în diverse lumi, indiferent de translaţia numelor de la un areal etnic la altul, atributele şi sugestiile lunare fiind un dat iniţial (toate celelalte culturi pământeşti au pierdut cuvântul Datină), moştenit ca atare sau alterat, de-a lungul mileniilor, de inspiraţii obşteşti sau religioase mai mult sau mai puţin corecte, ba chiar voit falsificatoare, în condiţiile pierderii

[262] *Întrebările*, în *Prashna-Upanisad*, IV, 1, p. 40
[263] *Întrebările*, în *Prashna-Upanisad*, IV, 3, p. 40
[264] Legge, James, *The Sacred Books of China. The Texts of Daoism*, Oxford, 1891, vol. XI, *The Shu King*, p. 81
[265] Jastrow, Morris, *The Sacred Books and Early Literatury of the East*, I, London, 1917, p. 70

inițierilor străvechi şi înlocuirii lor cu brutalităţile noilor dogme, care nu au impus o religie (Calea lui Iisus a fost abandonată odată cu formularea legământului numit „Crez”), ci un sistem suprastatal de opresiune şi pradă.

Logodna sau nuntirea cosmică, în planul hirotonisirii, înseamnă un „fenomen horal”[266], deci unul ceremonial totemic muntenesc („*urcări pe munte pentru contact direct cu cerul*”[267], Fiul Muntelui fiind întemeietorul ceremonialurilor care au impus „regulile” și, ulterior, religiile, prin „ceilalți zei (care) au fost descendenţii lui, muntenii”[268], pentru că Stăpânul (Fiul) Munţilor, după ce „s-a sfătuit cu cei 12 păstori”, „a stabilit cele patru anotimpuri, cu lunile şi zilele lor, a inventat cinci ceremonii ritualice şi a desemnat patru păstori de oameni, conduşi de el, Stăpânul Munţilor”[269].

Termenul „păstori de oameni”, aflat și în primele pagini ale „Cărții Shu”, deci formulat ca atare prin anii 2300 înainte de Hristos (a fost începută în anul 2357), în „Legile” încredințate de Sfântul Cer lui Spitama Zarathustra, după ce, mai înainte, le încredințase „păstorului cel bun” sau „Marelui Păstor”[270], obligă la concluzia că „anumite ceremonii totemice, care au fost practicate de multe triburi din diferite părţi ale lumii sunt identice în simbolismul lor, şi toate acestea trebuie să fi avut o origine comună”[271]. Denumirea monosilabică a „păstorului”, deci al șamanului primordial, a fost „do” (de aici, din incantația străvechimii, derivă și „do-mi-ne”, cu semnificația inițială de „păstorul primăverii noastre”[272], în spațiul european, și „da” – în

[266] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 357

[267] Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 359

[268] *The Epic of Gilgamesh*, III, *Assyrian International News Agency*, 1998, p. 24

[269] *The Canon of Shu*, pp. 40, respectiv 39

[270] *Vendidad*, *Fagard* II, *Myts of Yima*, verset 2, p. 9

[271] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 242

[272] Eliade, Mircea, *Drumul Spre Centru*, Univers, 1991, p. 214

cel indic (sumerian), primul cuplu de miri inițiatici fiind Luna/Primă-vară (Ma-do), cu însușiri transmise planetei Venus, și planeta Marte (La-do), cuplu confirmat de compoziţia mitologică hittită „Cântecul lui Ullikummi"[273] drept locuitori în „Casa Zeilor"[274], ca păstoriță și, respectiv, apărător ai templului din munte, în care Soarele își așezase „scaunele şi masa lui"[275]. În mitologia română, Dimitrie Cantemir descoperise „superstițiile dacice" ale cuplului nupțial-inițiatic „Lado și Mado"[276], cântecul, cu puternică tentă preclasică (un fel de romanesca) „Lado, Lado, nu mai plânge" supraviețuind, în sudul Basarabiei, până de curând, fiind cules și publicat, în 1943, Constantin Brăiloiu. A fost cântat, împreună cu câteva melodii de nuntă moldovenești, culese de Dimitrie Cantemir, înainte de anul 1700, și de Domnul de Guys (publicate în 1714, la Londra), de către „Zicălașii", respirația și chemarea strămoșilor auzindu-se, după veacuri de uitare, la Gura Humorului și la Vatra Dornei în 12 aprilie 2018 (fonotecările se găsesc în spațiul virtual).

Cum se săvârșeau ceremoniile totemice lunare din mai, care marcau și nuntirea cosmică, prin care se dezvăluiau „soțiile cerești"[277], dar și pământești ale șamanului[278] și „raporturile șaman – soție cerească"[279], putem afla și din opera lui Dimitrie Cantemir, care a văzut ceremonia ma-go-ra (primăvara, pe muntele soarelui), mutată pe axa Căii, deci a drumului sătesc, și care preciza că Hora Solară, în cerc, era încadrată, pe laterale, de două șiruri de Horiri Lunare, în sinusoidă – taman ca în fenomenele horale (ceremonii muntenești) reprezentate pe oul încondeiat, care, în fond, reprezintă prima carte

[273] Guterbock, Hans Gustav, *The Song of Ullikummi Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*, Chicago, 2009
[274] Ibidem, p. 154
[275] Ibidem, p. 161
[276] Cantemir, Dimitrie, *Scrisoarea Moldovei*, Iași, 1825, 1868, vol. II, pp. 274, 275 - subsol
[277] Eliade, Mircea, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Humanitas, 1997, p. 87
[278] Ibidem
[279] Ibidem, p. 88

religioasă a omenirii. Lipsesc din peisajul nupțial românesc, descris de Dimitrie Cantemir, nu și de oul încondeiat, doar „uriașii" pe picioroange (Soarele și Luna, Lado și Mado, Marele Păstor și Marea Vrăciță, Mirele și Mireasa) și, desigur, măștile și costumațiile totemice astrale, care s-au mutat și în obiceiurile de Anul Nou, și în obișnuințele hlizitoare ale moldovenilor prin bâlciuri, în coordonatele unui regres metafizic, caracterizat de opusul „*lumescului care ascende spre divinitate*"[280], adică de „*transcendentul* (care) *coboară*"[281], atât de specific creștinismului.

„Negreşit, nu este uşor să dezlegi cu precizie enigmele, dar dacă se adună la un loc şi se compară un mare număr de mituri, unele concordând între ele, altele contrazicându-se, mai lesne s-ar putea descoperi adevărul din ele. De pildă, miturile care vorbesc despre plimbările prin munţi, atât ale slujitorului unui cult, cât şi ale zeilor înşişi, şi despre acei cu adevărat posedaţi, decurg din aceleaşi principiu pentru care zeii se socotesc locuitori ai cerului şi prevăzători ai altor lucruri, cât şi ai semnelor cereşti"[282], opina Strabon, dar ceremoniile totemice pot fi lesne deslușite în Datina românilor, în corelație cu reminiscențele asimilate de creștinism, peste veacuri (Nedei, Sânziene, Nunți, Strânsuri, Obiceiuri de Anul Nou). Se poate înfăptui lesne o arheologie spirituală, prin care ceremoniile comune tuturor neamurilor lumii să fie reînviate pe măgurile Carpaților, acolo unde, de fapt, s-au născut Poezia, Muzica, Dansul și Religia. Am tot scris proiecte, de-a lungul deceniilor, pentru o astfel de recuperare, care ar condiționa o creștere a potențialului turistic românesc, atmosfera de carnaval a inițierilor străvechi, toate săvârșite pe înălțimi, fiind diametral diferită de platitudinea unor falsuri spirituale de genul „Hora de la Bucșoaia", „Întâlniri Bucovinene" sau „Comorile Muntelui". Spiritualitatea nu

---

280 Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 357

281 Blaga, Lucian, apud Vulcănescu, Romulus, *Mitologie Română*, București, 1987, capitolul *11. Imanentul care urcă*, p. 362

282 Strabon, *Geografia*, II, X, 23, p. 442

se născocește, ci se caută și se regăsește, dar, vorba unui epigramist român, nu are rost să mai vorbesc precum Moise. În pustiu.

„Două iubiri au făcut două cetăţi”. Traducând şi publicând, în franceză şi latină, opera primului filosof al culturii din istoria omenirii, Sfântul Augustin, L. Moreau folosea ca moto un fragment din Cartea XIV, exponenţial nu doar pentru opera lui Augustin, ci şi pentru însăşi concepţia care fundamentează religiile lumii, „cetatea pământească” (Paradesha), simbolizată de pătrat, şi „cetatea cerească” sau „sfântă”, simbolizată de romb: „Două iubiri au făcut două cetăți; pământească, iubirea de sine, până la disprețul de Dumnezeu; cerească, iubirea de Dumnezeu, chiar şi până la disprețul de sine”[283] („Fecerunt itaque Civitates duas amores duo; terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei: coelestem vero amor Dei usque ad contemptum sui”). Dacă vreţi, aceste două cetăţi marchează şi două lumi paralele, pe care Augustin, cu inteligenţa lui rafinată, deşi părtinitoare, încerca să le armonizeze şi chiar să le suprapună: platonicismul şi creştinismul. Cetate este un fel de a spune, pentru că, definind locaţii spirituale, cuvântul se referă la comunităţi, inclusiv la întreaga comunitate pământească, cu extensie cerească în inefabil (existent în fiecare făptură) şi, mai ales, în manevrarea naivităţii temătorilor de timp, scop etern şi justificator al tuturor religiilor lumii. Şi mai există o dublă semnificaţie semantică, despre care v-am mai vorbit: cetatea „pământească” reprezintă religiile istorice, care se bazau pe „cultul unor oameni morţi”, iar cetatea „cerească” face trimitere spre Spiritul Universal, legătura cu Dumnezeu fiind asigurată de dubla natură a Fiului, pământească, dar şi cerească. Despre Fiul Cerului se legendase mult în religiile orientale, dar Iisus nu este Fiul legitimat de Confucius, ci mult mai mult, martiriul, ca asumare a păcatelor

283 Augustin, *La cité de Dieu, de Saint Augustin, Tomul III*, Paris, 1854, pagina de gardă

omenirii, conferiindu-i Fiului şi atributele Tatălui – iar de aici, iconografia ulterioară, în care chipul lui Iisus, copil în braţele Fecioarei sau matur, se suprapune peste suprapunerea de romb şi pătrat, care, unind cele două „cetăţi", concretizează simbolistica „stea în opt colţuri" ca simbol al sfinţeniei cerului, multimilenară şi pe vremea începuturilor creştinismului. Iar primul templu solar, muntele, simbolizat ca templu de o stea în şapte colţuri, prin suprapunerea triunghiului (iniţierea în munte) peste pătrat (cetatea pământească, Paradesha) avea să devină simbolul bisericii creştine, toate profeţiile anterioare pronunţându-se, cică pentru a „înţelege numărul şapte ca semnificaţie a desăvârşirii Bisericii universale" („agnoscentibus numerum septenarium, quo est universae Ecclesia significata perfectio")[284].

Ca să poată explica, în modul cel mai persuasiv cu putinţă, superioritatea creştinismului faţă de toate religiile anterioare, pe care, de altfel, creştinismul le şi absoarbe, încetul cu încetul, Augustin face prima istorie religioasă a omenirii, doldora de mărturii despre „datul" iniţial, pe care noi îl numim Datină, dar şi despre degenerescenţele acelui dat într-o autocraţie sacră pământească, în care „oameni morţi" din patrimoniul fiecărui neam confiscau atribute ale lui Unu, deci ale Sinelui Universal, iar religiile în care populaţii diferite practicau cultul propriilor lor străbuni nu puteau fi reunite într-o mare religie universală („apostolus") şi singura adevărată (ortodoxă), fără deposedarea populaţiilor de memoria şi cultul străbunilor proprii, chiar dacă „oameni morţi" diferiţi simbolizau aceleaşi atribute ale lui Unu. Biserica „universală şi adevărată" avea nevoie de contopirea străbunilor diferiţi ai neamurilor diferite într-un panteon de străbuni comuni, ai tuturor şi ai niciunuia, iar cultul străbunilor, pe care evreii i-au păstrat şi încă îi mai păstrează în memorie cu atâta înţelepciune, putea deveni şi trebuia să devină, datorită originii lui Iisus, singurul cult al „unor oameni morţi" impus şi acceptat „universal şi cu adevărat" (catolic şi ortodox), în detrimentul celorlalte depozite de

[284] Ibidem, Cartea XVII, p. 13

memorie, păstrate de cultul străbunilor celorlalte neamuri. Aşa se face faptul că Odin (Tatăl Nostru, pentru civilizaţia polară), identic cu Anu-Yahve (Tatăl Nostru, la semiţi), vestit drept „Tatăl Nostru" de către însuşi Iisus Hristos, avea să fie transformat în „Stăpânul Zeilor" (în „Ave Maria" încă i se mai zice Fecioarei „mama tuturor zeilor"!), Dumnezeu („Domini Dei"), în vreme ce fiii Tatălui Ceresc aveau să fie îmbrânciţi, şi faptic şi în plan figurativ, spre statutul de „robi", inclusiv ai „Stăpânului Zeilor", proaspăt prădat de identitatea astrală de „Tatăl nostru, care eşti în ceruri".

Augustin, dorind să demonstreze inferioritatea religiilor anterioare, toate bazate pe acelaşi universal cult al strămoşilor, al „oamenilor morţi", izbuteşte, în baza cărţilor vechi, multe dintre ele dispărute, să facă adevărate genealogii ale strămoşilor diverselor populaţii din arealul cunoscut al vremii lui Abraham, până în vremea sa, genealogii păstrate, de altfel, şi în mitologiile vechi, care nu sunt tot una cu Datina, ci degenerescenţe premeditate ale Datinii, folosite de regii-şamani, care, după moarte, vor deveni zei. Precum, de pildă, regişorul din Argos, Apis, care, încercând o cucerire, avea să moară în Egipt, fiind transformat în zeu, datorită totemului de pe corăbiile sale (capul de taur alb cu pete negre) şi datorită statutului de căpetenie biruitoare: „În aceste vremuri, Apis, regele din Argos, a trecut cu corăbiile în Egipt şi, după moarte, a fost făcut acolo Serapis, zeul principal al tuturor zeilor egipteni" („His temporibus rex Argivorum Apis navibus transvectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est Sérapis omnium maximus Aegyptorum deus")[285]. Adică Soros-Apis, adică Sarcofagul lui Apis. Fiul lui a fost Argus.

Când Abraham părăsea ţinuturile chaldeenilor, rege al asirienilor devenea Ninus, fiul lui Belo (Bélus, în franceză) sau Bel, care era un alt nume al lui „Enlil al Muntelui"[286], numele real al lui Ninus

---

[285] Ibidem, XVIII, p. 84

[286] Jastrow, Morris, *The Sacred Books and Early Literatury of the East*, I, London, 1917, p. 50

fiind „zeul Ningirsu, puternic războinic al lui Dumnezeu Enlil”[287] sau Nin-harsagga, fiul lui Enki (deci, nepotul lui Enlil), cum era numit în cele şase tablete ale celei mai vechi scrieri pământene, „Locust Charm”. Acest Ningirsu, conform scrierilor lui Salustius, a ocupat o treime din Asia, cu excepţia Indiei, ajungând până în graniţele Libiei[288]. În acest timp s-a durat „prima Roma”, cum o numeşte Augustin, adică cetatea care înveşniceşte numele Marelui Păstor Enlil, numit şi Bel, cetatea Babylon, Ninus, conducător al „capetelor negre”, deci al pelasgilor migraţi spre răsărit, „fondând, în locuri curate, cinci oraşe”[289]. În traducere, Babylon înseamnă „zidit de Dumnezeu”[290], cu trimitere directă la BaBi, adică la cuplul inţial de strămoşi din Carpaţi ai „capetelor negre” (pelasgi), Ba-ul Anu şi Bi-ua Cula. Pentru că, aşa cum v-am mai spus, asirienii foloseau formulele BaBa pentru strămoşi, iar când făceau referire la Adam şi Eva ai seminţiei lor, foloseau formula Babi, căreia îi alăturau şi numele obştii lui Anu, Lu-Anu – legendara Luana din Carpaţi, BaBiLuAnu fiind noua ţară asiatică a pelasgilor, „durată de Dumnezeu”, adică Babilonia. Lui Ninus, i-au urmat la guvernare fiul său, Ninyas, apoi nepotul Ninus şi incestuoasa regină Semiramidis.

În vremea „fiului promis” Isaac, asirienii erau conduşi de Xerxes, supranumit Baleus, ca şi Enlil, în amintirea „strămoşului legiuitor” Anu, căruia i se prelua gloria stabilirii „dat-ului” iniţial de reguli, deci de Datină, trimiterile la întâiul legiuitor şi la întâiul conducător, făcându-se chiar şi de primul legiuitor adevărat al omenirii, „Hammurapi, puternic împărat, împăratul Babilonului, regele cele patru colţuri ale lumii, fondatorul ţării”[291], care scria, în preambulul

[287] Ibidem, p. 47
[288] Augustin, *La cité de Dieu, de Saint Augustin, Tomul III, Cartea XVIII*, Paris, p. 79
[289] Jastrow, Morris, *The Sacred Books and Early Literatury of the East*, I, London, 1917, p. 63
[290] Ibidem, p. 91
[291] Ibidem, p. 109

codului său de legi, despre o altă glorie a sa, construirea canalelor de irigaţii: „Când Anu şi Bel (Enlil) mi-au dat ţara Sumer şi Akkadia şi au încredinţat sceptrul lor în mâinile mele, am săpat canalul lui Hammurapi, numit Nukhush-Niş, care aduce abundenţa de apă până în ţara de Sumer şi în Akkad”[292].

Interesant este că în spaţiul chaldeic exista încă şi un „Tată Ceresc” („Anu-Yahve”, cum îi ziceau evreii, închinând cerul autorităţii primului legiuitor al omenirii), dar şi un Dumnezeu („Domini Dei”), deci un „stăpân al zeilor”, impus de ritualicul „festival de Anul Nou”, care a înlocuit un dumnezeu cu un altul, „pe care poporul îl va onora cu libaţii”[293], respectiv „zeul Ningirsu, puternic războinic al lui Dumnezeu Enlil”[294], această dublă substituire, prin care Marele Păstor ia locul lui Anu, iar regele-şaman Ninus se substituie Marelui Păstor, deci conducătorului unor generaţii, sintetizând, de fapt cultul zeilor strămoşi, care crea o genealogie „cerească”, prin care se legitima liderul pământesc, singurul care făcea legătura între cele două „cetăţi” din motoul ediţiei franceze a cărţii lui Augustin. Fără îndoială, pentru fiecare neam strămoşii acelui neam sunt de neînlocuit, nu doar importanţi. Ninus sau Ningirsu a durat cinci cetăţi, înclusiv pe cea a Babilonului (Babilonia, în textul latin şi în cele sanscrite) şi a creat un imperiu, întărit cu un ordin călugăresc cult şi convingător, cel al chaldeenilor, care avea să lase viitorimii şi primele texte scrise („Locust Charm” – prima carte a Creaţiei, inscripţiile de la Gudea, lamentaţia „Distrugerea cetăţii Uruk”, „Crearea Soarelui şi a Lunii” etc.). Abraham a plecat din ţinutul „primei Roma”, cu familia şi cu oile lui, încercând să imagineze o credinţă a gintei lui, în care şi Ningirsu, stăpânul zeilor, dar şi „Anum, Zeul Soare”, cum formulau primele variante semitice[295], să sugereze „chipul şi înfăţişarea” noii zeităţi. Şi, printr-un interesant capriciu al istoriei, prin care Europa,

[292] Ibidem, p. 110
[293] Ibidem, p. 53
[294] Ibidem, p. 47
[295] Ibidem, p. 70

care dăduse prima concepţie astrală a omenirii, avea să-şi defrişeze violent rădăcinile, satanizând strămoşii tuturor naţiunilor europene, iar Abraham, bietul păstor, avea să ducă pe tălpi colbul puternicei civilizaţii a vremii sale, adevărata năruire a Turnului din Babilon fiind asta, a spulberării de memorie, în favoarea miturilor care, vorba lui Polybios, transformă omul, din cea mai inteligentă vietate, în cea mai lesnicios şi manevrat spre plata benevolă a birului pe prostie, numit jertfă sau danie.

Despre „omul pământesc" şi „omul ceresc". Toate neamurile au ignorat învăţările iniţiale, în favoarea cultului propriilor lor strămoşi. Iniţierile în „raţiunea originală", adică în fărâma de dumnezeire care există în fiecare dintre noi, şi în „natura înnăscută, (care) este temelia vieţii"[296], în condiţiile în care „fiinţa şi nefiinţa se nasc una pe cealaltă"[297], ca şi subtilităţile metafizice ale „adâncului" („poarta către noianul de taine"[298], în care se regăseşte Creaţia, adică „obârşia Cerului şi a Pământului"[299]) şi ale „mai adâncului", adică subtilităţile mai subtile decât subtilul şi, prin urmare, compatibile cu revelaţia („Spiritul se cunoaşte prin revelaţie. Aceasta duce la libertate. Aceasta duce la putere. Revelaţia este biruinţa asupra morţii"[300]), deveneau inaccesibile spiritului devastat de civilizaţie şi care, tocmai de aceea, se lăsa ademenit de poveşti simple, manipulante, în care „mânia" strămoşului iniţial provoca spaime şi judecăţi înspăimântătoare, bieţii oameni fiind deturnaţi de la „raţiunea iniţială", a reperelor „non-acţiune – acţiune perfectă", conform căreia „fiinţa se naşte din nefiinţă şi,

[296] Lao Tse, *Texte taoiste*, versetul XVI
[297] Lao Tse, *Texte taoiste*, versetul II
[298] Lao Tse, *Texte taoiste*, versetul I
[299] Lao Tse, *Texte taoiste*, versetul VI
[300] *Kena-Upanishad*, 2, p. 21

după ce va fi parcurs un ciclu complet, se va reîntoarce la nefiinţă”[301], pentru a se abandona eresurilor. Este încă prea devreme să încercăm descifrarea elementelor metafizice ale datului iniţial, în condiţiile în care Datina, ultimul vestigiu al cărţii sfinte iniţiale, din care se trag toate celelalte, supravieţuieşte la români într-un conţinut degenerat şi care nu însemna memorie iniţiatică, ci „reguli”, statornicite prin oralitatea cântecului şi prin dansurile ritualice care, împreună, năşteau „misterele”. Prin urmare, mă văd obligat să-l însoţesc pe Augustin, în căutările sale de strămoşi ai neamurilor, care trebuiau nu doar demitizaţi, ci şi stigmatizaţi prin inventarea satanismului ca apocalipsă a memoriei universale.

În Egipt, cuceritorul din Argos, Apis, şi soţia lui, Isis, care muriseră în timpul vânzării lui Iacob, de către fraţii lui, aveau ridicate, în vecinătatea sarcofagului („soros”, în greacă), două statui, ambele personaje sculptate cu câte un deget dus la buze, de parcă ar fi invitat la tăcere. Sarcofagul şi numele coceritorului (Soros-Apis) dau numele „stăpânului zeilor” egipteni, deci al dinastiei creată de cuceritorul din Argos, sarcofagul lui Apis devenind Serapis. E pilduitoare această mărturie, pe care Augustin o prelua de la Varron, împreună cu legenda Taurului Apis, care nu fusese, de fapt, decât taurul sacrificat de urmaşul său la tron, Argus, şi încredinţat drept hrană mulţimii. În vremurile acelea, Soarele răsărea încă din constelaţia Taurului, mutându-se în Berbec abia spre sfârşitul vieţii lui Moise (nepotul lui Iacob), când sacrificiul simbolic al constelaţiei Taurului în cinstea Soarelui încetează, fiind înlocuit cu unul mult mai economicos, cel al mielului de Paşti.

În timpul lui Moise, rege al Egiptului era Ptolemeu, fratele lui, Atlas fiind un mare astronom, ulterior zeificat „cu cerul pe umeri”, deşi Augustin înclina să creadă că legenda deriva din existenţa muntelui Atlas, care ar fi determinat „această ficţiune a unui punct de sprijin

[301] Lao Tse, *Texte taoiste*, versetul II

pentru cer”[302], grecii fiind urzitorii puzderiilor de metafore mitice, încă din vremea primului rege atenian, Cecrops, „superstiţiile grecilor transformând oamenii morţi în zei”[303]. Nu o făceau numai grecii, dar Augustin, aflat în dispută cu platonicienii, identifica un panteon de oameni care, după moartea lor, aveau să fie consideraţi zei: soţia regelui Criasus, Melantomice; Iasus, fiul celui de-al şaptelea rege, Triopas; al nouălea rege, Sthelenas; în vremurile acestea ar trăit şi Mercur, fiul lui Atlas – astronomul Egiptului, dar şi Maia, fata lui, care avea să dea numele primăverii, în mitologia slavă, Maia fiind numele lunii în care începea anul nou pe atunci, mai. Şi aşa mai departe.

În vremea aceasta, a abundenţei de superstiţii diverse, Moise vorbea, odată cu încredinţarea legilor lui, despre „omul pământesc” şi „omul ceresc”: „Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de coelo, coelestis”[304] („primul om, făcut din pământ, omul pământesc; al doilea, din cer, este omul ceresc”). Prin conceptul „omului pământesc” şi al „omului ceresc” se comitea primul atentat la OM (se scria AUM, dar se pronuţa OM), seminţiile însuşindu-şi atributele Sinelui Universal. „Omul ceresc”, cum îl numea Moise, diferenţiindu-l de „omul pământesc”, era deja abandonat, la mai toate neamurile, în favoarea cultului străbunilor proprii, iar odată cu abandonarea lui OM („omul ceresc” al lui Moise) se abandonau şi valorile datinii: „Viaţa fiecăruia este plină de OM. El nu vă cere nimic; bucuraţi-vă, el nu cere nimic din ceea ce-i aparţine”[305]. Bucuria avea să fie înlocuită, în religii, cu suferinţa, cu ispăşirea şi cu purgatoriul. Încă nu se vorbea de iad, iar tânguirea subconştientă din colindele românilor, „OI, ler, OI, ler!” (OI însemnând vocativul de la OM) e aidoma colbului uitării peste sipetul unei străvechi moşteniri a întregului neam omenesc, pentru că:

„În OM sunt cerul şi pământul, în el sunt ţesute cu mintea şi

[302] Augustin, *La cité de Dieu, de Saint Augustin, Tomul III*, Paris, 1854, p. 87
[303] Ibidem, p. 87
[304] Ibidem, p. 93
[305] *Eesha-Upanishad*, p. 15

cu toate simţurile… El este Calea spre nemurire”[306].

„Meditează asupra Sinelui ca OM! Bucură-te de tine, ca să treci dincolo de întuneric”[307].

„De la el vine respiraţia, care este durata de viaţă a tuturor lucrurilor. Nemişcat, se mişcă; el este departe, dar în apropiere; este în toate şi în afara totului”[308].

„Cuvântul OM este Duh veşnic… este fundamentul final”, este „Sinele care ştie totul, care nu se naşte, nu moare şi care nu este efectul nici unei cauze; este etern, existent prin Sine, nepieritor şi fără vârstă”[309].

„El este mai mic decât ceea ce este mic şi mai mare decât ceea ce este mare. El trăieşte în toate inimile”[310].

„OM nu se proclamă. El este secretul tuturor. Înţeleptul îşi aşterne cuvintele în minte, mintea în intelect, intelectul în natură, natura în OM şi aşa îşi găseşte pacea”[311].

„OM este condiţionat, doar Duhul este necondiţionat”[312].

„Cel care meditează primele două litere, A şi U, şi scandează Yajur-Veda, merge pe lună şi, după ce se bucură de plăcerile sale, se întoarce, din nou şi din nou, pe Pământ. Celui care meditează cele trei litere, A, U, M, ca pe Dumnezeu îi este destinată lumina Soarelui… El trece prin acea lumină, cu ajutorul cântării Sama-Veda, la Împărăţia Cerurilor”[313].

„Cel care meditează cele trei litere separate primeşte stigmatul

---

306 *Mundaka-Upanishad*, II, 5, 38
307 *Mundaka-Upanishad*, II, 6, 38
308 *Eesha-Upanishad*, p. 15
309 *Katha-Upanishad*, I, p. 30
310 *Katha-Upanishad*, I, p. 31
311 *Katha-Upanishad*, I, p. 32
312 *Prashna-Upanidhad*, 6, p 46
313 *Prashna-Upanidhad*, 6, p 46

morţii; cel care le meditează împreună, inseparabile, interdependente, păşeşte dincolo de moarte”[314].

„Cuvântul OM este nedegradabil. Toate câte există sunt manifestările lui. Trecut, prezent, viitor, totul este OM”[315].

„Dincolo de cuvinte este cuvântul suprem OM; deşi indivizibil, acela poate fi împărţit în trei litere, care corespund celor trei condiţii ale Sinelui, litera A, litera U şi litera M. Condiţia stare de veghe, numită stare materială, corespunde literei A… Condiţia de vis, numită stare mentală, corespunde literei U… Starea de somn, numită condiţia intelectuală, corespunde literei M… A patra condiţie a Sinelui corespunde lui OM ca UNU INDIVIZIBIL”[316].

„OM este spirit. Totul este OM. OM îngăduie, OM dă semnalul. OM începe ceremonia. Toate cântările încep cu OM. Toate imnurile încep cu OM. Preotul începe cu OM. Legile lui sunt în numele OM”[317].

Moise, iniţiator de geniu al deja istoricizatei lumi pământeşti, înţelesese că „armonia universală” nu mai însemna nimic şi că seminţiile, ca să poată dura în timp, au nevoie de reguli intransigente, de „porunci” care să fie urmate fără crâcnire, pentru a contracara degenerescenţele criminale ale istoricizării. A avut nevoie de timp, până a se decide să-l spulbere pe OM şi să legitimeze „omul pământesc”, deci de vietatea care nu putea fi înfrânată decât cu ameninţările cereşti ale veşniciei. Şi astfel, „omul pământesc” nu încetează să-şi mai simtă sufletul plin de „omul ceresc”, cel care „nu vă cere nimic; bucuraţi-vă, el nu cere nimic din ceea ce-i aparţine”, iar o pământenime care se bucură de libertate cosmică nu putea fi condusă şi exploatată. În fond, asta înseamnă istoricizare: nu o „făptuire stilistică” (termenul aparţine lui Blaga), ci o osificare în resemnarea de a fi robit şi exploatat.

[314] *Prashna-Upanidhad*, 6, p 46
[315] *Mandookya-Upanishad*, p. 59
[316] *Mandookya-Upanishad*, p. 61
[317] *Taittireeya-Upanishad*, I – *Admonestare*, 8, p. 67

Ursele, malăncile şi urşii de paie. Jocurile cu măşti din cadrul datinilor de iarnă nu înseamnă, aşa cum se ştie, ritualuri „pentru alungarea spiritelor rele”, ci o depersonalizare a celor patru tipuri de hore ritualice, două solstiţiale şi două echinocţiale, din vechime, prin care strămoşii neamurilor pământeşti omagiau constelaţiile cereşti fundamentale, numite şi „Constelaţiile Mamă” („Ursa Mare a fost prima Strămoaşă (Marea Mamă) între constelaţiile nordice”[318]), pentru că, „pe atunci, Stăpânul Universului a fost în Pădurea celor şapte comori şi în Palatul celor cinci luminători. El a fost însoţit de numărul infinit al celor sfinte, care radiază lumină infinită, iluminând numărului infinit de lumi, observând numărul infinit de fiinţe vii, care suferă de durere infinită şi griji”[319]. Pe atunci, când se considera că „toate lucrurile revin la Unu”[320] şi când se stăruia în îndemnul „priveşte Calea Cerului, aderă la mişcarea astrelor – aceasta e totul... Natura cerului este în om, inima omului este cheia”[321], pentru că „natura morală a Cerului este omul: mintea omului întruchipează forţa motrice; Principiul Cerului fiind stabilit, destinul omului este fix”[322], Ursa Mare şi Ursa Mică, numite la români, printr-o reminiscenţă scitică, mărturisită de Herodot, şi Carul Mare şi Carul Mic, însemnau reperele fundamentale ale conştientizării Timpului, prin Datină, deci prin religia care a existat de „la începuturile neamului omenesc” şi pe care Iisus Hristos a revoluţionat-o, printr-o adevărată revoltă cosmică, spulberând, cumva, importanţa Timpului – reper al efemerităţii în necuprinsul veşniciei, văzută ca o a doua naştere, cea adevărată, pentru că, aşa cum scria Augustin, „ceea ce, în prezent, se numeşte

[318] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 99
[319] Lao Tse, *Texte taoiste*, cartea 24, versetele 19
[320] Lao Tse, *Texte taoiste*, cartea 24, versetele 24
[321] Lao Tse, *Texte taoiste*, cartea 24, versetele 31
[322] Lao Tse, *Texte taoiste*, cartea 24, versetele 31

religie creştină a existat la cei vechi şi nu era absentă la începuturile neamului omenesc, până la apariţia lui Hristos întrupat, după care religia adevărată, care era deja prezentă, a primit numele de religie creştină”. Şi mai exista un principiu, preluat splendid de creştinism, conform căruia, ca şi în icoanele fundamentale ale creştinismului, „în această întâlnire a Fiului şi a Mamei, Divinitatea *şi* Energia Necreate se vor întoarce la rădăcină şi se vor combina în Adevărul original”[323].

Ştiu că repetatele trimiteri la texte sacre din alte culturi, dar toate anterioare „Bibliei”, nedumeresc pe unii şi revoltă pe alţii, şi mai ales pe adepţii „contaminărilor folclorice” adică a împrumuturilor de elemente mitice între neamurile pământeşti, deşi toate cărţile religioase ale pământenilor nu sunt decât degenerescenţe şi adaptări instituţionale ale Cărţii Iniţiale, ale Datinii, în care „legile se cântau, ca să nu se uite”, cum spunea Aristotel şi nu numai. Iar cartea sacră iniţială impune, în toate culturile lumii, celebrarea Ursei Mari, iar în unele chiar şi ale Ursei Mici, drept aliate ale moşilor din civilizaţiile polară şi boreală în confruntarea cu Timpul, cele două civilizaţii primordiale, inclusiv cea egipteană, ca urmaşă a civilizaţiei boreale, locuind „pământul de sub Urse” şi mărturisind, la unison, că „timpul a fost ţinut, pentru prima dată, în Egipt, iar anul începea atunci când coada Ursei Mari arăta Sudul… Timpul Ursei Mari a fost stelar. A urmat timpul lunar sau lunar-stelar, cu douăsprezece luni de câte treisprezece zile, fiecare cu câte cinci zile adăugate de Zeiţa Lună”[324].

„Privind la diferite populaţii, din diferite părţi ale lumii, toate având aceleaşi ceremonii totemice, aceleaşi semne şi simboluri, aceleaşi exprimări în artă, se poate concluziona o origine comună”[325], în planul metafizic, nu neapărat în cel etnic, iar ceremoniile închinate Ursei Mari, prezente la toate civilizaţiile vechi, inclusiv în Datina pe care, în mod miraculos, o moştenim, reprezintă o probă de necontestat

[323] Lao Tse, *Texte taoiste*, cartea 24, versetele 280
[324] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 98
[325] Ibidem, p. 45

a observaţiei lui Churchward, din moment ce „Ursa Mare a fost Mama ciclurilor de vreme… A fost ceasul pentru rotaţia Soarelui, în jurul Polului, în 24 de ore, şi a fost reperul pentru cele patru anotimpuri ale anului", iar „chinezii spun: Atunci când coada Ursei Mari arată răsăritul, e primăvară; când arată sudul, e vară; când arată apusul, e toamnă; când arată nordul, e iarnă"[326].

Există, şi în Strabon, o mărturie suficient de difuză, ca să fi fost trecută, în general, cu vederea: „Păstorii hyperborei, spune Pausaniae, au întemeiat Templul lui Apollo din Delphi; ei trimit, în tot anul, daruri la Delos din fructe şi din prima lor recoltă", dar şi „sacrificii de paie"[327]. Există, de asemenea, la populaţia Ainu, care, în traducere, se numesc „Copiii Ursei", „copiii care au ieşit din Egipt, în vremea în care s-au conceput primul Mit lor Astronomic, cu cele şapte stele polare, rotindu-se în jurul Stelei Polare, care reprezentau şi şapte Glorii universale – cele Şapte Lumini", care „încă practică unele dintre cele mai vechi ritualuri mitologice astronomice, având ursul (Ursa) ca principal totem"[328]. „Copiii Ursei", Ainu, încă mai obişnuiesc să sacrifice un urs viu, dar între sacrificiile urşilor de paie, practicate şi de chinezi, şi sacrificiul real sau simbolic al unui singur urs, există o diferenţă de omagiere, urşii de paie fiind dedicaţi Ursei Mari, iar ursul, inclusiv cel din jocul ursului, Ursei Mici. La noi, prin arderea urşilor de paie şi prin ritualul Malanca, aşa cum se joacă la Mihoveni, de pildă, presupune un „rege-mag", cu semnificaţia de Stea Polară sau de Axis Mundi, şi şapte urşi, reprezentând cele şapte stele polare ale Ursei Mari din primul Mit Astronomic al omenirii, pe când „ţiganul cu ursul" reprezintă o paştişare neroadă după sacrificiile aduse Ursei Mici, numită la români, prin reminiscenţă scitică, nu doar Carul Mic, ci şi Plugul.

Ursa Mică figurează, difuz şi mitic, într-o mărturie a lui He-

326 Ibidem, p. 99
327 Strabon, *Geografia*, XI, 6.2
328 Legge, James, *Sacred Books of the East*, Oxford, 1879, p. 218

rodot, care spune că, la sciţii cei vechi, „în ţinutul acesta, pe atunci pustiu, s-a ivit un om cu numele Targitos (Targit-Anu, adică Sfântul Cer – n. n). Părinţii acestui Targitos – spun ei, povestind lucruri cărora eu nu pot să le dau crezare, dar aşa povestesc ei – ar fi fost Zeus şi o fiică a fluviului Borystenes (Nistru – n. n.). O atare obârşie ar fi avut, deci, Targitos, iar el, la rândul lui, a avut trei fii, pe Lipoxais, pe Arpoxais şi pe Galaxis”[329]. Acesta este mitul Ursei Mici, al Plugului, pentru că feciorii Sfântului Cer au fost, pe pământurile unei fete de lângă Nistru, Lipoxais însemnând Plug de aur, dar şi pământ arat, plugar, ţăran (mitul lui Abel deci), Arpoxais însemnând Jug de aur, dar şi boi înjugaţi, dar şi crescător de vite (mitul lui Cain, deci), iar Galaxis, Proţap de aur, dar şi hoţ de vite.

Revenind la celebrarea Ursei Mari, care se face, în Bucovina şi doar în Bucovina, prin „Malancă” (ritualurile fetei Pământului, primăvara, care se numea Maya, ca şi luna în care începea primul an nou al omenirii), aceasta înseamnă un obicei agrar, păstrat ca atare până prin secolul al XIX-lea, când feciorii obişnuiau, după strânsul recoltei, să îşi pună măşti de urşi, făcute din paie, pentru a speria fetele care se întorceau de la câmp. În fond, datina venea din vremuri străveci, toamna fiind celebrată, prin hore ritualice cu măşti şi cu ciomege, Mama Glie, deja asaltată de Şarpele Îngheţului. Tocmai de aceea, toamna, în toate civilizaţiile primordiale, se adunau „tineri necăsătoriţi şi băieţi din jurul cultului *Mama Zeilor*, aduşi pentru dansul în arme”[330].

Aglomerate în timpul solstiţial de iarnă, de către creştinism, horele ritualice solstiţiale de primăvară şi de toamnă, dar şi cele solstiţiale de vară (cu excepţia Nedeilor, între timp îmbrâncite în uitare) şi-au pierdut şi semnificaţiile, şi iniţierile, devenind elemente de circ rural, în care nu semnificaţia celebrării mai contează, ci poznele jocului şi caraghioslâcul costumaţiilor („Ai văzut, dragă, la Crasna

[329] Herodot, *Istorii*, IV, V, p. 312
[330] Strabon, *Geografia*, I, X, 21, p. 441

au urşi de paie şi cu aripi de îngeri!”), pentru că nu doar prostia, ci şi „creştinismul, neputând înlătura şi extermina din uzul poporului nici calendele, precum nici cele mai multe uzanţe păgâneşti, se sili măcar a le transfera la idei creştine. Ci silinţa, măcar că foarte sinceră, a avut succes numai pe jumătate: calendele, adică colindele noastre, păstrară numeroase răsunete mitologice străvechi”[331].

„Poporul român, în simplitatea sa, nu s-a despărţit de legendele păstrate din vechime, nici de mitologia cea filosofică a străbunilor săi. Nici barbaria veacurilor trecute, nici năzuinţa cuceritorilor nu i le-a putut şterge din inimă, n-a putut să le încurce, să le încuscreze cu cele moderne, şi nici creştinismul n-a fost în stare să dezrădăcineze reminiscenţa ce a păstrat-o românul pentru zeii mitologiei romane. În deşert au stăruit mulţi, sub diverse pretexte, să şteargă din imaginea cea vie a românului ţăran aducerea aminte a lui Joe, Mercur, Vinere, şi de alţi zei antici, care-şi au adoraţi şi adoratoare mai ales în casele românaşilor şi ale româncelor, şi credinţa în zeii cei vechi nu o poţi dezrădăcina cu uşurinţă, şi cred că nici nu e de lipsă a o stârpi, când aceea nu e stricăcioasă.

Aşadar, mitologia vechilor şi mai vârtos a străbunilor noştri, care însă e încopciată cu cea a mai multor popoare, are pentru noi mai mult interes decât pentru orişicare popor european, fiindcă noi posedăm o mulţime însemnată de rămăşiţe din ea. Este sfântă datoria de a căuta acele rămăşiţe şi de a le feri de noianul timpurilor şi al uitării”[332].

Chestiile acestea le ştiau toţi cărturarii români de odinioară. Chiar şi Sadoveanu scria, în 1947, că toate „cântecele de stea şi cele de la piesa populară a irozilor sau vicleimului nu sunt prea vechi: sunt literatură religioasă, scrisă cândva şi intrate în circulaţie de curând”[333],

[331] Silasi, Gregoriu, Dr., *Transilvania*, Anul VIII, nr. 5 din 1 martie 1875, p. 51

[332] Roşu, Teodor, *Mitologia sau cunoştinţa despre zeităţile celor vechi*, în *Amiculu Şcoalei*, nr. 4 din 28 ianuarie 1861, p. 32

[333] Sadoveanu, Mihail, *Oraţia de Anul Nou*, în *Scânteia*, Anul XVI, Nr. 715, 1 ianuarie 1947, p. 1

„şi totuşi, această avuţie naţională românească este, azi, mai mult ca oricând mai înainte, ameninţată cu eterna înmormântare în noianul uitării”[334]. De data asta, nu doar bigotismul ne retează rădăcinile, ci mai ales penibilul savantlâc folcloric, aflat la cheremul propagandelor politice ale vremurilor noastre, în aparentă schimbare.

Povestea horelor strămoşeşti. Cea mai veche descriere a unei hore (cea făcută, cândva, de „vestitul Dedal”, în cinstea Ariadnei, la Cnosos,) poate fi găsită în „Iliada” lui Homer[335], acolo unde sunt prezente multe din săvârşirile „numeroşilor pelasgi”, cum zice Herodot, din Peninsula balcanică, fără de care neamul elinilor nu ar fi devenit niciodată atât de puternic:

„Tineri acolo şi fete bogate în boi o mulţime
Joacă-mpreună în cerc şi cu mâinile prinse deolaltă.
Fetele toate au gingaşe rochii de in şi flăcăii
Bine ţesute veşminte ce scânteie blând ca uleiul
Ele au conciuri pe cap, frumoasă podoabă de aur,
Dânşii au săbii de aur la chingă de-argint atârnate
Joacă ei toţi. Şi aici-ndemânatici şi iute s-avântă
Hora-nvârtind ca o roată de-o-ncearcă cu mâna-i
Meşter olarul, aici în şiraguri se saltă-mpotrivă.
Lumea-ndesită înconjură hora cea plină de farmec
Şi se desfată privind. De zei luminat cântăreţul
Zice din liră-ntrei ei. Şi-n vreme ce cântecul sună,
Se-nvârtesc doi ghiduşi, se dau tumba în mijlocul gloatei”[336].

[334] Silasi, Gregoriu, Dr., *Transilvania*, Anul VIII, nr. 5 din 1 martie 1875, pp. 51, 52
[335] Herodot, *Istorii*, Ed. Ştiinţifică, 1961, 1964, Cartea I, LVIII
[336] Homer, *Iliada*, Editura pentru Literatură Universală, 1967, XIX, 581-593

Herodot şi Pindar, ca şi Strabon, mai târziu, precizau că horele acestea făceau parte din ceremoniile totemice ale hyperboreilor, ca şi „Imnul Titanilor" (Strabon[337]), deci aparţineau patrimoniului iniţiatic al populaţiilor de la nordul Dunării, care „au instrumente din munţi" [338], şi anume scripca, naiul şi cobza[339]. Iniţial, existau patru tipuri de hore, câte unul pentru fiecare anotimp, numit la fel, horă, două solstiţiale, de iarnă – jucate în şir sinusoidal, închinate Lunii, şi de vară – jucate în cerc, închinate Soarelui, şi două echinocţiale, de primăvară – „Brâiele", jucate în înşiruire lunară (sinusoida prezintă fazele Lunii), închinate Fertilităţii şi, implicit, Lunii şi Soarelui („Cu bucurie ţi-or da / La primăvară popoarele tale prinosuri de seamă / Toate s-or prinde-n ospăţ, lirele le-or desfăta. / Hore în zvonul paianului, strigăt în jur de altare" [340]), şi de toamnă – „Bătutele", închinate Rodirii şi, desigur, Soarelui şi Lunii[341].

În 1714, domnul de Guys, publicând, la Londra, o carte despre Balcani[342], susţinea că toate horele ale popoarelor care le mai păstrează sunt de origine valahă, şi exemplifica cu „Matraki sau Hora Valahilor", deşi, prin anul 1700, când de Guys a cules melodiile horelor „valahii" reprezentau memoria subconştientă a „pelasgilor", horele boreazilor pătrunzând în Balcani prin generaţiile târzii, pelasgii sau „capetele negre", care au migrat şi spre Asia, dar şi spre Africa (felahii lui

---

337 Strabon, *Geografia*, Ed. Ştiinţifică, 1962, II, XII. 12,1
338 Strabon, *Geografia*, II, X, 16, p. 437
339 Pindar apud Herodot, *Istorii*, IV, XXVIII, P. 321
340 Theognis, *Către Apollo*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 44
341 Herodot, *Istorii*, II, LXIII, p. 160
342 Apud Edward Jones, *Lyric Airs: consisting of Specimens of Greek, Albanian, Walachian, Turkish, Arabian, Persian, Chinese, and Moorish National Songs and Melodies; (being the first selection of the kind ever yet offered to the public:) to which are added Basses for the Harp, or Piano-Forte. Likewise are subjoined a few explanatory notes on the figures and movements of the Modern Greek Dance; with a short dissertation on the Origin of the Ancient Greek Music*, Printed for the Author, London, n. d. [1805]

Osiris), înfiinţând, mai întâi, Cartagina şi, apoi, Egiptul. „Zicălaşii" au cântat, la Gura Humorului şi la Vatra Dornei, „Matraki sau Hora Valahilor", împreună cu câteva melodii moldoveneşti înveşnicite de Dimitrie Cantemir, constatând construcţia aparent preclasică, de tip „romanesca", a cântecelor primordiale, din care, în fond, s-au desprins toate horele popoarelor care mai au astfel de manifestări spirituale sacre.

Dimitrie Cantemir, care cunoştea bine şi spaţiul cultural european, dar şi cel balcanic, avea să scrie că „jocurile sunt la moldoveni cu totul altfel decât la celelalte neamuri. Ei nu joacă doi sau patru inşi laolaltă, ca la franţuji şi leşi, ci mai mulţi roată sau într-un şir lung. Altminteri ei nu joacă prea lesne decât la nunţi. Când se prind unul de altul de mână şi joacă roată, mergând de la dreapta spre stânga cu aceiaşi paşi potriviţi, atunci zic că joacă hora"[343].

Peste un secol, aceleaşi tipuri de horă erau descrise de Jean Henri Abdolonyme Ubicini[344]: „Dansatorii, bărbaţi şi femei, se prind de mâini şi formează un cerc, în mijlocul căruia se află muzicanţii (lăutari); apoi se rotesc, legănându-şi braţele şi îndoind un picior, în timp ce, cu celălalt, fac un pas, fie în faţă, fie înapoi, se apropie, rând pe rând, şi se îndepărtează de centru, pentru a strânge sau lărgi cercul. În timpul acestor evoluţii, a căror încetineală şi uniformitate dau horei un caracter de indolenţă şi de fatalitate, în completă armonie cu specificul melancolic al poporului român, unul dintre lăutari cântă, acompaniind dansul. Aceste cântece poartă de asemenea numele de hore…

Există, de asemenea, jocul numit brâu, tot atât de viu şi rapid, pe cât este hora de lentă monotonă. Dansatorii se ţin toţi, cu mâna stângă, de brâu, iar mâna dreaptă se sprijină pe şi umărul vecinului

[343] Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, p. 208
[344] *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285

lor; ei încep, mai întâi, încet şi, puţin câte puţin, cresc măsura la o iuţime de neînchipuit”.

Mai aproape de noi, în prefaţa „Caietelor” lui Karol Mikuli, publicate la Viena, între anii 1840-1852, Henrich Erlich scria despre horirile românilor moldoveni:

„*Dansul* cel mai obişnuit în oraşe este *Hora*. La ţară se joacă *Hora*, *jocul de brâu*, *căluşarii*[345] etc.

Hora se joacă astfel: dănţuitorii, atât oameni, cât şi femei, al căror număr nu este mărginit, se apucă de mână şi formează un cerc, unde fiecare poate intra şi ieşi, după plac. Se joacă în rând, îndoind un picior, în vreme ce celălalt face un pas înainte sau îndărăt; tot deodată, braţele se clatină încet; dănţuitorii se apropie sau întind cercul, tot cu acele mişcări, ceea ce dă Horei un oarecare aer de indolenţă şi de o lene, care nu se întrerupe decât de către vreun vesel dănţuitor, ce-şi manifestă veselia bătând cu piciorul în pământ. Această legănare graţioasă se cuvine, mai cu seamă, de a se exprima în muzică; de aceea, trebuie să se apese mai mult baterea dintâi a fiecărei măsuri, iar a doua, foarte puţin.

Cu cât mişcările Horei sunt line, egale şi liniştite, întru atât cele ale jocului de brâu sunt vioaie şi zgomotoase[346]; dănţuitorii se ţin, cu mâna stângă, de încingătoare, rezemându-se, cu mâna dreaptă, de umerii vecinului, şi executând acest dans cu cea mai mare iuţeală.

Dansul Căluşarilor are o semnificaţie cu totul istorică pentru români; ţăranii păstrează în memoria lor fapte confuze din istoria vechilor Romani, ai căror urmaşi sunt, şi răpirea Sabinelor este unul din înaltele fapte cele mai favorabile ale glorioşilor lor străbuni, al căror suvenir ei îl celebrează prin jocul Căluşarilor. Ei aleargă, la

---

[345] Horele „Căluşarii” erau, de fapt, „Bătute”, precum cele întâlnite de Herodot în Egipt şi închinate Soarelui, la care am făcut referire

[346] Jocurile de brâu şi mai vioaie aveau să se numească, ulterior, sârbe

sunetele fluierului, a viorii şi a cimpoiului, înarmaţi cu emblemele anticilor arme romane, măciuci, lăncii, securi, şi sar, strigă, iau poziţii războinice, încât, prin aceste mişcări şi prin zăngănitul armelor, ei îşi reprezintă suvenirul acestui cavaleresc episod al analelor primitive ale Romei antice[347]. Săptămâna Rusaliilor este cu totul consacrată acestui joc al Căluşarilor, care ţine loc de un capitol de istorie"[348].

Jocurile de doi şi de patru au pătruns, în Ardeal şi în Bucovina, după ocuparea acestor provincii de către austrieci, ca urmare a recrutărilor voluntare, numite „Bărbunc" („Werbung"), recrutări descrise de Eroul Bucovinei, scriitorul Ion Grămadă: „Viaţa la Suceava era foarte neliniştită, mai ales în zilele de târg, joia şi duminica. Pe piaţă, la Bărbunc (Bărbunc înseamnă recrutare şi vine de la cuvântul nemţesc Werbung) se auzea cântând muzica, iar lumea năvălea ca la o comedie într-acolo. În mijlocul pieţii, se afla masa ofiţerului „Bărbuncului", cu o condică lângă dânsul şi cu o lădiţă plină de bani; mai jos, se afla o ladă mare, plină cu chipie ostăşeşti. Primprejur juca o roată din cei mai frumoşi şi mai voinici soldaţi minunate jocuri de prin ţări străine şi lăudau viaţa de tabără; nu lipseau nici vivandiere frumoase, care închinau cu plosca plină de vin la toţi voluntarii recrutaţi şi se sărutau cu dânşii. Lumea se ferea de „Bărbunc" ca de foc, dar, totuşi, erau unii care cădeau în capcană, căci inimă de piatră să fi avut şi tot nu te-ai fi stăpânit când vedeai cum cătanele luau la joc pe cele mai frumoase fete din împrejurime, ca să atragă feciori. Iar mulţi dintre aceştia aveau drăguţe şi nu puteau suferi ca ele să joace cu cătanele cele străine, de aceea se prindeau şi ei în joc lângă dânsele. Jucai un joc, două, apoi doi căprari cât bradul te duceau de subsuori, cu vorbe dulci, la o vivandieră, care te cinstea din ploscă şi-ţi dădea buzele ei subţiri şi roşii. Ofiţerul îţi punea, pe dinapoi, şapca-n cap şi

[347] Originea jocurilor, la Erlich, dar şi la alţi mărturisitori, este fantezistă, în epocă fiind total necunoscute ceremoniile totemice ale civilizaţiilor primordiale polară şi boreală, în care îşi au rădăcinile

[348] *România literară*, Nr. 9, 27 februarie 1855

erai, de acum, vrând-nevrând, cătană la împăratul… În vremea asta, vestita bandă a lui Grigore Vindireu Ţiganul zicea să-ţi rupă inima, iar feciorii, după ce jurau sub steagul cel mare, ce flutura în mijlocul pieţei, se cuprindeau de după cap şi cântau din gură, însoţiţi de plânsul nevestelor şi al drăguţelor”[349].

Ulterior, jocurile acestea s-au încetăţenit, în defavoarea horelor, cu excepţia „bătutelor moldoveneşti”, care au fost numite „ruseşti”, datorită ritmului mult prea vioi şi nicidecum datorită unor asemănări melodice sau coregrafice cu melosul şi dansul slav; iar şi mai târziu, în comunism, când primii coregrafi ai viitoarelor ansambluri profesioniste s-au întors de la studii moscovite, a început să se practice „jocul în linii”, după moda „Balşoi teatrî”, pe care îl cultivă cu îndărătnicie incultura crasă a ţopăitorilor ajunşi, peste noapte, maeştri coregrafi.

Cam asta ar fi, pe scurt, povestea horelor strămoşeşti, care sunt, în fond, rădăcini spirituale ale tuturor neamurilor europene, în ciuda faptului că doar noi, românii, datorită unui conservatorism şi admirabil, şi condamnabil le-am mai păstrat; dacă ar avea dram de înţelepciune, cei care au putere de decizie în ţara aceasta le-ar putea reconstitui, în cadrele ceremoniale îndătinate, drept produse culturale de mare interes turistic. Din nefericire, la români, „originea, virtutea şi gloria strămoşilor nu se bucură de nici o preţuire. Ei preţuiesc doar situaţia prezentă”, după cum scria, drept mărturie, după călătoriile prin Moldova, făcute în octombrie 1644 şi în octombrie 1646, călugărul italian Marco Bandini (1593-1650)[350]. Iar unde înţelepciune nu este nimic nu este.

---

[349] Grămadă, Ion, *De prin anii 1848 şi 1849*, în *Cartea sângelui*, Suceava, 2002, p. 133

[350] Academia Română, *Călători străini prin Ţările Române*, Bucureşti, 1971, vol. V, p. 344

Muzica, tentația dumnezeirii. „Trecutul se mărturiseşte puternic în mine / Şi anticele rune ale zeilor / Scrise cu aurul stelelor pe cer / În frumuseţea ierbii se arată din nou” (*Voluspo*, 61, p. 25) prin cântecele fără de asemuire ale lui Ciprian Porumbescu. Nu fără egal, ci fără de asemuire, pentru că bardul de la Stupca percepuse, poate că din roua dimineților, în care odihnesc stelele – rune sacre ale primodialității, mărturisirea ancestralului, reverberația lui în ceremoniile totemice de mai târziu, vulgarizate de nevoia omenească de ușurătate, de lenevie spirituală comodă și relaxantă.

Dar „muzica, însoţind dansul, ritmul şi melodia, ne uneşte cu divinitatea prin desfătarea şi, totodată, prin frumuseţea artei”, căci „oamenii ating perfecţiunea în imitarea divinităţii atunci când sunt fericiţi” (Strabon, *Geografia*, II, X, 3, p. 433), iar dacă, în cele din urmă, „s-ar găsi cineva, care să-i pună pe toți oamenii din lume să-și aleagă cele mai bune datini, din câte se află pe pământ, fiecare – după o chibzuire îndelungată – le-ar alege pe ale lui, într-atât sunt încredințați toți că obiceiurile lor sunt cu adevărat cele mai bune” (Herodot, *Istorii*, III, XXXVIII, p. 241).

Nu știu dacă noi, românii, avem „cele mai bune datini”, dar e sigur că limba noastră este singura din lume care mai păstrează această relicvă a „datului inițial” (Guenon, René, *Simboluri ale ştiinţei sacre*, p. 18), Datina. Iar Ciprian Porumbescu a izbutit, prin muzica lui, să curețe „datul inițial” de toate „degenerescențele” (Guenon, op. cit., p. 69), înțelegând instinctual că există o regulă inițială a desfășurărilor armonice, îndepărtările ulterioare nefiind nici pe departe creație, ci obișnuințe din ce în ce mai vulgare și mai golite de sacralitate. Trebuie refăcută originea mitului, strigă arcușul pe firele de lumină ale viorii, dar „puţini sunt cei care vor merge mai departe, când ochii li-s luminaţi de dragoste” (*The Poetic Edda*, II, p. 240), deslușind „cele

trei hore: Orânduiala, Dreptatea şi Pacea… prinse-n rotitoare dansuri” (Orfeu, *Cele trei hore*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 210), hore care „puzderia de legi o cântă, glorifică înţeleptele datini, / cinstite de nemuritorii slăviţi, cu minunatele glasuri” (Hesiod, *Teogonia*, p. 5).

Folclorul sau desprinderea vulgară din ceremonial. Moștenitoare a ceremonialurilor totemice boreale, spiritualitatea românească avea să fie spulberată, încetul cu încetul, de folclor, de această vulgară desfrunzire definitivă a arborelui cosmic, pe care îl reprezenta, în totalitatea lui, totemismul, matrice stilistică absolut ignorată de spiritualitatea românească, deși s-a menținut mimetic și încă se mai păstrează, dar din ce în ce mai fără contur, și astăzi, când Datina și Tradiția devin doar recuzită banală pentru „marii artiști” vocali și instrumentiști, unul mai ageamiu decât celălalt, dar toți de o înduioșătoare suficiență. Alecsandri intuise, în 1848, că elementele disparate, păstrate, fără inițieri, de popor reprezintă „cioburi” dintr-un vas care ar putea fi reconstruit și, tocmai de aceea, îl povățuia pe Iraclie Porumbescu, la Cernăuți, să adune tot, fără a modifica nici un detaliu. Alecsandri, care era fascinat, ca și mine – de ceva vreme, de „Hora Buciumului”, în care intuia o primordialitate ceremonială, avea să-și abandoneze, curând, crezul, în favoarea unui naționalism festiv, necesar, poate, în acele vremuri, deși uneori dragostea exagerată și necondiționată față de propriul neam poate conduce spre deservicii devastatoare, cum înțelesese, cândva, și Dimitrie Cantemir, dar și, mult mai târziu, A. D. Xenopol, care îndemna, de la Putna, în 1871, să „nu ne trufim și să nu ne înălțăm peste ceea ce suntem”, dacă ne iubim cu adevărat neamul și vrem să-l slujim cu folos.

Exagerarea culegătorilor de folclor, în mare majoritate boieri sau târgoveți, fascinați de crâmpeie lirice minunate și pline de inefabil, pe care le considerau de sine stătătoare, față de „românul

născut poet” a condus spre ceea ce religia, pururi ostilă primordia-lului, nu izbutise încă să facă: spulberarea ceremonialului. Cântecul se dezvelea, încetul cu încetul, dar definitiv, de structurile cosmice („muzica stelelor”, pe care, după cum zicea Pitagora, numai unora le era dat să o audă și s-o rostească pentru ceilalți), pentru a eșua în cioburile cuvintelor, în „vană literatură” alterată de trecerea vremurilor neinițiatice și individualizată în „păstrători” de înstrăinare, identificați aiurea prin lumea satelor, ai căror exponenți deveniseră, peste noapte, o adevărată pleiadă secretă de „înțelepți” ai spiritului ancestral. Un prim efect nociv a fost acela al confuziei: colinde străvechi, precum „Miorița”, „Meșterul Manole” sau „Toma a lui Moș”, au căpătat statut de „cântece bătrânești”, în înțelesul de balade, iar inițiatorul în totemism, Marele Păstor (Iisus fiind ultimul „Mare Păstor”) fiind vulgarizat până la a fi confundat alegoric cu transhumantul proprie-tar de turme, care „face brânză bună”, în ciuda faptului că încă mai supraviețuiau texte sacre străvechi, în care Luna („a zmeilor mireasă, / a codrilor crăiasă, / iese, seara, în amurg, / paște cerbii sus, pe ciung”), determinant al timpului (calendarului) lunar-stelar, face trei „cașuri”, pe care le păstrează în apa rece a izvoarelor (apa fiind concretețea Veșnicului), drept trei nivele inițiatice (ceruri subpământene), toate în strânsă legătură cu „zmeul” (Constelația Dragonului, care arată Nordul și, tocmai de aceea, însemna o personificare a înghețului – „lanțurile” sfinților Dimitrie și Gheorghe din creștinism, care se substituie ancestralelor ceremonii „intrarea / ieșirea Șarpelui în / din pământ”). Dar mitul și ceremonialul dispar definitiv, iar acest ultim ciob, aflat de poetul T. Robeanu la Câmpulung Moldovenesc, este aruncat la gunoiul ignoranței, atunci când un cântăreț bisericesc din urbe substituie Lunii pe fata lui Petru Rareș, Alexandru Voievidca închipuindu-și că tezaurizează un „cântec bătrânesc” și nicidecum un fals iresponsabil al vremuirii vremurilor.

Și încă era bine, atunci când doar culegătorii de falsă „înțelepciune populară” băteau șleaurile, fără să știe prea bine ce ca-

ută. Răul începe abia odată cu apariția „artiștilor profesioniști”, care aveau să pună mai presus propria lor imagine și falsul „autentic” al portului și al graiului – ca să nu mai vorbesc de falsurile melodice, care individualizau „vetre folclorice”, deși cântecul și jocul, drept concreteți ale ceremoniilor totemice străvechi, aveau o unitate și discursivă, și ritualică. Nunta, de pildă, însemna un ceremonial inițiatic riguros respectat melodic și coregrafic (o confirmă și orațiile); strânsura, inclusiv cea a hramurilor, cuprindea un alt repertoriu; totul însemna sacralitate, într-un discurs ceremonialic bine conservat, până la a se produce harababura „artistică” a folclorului, o harababură care poate fi considerată drept o manelizare generalizată a moștenirilor spirituale străvechi.

Goana după imagine individuală glorioasă, pe fondul unei dezarmante inculturi, a determinat spulberarea construcțiilor muzicale în șase părți (și Pindar le confirmă vechimea boreală), în favoarea banalităților de tip strofă-refren, lesne de acceptat de firea petrecăreață a înstrăinaților de tot și de toate. Și mai există, mai ales acum, importanța desuetă a personajelor beneficiare de obediență (nașii, socrii, mirii etc.), care devastează orice urmă de ceremonial, pentru plăceri lesnicioase și desuete. Că se pierd, astfel, nu doar oportunități pentru turismul cultural (toate neamurile europene și-ar putea regăsi rădăcinile în ceremonialurile păstrate, până mai adineaori, de români), ci și o specificitate identitară, pe care cu siguranță nu o mai merităm. Ca să nu mai vorbesc de colindele multimilenare, în care doar ritmicitățile armonice mai supraviețuiesc, textele străvechi, considerate „curvăsărești și drăcești” de către ierarhi, fiind „înlocuite cu texte inspirate ierarhilor noștri de către Duhul Sfânt”, cu consecința că vifleimurile, prin care episcopul Caransebeșului, Ioan Tomici, ne deposeda de colinde, „fac bine și celor care le cântă, și celor care le ascultă”, noutatea retrogradă cea mai penibilă în falsificarea ceremonialului totemic reprezentându-l „priceasna”, această contrafacere bigotă și încălcătoare de reguli bisericești, pe care o promovează, din

ce în ce mai agresiv, epavele „profesionismului” artistic ale „folclorului nou” de până de curând.

Stavilă nu se mai poate pune şi nimic nu mai poate fi salvat, chiar dacă mai există luptători cu morile de vânt ale prostiei generalizate, atât de agresivă în parvenitismul ei agresiv. Din păcate.

Colindele străvechi şi „cântările dumnezeieşti”. Colindele Datinii iniţiale însemnau cântări şi hore cu măşti echinocţiale de primăvară, închinate Soarelui, Lunii şi Mamei Tera, adică Naturii, care reînvia în primăvară, sub numele universal de Maya (luna mai), ceremoniile maiale, descrise de Strabon, în baza consemnărilor istoricilor vechi Hecateu Abderida şi Diodor Sicul, în care şapte fecioare, simbolizând constelaţia dominatoare în această lună, Lebăda, fermecau lumea cu cântările lor. Poeţii greci susţineau că în templele Soarelui fusese admis „Tracul Pean, cu ierburile şi cântecele lui vindecătoare” (Proclos din Lycia), iar Strabon completa, susţinând că „paianele” respective se mai numesc şi „Imnele Titanilor”, ştiute ca atare din vremurile în care hiperboreii veneau la Delos, ca să aducă daruri şi jertfe Soarelui, printre jertfe numărându-se şi simbolul Ursei Mari, ursul de paie, pe care îl incendiau. În timp, informaţiile acestea s-au pierdut, dar cântecele Datinii străvechi supravieţuiau la români şi la aromâni, provocând mânia bisericilor creştine care interferau în Ardeal.

Ca ofensivă împotriva colindelor au fost, începând cu anul 1552, mai întâi plângerile preoţilor şi pastorilor, precum cea a lui G. Heltai, care susţinea, în 1552, că „în Ardeal, îndată după ziua naşterii Domnului nostru Isus Hristos se începe marele praznic al Diavolului „Regelo het” (săptămâna colindării), peste un secol fiind rândul pastorului Andeas Mathesius, din Cergăul Mic, Alba, care îşi pâra enoriaşii că încă mai „practică acest colindat desfrânat, mâncând şi

bând, precum şi cântând româneşte colindele lor nelegiuite", şi că, înainte de Crăciun, „nu au altă grijă mai mare decât aceea de a se întruni şi a învăţa cântece drăceşti"[351], adică nevinovatele colinde. Dar cum astfel de plângeri întâmpinau, de regulă, indiferenţa autorităţilor, anevoie au găsit bisericile Ardealului soluţia contracarării colindelor străvechi. Abia pe la începutul secolului al XIX-lea se pot afla, atestate ca atare, primele cântece de stea şi vifleimuri, menite să înlocuiască mult blamatele colinde, numite aşa spre sfârşitul secolului, datorită celor două teme, steaua urmată de magi, şi naşterea Domnului, ambele vechi, dar prezentate într-un epic tranşant creştin, chiar dacă, anterior, jocurilor cu măşti îndătinate (mălăncile) li se replicase cu un teatru popular creştin, „Irozii", atestat ca atare, în secolul al XVII-lea (mărturia lui Paul de Alep), în Joia Mare, de dinaintea Paştelui, dar şi de Crăciun, în locurile cu datini străvechi.

Colindele Datinii înseamnă, ca şi cântecele de stea şi vifleimurile creaţii culte, iniţiatice, şi nicidecum „creaţii populare". Nu doar un filosof al culturii de talia lui René Guenon, ci chiar şi folcloristul român Bernea înţelesese că acest „loc spiritual", în care „datina vine din ce este dat, gata făcut şi constatat obiectiv"[352], se moşteneşte şi degenerează iniţiatic prin tradiţie. Tot aşa, şi cântecele de stea şi vifleimurile înseamnă creaţii culte, cu rol mai curând persuasiv decât iniţiatic, create de biserici, în prima parte a secolului al XIX-lea (probabil că şi spre sfârşitul secolului anterior, dar dovezi nu există, tipăriturile româneşti fiind puţine şi fără legătură cu cântările).

În 1815, când apărea, la Buda, cartea lui Ioan Tincovici, „Cântări dumnezeieşti", din cele opt cântări riguros bisericeşti, închinate naşterii lui Hristos, una, care începe cu versul „O, ce veste minunată" (p. 8), avea să devină, în timp, o bijuterie de „cântec dumnezeiesc" de Crăciun, prin succesive rescrieri epice şi muzicale bisericeşti, şi-abia

[351] Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, I, Minerva 1981, p. 267
[352] Bernea, Ernest, *Introducere teoretică la studiul obiceiurilor*, în „Revista de etnologie şi folclor", nr. 5/1968

în secolul al XIX-lea, prin aranjamente şi compoziţii, făcute de cei mai buni compozitori români ai vremii:

O, ce veste minunată
În Vitleem ni se arată
Că a născut prunc din Duhul Sfânt
Fecioara Maria.

Mergând Iosif cu Maria
În Vifleem a se scrie,
Într-un sălaş, lângă oraş,
Au născut pe Hristos.

Pe fiul cel din vecie,
Ce l-a trimis Tatăl mie,
Ea[353] să-l nască, el să-l crească
Să ne mântuiască.

Păstorii văzând o zare
Din ceri o lumină mare,
Ei fluiera, îngerii cânta
Cu toţi se bucura.

După o stea luminoasă
Dintre celelalte aleasă
Trei crai mergeau, daruri duceau,
În genunchi au căzut.

Acelora să urmăm,
Credincioşii să strigăm:

[353] În carte, ca şi la Thomici, cred că e o greşeală de culegere, pentru că nu Iosif (el să-l nască), ci Maria l-a născut pe Iisus, Iosif crescându-l ca pe fiul său.

Mărire ţie, celui din vecie,
Puternice Doamne!

Deşi rudimentar, la o primă vedere, doar acest text poetic, din opt închinate Naşterii Domnului, respectă „limbajul ritmicităţii”, specific colindei, în care versurile de 7-8 silabe alternează ritmic cu versurile de 4 silabe (precum în „Mioriţa”, cel mai frumos colind al omenirii), versul 3 din fiecare strofă a lui Tincovici fiind format, de fapt, din două versuri („Într-un sălaş, / Lângă oraş” etc.), urmate de un vers liber, dar care ar trebui să rimeze cu versul liber din strofa următoare.

Peste doisprezece ani, în 1827, în tipografia Universităţii din Pesta, protopresviterul Caransebeşului şi asesorul consistorial Ioan Thomici (în nota tipografiei este trecut Joannes Theodorovits) publica „Scurte învăţături pentru creşterea şi buna purtare a tinerimii române, precum şi nişte alese cântări bisericeşti, şi unele cuvioase şi desfătătoare lumeşti”, carte în care preia, după obiceiul vremii, şi „cântări dumnezeieşti” mai vechi, inclusiv psalmi de-ai lui David, pe care îi adaptează, dar cu mai multă pricepere decât Ioan Tincovici. Ioan Thomici leagă unele cântece de stea de „Irozi”, Ioan Slavici şi George Coşbuc mărturisind, mai târziu că acesta era obiceiul prin satele naşterii lor: ceata „Irozilor” îşi începea ritualul cu un cântec de stea, pe care Thomici îl numise „Cântecul cu steaua la ziua Naşterii lui Iisus Hristos”. Dar, înainte de a trece la relatări mai amănunţite, să vedem cum arătau „O, ce veste minunată” şi „Veste nouă şi minunată”, cântări pe care le rescrisese protopopul ortodox al Caransebeşului („protopresviter” înseamnă o delimitare de catolicism). În ordinea paginilor, „Veste nouă şi minunată” (pp. 105-107) înseamnă prima variantă a înaltului ierarh:

Veste nouă şi minunată:
Astăzi Maria cea preacurată

Născutu-l-au în Vifleem
Maria preacurată.

Nu în curte împărătească,
Ci în iesle dobitocească,
În peşteră, în pustie,
Tot omul să ştie

Că e Dumnezeu adevărat
Care pentru noi s-a întrupat.
Născutu-l-a Fecioriţa,
Prunc mic l-a scăldat

Şi-n braţele sale-l ţine,
Şi aşa din gură-i grăieşte:
Dormiţi, odihneşte,
Şi curând mi-ţi creşte,
Prea dulce fiule!

Pe tine te laudă heruvimii,
Pe tine te laudă serafimii
Cu neîncetate glasuri,
Întreite sfinte!

O, Isuse Doamne,
Unde vei fi tu singur
Ia-mă şi pe mine
Să fiu lângă tine!

De acum, până-n vecie,
Mila Domnului să fie:
Fiţi oaspeţi cu veselie
Şi cu bucurie!

Fără a renunţa la această variantă, care, şi prozodic, şi ca mesaj, dar şi ca înlocuitor de colindă îndătinată este sub cea scrisă de Ioan Tincovici, Thomici încearcă şi varianta „O, ce veste minunată” (pp. 107,108), pe care o plagiază, în interesul şi întru slava bisericii adevărate:

O, ce veste minunată
În Vifleem se arată
C-a născut prunc din duhul sfânt
Fecioara curată.

Mergând Iosif cu Maria
În Vifleem a se scria,
Într-un sălaş, lângă oraş,
A născut pe Hristos,

Pe fiul cel din vecie
Ce l-a trimis Tatăl mie,
Ea să-l nască, el să-l crească
Să ne mântuiască.

Păstorii văzând o zare
Din ceriu o luminare,
Ei fluierau, îngerii cântau,
Cu toţii se bucurau.

După o stea luminoasă
Dintre altele aleasă,
Trei crai mergeau
Daruri aduceau,
În genunchi căzând.

Acelora să urmăm,
Credincioşii să strigăm:
Mărire ţie, celui din vecie,
Puternice Doamne!

Biserica ortodoxă din Ardeal abia începuse să-şi facă un patrimoniu de „cântece dumnezeieşti”, menite înlocuirii colindelor Datinii străvechi, aşa că autorii nu contau ca individualităţi, chiar dacă îşi semnau cărţile, ci cântecele, care nu mai aparţineau celor ce le-au creat, ci bisericii şi, în cele din urmă, enoriaşilor.

Protopopul Caransebeşului şi consilierul consistorial Thomici înjghebase cântări pentru toate ritualurile străvechi, inclusiv pentru cele de nuntă, la care stăruia parabola vânării de timp (vânarea căprioarei) de către „fiul de împărat” (ceresc, deci creştin, după cum observa şi Cantemir). Pentru astfel de ceremonii, Ioan Thomici a scris „La un ospăţ sau nuntă” (pp. 87-93), cântec devenit, ulterior, „colindă creştină”, pe care Alexandru Voievidca avea să o culeagă din Bucovina, sub titlul „Gana Galileii” şi sub alte titluri denaturate („Cana Calileii”) de pronunţii. S-a mai întâmplat şi cu colinde vechi, care s-au transformat în oraţii de nuntă şi invers. Din această oraţie de nuntă voi transcrie doar o pagină, lămuritoare pentru epicul direct al „cântecelor dumnezeieşti”, total diferit de alegoriile tulburătoare ale colindelor Datinii:

„Cel făr’ de început şi făr’ de sfârşit
Fost-au Dumnezeu cuvânt în
Cana-Galileului,
Că vrând nuntă a se face
Precum lui Dumnezeu place,
Cana-Galileului,

La nuntă ce s-au aflat,
Fost-au şi Isus chemat,
Cana-Galileului,
Isus şi cu Muma sa,
Fiind gata şi masa,
Cana-Galileului,

La masă şezând şi bând,
Băutura n-ajungând,
Cana-Galileului"... etc.

Pentru seara Naşterii Domnului, Ioan Thomici recomanda „Irozii" (pp. 98-102), cu preambulul „Cântecul cu steaua la ziua Naşterii lui Iisus Hristos". Ierarhul ardelean sfătuia, înainte de toate, cum trebuie să se comporte „cântătorii", şi ca îmbrăcăminte, şi ca atitudine, în astfel de împrejurări şi doar acolo „unde este datina" colindatului. Cântecului lui de stea, adaptat, în 1849, de Procopie Pătruţ, printr-o formulă epică asemănătoare, dar esenţializată, merită transcrierea integrală:

„Cântări cu steaua, la ziua naşterii lui Isus Hristos

Trei crai de la Răsărit
Cu steaua au călătorit,
Când în cale purcedea,
Steaua-nainte mergea,
Iar când sta de odihnea,
Steaua încă aştepta.

Şi-n Ierusalim s-au dus
Şi steaua li s-a ascuns
Şi le-a fost lor de-ntrebat

De naştere de împărat:
Unde ştiţi că s-a născut
Crai micuţel de curând?

Steaua am văzut la răsărit,
După dânsa am venit.
Iar Irod împărat
Foarte rău s-a mâniat,
Mulţi coconi el a tăiat
Ca un tiran nestâmpărat.

Vifleemul se întrista,
Mumele se tânguia.
O, naştere fericită,
Fos-ai lui Irod urâtă
Temându-şi a sa domnie,
Să scape de-mpărăţie.

De acum, până-n vecie,
Mila Domnului să fie!”.

Un alt cântec de stea, „Steaua de sus răsare” (pp. 109-112), tot ca variantă, probabil anterioară şi preluată de Thomici, spune astfel:

„Steaua de sus răsare
Cu o taină mare:
Steaua străluceşte,
Pe Hristos vesteşte.

Steaua îşi dă rază,
Pe Maria luminează
Şi Mariei grăiesc
Grai dumnezeiesc:

Tu eşti cea prorocită,
De Valaam vestită,
Că de când pământul
L-a născut cuvântul,

Şi făr' de aceasta,
N-a născut Preacurata,
Născu pe Hristos
Lumii de folos.

O, stea prea luminoasă,
Din toate aleasă,
Cu a ta ivire
Ne înveţi tocmire

Şi nouă ne scrie
În astronomie
Că s-a născut, jos,
Împăratul Hristos,

În cetatea lui David
Pildă arătând,
Şi dacă-au zărit,
Au călătorit

Trei crai de la răsărit
În Vifleem au venit
Şi îndată au aflat
Pe cel ce au căutat

Şi i s-au închinat
Ca unui împărat;

Daruri în mâini ţiind,
Şi lui Hristos cântând:

Cocoane împărate
Şi prea luminate!,
Ştim de unde eşti venit,
Cel în Treime mărit,

În ce chip ai venit,
Şi din Fecioară te-ai ivit;
Din Fecioară curată
Şi prea nevinovată,
Deci te rugăm ca să primeşti
De la noi daruri lumeşti”.

Urmează „Irozii”, spectacol care începe cu dialogul dintre Irod şi Melchior, text lung şi stufos, pe care l-am reprodus, în cartea „Vechi colinde bucovinene” după cele două consemnări ale lui I. G. Sbiera, şi nu-l mai transcriu şi aici. Cum nu voi transcrie nici alte „cântări”, care nu respectau ritmicităţile repetate ale colindului şi care denaturau agresiv mesajul ancestral şi, tocmai de aceea, s-au pierdut, deşi textele au rămas în vechile tipărituri bisericeşti (de pildă, „Veniţi astăzi credincioşi”, pp. 102-104).

Există, în finalul acestor cântări, şi o „Oraţie către ai casei” (pp. 112, 113), dovadă că tinerii „cântători” erau pregătiţi de către cantorii bisericeşti, din porunca ierarhilor, să umble pe la casele gospodarilor, cu „Irozii” şi cu „cântecele dumnezeieşti”, compuse pentru a înlocui „satanicele cântări”, care erau colindele. Nimeni nu-şi punea problema şi, din păcate, nu şi-o pune nici acum dacă, odată cu aceste străvechi cântări, noi nu contribuiam cumva şi la ştergerea ultimelor urme ale memoriei tuturor strămoşilor neamurilor europene, inclusiv ai noştri. N-aţi văzut, de curând, la „Bucovina Rock Castle”, când o trupă din

Suedia sosea cu alegorii ale morţii şi învierii timpului în Capricorn, după Datina civilizaţiei polare, cât de violent s-au manifestat dogmaticii agresivi ai îndobitocirii urmaşilor?

„Oraţia către ai casei”, ulterior versificată cu meşteşug, spune:

„Cinstite jupâne (sau domnule), oblăduitorule al casei acesteia, deoarece am ajuns a serba un mister (în text: o mistirie – n. n.) foarte mare ca acesta, cu credinţă te închină celui ce s-a născut astăzi, **Soarelui dreptăţii**[354], ce a răsărit din pântecele Fecioarei Mariei, şi nouă, celor ce şedem întru întuneric şi în umbra morţii, s-a arătat; şi din călduroasă inimă să mulţumeşti, cu toţi ai casei domniei tale, pentru multa şi nemăsurata milă, ce a făcut cu noi Împăratul Dumnezeu, de a înnoit firea noastră cea căzută cu naşterea sa; căruia şi eu mă rog ca unui născut Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu adevărat, ca să dăruiască pace, sănătate şi viaţă îndelungată Domnie tale şi la tot cuprinsul casei Domniei tale, şi Naşterea lui Isus Hristos să vă fie cu folos, Amin!”.

Am insistat pe aceste mărturii din anii 1815 şi 1827, care probează că toate „cântări dumnezeieşti”, ulterior numite cântece de stea şi vifleimuri (vifleemuri), nu pot fi confundate cu colindele Datinii străvechi. Alcătuite târziu de călugări şi şlefuite de alţi autori, aleşi tot din rândurile călugărilor, apoi, între 1880-1930, aduse la perfecţiune de compozitori români celebri, „cântările dumnezeieşti” s-au impus, odată cu creşterea fiecărei generaţii de învăţăcei, drept folclor. Nu drept colinde, chiar dacă s-au substituit acestora, acaparându-le şi numele, ci drept folclor şi, din ce în ce mai rar, drept „cântări dumnezeieşti”, folosite şi în ritualica bisericească.

Dumnezeu e Unu şi acelaşi, dintotdeauna şi pentru totdeauna. Doar ritualurile şi profiturile pământeşti ale celor care i se tot substituie diferă. Şi colindele, şi „cântările dumnezeieşti” doar pe Unu

---

[354] Sintagma aparţine lui Augustin, care spunea că religia pe care o numim creştinism a existat dintotdeauna şi că Iisus nu s-a arătat drept Soarele dreptăţii.

îl celebrează. Cu o diferenţă: în colinde încă mai vibrează strămoşii neamurilor europene, iar în „cântecele dumnezeieşti”, doar strămoşii neamurilor semitice. Şi pentru că am vrut să aud şi sufletele alor mei, interzise de dogmatismul ortodox, am pregătit câteva concerte de colinde şi „cântece dumnezeieşti” ale „Zicălaşilor”, cu speranţa că, ajutat de Petrică Oloieru, Răzvan Mitoceanu, Mihăiţă Cotos, Adrian Pulpă, Narcis Rotaru şi Ionuţ Chitic, voi putea desluşi între arhaic şi contrafaceri. Cu precizarea că arhaic nu înseamnă similarităţi cu manifestările triburilor sălbatice de astăzi, din pustietăţile globului pământesc, ci profunzimi metafizice la care omenirea rareori mai poate ajunge şi râvni.

Secretele muzicii şi ale dansurilor valahe. Două dintre cântecele moldoveneşti ale lui Dimitrie Cantemir, păstrate şi readuse în memorie de către turci, în cadrul unui concert susţinut de muzicieni turci şi europeni, întru cinstirea vie şi demnă a „prinţului cărturarilor, cărturar al prinţilor”, cum îl numea Nicolae Iorga, m-au contrariat şi m-au obligat să înţeleg că doar acolo, la răscrucea anilor 1700, trebuie căutată şi răscrucea Datinii, deci a datului primordial. Cele două cântece, pe care Cantemir le-a notat drept „syrba din Moldova” (şi nu sârba, termen pe care îl cunoştea, pentru că „syrba” însemna, în araba veche, „la brâu” sau „de-a brâu”[355], cum se numeau horele ritmate româneşti) şi „gioc de nuntă din Moldova”, care încă se mai păstrează prin Bucovina, sub numele de „Ciobănaşul”, par, la prima vedere, folclor, deşi sunt hore ale ceremoniilor ritualice totemice,

[355] „*Există, de asemenea, jocul numit* brâu*, tot atât de viu şi rapid, pe cât este hora de lentă şi monotonă. Dansatorii se ţin toţi, cu mâna stângă, de brâu, iar mâna dreaptă se sprijină pe umărul vecinului lor; ei încep, mai întâi, încet şi, puţin câte puţin, cresc măsura la o iuţime de neînchipuit”* – Ubicini, Jean Henri Abdolonyme, în *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285

deci ale datului primordial. Ambele melodii vizualizează, îţi obligă imaginaţia să stabilească anumite contururi, din perspectiva epocii noastre, şi nu din cea a vremii lor, care perspectivă târzie este, după spusa lui Lucian Blaga, greşită şi falsificatoare. Dacă ascultaţi „syrba" lui Cantemir, fără voie veţi vizualiza, din perspectiva timpului nostru, o străveche petrecere românească, întreruptă, în bătăile accelerate ale inimii, de sunetul de alarmă al buciumului, iar după încetarea alarmei, petrecerea este dusă până la capăt.

Trebuie să precizez că, datorită „Zicălaşilor", am mai auzit melodia aceasta, anterioară anului 1700, dar încredinţată nouă, în 1852, de Karol Mikuli, în două hore distincte: prima, menţionată des de Alecsandri, care vedea în ea un ceva ancestral, „Hora Buciumul", iar a doua (partea de început a cântecului lui Cantemir, reluată la final), sub titlul „Soarele, în vârf de munte". Făcând analogia, am început să înţeleg, dar ca să nu pară că mă pripesc în supoziţii, am citit, din nou, dar cu mai multă atenţie studiul unuia dintre primii autori ai muzicii universale, Edward Jones, care, până în 1804, când îşi publica studiul[356], adunase numeroase mărturii eline, începând cu Cadmus, anterior naşterii lui Hristos cu 1519 ani, şi terminând cu Timotheus, anterior doar cu 357 de ani, lista mărturisitorilor incluzându-i pe Orpheus, Epumolpus, Museus, Hesiod, Momer, Tyrteus, Terpander, Susarion, Thespis, Alceus şi Simonides.

Jones, folosindu-se de o cartea, publicată în 1714 de Domnul de Guys (*Sentimental Journey through Greece*), din care preia şi partiturile pentru trei dansuri valahe, încredinţează vremii descrierea horei,

[356] Edward Jones, *Lyric Airs: consisting of Specimens of Greek, Albanian, Walachian, Turkish, Arabian, Persian, Chinese, and Moorish National Songs and Melodies; (being the first selection of the kind ever yet offered to the public:) to which are added Basses for the Harp, or Piano-Forte. Likewise are subjoined a few explanatory notes on the figures and movements of the Modern Greek Dance; with a short dissertation on the Origin of the Ancient Greek Music*, Printed for the Author, London, n. d. [1805]

pe care de Guys o considera ca fiind un „dans mai puţin variat, atât în figuri, cât şi în pas, decât dansul precedent (unul grecesc – n. n.), cu care se aseamănă puţin. Mişcarea este lentă şi executată cu multă precizie. Dansatorii se ţin de mâini, iar partea cea mai importantă a lor este consacrarea timpului cu cadenţa picioarelor, în rotire, iar la întoarcerea spre dreapta băteau cadenţa cu piciorul stâng, pe când la întoarcerea spre stânga, cu piciorul drept. Mai întâi băteau o dată, apoi de două ori, dublând, şi, desprinzând mâinile, bat din palme; după care, mişcarea este mai rapidă, dansatorii bătând timpii de trei ori, atât cu picioarele, cât şi cu mâinile" (Edward Jones, în *Introduction*, p. 2, *The Wallachian Dance*).

Din alte mărturii vechi şi, mai ales, din studiul lui Carl Engels, se pot identifica mici confuzii în textul lui de Guys: bătutul cadenţei, „o dată, apoi de două ori" ţine de specificul horei, care începe cu flexarea genunchiului (cu corespondenţa unei secunde mărite), urmată de doi paşi (cu corespondenţa celor două secunde micşorate), un specific al horei care se regăseşte în dansurilor celor mai multe dintre popoarele europene, ba chiar şi la turci, arabi şi evrei; tot aşa, cele trei bătăi, care anunţau/comandau accelerarea ritmului horei erau consecinţa frazelor melodice scurte, care se reluau, ca melodie de horă de sine stătătoare, mai repede, în fiecare nouă reluare.

Chestiunile acestea, deşi importante, sunt trecute în planul doi de o altă observaţie a lui de Guys, şi anume aceea care susţine că „dansurile candiene şi valahe sunt foarte vechi, în ţările din care numele lor sunt împrumutate", Edward Jones concluzionând, pe fondul unei ample analize a mitologiei greceşti, că „muzica este adevărata limbă a naturii (Pytagora spunea că muzica e limbajul stelelor de pe cer – n. n.). De aici rezultă acea constanţă, de-a lungul veacurilor, în utilizarea aceluiaşi tip de dans, adoptat de fiecare naţiune într-o asemenea măsură, încât, în cele din urmă, dansurile îşi primesc numele naţiunii care le practică. În fiecare dintre aceste dansuri, vom găsi infailibil mişcările fizice care corespund cu silabele lungi şi scurte şi

cu picioarele metrice; este suficient să le respectăm şi să le folosim, ceea ce nu este o problemă dificilă” (p. 19). Conştient că „grecii au fost iniţiaţi în primele elemente ale înţelepciunii şi ştiinţei de către egipteni şi fenicieni”, preluând de la aceştia şi „cultul strămoşilor”, Jones vorbeşte şi despre unica preluare, cea a celor „doisprezece zei, ale căror nume le atribuie celor douăsprezece luni” (p. 19), dar omite uriaşul fond spiritual pelasg[357] din Balcani[358], care, după cum o spune şi Herodot, i-a consolidat ca mare popor, dar şi ca iniţiaţi în astral (în fond, şi egipteni, ca felahi care îşi cinsteau cei 246 de piromis, străbuni pelasgi, plecaţi din capitala Hyperoreei, Piroboridava, ale cărei ruine se mai zăresc pe lângă Tecuci), în ciuda faptului că ei, vechii elini, au vulgarizat religia astrală, transformând în personaje „Roata Cerului” înstelat (Ur-Anu, în Uranus), Cerul Apropiat al zilei (Deaus, în Zeus) şi Cerul Îndepărtat şi întunecat, Cerul Timp (Cernunos, în Cronos), dar nu şi ceremoniile totemice, pe care le-au transformat în „mistere”, cele mai apropiate de Datină fiind Misterele Eleusine.

Am recurs la această scurtă argumentare a relaţiei dintre viaţa pământească şi viaţa cerească, prin ceremonii totemice („logodna cosmică” este, în fond, relaţionarea dintre efemer şi etern, dintre particular şi universal, dintre viaţă şi moarte, precum în „Mioriţa”, cum sesiza, primul, Jules Michelet), pentru a vă atrage atenţia asupra faptului că în toate istoriile muzicale europene din veacurile XVIII şi XIX, muzica şi dansul nu însemnau nişte banale producţii folclorice,

---

[357] *„Parcurgeţi baladele culese de Alecsandri şi vă veţi găsi în plină mitologie. Soarele vă va apare, ca pe vremea lui Ovidiu, sub aspectul unui tânăr cu cosiţe aurii, purtat într-un car tras de nouă bidivii iuţi. Pan nu a încetat să alerge după fete în pădure. Recunoaşteţi, de asemenea, zeii din legendă, canonizaţi sau feminizaţi de creştinism; Sfânta Joi (Jupiter), Sfânta Miercuri (Mercur), Sfânta Vineri. Dacă Naiadele au fugit de pe solul României, poezia populară le personifică prin calitatea apelor lor”* – Ubicini, ibidem

[358] „pelasgii au ocupat peninsula şi insulele greceşti, au trecut, apoi, în diverse perioade, în Italia şi s-au răspândit prin Asia Mică, sub nume obscure, precum Khatti, Hethei, Chitim, Hitiţi” – Edwards, I.E.S.; Gadd, C.J.; Hammond, N.G.L., Sollberger, E., *History of the Middle East Aegean Region, c. 1800-1380 BC*, II, Cambridge, 1973, p. 33

ci moşteniri ceremoniale, în care „dansul este un semn de limbă şi este folosit şi realizat, ca un mister sacru, în diferite moduri, prin care gândul sau dorinţa sunt exprimate în loc de (sau pe lângă) cuvinte, pe care omul încă nu le posedă… În aceste dansuri, cunoaşterea a acţionat, ritualul a fost expus şi păstrat în memorie, tot mai viu, prin repetiţie, iar misterele, religioase sau de altă natură, au fost fondate pe baza de acţiune”[359], simt nevoia să re-ascult din această perspectivă „syrba” (brâul) lui Cantemir, drept ceremonial închinat exclusiv Muntelui Soarelui („adorarea universală a globului solar”, „cultul soarelui a fost, probabil, cel mai vechi dintre toate superstiţiile”[360]), într-un superb dialog al pământenilor cu dumnezeirea.

Buciumul, pe care toţi îl considerăm vestitor de primejdii, şi nu se folosea buciumul pentru alarmare, ci fumurile, „sfara în ţară”, este, de fapt, nu doar un instrument muntenesc, ci şi o invocaţie a muntelui către ceruri, o adevărată identitate montană, o identitate a „muntelui Cerului şi al Pământului”[361], a Muntelui Sfânt Araraum („Ar Ra, Ar Aum” – „Crezi în Soare, Crezi în Dumnezeu”)[362], cu reminiscenţe lingvistice în toponimele Ararat şi Rarău, muntele fiind, conform celei mai vechi scrieri omeneşti, mitul hurrian „Cântecul lui Ullikummi”, îndreptăţirea cosmică a Soarelui de a transforma muntele în templul în care să-şi aşeze „scaunele şi masa lui”[363]. „În mitologiile stelare, polul, ca loc central al Soarelui, cu opt linii radiante, înscrise în cerc, reprezentau şi Muntele Cerului (Sfânt), şi Steaua Polară a Nordului,

---

[359] Churchward, Albert, *The Origin and Evolution of Primitive Man*, London, 1912, pp. 29, 30

[360] Murray-Aynsley, Harriet, G. M., *Symbolism of the East and West*, London, 1900. pp. 14, 15

[361] Finkel, I.; Geller, M., *Sumerian Gods and Their Representation*, Groningen, 1997, p. 13

[362] „Muntele Lumii sau Axa Universului a devenit obiect pentru o deosebită veneraţie” – D'Alviella,Goblet, *The Migration of Symbols*, London, 1894, p. 156

[363] Guterbock, Hans Gustav, *The Song of Ullikummi Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*, Chicago, 2009, p. 161

şi Stăpânul cu Coroană Roşie (Soarele), în circuitul lui rotund”[364],

Muntele Lumii este identificat de Mircea Eliade cu arborele lumii: „Simbolismul Arborelui Lumii este complementar cu cel al Muntelui Central. Uneori, cele două simboluri coincid; de obicei, se completează reciproc. Dar ambele sunt formulările mitice mai dezvoltate ale Axei Cosmice (Stâlpul Pământului)”[365], pentru că „în culturi din întreaga lume, templele au fost frecvent concepute după modelul Muntelui Lumii”[366], iar„templul (casa) este un munte mare, care ajunge până la cer”[367].

Re-ascultând „syrba” (brâul) lui Cantemir din aceste perspective „înţelesuale”, cum se zicea în secolul al XIX-lea, nu pot să nu remarc „brâul” (cercul ceremonial al lumii date), care încadrează glasul muntelui (buciumul, cu reverberaţii de tunet ceresc), prin care se rosteşte, în fond, însuşi Dumnezeu. O astfel de interpretare dezveleşte rădăcinile melodiei în solul mănos al culturii primordiale, în care a fost răsădit ca iluminare („lugga surryannya”) a datului iniţiatic, păstrat numai în limba noastră drept identitate patrimonială străveche, adică Datină. Re-ascultaţi şi dumneavoastră „syrba” moldovenească, ştiind, deja toate acestea, şi imaginaţi-vă după propria descheiere a sufletului şi a minţii, pentru că eu nu caut aprobări ale desluşirilor mele, ci doar mă strădui să înţeleg.

„Gioc de nuntă din Moldova” face parte din aceeaşi întâietate primordială, iar degenerescenţa iniţiatică „Ciobănaşul”, care se mai cântă şi astăzi prin Bucovina, cu refrenul pierdut, nu alterează, totuşi, caracterul de ceremonie totemică dedicată iniţiatorului. Pentru că, de la „Mioriţa”, până la toate variantele de „Ciobănaş”, nu despre un

---

364 Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, pp. 56, 57

365 Eliade, Mircea, *Myths, Rites, and Symbols*, New York, 1975, p. 380

366 Ebeling, E., *Reallexikon der Assyriologie,* Vol. 3, Berlin, 1957, p. 177

367 Werr, L., *Studies in the Chronology and Regional Style of Old Babylonian Cylinder Seals*, Malibu, 1988, p. 38

stăpânitor de oi, care „face brânza bună” şi pupă de le bagă în călduri pe guristele folclorice de azi, este vorba, ci despre iniţiatorul pe care noi îl ştim, datorită iniţierilor creştine, drept Iisus, care este Marele Păstor. Mitul Marelui Păstor este mult mai vechi. Primul mare iniţiat iniţiat, care a primit „Legile” (Vendîdâd), aducând fericire Pământului, a fost, conform răspunsului Sfântului Cer (Ahura Mazda) la întrebarea lui Spitama Zarathustra, „Marele Păstor” (Yima, care a trăit „300 de ierni şi a murit”)[368]. Numai că Yima, ca şi Enlil al Muntelui, cum e numit Fiul Muntelui şi, apoi, al Cerului, Marele Păstor din „Upanishade”, înseamnă „fiu”, dubla descendenţă din munte şi din ceruri, simbolizată de romb, adică de „Sfântul Graal” – inima marelui iniţiat, inima lui Iisus pentru contemporaneitatea noastră, stabilind o identitate în egală măsură pământească şi cerească, deci o sacralitate care ne asigură accesul spre statutul de fii ai Tatălui nostru care este în ceruri. În egală măsură Spirit Universal şi Strămoş Iniţial – dacă vreţi, Adam, deşi cultura boreală îl numea Odin, cea egipteană – Osiris, iar mitologia românească – Ostrea Novac Jidovul.

În aparenţă, „giocul” moldovenesc „Ciobănaşul”, deşi plin de farmec, n-ar părea să vină din ceremoniile totemice primordiale; în aparenţă, pentru că în religia naturală (astrală) care a urmat şi pe care a predicat-o şi Iisus Hristos („Soarele Dreptăţii”, după Augustin), presupunea iluminări, adică bucurii aduse până la extaz, pentru că făpturile pământeşti „convieţuiau în armonie”[369], fie şi datorită faptului că „neputincioasa bătrâneţe / N-o cunoşteau”[370]. E un miracol că acest cântec al ceremoniilor iniţiatice a supravieţuit până astăzi şi că, datorită turcilor care l-au mărturisit pe Kantemir-zoglu, primim pleaşcă o fărâmă de identitate spirituală, pe care noi, românii, tocmai ne pregăteam să o aruncăm la gunoiul ignoranţei şi nepăsării.

[368] *Zend-Avesta*, *Vendîdâd*, Traducere: James Darmesteter, Oxford, 1880, pp. 11, 12
[369] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43
[370] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43

Horele solstiţiale şi echinocţiale ale românilor. Pe când nu se ştia nimic despre „matricea stilistică” [371] primordială, care, în fond, a determinat şi caracterizează aderenţa unui popor sau a altuia la diverse scenarii mitice iniţiale[372], un călător străin, Jean Henri Abdolonyme Ubicini[373], atenţiona asupra celor două tipuri de „jocuri” româneşti din cele două principate, *horele*[374] şi *brâiele*[375], pe care le considera, după moda desluşirilor de atunci, ca fiind „jocurile cele reînnoite ale romanilor”. Fascinat, însă, de „rădăcina” romană a *horelor* şi a *sârbelor*, Ubicini nu observa că, în ciuda unităţii stilistice, cele două „jocuri” nu difereau doar prin „iuţime”, ci prin dedicare, *horele*, deci dansurile lente, în desfăşurate în cerc (închinată Soarelui, **„ochiul deschis mereu asupra vieţii”**[376]) sau în sinusoidă (imitarea fazelor lunii, închinată Lunii) fiind hore solstiţiale, pe când *brâiele* (brâul este, din vremuri imemoriale, simbolul fertilităţii, al rodniciei şi, tocmai de aceea sunt închinate Pământului, „mamei Glia”, „umbrita glie,

[371] Blaga, Lucian, *Trilogia cosmologică*, Bucureşti 1988, p. 26
[372] Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, p. 208
[373] *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285
[374] *„Dansatorii, bărbaţi şi femei, se prind de mâini şi formează un cerc, în mijlocul căruia se află muzicanţii (lăutari); apoi se rotesc, legănându-şi braţele şi îndoind un picior, în timp ce, cu celălalt, fac un pas, fie în faţă, fie înapoi, se apropie, rând pe rând, şi se îndepărtează de centru, pentru a strânge sau lărgi cercul. În timpul acestor evoluţii, a căror încetineală şi uniformitate dau horei un caracter de indolenţă şi de fatalitate, în completă armonie cu specificul melancolic al poporului român, unul dintre lăutari cântă, acompaniind dansul. Aceste cântece poartă de asemenea numele de* ***hore***”.
[375] „*Există, de asemenea, jocul numit* brâu*, tot atât de viu şi rapid, pe cât este hora de lentă şi monotonă. Dansatorii se ţin toţi, cu mâna stângă, de brâu, iar mâna dreaptă se sprijină pe umărul vecinului lor; ei încep, mai întâi, încet şi, puţin câte puţin, cresc măsura la o iuţime de neînchipuit”.*
[376] Orfeu, *Soarelui*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 190

maica zeilor din cer”[377], „Natura, iscusita mamă, zămislitoarea lumii întregi”[378], „Divina Glie, bună mamă de zei şi oameni muritori”[379]) sunt hore echinocţiale, care se dansau primăvara: „Cu bucurie ţi-or da / La primăvară popoarele tale prinosuri de seamă / Toate s-or prinde-n ospăţ, lirele le-or desfăta. / Hore în zvonul paianului, strigăt în jur de altare”[380].

Horele, şi cele solstiţiale, şi cele echinocţiale, „puzderia de legi o cântă, glorifică înţeleptele datini, / Cinstite de nemuritorii slăviţi, cu minunatele glasuri”[381], descendenţa lor din prima religie a omenirii, ca element persuasiv fundamental, fiind confirmată şi de cele mai vechi cărţi religioase, dar şi de mărturiile popoarelor cu memorie: „Muzica, în întregimea ei, este socotită tracă şi asiatică… întreaga Asie, până în India, din Tracia are împrumutată cea mai mare parte a muzicii”[382], iar în privinţa Traciei, care înseamnă o trimitere la ţinuturile boreale şi nicidecum doar la peninsula balcanică, „muntele Cerului şi al Pământului”[383] fiind la originea cântecului şi a instrumentelor muzicale („au instrumente din munţi”[384]), iniţiatorul şamanic, „Marele Păstor”[385], fiind „Enlil al Muntelui”, devenit, ulterior, „Enlil al Cerului”, deci „Fiul” muntelui şi al cerului („Împăratul tău este marele munte tată, Enlil”[386]).

„Cheia” *brâielor* se găseşte în aceeaşi relatare a lui Ubicini, dar coroborată cu partiturile unor *syrbe* moldoveneşti, notate de Dimitrie Cantemir pentru manualele turceşti de muzică, şi, desigur, cu mărturi-

[377] Solon, *Legiuitorul*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 30
[378] Orfeu, *Naturii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 191
[379] Orfeu, *Zeiţei pământului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 201
[380] Theognis, *Către Apollo*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 44
[381] Hesiod, *Teogonia*, p. 5
[382] Strabon, *Geografia*, II, X, 17, p. 438
[383] Finkel, I.; Geller, M., *Sumerian Gods and Their Representation*, Groningen, 1997, p. 13
[384] Strabon, *Geografia*, II, X, 16, p. 437
[385] Zend-Avesta, Vendîdâd, pp. 11, 12
[386] Langdon, Stephen, *Sumerian Liturgical Texts*, Philadelphia, 1917, p. 114

ile lăsate, în domenii diferite, de Vasile Alecsandri şi de Karol Mikuli. Ubicini nota că, uneori, „simpli săteni alcătuiesc orchestra, folosind buciumul (un fel de goarnă din lemn de cireş) sau fluierul, un flaut lung şi drept, tovarăş indispensabil al păstorului român”, iar Alecsandri scria, adesea, despre „Hora Buciumului”, pe care Karol Mikuli o nota, în anul 1852, doar în varianta cântecului horit de bucium, nu şi cu cele două „coperte” muzicale, pe care le întâlnim la Dimitrie Cantemir şi care, între timp, s-au pierdut, în partitura horei notat de Pricipele Cărturarilor şi Cărturarul Principilor drept „Syrba 4”.

Acum cred că trebuie precizat că Dimitrie Cantemir, transcriind, în notaţia muzicală de el inventată, pentru uzul turcilor, câteva brâie moldoveneşti a folosit ca titluri traducerea cuvântului brâu în arabă, syrba. Boierimea moldovenească, la petrecerile ei de peste veacuri, obişnuia să comande lăutarilor câte un joc tot în turceşte, iar lăutarii au făcut confuzia între syrba (brâu) şi „sârba”, adică un presupus joc de origine sârbă, deşi între melosul sârbesc şi „sârbele” (brâiele) româneşti nu există nici o asemănare şi nici un element mitic comun. Dar *syrba* „Buciumul”, notată de Cantemir, este cel mai vechi *brâu* care explică, în bună parte, structuri melodice din secolul al XIX-lea şi în care strofa este aparent doinită, iar refrenul foarte vioi (cel mai cunoscut astfel de *brâu* este străvechiul „Sub o culme de cetate”, ştiut de toată lumea, în contrafacerea „Cântecul lui Iancu”, pe care îl cântă magistral Veta Biriş; în Bucovina, contrafacerea avea să fie năucitoare, străvechiul *brâu* moldovenesc devenind… „Am un leu şi vreu să-l beu”).

În „Buciumul” lui Cantemir, ceea ce se va numi, mult mai târziu, refren, reprezintă „lumescul”, adică hora ritualică închinată Soarelui, iar „strofa” – tema cântecului de bucium – înseamnă „glasul lui Dumnezeu”, care este, în fond, „glasul muntelui”, al spiritului muntelui, deci o reminiscenţă totemică, într-o cultură românească din care lipsesc total cunoştinţele despre pretotemism şi totemism. La fel se întâmplă cu toate *brâiele*, care se menţin până spre sfârşitul

secolului al XIX-lea, doar că „refrenul" folosit drept coperta întâia este orchestral, pe când cel de final este vocal, pentru că *brâiele*, piese *lătar*, adică instrumentale, îşi alătură mereu câte un *dainas*, adică o piesă vocală, de regulă menită distracţiei, prin băşcălizarea inconştientă a moştenirilor sacre multimilenare. Aşa apar „Brâul popilor" sau „Câte flori pe Dorna-n sus", „sârbe cu cuvinte", în care melodia ancestrală se rupe din toate aderenţele la „scenariul mitic iniţial", pentru a hrăni clipa cu bicisnicia distracţiei hazoase şi, dacă se poate, „pentru uliţa mică", deci cam fără perdea.

Nu ştiu şi nu vom şti niciodată cât avem de pierdut prin această totală golire de metafizic, pe care o reprezintă abandonarea „matricei stilistice" primordiale, în care horele solstiţiale şi cele echinocţiale (crucea din reprezentările grafice), deci „muzica, dansul, ritmul şi melodia ne unesc cu divinitatea prin desfătarea şi, totodată, prin frumuseţea artei"[387].

Barbu Lăutaru rivaliza, în virtuozitate, cu Nicolae Picu. Amănuntele despre lăutăria românească, pe care le găsesc prin publicistica franceză, îmi oferă prilejul de a lua în discuție diferența dintre muzica de la noi, din perioada feudală, și muzica medievală occidentală. În Moldova și în Valahia, deci în principatele dunărene, nu s-a cântat o muzică feudală nici măcar pe vremea lui Ștefan cel Mare (și am ascultat, notate de Jan z Lublina și de Joaquim Slutter, „Haiducii", „Cucuruz cu frunza-s sus" – varianta din 1531, publicată de „Wittenberger Gesangbuch", și „Romanesca" – piesă preclasică, adusă la Suceava, în 1476, de lăutarii veneției ai Mariei de Mangop, așa cum lăutarii nevestei cercheze a lui Vasile Lupu aveau să aducă, mai târziu, „Cântecul Voievodesei Lupu"). Muzica din spațiul vechi românesc era de tip „lătar" (instrumentală) și de tip „daina" (voca-

[387] Strabon, *Geografia*, II, X, 3, p. 433

lă), termeni folosiți în perioada civilizațiilor primordiale, polară și boreală, „lătar” folosind, conform mărturiei lui Pindar, preluată și de Herodot, vioara, naiul și cobza, instrumente care se păstrează, în alcătuirea orchestrelor de lăutari, pe teritorii românești, până pe la anul 1900, deși termenii „lătar” și „daina” supraviețuiesc nealterați doar în limbile scandinave și baltice, la noi apărund lăutarul și muzica lăutărească, precum și doina (care păstrează, uneori, pe refrene, câte un „na, daina, daina, daina”).

Muzica feudală ca atare, răspândită și cultivată doar în occident, unde se foloseau fluiere, flaute și alăute, înseamnă o creație cultă a succesiunii vremurilor. Se compunea în catedrale, notându-se pe „tabularia” (cu referințele clapelor de orgă – Dimitrie Cantemir avea să folosească, pentru notele muzicale turcești, griful instrumentelor cu coarde, precum rockerii de astăzi), iar muzica respectivă se cânta și la curțile regale, și la cele nobiliare, fără să însemne, precum la noi, un „dat inițial”, cum zicea René Guenon, ci o noutate creativă, o făptuire stilistică distinctă. De asta diferă atât de mult muzica veche a românilor de cea a occidentalilor, cunoscută drept „medievală”.

Din mărturiile franceze, în afară de partituri ale unor cântece vechi românești, tipărite la Paris pentru uzul domnișoarelor educate, aflăm amănunte interesante, multe știute și la noi, dar și o bogată iconografie lăutărească.

„Acest Barbu Lăutaru (1775-1856), care a fost, timp de o jumătate de secol, Lăutarul Moldovei, pe care Alecsandri l-a eternizat și despre care Franz List („Rapsodia maghiară” și „Rapsodia română” sunt inspirate de muzica lui Barbu Lăutaru și a lui Nicolae Picu – n. n.), spunea că „a fost înconjurat, în timpul vieții sale, de o mare adulație, mărturisită cu entuziasm chiar și de Paganini”. Deja în 1814, taraful său (un mic ansamblu de viori, nai și cobză), adunând muzicieni renumiți, precum Angheluță și Suceavă (amândoi

din Suceava și menționați și de Ubicini – n. n.), avea loc și pe scena Teatrului Mare din Iași, unde, mai târziu, Franz List, aflat în turneu, avea să întâlnească, la curtea unui boier, în 1856, această adevărată orchestră. Barbu Lăutaru rivaliza, în virtuozitate, cu Nicolae Picu, relatează mărturiile vremii" (Études tsiganes, Paris, 1994, p. 112).

O scurtă cronică a lăutăriei româneşti consemnate începe cu anul 1830, atunci când boierul Jean Golescu înființase, din robii săi țigani, o orchestră de muzică clasică. În 1845-1855, de notorietate se bucurau taraful lui Dumitrachi, precum și cel al lui Vlad și George Ochi-Albi, condus, mai târziu, de Ionică Ochialbi și eternizat de Theodor Aman. În 29 decembrie 1893, la nunta viitorului rege Ferdinand, a cântat banda lui Cistache Ciolacu, aceeași trupă de lăutari fiind angajată, în 3/15 noiembrie 1894, să cânte la nunta de argint a regelui Carol I. În 1896, șase lăutari (viori, nai, cobză, ghitară) din banda lui Niculescu cântau la Iași (Études tsiganes, Paris, 1994, pp. 113-115).

Căluşarii românilor şi sentimentele regionaliste. Toate mărturiile vechi, puţine şi datorate numai străinilor, susţin, ca şi George Onciul, în 1932[388], cum că dansul şi „cântecul românesc este acelaşi, oriunde se găsesc români", şi că în toate ţinuturile locuite de români, cu o fidelitate faţă de datinile străvechi mai accentuată a muntenilor, existau, în principal, doar „două dansuri naţionale în Principate, hora şi jocul căluşarilor"[389], şi hora, şi căluşarii, incluzând sute şi sute de dansuri diferite. Dintre români, la fel susţinea şi „principele cărturarilor", Dimitrie Cantemir, dar toate mărturiile au fost, ulterior, spulberate,

388 Onciul, George, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, în Şaptezeci de ani de la înfiinţarea SCLR în Bucovina, Cernăuţi, 1932, p. 222

389 Ubicini, Jean Henri Abdolonyme, în *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285

odată cu agresiunea unor „sentimente regionaliste”[390], care determină apariţia conceptului fascisto-bolşevic al „vetrelor folclorice”, aprig şi dogmatic promovat de toţi pseudo-cercetătorii „folclorului” românesc. Şi astfel, datorită neghiobiei „ştiinţifice” a dogmaticilor, regiuni româneşti au fost jefuite de memorie tradiţională, în favoarea altora, cu argumentul desuet al „bătrânilor” dintr-un sat sau altul, care îşi mai aminteau vag despre relicve ale datinii din vremea copilăriei lor. Iar când, mai mult instinctual, bazându-se doar pe construcţii melodice, încercau unii inspiraţi, precum maestrul George Sârbu, identificări de datină, săreau ca arşi dogmaticii împotriva „zurgălăilor de la picioarele dansatorilor”, care, după minţişoarele lor, „nu-s bucovineni”. Nu-s bucovineni, ci româneşti, dar spiritul autentic al românismului se păstra, în cazul dansurilor căluşereşti, în Bucovina, prin dansurile bărbăteşti cu comenzi, toate căluşereşti, dar jefuite de elementele definitorii, băţul de alun şi zurgălăii, prin ignoranţa culturnicilor cu diplome de specializare în propagandă regional-naţionalistă.

Există, şi în memoria scrisă bucovineană, câteva ştiri (ultima, redactată de Ion I. Nistor, în 1910), în care se menţionează succesul românilor bucovineni în „conductul” (defilarea) de Paşte de la Viena, în faţa Împăratului, cu jocul căluşarilor. Atât de mult îi plăcuse „drăguţului” Franz Iosef dansul căluşarilor bucovineni, încât i-a invitat doar pe bucovineni la masă, într-unul dintre castelele imperiale, în care bucovinenii au dansat, încă o dată, doar pentru plăcerea Împăratului, dansurile lor căluşereşti.

La fel procedau şi ardelenii, care aveau drept emblemă „poporană” dansurile căluşereşti, pe care „protipendada românească” din Ardeal, cum o numea Coşbuc, le gusta din plin, ba, cu un plus faţă de bucovineni, le şi promova prin descrieri şi prin fotografii, lăsând, astfel, mărturii preţioase viitorimii. O viitorime care, şi în domeniul specificităţilor noastre naţionale, doarme sub lozinci, dar dictând, din „somnul raţiunii”, tembelizări folclorice „ştiinţifice” de tipul „Am

[390] Onciul, op. cit., p. 226

fost eeeu la Şaruuu Dorneeei şi am culeees colinda „Împodobeşteee, mamăăă, bradul”, compusă de tribul lui Decebal Fueeego”.

Într-o epocă, în care Romanaţii, ţinut cu toate tradiţiile iremediabil pierdute, au transformat dansurile căluşereşti într-o circăreală regională cu o singură melodie, aruncând cât acolo elementele mitice ale adevăratei tradiţii româneşti căluşereşti, cred că mărturiile ardelene din 1911[391] despre ritualicul primordial, care se mai păstra în dansurile căluşarilor români din Ardeal şi din Bucovina merită aduse în atenţia publică, cu atât mai mult, cu cât falsificatorii instituţionalizaţi abundă şi în Ardeal, şi în Bucovina. Ştiu că, într-un judeţ ca Suceava, în care Buzincu, Blanaru şi ceilalţi impunători de contrafaceri reprezintă „autorităţi ştiinţifice” somnambule, e greu să determini recuperarea patrimoniului căluşeresc al dansurilor bărbăteşti cu comenzi prin reluarea elementelor mitice, deşi ritualul străvechi ar însemna cea mai bună ofertă culturală pentru potenţialii turişti din Europa. Şi nici nu-i de datoria mea să fac bine cu forţa. Tocmai de asta, haideţi să vedem ce păstra satul transilvan (satul românesc din Bucovina se baza, în primul rând, pe emigrarea transilvană) drept bun ancestral valah, şi nicidecum ca fudulii ale „sentimentelor regionaliste” ale unor rupţi definitiv de tradiţii de prin sudul ţării.

În defilarea („conductului”) ţăranilor ardeleni, din 1911 (17/30 august, în ziua a treia a sărbătorilor), cea mai puternică impresie o făceau „chipurile mândre ale căluşerilor, cu zurgălăi, împodobite cu tricolor şi cămăşi cu pui”. Apoi, în timpul dansului, urmau „mişcările lor elegante uşoare şi graţioase”, „salturile lor îndrăzneţe”, iar publicul vibrează profund, şi cum nu ai vibra „când vezi figurile grele ce le fac: la „căluşer” (deci, dans bărbătesc cu strigături – n. n.), sărind peste bâtă; lovindu-şi, iute ca o sfârlează, piciorul stâng pe sub bâtă, de răsună văzduhul; lăsându-se la pământ, cu piciorul stâng întins, iar cel drept petrecut pe sub el, în formă de cruce oblică (Crucea

[391] *Serbările de la Blaj / 1911 / o pagină din istoria noastră culturală / publicată de Despărţământul XI Blaj al „Asociaţiunii”*, Blaj, nedatată

Nordului, deci Constelaţia Lebăda, ca relicvă simbolică străveche – n. n.), şi sărind iarăşi sprinten şi elegant în sus; lăsându-se la pământ fără nici o greutate, cu picioarele crăcite şi genunchii adunaţi; sau sărind în sus, uşor, ca o capră de munte, şi adunându-şi picioarele în forma foarfecelor şi atingând pământul cu palma, iute ca fulgerul" (*Serbările de la Blaj*, p. 280).

Şi despre celelalte „dansuri naţionale" („Bătuta", „Haidăul" şi „Învârtita"), „jucate, de fiecare sat, separat, cu vătaful lor în frunte", deci cu răspândire în toate ţinuturile locuite de „poporul nostru de la ţară", cum formula Andrei Bârseanu (*Serbările de la Blaj*, p. 63), se dau informaţii preţioase. Un cântec de dans, despre care ştim că s-a cântat, la încoronarea regelui Poloniei, în 1502, de către taraful soliei lui Ştefan cel Mare, cântec pe care Jan z Lublina l-a notat în „tabularia" drept „Haiducli", dar care ulterior avea să se numească „Banul Mărăcine", dar şi „Ardeleneasca" sau „Bătuta", în satele bucovinene, este descris, la 1911, deci pe când Voievidca aduna patrimoniul muzical bucovinean al vremii, astfel: „tot aşa…salturile sprintene, într-un picior, la dreapta şi la stânga; izbirea sau ciocnirea furtunoasă a călcâielor; frământarea pământului; sau apropierea şi amestecarea coloanelor, ca la cadril, în jocul *bătuta*, căruia îi mai zic, pe Târnavă, şi *Banul Mărăcine*" amintesc de „jocurile vechi romane şi eline" (numite, de episcopul de atunci al Caransebeşului, Miron Cristea „jocuri religioase", p. 220).

„Se joacă *haidăul*. Feciorii, cu câte o fată de mână, formează un cerc larg. Pe tactul muzicii, se adună la mijloc, ca la horă, şi se retrag; se adună iarăşi şi se retrag, în mişcare ritmică. Învârtesc fata pe sub mână şi-apoi joacă fiecare câte o figură din *căluşer* sau *bătuta*… Grupurile mai aprinse joacă, cu foc, învârtita. Mă uit cu drag şi la ele. Feciorii merg, unul după altul, în frunte cu cel mai isteţ. Trecând pe lângă grupul de fete, îşi iar, rând pe rând, câte una, învârtind-o pe sub mână. Mai umblă o dată în cerc şi-şi aleg, pe rând, şi o a doua, învârtind-o uşor ca pe o minge. Apoi contenesc din umblet şi începe,

tot câte un fecior şi două fete, învârtita, de le sfârâie călcâiele şi se-nvârte pământul sub ei. La început, până vin în tact, o iau mai domol, făcând doi paşi legănaţi în dreapta şi doi în stânga. Apoi iuţesc paşii, în tactul muzicii. Fac, în cerc, doi paşi mari şi unul mic (Zicălaşii mei deja ştiu că e vorba de secundele micşorate şi de secunda mărită, care, după Carl Engel, ar însemna o asemănare cu melosul turcesc, deşi reprezintă doar o logică muzicală a dansului străvechi – n. n.), iute ca fulgerul, strigând şi chiuind" (*Serbările de la Blaj*, p. 282).

Înclin să cred că *Haidăul* ar însemna, de fapt, în plan melodic, „dansurile soldăţeşti", pe care le-au cules şi Szultzer, şi Demidoff, iar dincolo de particularităţile „sentimentelor regionaliste" (stil lăutăresc, inclusiv ritmicitate, şi „feciorul cu două mândruţe", dar şi bătăile în tureatca cizmei, cu origine căluşerească), atenţionez asupra şirurilor (sinusoidelor lunare) şi a cercurilor (horistice, deci solare) tradiţionale, înlocuite de culturnicii bolşevici şi de habarniştii de după bolşevici cu „liniile" de tip Balşoi Teatrî, şi în Ardeal, şi în Bucovina, introduse, la Suceava, după finalizarea stagiului de pregătire la Leningrad, de către bucureşteanul Alioşa Carastate şi devenite „autentic" pentru toţi buzincuriştii folcloroşi din sistemul culturii.

Cântecele „naţionale" contrafăcute. Structurile primordiale ale horelor solstiţiale şi echinocţiale pelasge, despre care, încă în 1714, când publica o culegere de muzică balcanică la Londra, Domnul de Guys susţinea că s-ar fi păstrat doar de valahi şi de la ei s-ar fi răspândit în largul lumii, au fost păstrate ca atare doar de breslele de muzicanţi târgoveţi din Moldova, chiar şi după ce nordul ei, Bucovina, a fost ocupat de austrieci, iar răsăritul, Basarabia, de către turci. În Ţara Românească, după cum o mărturisesc mulţi călători străini, au fost adoptate, inclusiv în muzică, modele şi modelele balcanice, iar în Transilvania, unde românii au fost atât amar de vreme „rumâni",

numai de o tradiţie muzicală laică nu poate fi vorba, cu excepţia aşa-numitelor, la nivel european, „daina”, adică piesele vocale, care nu erau, iniţial, decât invocaţii individuale, numite, în general, doine. În Moldova, însă, nu doar că s-au păstrat intacte, din punct de vedere „lätar” (muzică instrumentală – se citeşte „lautar” în toate limbile vechii Europa şi mai ales în cele baltice şi scandinave), structurile componistice în şase părţi, dar au existat şi cărturari europeni care le-au notat, precum Jan z Lublina (în 1502), Joaquim Schlutter (în Wittemberger Gesangbuch, la 1531), maghiarul Janos Cajoni (cu sau fără rădăcini româneşti, el se formase în cultura maghiară), francezii de Bussy şi de Ferriol (amândoi în 1714, amândoi prieteni cu Cantemir – Ferriol lăsând şi partitura europeană a unei compoziţii a lui Cantemir, „Cântecul Dervişului”), Dimitrie Cantemir (1700), Wachmann, Erlich, Rouschitzki, Owen, Carl Engel, Demidoff, medelnicerul Ioan Carp (1855), Eftimie Murgu (1821 şi 1821, publicând partiturile în presa muzicală germană), C. F. Weitzmann (1855), rusul V. Corcinski, englezul Grenville-Murray, armeanul Karol Mikuli, Otto Heilig, Hans Huber, Paul Van Hoorn, Isidor Vorobchievici, Gustav Weigand, Ciprian Porumbescu, Calistrat Şotropa şi, în sfârşit, Alexandru Voievidca.

Graţie acestor mărturisitori, lesne se poate urmări parcursul unor cântece (despre „Haiducky”, ajuns, în doar 3 părţi, „Banul Mărăcine” şi doar în câte două părţi un ceardaş şi „Bătuta ardelenească” sau „Ardeleanca”, am mai scris) şi chiar al unor neamuri lăutăreşti moldoveneşti, care, mutându-se la Bucureşti, odată cu Curtea Domnească, se trezesc, mai ales după 1866, într-o postură convenabilă financiar, dar care marca şi o rupere de repertoriile încredinţate, în fiecare familie, din neam în neam. Printre aceştia, cu urmaşi destoinici, care urmează şi cursurile Conservatorului din Bucureşti, dar şi cântă prin toată Europa şi, mai ales, la Paris, se numără lăutarii Dinicu şi Ciolacu. Şi unii, şi ceilalţi, „compozitori” de „cântece naţionale româneşti”, deşi compoziţiile acestea înseamnă armonizări

cu refrene, rareori în şase părţi (doar „Sârba lui Năstase”), ale unor teme melodice străvechi.

Ca prin exemplu, este cântecul moldovenesc „Sub o culme de cetate”, cules şi de Sulzer, şi de Mikuli (când îl descoperă Calistrat Şotropa în Bucovina, deşi atestat la Suceava, acest cântec se numea… „Am un leu şi vreu să-l beu”! Fără comentarii. În alte locuri, cântecul se numea, pe la 1900, „Două fete spală lână”). Pe melodia aceasta, dar fără refren, Iraclie Porumbescu a scris poemul „Cântecul lui Iancu”, pe care avea să-l culeagă descendentul de mari boieri moldoveni pasionaţi de muzică Theodor T. Burada, care crezuse că versurile sunt populare, din Ardeal, dar aflând adevărul, a vrut să-i ceară scuze lui Iraclie, numai că Porumbescu a replicat: „Aparţin poporului ardelenesc; pentru că nu există onoare mai mare pentru un poet decât ca poporul său să-i preia opera”.

Datorită lui Burada, urmaşul de lăutari basarabeni „Gheorghe A. Dinicu / Absolvent al Conservatorului din Bucuresci”, a compus, introducând minunatul refren, pe care îl cântă şi Veta Biriş („Sus, sus, sus, la munte, sus”), „Cântecul lui Iancu op. 61. Arie Populară din Transilvania / pentru voce şi pian”. Deci un străvechi cântec moldovenesc, cu o vechime atestată de minimum 150 de ani, devenea, pe la 1891, „folclor ardelenesc”, sub titlul notoriu pentru toţi vecii de „Cântecul lui Iancu”. Ştie cineva că splendida bijuterie muzicală a Transilvaniei este un străvechi cântec moldovenesc, adus la perfecţiune de către un fantastic descendent de lăutari basarabeni?

Şi mai există, la acelaşi Gheorghe A. Dinicu un vechi cântec basarabean, aflat probabil de la bunicii săi, pe care o oarecare Marion l-a numit „Foi de nuc”, şlefuind, ici şi acolo, versurile, dar păstrând vechiul cântec basarabean „Frunză verde pui de nuc”, pe care Gustav Weigand îl culesese şi înregistrase pe gramofon de la ţăranul Tianu Bâtca din Țipordei.

În „folclorul ardelenesc” a pătruns şi „Doina Iancului”, creaţie cultă, cu melodia compusă de Grigore Buică, pe versuri de I. U. So-

ricu. Revenind la Gheorghe A. Dinicu, văd, în colecţiile de partituri ale Bibliotecii digitalizate a Academiei Române, că descendentul de lăutari basarabeni a adaptat/compus, în baza unor teme vechi din repertoriul neamului său, „Dâmboviţa / Sârbă nouă”, „Sârba scrobiţilor”, „Légende Roumaine”, sârba „Îmblânzirea soacrelor”, „Doina”, polka „Mica pescăreasă”, „Haideţi copii” – horă închinată Reginei Elisabetha, „Ghiţişor” (versuri de chitaristul Nicolae Vasilescu) – o variantă a străvechiului cântecului moldovenesc „Gheorghiţă şi Marghioliţa” (cu o poveste epică tulburătoare!), „Hai, nană Mărie”, de inspiraţie transilvană, „Hora tunului”, „Danţu Înfocata”, mazurca „Aşa să fie?” (arătaţi-mi mazurci la lăutarii din Oltenia, Dobrogea sau Ardeal şi mă dezarmaţi în susţinerea originii moldoveneşti a horelor şi sârbelor „noi”, compuse, prin preluarea unor teme îndătinate, de către lăutarii din neamurile basarabene Dinicu şi Ciolacu).

Asaltul pricesnelor asupra folclorului românesc. În 1742, când apărea, la Râmnic, „Octoihul ce cuprinde în sine slujba Văscreseanelor a opt glasuri şi ceale 11 Evanghelii şi Obştea, cu troparele, şi condacele, şi bogorodicinele, la toţi sfinţii de obşte”, Biserica din țările românești și nicidecum românească (apelurile ieromonahului sârb Macarie de revendicare a folosirii limbii românești în ceremoniile religioase au rămas celebre, dar și de izbeliște) își stabilea dogmatic și, deci, fără admitere de abateri, în privința melodiilor și a stihurilor, cântările ei, toate importate de la greci, ulterior și de la ruși, care și ei traduseseră scrierile grecești, și, prin urmare, nicidecum românești, ci doar religioase, „Octoihul” fiind creația Sfântului Ioan Damaschin – autor de cărți religioase eline, importate de întreaga lume ortodoxă est-europeană. În „Predoslovie adică cuvânt înainte”, adresat „tuturor celor ce se află în țara aceasta, cucernicilor și înțelepților preoți, și altor pravoslavnici și altor mădulare ale Sfintei Biserici”, se precizează cum că sfânta carte, „ce se cheamă

slavonește osmoglasnikă (?), iară rumâneaște opt Glasuri, facerea Fericitului părintelui nostru Ioan Damaschin, întru care să cuprinde tot feliul de laudă Dumnezeiască și de mare cinste, și podoabă iată Sfintei Biserici, și mare folos aduce la tot sufletul creștinesc, la calea pocăinței îndreptează, spre lauda lui Dumnezeu" etc.

Definiția din DEX pentru tropar, tropare, „scurtă cântare bisericească de laudă în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios", cu rădăcină în slavonul „troparĭ", conduce spre definiția „pricesnelor", care erau niște tropare, care se cântau, în bisericile ortodoxe, la slujba liturghiei, în timp ce se împărtășea preotul. Ulterior, și mulțimea credincioșilor. Ca tradiții culte bisericești, troparele, inclusiv pricesnele, în ciuda grecismului sau rusismului de proveniență, își au locul lor de cinste, bine reglementat de canoane, și în ceremoniile bisericii ortodoxe de astăzi din România, unde vocile bune ale dreptcredincioșilor Cristian Pomohaci, Valeria Peter Predescu, Teodora Păunescu Tuca, Maria Pintea, Florin și Florina Mariș-Hinsu, Cornelia Goția, Maria Tanasă și așa mai departe ar răsuna serafic, pentru că doar acolo, în spiritualitatea ortodoxiei, e locul priceasnei, și nicidecum în folclorul românesc.

Nu prea mă împac eu nici cu retezarea și limitarea brutală de spiritualități pe care le presupune termenul „folclor", dar cum în folclor încă mai supraviețuiesc vagi ecouri ale cântecului național românesc, nu aș vrea să-l văd călcat în picioare de evlavioșii cântăcioși de mai sus. În fond, Pomohaci et Co pot să se fălească pios îngenunchind pe coji de nucă, nu pe cioburile bietei noastre spiritualități naționale. Pot cânta, oriunde, catavasii, irmoase, tropare, preceasne, dar fără a induce impresia că ar cânta folclor. Cântecele bisericești sunt creații culte bisericești. Sunt ca și icoanele, reglementate de canoane severe și ne-admise oricui a le face. Numai că ierarhii actuali încurajează devastarea folclorului românesc prin pricesne. Pe la anii 1900, ne-

au spulberat colindele, înlocuindu-le cu cântece de stea și vifleimuri compuse de mari compozitori români. Acum, e rândul folclorului, atât și cum ne-a mai rămas, drept folclor, cântecul identitar al națiunii noastre. Și vor izbuti. Eu deja întrezăresc sunetul glasurilor cântăcioaselor folclorice, dogite de trascăurile nuntatice, înviitorindu-ne evlavios și cu multă pioșenie: „Haida-dâr, taică părinte, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Născocește-ne cuvinte, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Cănainte la plăcinte, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Da năvală, fără minte, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Una de prin Botoșani, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Ce ne jecmănea de bani, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Și de ploscuța cu vin, / Haida, dâra, dâr, dâr, da, / Hai, dâr, dâr și hai Amin!”.

Nu râdeți și nu fiți sceptici. Deja s-au găsit casapi ai spiritualității naționale românești, care susțin că „pricesnele au un conţinut tematic variat, centrat în special pe comportamentul moral creştin, rugăciune de iertare şi mulţumire şi laudă la adresa lui Dumnezeu,a Preacuratei Fecioara Maria și a sfinților. Sunt cântate cu precădere în bisericile parohiale de către credincioşi, iar în ultimul timp, au devenit parte a repertoriului multor artişti populari consacraţi, care au depus eforturi considerabile pentru culegerea, adaptarea şi păstrarea lor”. Ca să vezi. Nu există liturgher, catavasier, tropar, octoih etc., care să nu fi păstrat, intacte și nealterate, cântările bisericești ortodoxe, de-a lungul veacurilor, și, acum, Pomohaci et Co depun „eforturi considerabile pentru culegerea, adaptarea şi păstrarea lor”, în locul melosului ancestral, păstrat de străbunii noștri dintotdeauna, din respect față de identitatea lor națională, singura pe care o apreciază și bunul Dumnezeu la un neam omenesc.

Antiromânismul bigotelor irmoase sau pricesne. Probabil că mulţi români s-au simţit revoltaţi, citind, într-un studiu publicat de

George Baiulescu, în 1877, în „Albina Carpaţilor"[392] şi republicat pe acest site, că „la noi, biserica a împiedicat dezvoltarea muzicii, abătându-se de la drumul ce duce spre progres şi oprindu-se pe un teren neproductiv. Este cunoscut că toate cântările, ce se cântă prin bisericile noastre, sunt împrumutate de la biserica grecească. Este, asemenea, ştiut că, pe la anul 1710, în bisericile noastre chiar şi serviciul divin se săvârşea în limba grecească şi slavonă. Arhipăstorii bisericii, de pe timpurile acelea, în îngrijirea lor „de a cânta lui Dumnezeu alcătuiri de cântări pline de toată duhovniceasca evlavie şi cu duh umilit, iar nu tacsimuri şi cântece turceşti", a chemat dascăli învăţaţi greceşti în ţară, „pentru ca şi în bisericile noastre să se cânte ca în marile biserici din Ţarigrad şi din Sfântul Munte, pentru ca şi Românii să se iniţieze în frumoasa artă a psaltichiei şi papadichiei greceşti". Un roi de psalţi şi protopsalţi, dascăli din Ţarigrad, părinţi sfetagoreţi se revărsară peste România şi aflară primire pe la mitropolie, pe la mănăstiri şi chiar la curţile domneşti. Astfel, ajunserăm, curând, la dorita tentă, ca şi „în ţările noastre să se cânte cu multă evlavia, la slujbe şi priveghiuri matimi din Ikimatariu şi din Matimatariu; şi era o cântare primită şi plăcută".

Influenţa ce avu această muzică asupra muzicii naţionale se poate compara cu funesta influenţă ce au avut, în biserică, limbile grecească şi slavonă asupra celei române. Precum „blagosloveniile" şi „eleisoanele" ne-au deformat dulcele şi frumosul grai străbun, tot astfel ne-au corupt şi gorgoanele şi îngânăturile greceşti gustul muzicii".

În 1877, astfel de afirmaţii nu au revoltat pe nimeni, pentru că se ştia că sunt pline de adevăr. Astăzi, însă, când încă se confundă muzica veche naţională românească cu irmoasele promovate de Anton

[392] Baiulescu, G., *Musica la Români*, în *Albina Carpaţilor*, anul I, nr. 7, 29 septembrie 1877, pp.79-82; nr. 8, 5 octombrie 1877, pp. 93, 94

Pann şi când ultima modă în muzica populară o reprezintă aceleaşi irmoase, dar de provenienţă muzicală slavă, numite „pricesne”, deşi, odinioară astfel de „legăminte” se numeau, în limba rusă, „piasne”, muzica naţională românească, barbar contaminată cu „şlăgărisme” pentru nunţi şi cumătrii, se află în pericol mai mare decât oricând.

Anton Pann nu este un reper al melosului nostru naţional. Anterior lui sau odată cu el, au publicat cântece naţionale româneşti, în reviste muzicale germane, în calendare sau în broşuri, Franz Josef Sulzer, E. Murgu, medelnicerul Ioan Cartu, Franz Rouschitzki, Johan Andreas Wachmann, C. F. Weitzmann, Anatole de Demidoff, C. Grenville Murray, C. Hubert, Hans Huber, Otto Heilig, Alexandru Berdescu, Eugene Kompanski etc. Melodiile naţionale româneşti, culese de cei numiţi mai sus – ca să nu mai vorbesc de cele şi mai vechi, din Wittenberger Gesangbuch, Codex Victoris şi Kajoni Kodex, au şi tehnici componistice şi interpretative comune (alternanţa secundei mărite cu două secunde micşorate), dar şi un lirism unic, specific românesc şi rezistând ca atare de-a lungul veacurilor. Nici un cântec din sutele de melodii pe care ni le-au păstrat alţii nu are nici cel mai vag ecou de „Irmoasă” tip Anton Pann. Am ascultat cântecele acelea vechi româneşti, încredinţate memoriei de străini, datorită proiectului „Zicălaşii”, şi am avut senzaţia unei călătorii în timp pe acelaşi teritoriu românesc, pentru că aidoma răsunau cântecele culese din Ardeal, din Moldova sau din Muntenia şi pentru că, în ciuda locului din care au fost luate, ele făceau parte dintr-un patrimoniu naţional indivizibil şi nezonificat, chiar dacă difereau, uneori, instrumentele şi tehnicile lăutăreşti.

Melosul românesc, încă păstrat nealterat în colindele vechi şi în vechile oraţii de nuntă – „Zicălaşii” le-au încercat şi mi-au întărit convingerile, au avut şi încă au de făcut faţă unei agresivi bisericeşti sau măcar bigote, cea mai iresponsabilă fiind cea a „priceasnelor”, prin

care se înlocuiesc nu doar cuvintele şi sentimentele laice, „curveşti şi diavoleşti”, cum le numeau ierarhii, dar şi structurile melodice strămoşeşti. Iar dacă despre falsurile folclorice ale lui Anton Pann nu prea ştiu mulţi şi le adoră când le ascultă, faţă de „priceasnele” care buruienesc masiv în Bucovina şi în Ardeal ar trebui luată atitudine. Să se cânte în biserici şi la ceremonii religioase, dar să nu fie impuse drept „folclor românesc”. Pentru că nu sunt nici măcar „folclor”, ci depersonalizări şi înstrăinări iresponsabile ale spiritualităţii naţionale.

Asalturile ierarhilor ortodocşi asupra spiritualităţii româneşti sunt identificabile încă din timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, când antiromânismul ortodox începu să se manifeste şi într-o limbă română rudimentară.

În „Catavasierul” tipărit la Târgovişte, în 1713, de Gheorghe Radovici, după omagierea mitropolitului, există o prefaţă, reluată, ulterior, de toate catavasierele şi în care se spune că, „de vreme ce firea omenească către cântări şi către versuri are aşa priinţă, precum se vede şi la copiii cei mici şi plângători, şi cu cântecele sunt adormiţi; ci şi muierile cele ţesătoare, şi călătorii, şi corăbierii osteneala care le vine din lucruri cu cântecele o mângâie, de vreme ce sufletul toate cele cu supărare şi cu osteneală poate să le sufere lesne când a auzi cântări şi cântece, pentru aceasta şi eu am vrut să tipăresc această cărticică a catavasiilor, pentru ca cei ce vor vrea să cânte să nu cânte cântecele curveşti şi drăceşti, ci să cânte Catavasii şi Irmoasele acestea, ce (le) cuprinde această cărticică. Carele sfinţii Bisericii noastre de la Duhul Sfânt fiind îndemnaţi, le-au alcătuit spre folosul şi al celor ce cântă, şi al celor ce ascultă: care cărticică ca ceea ce este bisericească întru care Catavasii este începerea şi versul a toate canoanele sărbătorilor celor stăpâneşti şi ale maicii lui Dumnezeu, ale Bisericii noastre (urmează alte omagieri a mitropolitului, ca şi în primele rânduri – n. n.).

Urmau troparele, pentru fiecare sfântă sărbătoare, începând cu cea a Naşterii Domnului, apoi câte o Piasnă sau Irmoasă (în rusă şi, respectiv, în greacă însemnând legământ, închinare), cu „glas”, apoi „altă Irmoasă”, apoi altă „piasnă e. irmoasă”, deci texte bisericeşti vag imnice, dar în proză, care se cântau monoton, şi tot aşa mai departe, de-a lungul întregului veac al lui Dimitrie Cantemir, dar nici una în limba română.

Catavasierele din 1750 şi 1784, tipărit la Râmnic, al lui Laurentie iermonah, şi Catavasierul lui George Popovici „Tipograful”, închinat mitropolitului Ungrovlahiei Antim, cu o prefaţă în româneşte, dar ambele cu textele cântărilor bisericeşti exclusiv în limba greacă, reiau, practic, prefaţa din 1713: „Pentru ca cei ce vor voi să cânte să nu cânte cântece curveşti şi drăceşti, ci să cânte Catavasii şi Irmoasele acestea, ce cuprinde această cărticică. Carele sfinţii Bisericii noastre, de la Duhul Sfânt fiind îndemnaţi, le-au alcătuit spre folosul şi al celor ce cântă, şi al celor ce ascultă” .

În 1768, apărea, la Râmnic, „Catavasiariu cu toate ceale trebuincioase cântări ce să cântă preste tot anul, catavasii rumâneşti şi greceşti”, cu aceeaşi prefaţă anti-românească, anti-muzicală şi anti-culturală, cu piasne sau iromoase şi cu numeroase condacuri ale praznicelor.

În 1778, apărea, la Iaşi, cu monograma bicoloră a mitropolitului Gavriil, un catavasier care începe cu un „cuvânt către cuvântul Domnului Dumnezeului nostru Isus Hristos”, o rugăciune ciudată, închinată voievodului, mitropolitului şi boierilor ţării Moldovei, dar continua, desigur, în limba greacă.

„În aceeași vechime căruntă se suie originea lor”. Pentru că, la originea lor, Colindele erau cântecele religiei primordiale, închinate rotirii „Soarelui prin solstiții”, nu și „Lunii prin lunistiții” (cum formula, pe la 1860, Simion Mangiuca, care se înșelase, pentru că nu văzuse în „logodna cosmică” întoarcerea în lumina din care ne-am desprins, ci imposibila dragoste dintre cei doi „frați cerești”, Soarele și Luna), adică prin constelațiile zodiacale din care Soarele a răsărit, de-a lungul epocilor conștiente ale omenirii (Leu, Rac, Gemeni, Taur, Berbec, Pești – acum, urmând epoca în care Soarele va răsări din constelația „Omul cu ulciorul”, cum vestea Iisus, referindu-se la Vărsător), creștinismul s-a străduit să stârpească străvechile colinde, numind textele lor „curvești și drăcești” (toate catavasierile, începând cu cel din 1750, tipărit la Râmnic, al lui Laurentie iermonah) și îndemnând credincioșii „să nu cânte cântece curveşti şi drăceşti, ci să cânte Catavasii şi Irmoasele acestea, ce cuprinde această cărticică. Carele sfinţii Bisericii noastre, de la Duhul Sfânt fiind îndemnaţi, le-au alcătuit spre folosul şi al celor ce cântă, şi al celor ce ascultă”, și înlocuindu-le cu reații culte, în care, după sugestia lui Augustin, Soarele era înlocuit cu Iisus Hristos (în Psalmul 18 al lui David, din „Biblia” ortodoxă, „Dumnezeu și-a făcut sălașul în Soare”, fără a se substitui Soarelui): „Răsăritul e numele Lui. Soare izvorit din soare, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”; iar asimilarea Datinii primordiale de către Datina creștină, și pe acest tărâm spiritual, îngăduia cocluzii triumfaliste religios, dar păguboase spiritual, de genul: „astăzi colindele deschid ferestre spre cer, să audă Dumnezeu glasurile de argint ale pruncilor vestind bucuri”; ba chiar plusând și cu o blasfemie idolatră, care compomite unicitatea lui Dumnezeu, Tatăl Nostru Cel Ceresc: „Moş Crăciun, dumnezeul pribeag, cu sacul plin de bunătăţi, pământean şi neputincios, nămete

mare de zăpadă începând să umble, bate la toate uşile şi la toate inimile" (*Unirea*, Anul XLIII, Nr. 51, Blaj, 23 decembrie 1933).

Fără îndoială că Iisus, „Soarele Dreptății", cum inspirat îl numea Augustin, merită pe deplin închinările noastre prin cântec, dar închinări distincte, care să nu spulbere nimic din patrimoniul universal de spiritualitate, un patrimoniu pe care, după spusa aceluiași Augustin, însuși Iisus l-a împărtășit viitorimii. Numai că toate cântările religiei primordiale, închinate Sfântului Soare, înseamnă relicve și, indirect, elemente ale continuității noastre pe acest pământ, la care nu avem voie să reunuțăm singuri. Cu nimic nu prejudiciază creştinismului cântecul ancestral, mai ales că în cântecele de stea și în vifleimuri, născociri ale episcopului de Caransebeș Ioan Thomici, șlefuite melodic și ca text de mari componiști români, mesajul e atât de apropiat de inima românilor încât sugerează învierea din cenușa uitatelor vremi.

Chiar și în primii ani ai comunismului, încă se mai știa deosebirea dintre cântece de stea și vifleimuri (numite și „colinde creștine") și colindele primordiale, recunoscându-se indirect că datina creștină a colindatului ține de creația cultă, răspândită, prin intermediul Bisericii, în popor: „Corul Mitropoliei Banatului, dirijat de dl prof. Sava Golumba, a dat un concert religios şi de colinde, în prima zi de Crăciun, după masă, în Catedrala mitropolitană. Selectul ansamblu coral a executat, în partea întâia a bogatului program, un frumos repertoriu de cântări bisericeşti, din compozitorii Cucu, Dima, Ciaicovschi, Pavel, Muzicescu. / Î. P. S. S. Mitropolit Vasile, în atmosfere de elevare spirituală, creată de cor prin duioasele armonii intonate, ia cuvântul, tălmăcind impresionant semnificaţia praznicului Naşterii Domnului. / În partea a doua a programului, corul a executat colinde de Kiriac, Popovici şi Pavel. / Tot în prima zi de Crăciun, după Sf. Liturghie, corul bisericesc „Armoaia" a dat un reușit concert de colinde, sub conducerea maestrului Sabin Drăgoi, în biserica din Timişoara IV. Cu acest prilej, a vorbit părintele consilier arhiep. prot. Dr. V. Vlăduceanu. La afârşit, secţia caritativă a comitetului parohial a distribuit diferite

ajutoare enoriaşilor lipsiţi” (*Foaia Arhidiecenzană*, Anul LXV, Seria II, Nr. 1, Caransebeș, 15 ianuarie 1950).

În secolul al XIX-lea, încă se mai știa despre colinde că „în aceeași vechime căruntă, ba poate și mai căruntă se suie originea lor” și că ele sunt „mijlocitoare între vechile credințe” și prezent, deși raportările la „vechimea căruntă”, pe care le făceau vechii cărturari nu treceau de zăgăzuirile greco-romane, mitologiile respective fiind, de fapt, ferestre spre ceva mult mai îndepărtat și în totalitate spiritual, și nicidecum terestru și pragmatic, precum în mitologiile eline și latine. De aici, de la veșnica raportare la o mitologie vulgară, cum o numea Guenon, se pierd semnificațiile străvechi. Zice, de pildă, cărturarul ardelean că „în colinda „Junele și leul”, acela se luptă cu acesta și, învingându-l, scapă ținutul de teroarei din partea frumoasei sălbăticiuni, chiar cum i se întâmplă lui Hercule cu leul nemeic” (*Transilvania*, Anul X, Nr. 5, Brașov , 1 martie 1877, p. 57). Nici vorbă să-și închipuie autorul studiului „Românul în poezia sa poporală” că mitul se referă la noul răsărit al Soarelui, în Rac, după ce epuizase răsăritul în Leu, iar „învingerea leului”, de către tânăr, are similitudini narative și la alte treceri dintr-o costelație zodiacală în alta și, mai ales, la cea a ieșirii din Taur: Ghilgameș, viteazul Utu și Moise ucid sau distrug „Taurul Cerului” sau „Taurul lui Osiris”, care, când soarele începe să răsară în constelația Berbecului, devine timpul Marelui Păstor, al inițiatorului care primește „legile” de la Sfântul Cer (Enlil al Muntelui, Spitama Zarathustra, Moise etc.).

Disimulat creștin, și prin premeditată „deslușire”, dar și prin falsificarea textului străvechi, este și mitul planetei Venus (Sfânta Vineri, din eresurile populare românești), cea orânduită de Spiritul Universal drept preoteasă, atunci „când Soarele, Zeul Cerului, a văzut templul de piatră din munţi, care îi fusese închinat” (p. 159), în care Soarele și-a așezat „scaunele şi masa lui” (p. 161), care-l simbolizează, după cum stă scris în cea mai veche compoziție mitologică hittită, „Cân-

tecul lui Ullikummi"[393]. Din colindul rămas, autorul, Sfânta Vineri, „pentru darul oferit la botezul lui Iisus, dar „de trei flori ca și viori, ce lucesc ca nișe zori, cu care, când intra, curțile se lumina", pentru aceste daruri Mama sfântă o remuneră, dându-i „să rămână pururea mai frumoasă ca Venera"... dar românului creștin i se păru mai logic și mai cuviincios a atribui duminicii cele trei flori, va să zică trei grații ale Venerei", numind colinda falsificată „Sfânta Duminică" și aruncând în ignoranță și uitare o cosmogonie inițială, în care „Mama sfântă" era Pământul, în sinonimie cu Natura, cu Primăvara și, deci, cu Arborele Vieții, în vreme ce Venus, de cele mai multe ori și mai ales în credințele sumeriene cumula și identitatea lunară, confuzia Venus-Lună provenind de la atribute, de la „grații", fiecare atribut întruchipând, ulterior, o nouă „zeitate".

Venus, ca Mare Preoteasă a Soarelui, este predecesoarea inițiaților, a întemeietorilor de religii regionale, desprinse, prin adaptări, din cea inițială, reluată ca atare doar de Iisus Hristos, deci de conceptul „Marele Păstor", cultul Sfintei Vineri datând din epoca de după diluviu, cea în care Soarele începea să răsară din constelația Taurul, după cum o confirmă, în afară de primele cărți religioase ale omenirii, și următorul colind: „Vine marea cât de mare, / De umflată margini n-are: / Țărmurile bat ca munții, / Iar vopiii bat ca nourii/ // Dară unda ce aduce? / Lucru mândru, ce străluce, / Legănior topit de aur / Ce mi-l poartă-n cap un taur / Ce-i cu coarne argintite... // Dară-n leagăn cine șede? / Ca o zână că se vede! / Șede-mi Ana frumușoară / Ca pe cer o stelișoară" (*Transilvania*, p. 57). Care va să zică, după marele diluviu („Timp de şase zile şi şase nopţi au suflat vânturile, torentele şi furtunile, iar inundaţiile au copleşit lumea; furtuna şi inundaţii au devastat împreună pământul. În a şaptea zi, furtuna s-a domolit spre sud, marea a devenit calmă şi potopul s-a fost potolit",

[393] Guterbock, Hans Gustav, *The Song of Ullikummi Revised Text of the Hittite Version of a Hurrian Myth*, Chicago, 2009

se zice în *The Epic of Gilgamesh*[394], V, p. 21; „Soarele s-a schimbat într-o pată neagră, pământul în mare, / Stelele din cerul de sus se răsuciră; / Creştea aburul şi flacăra din cer dătătoare de vieţi / Arzând a sărit în mare, desprinsă din ceruri. / Lanţurile s-au rupt şi lupul alerga liber. / Mai multe ştiu eu şi mai pot vedea / Soarta zeilor, cei puternici în luptă, / Pământul nu se mai zărea, / Întinderile lui verzi fuseseră acoperite de valuri / Căci ploaia curgea în cascade, iar vulturii / Vânau peşti de pe stâncile în care îşi aveau cuibul", preciza *Voluspo*[395], 57, 58 şi 59, p. 24), deci, după marele diluviu, Taurul a adus legănuțul cu Venus, în „coarnele", deci la începutul epocii în care Soarele răsărea din constelația zodiacală a Taurului, începând religia naturală, în totalitate astrală și desfășurătoare de mituri cosmice.

Și epoca Marelui Păstor, care ține de cea în care Soarele răsărea din constelația zodiacală a Berbecului, are colindele ei, inclusiv „Miorița", care nu este o baladă, prima trimitere a colindului fiind spre „Fiul Muntelui" („Primul care a primit Legea a fost Marele Păstor"[396]), care: „Coborât-a coborât / De mai sus, din răsărit, / Dumnezeu din cer pe scări, / Pe miruri, pe lumânări, / Cu-o turmă de oi domnești... / Și o paște în senin, / Și-o adapă în nor lin", această păstorire inițiatică a Soarelui, fiind descrisă și în menționatul psalm al lui David: „De la marginea cerului ieşirea lui, şi oprirea lui până la marginea cerului; şi nu este cine să se ascundă de căldura lui".

Înainte de a continua cu tentativa de a descifra, în parte, sugestiile cosmogonice ale colindelor primordiale, care sunt altceva decât cântecele de sta și vifleimurile – demne și acestea de tot respectul și de infinită dragoste, dar fără a comite confuzii între cele două datini distincte, iată cam cum se „culegeau" cântările culte, închinate Cră-

---

[394] *The Epic of Gilgamesh*, Assyrian International News Agency, 1998

[395] *The Poetic Edda*, după 1241

[396] *The Sacred Books of Zoroastrianism*, Book 3, Translated by James Darmesteter (From Sacred Books of the East, American Edition, 1898), Edited by Joseph H. Peterson, *Zend-Avesta, Vendîdâd*, pp. 11, 12

ciunului, în perioada interbelică, atunci când, datorită bigotismului exagerat de naționalismul șovin, se dădea lovitura de grație patrimoniului nostru ancestral de spiritualitate.

În 1930, când publicau „Steaua de la Răsărit / Cântări de stea și colinde”, în Editura „Astra” din Sibiu, autorii, șeful de gară din Codlea, N. I. Dumitrașcu, și preotul Valeriu Crișan, făceau deosebirea între „Cântece de stea” („O stea sus răsare”, „Trei Crai de la Răsărit”, „Astăzi Christos s-a născut”, „În Viflaimul jidovesc”, „O, Iroade, împărat”, „O, ce veste minunată”, „Astăzi am văzut minune”, „Astăzi toți sărbătoresc”, „Iosif și cu Maria”, „Sus, în poarta Raiului”, „De când cu moșul Adam” etc.), „Colinde religioase la Nașterea Domnului” sau „Viflaimuri” („Asta-i o zi mare”, „De când Domnul s-a născut”, „Sus, în poarta cerului”, „Poruncind Sfânta Marie”, „La o masă rotilată” etc.) și „Colinde tradiționale”, pe care autorii le împărțeau, pe categorii de toată nostimada: „de flăcăi”, „de fete”, „de frate și soră”, „de oameni însurați”, „de vânători”, „de ciobani” și „diferite”.

În ciuda prostioarei categorisirii, există în culegerea șefului de gară și a preotului din Codlea și câteva colinde veritabile, care țin de tradiția primordială, și nu de cea creștină, precum: „Înaintea cestor curți”, „Sus, în vârful munților”, „Cești boieri bătrâni”, „Doi ziori de zi”, „Dormi tu, gazdă, ori nu dormi”, „Pe munții cu floricele”, „Colo-n vale, mai la vale”, „Noi umblăm la colindat”. Fără îndoială, și aceste vestigii ale „datului inițial” sunt denaturate, datorită subconștientului colectiv al păguboasei mentalități „așa am apucat”, care se substituise, de secole, inițierilor.

Colinda mărului măr. Printre colindele pe care „Zicălașii” Petru Oloieru, Răzvan Mitoceanu, Narcis Rotaru, Adrian Pulpă şi Ionuţ Chitic (trupa îi are în componenţă şi pe spuitorii de zicale

Constantin Irimia şi Mihai Hrincescu, dar şi pe gordunistul Viorel Kiriliuc) le-au cântat în 21 decembrie 2016, de ziua cea mai scurtă – ziua memoriei, se află și unul precreştin, alterat doar la nivel de semnificații, nu și de inițieri, intitulată „Colinda mărului măr”. Textul acesta, şubrezit de trecerea vremurilor, prin ceea ce René Guenon numea degenerescență, îngăduie o vagă deslușire a alegoriilor cosmice, care caracterizează narațiunile colindelor Datinii și, tocmai de aceea, vă propun să o deslușim împreună. Nu neapărat ca alegorie, ci ca metodă de însușire a simbolisticii precreştine de către biserică, în veacurile de după Hristos. Colindul începe cu trei strofe care vin din ancestral, din vremurile primordiale ale civilizației totemice:

După dealul cel mai mare
Răsărit-au Sfântul Soare,
Mărului măr,
Toată lumea luminând
și mană în ea revărsând,
Mărului măr,

Iar pe deal, într-o lărgire,
Este-o-naltă mănăstire,
Mărului măr,
Nouă popi, nouă diaci
Și pe-atâția patriarși,
Mărului măr,

Aceștia sta și se ruga
Și Soarelui îi cânta,
Mărului măr,
Dar această rugă multă
Cine stă și o ascultă,
Mărului măr,

Contrafacerea creștină, pe acest funadment al colindei primordiale a Datinii, a înlocuit elementele primordiale ale alegoriilor astrale, Mama Terra sau Natura, Luna, numită Alba (de unde „florile d-Albei” și nu „florile dalbe”, chestiune probată în secolul al XIX-lea) sau Crăiasa Florilor, primăvara Maya sau „raiul pământesc”, cu personificări creștine, templul solar de pe înălțime, albă sau înaltă mănăstire, căpătând semnificații creștine, dar fără a-și schimba simbolistica inițială, odată cu încetățenirea lui Iisus Hristos drept Soarele Dreptății. Iar în această preluare discretă de elemente precreștine se pierd doar inițierile în alegorii astrale, care se săvârșeau în prima decadă a lunii mai, odată cu răsăritul Pleiadelor, și din care aveau să se desprindă Misterele Eleusine, Demetra preluând „gloriile” Naturii, „glorii” fiind numite, cu vreo patru milenii în urmă, atribuțiile miraculoase ale elementelor astrale. În sugestie creștină, „Colinda mărului măr” (mărul este solar, iar părul, lunar), continuă, doar cu substituire de elemente și de alegorii, dar în același plan cosmic, astfel:

Măicuța lui Dumnezeu
În brațe cu fiul său,
Mărului măr,
Fiul plânge, nu-ncetează,
Maică-sa din greu oftează,
Mărului măr,

Plânsul cosmic (ploaia) se întâlnește în mai toate colindele Datinii, în care Alba, Crăiasa Florilor, „Șade la gherghef și coasă. / Nu știu, coasă ori descoasă, / Dar la lacrimi știu că varsă; / Câte lacrimi a vărsat, / S-a făcut fântână-n sat, / Fântână cu cinci izvoare, / Două dulci și trei amare. / Cine bea din unul moare”, plânsul cosmic fiind, în timpul celor care au întemeiat colindele drept „Imnele Titanilor”, și dulce, și otrăvitor până la a se transforma în Marele Diluviu Universal.

Dar să revenim la colinda culeasă din Bucovina, deși nici o colindă nu-i regională (moldovenească, muntenească sau ardelenească etc.), ci valahă, numele acesta conservând, la nivelul subconștientului est-european, memoria protopărinților pelasgi:

Taci, fiule, nu mai plânge,
Că inima mi se frânge,
Mărului măr,
Taci, drăguță, nu ofta,
Că mama ție ți-o da,
Mărului măr,

Legănuț de păltinuț,
Lumina botezului,
Mărului măr,
Cheița raiului,
Scaunul județului,
Mărului măr,

Și-i fi Domnul Ceriului,
Și stăpân Pământului,
Mărului măr!
Fiul de plâns o-ncetat,
Pe față s-a luminat,
Mărului măr,

Popii toți i s-au-nchinat
Și maică-sa s-a bucurat,
Mărului măr.
O-nchinăm cu sănătate,
Că-i mai bună decât toate,
Mărului măr.

Strofa care începe cu „Legănuț de păltinuț”, continuă cu trei versuri falsificate, celelalte continuând cu „gloriile” Soarelui, care avea să devină prin Iisus, Soarele Dreptății sau, cum scrisese legendarul David, în „Psalmul 18 al lui David”, „Și-atunci Dumnezeu și-a făcut sălașul în Soare”.

Colinda Leului și strămoșii pierduți. Am văzut, din întâmplare, prin presa noastră culturală și prin studiile etnografice mai noi, o nefirească uimire față de existența Colindei Leului, în condițiile în care s-a constatat arheologic că, pe teritoriul României, nu au trăit niciodată lei. În zadar au scris toți cărturarii ardeleni de odinioară, inclusiv Coșbuc, Rebreanu și Blaga, despre caracterul solar al colindelor (cel lunar le scăpase), inutil au scris toți filosofii culturii din lume, inclusiv Grimm („Deutsche Mythologie” Berlin, 1875), Kassel („Weihnachten”, Berlin, 1856), Nork („Mythologie des alten und neuen Testaments”, Stuttgart, 1842) etc., despre astralitatea colindelor, din moment ce culturnicul român preferă să se inițieze în mitologia strămoșească de la o bătrânică de 87 de ani, din Orăștioara de Sus, care, deşi „a muncit toată viaţa la CAP a izbutit să-şi publice „poeziile compuse de ea şi colindele care i-au marcat tinereţea” (site-ul Antena 3 Live). E drept că, în secolul al XIX-lea s-a tot crezut în originea latină a colindelor, deşi „Colindele nu sunt, bineînţeles, latine, ci urcă la obârşia comună proto-pelasgică, într-o antichitate abisală; ele sunt tot ceea ce e mai misterios în poezia populară română”. Adică vin din ceremoniile şi misterele maiale (primul început de an nou al omenirii, luna „Mai, fiind luna zeiţei Maia”[397], adică Primăvara), în care logodna cosmică, în care erau „Sfânta Lună / Nună bună, / Sfântul

[397] Lovinescu, Vasile, *Dacia hiperboreană*, Ediţia II, Bucureşti, 1996, p. 23

Soare / Socru mare, / Luceferii / Vătăjei, / Stelele / Druşcuţele”[398], care conservau o tradiţie şi mai veche, pe care voi încerca să v-o explic şi să o argumentez în rândurile care urmează. Şi am să încep cu Taurul (Bourul în colindele româneşti), pe care îl aflăm în toate mitologiile lumii. „Viteazul Utu a ucis taurul cerului, care îşi arăta cu mândrie puterea lui, protectorul marelui oraş, din locul de unde răsare soarele”[399]; Gilgamesh se lupta cu „un taur sălbatic, în pustie, care mugea şi învolbura praful”[400], pentru că „Anu a slobozit Taurul Cerului”[401]; despre Taurul lui Osiris şi despre idolul distrus de Moise cu siguranţă că aţi auzit; la fel, despre Taurul lui „Minos (care) a fost un imitator al unui Rhadamanthys, din timpuri străvechi”[402], şi în iniţierea în peşteră şi în simbolistica labirintului vieţii pentru generaţiile în care Soarele răsărea din constelaţia zodiacală a Taurului, deci generaţiile Bronzului, tutelate de planeta Venus. Uciderea „Taurului Cerului”, cum se mai numea în toate mitologiile, sau sfărâmarea „idolului Taur” confirmă o anume contemporaneitate. Se ştie, din „Biblie” că Moise a fost contemporan cu ultimul Osiris, Rhamses al II-lea, ceilalţi conducători ai Egiptului, din Timpul zodiacal al Berbecului (Amen Ra), numindu-se Faraoni, Osiris însemnând, anterior, conducător, dar şi fiu al lui Dumnezeu-Timpul. Ba, în constelaţiile zodiacale egiptene („Egiptenii au fost cei dintâi oameni care au născocit anul și l-au împărțit în douăsprezece părți, ținând seama de anotimpurile lui. Au făcut această descoperire – spuneau ei – călăuzindu-se după stele... tot egiptenii sunt cei dintâi care au pus nume celor doisprezece zei”[403], dar au moştenit constelaţiile şi misterele – de la pelasgi[404], Ta-

[398] Densuşianu, Ovid, *Vieaţa păstorească în Poesia noastră populară*, II, Bucureşti, 1923, p. 9
[399] Leick, G., *A Dictionary of Ancient Near Eastern Mythology*, London, 1991, p. 161
[400] *The Epic of Gilgamesh*, II, p. 8
[401] *The Epic of Gilgamesh*, II, p. 12
[402] Strabon, *Geografia*, II, X, 6, p. 446
[403] Herodot, *Istorii*, II, IV, p. 134
[404] Herodot, *Istorii*, II, LII, p. 156

urul se numeşte... Osiris[405], ceea ce probează, ca informaţie a miturilor Datinii, că Rhamses al II-lea, Moise, Gilgamesh, Minos şi Utu au fost contemporani, trăind în ultimele decenii ale Timpului zodiacal al Taurului, descris, ca final, în colindele românilor, cam aşa:

„Ieși Domnu-n vânătoare
Și-mi vânară ce-mi vânară
d-un bohor, de-o fiară neagră”[406],
sau, în alte variante:
„Brazii-nalți, mălinii verzi,
Noată-și noată bour negru,
Noată-și noată
În coarne-și poartă
Legănel de taftur verde”[407].

*

„Noată, noată bour sur
Cu coarnele de d-aur”[408].

*

Nici vorbă de trimiteri, în aceste colinde, la legenda lui Dragoş Vodă, descălecător imaginat, cel real fiind Bogdan Cuhea (dovadă: în toate documentele tătare şi turceşti Moldova sau Vlahia Mare se va numi Bogdania – şi oare întâmplător luase Bogdan semnul zodiacal islamic pentru constelaţia Taurului, de la prietenul lui, mârzacul cu trei tuiuri Kutlu-Buga, adică... Bourul Norocos?), ci, invers, pe seama mitului ancestral, păstrat şi în colinde, s-a imaginat legenda lui Dragoş (tradiţie, cum erau numite legendele în secolul al XIX-lea).

[405] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 215
[406] Buhociu, Octavian, *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie*, Wiesbaden, 1974, p. 123
[407] Buhociu, Octavian, *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie*, Wiesbaden, 1974, p. 128
[408] Buhociu, Octavian, *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie*, Wiesbaden, 1974, p. 132

*

La fel s-a întâmplat şi cu celelalte colinde ale datinii, adică au fost concepute nu doar ca omagieri ale „rotirii Soarelui prin solstiţii şi a Lunii prin lunistiţii”, cum o proba incredibilul mare uitat Simeon Mangiuca, ci pe serii zodiacale, începând cu Generaţiile de Aur, închinate Soarelui, care au trăit în timpurile în care Soarele răsărea din Constelaţia Leului. Generaţiile acelea sunt, în mitologiile lumii, cele ale Blajinilor (Îndurătorilor, cum sunt numiţi, cu termenul Rachman, în hebraică şi în arabă): „Se vorbeşte în legendele româneşti de o populaţie misterioasă, *Blajinii, Rohmanii, Rahmanii, Rucmanii*. Sunt Blajini, sunt Sfinţi. Locuiesc la capătul Lumii, aproape de Apa Sâmbetii; toţi sunt sihaştri; toţi sunt preoţi; ţara lor se numeşte Măcărele (*Macuron Musoi* – Insulele Preafericiţilor). Porţile Raiului sunt aproape… la Rahmani se găseşte Apa Vie şi Apa Moartă… Cei mai buni sihaştri merg acolo şi nu se mai întors”[409].

*

Memoriei moşilor iniţiali ai tuturor neamurilor europene, care au trăit şi au urcat în ceruri ca prime generaţii de oameni vorbitori ai începuturilor civilizaţiei totemice, le este închinată „Colinda Leului”, de următoarea generaţie, cea Lunară sau „de Argint”, cum o numea Hesiod, care avea să descopere Timpul şi calendarele stelar şi stelar-lunar. În colinda aceasta, Eroul Cosmic, Soarele, biruie Leul (ieşise din constelaţia Leului şi răsărea din Rac), iar în textele colindelor româneşti, supuse degenerescenţei separării limbilor şi pierderilor de iniţieri, ieşirea din epoca iniţiatică a omenirii, este descrisă, alegoric, cam aşa:

*

„Când fu soarele-n scăpătat
Vânătoare ce-au vânat?

[409] Lovinescu, p. 38

Găsi leul d-adormit,
Adormit și pitulit
Sub un spin mare-nflorit,
Florile l-au năpădit.
*
Să-l deștepte nu se-ncrede,
Să-l săgete nu se-ndură.
Greu murgul mi-a sforăit,
Leul din somn s-o pomenit.
Spintecând vântul fugind
Pân-ce leul a obosit.
*
Zboară murgul pe pământ
Zboară șoimii sus în vânt,
Ogari ca săgețile
Pe leu mi-l hărțuiră,
De leu că s-alătura
În lanț că mi-l încurca,
Sus pe murgu-l arunca”[410].

*

Există, din câte am văzut, şi colinde pentru Timpul zodiacal al Gemenilor (cele despre Novaci, adică despre uriaşii autori ai „Imnelor Titanilor”), şi pentru Timpul zodiacal al Berbecului (cele păstoreşti, inclusiv „Oiţa”, care avea să devină, datorită lui Alecsandri, „Mioriţa”), şi pentru Timpul zodiacal al Peştilor (cele aparent marine sau măcar catalogate ca atare), rămăşiţe de incantaţii ale strămoşilor neamurilor europene, peste care se tot prăvale tăvălugul cântărilor bisericeşti şi ale altor născociri culte, frumoase şi unele, şi altele, dar care ne-au retezat şi ne stârpesc atât de brutal rădăcinile.

[410] Buhociu, p. 93

1783: Mărturii despre colinde în Psaltirile româneşti. În prefaţa psaltirii tipărite, în 1783, „cu porunca Blagocestivei, singurei Stăpânitoare, Mare Doamnei Noastre, Împărătesei Ecaterinii Alexievii, a toată Rosia", „Psaltire / Cu blagoslovenia Prea osfinţitului şi îndreptătoriului Sinod şi a Sfinţiei sale Chiriu", dincolo de pledoaria care se face în favoarea cântării psalmilor, odată cu apariţia cântărilor bisericeşti mai simple şi mai directe, numite catavasii şi care înseamnă şi rădăcini ale cântecelor de stea şi ale vifleimurilor, care vor înlocui, încetul cu încetul, colindele ancestrale ale Datinii primordiale, se face, de fapt, o apologie a cântărilor cu glasul, chiar dacă, ceva mai târziu, adică începând cu anul 1802, chiar şi catavasiile, deci cântările bisericeşti târzii, urmau să fie stigmatizare, odată cu enoriaşii care le preferau: „O, veacuri de acum, care cu totul au prefăcut obiceiurile către vechi... Toţi, îndată ce intră în biserică, voiesc să asculte cântări, Catavasii şi altele, nesocotind că toată slujba este alcătuită şi întemeiată în Psaltire".

Fără îndoială, opera imnică a legendarului împărat David înseamnă un reper fundamental al culturii universale, dar păstorii şi agricultorii din Carpaţi nu puteau fi atraşi, până peste poate, de versurile acelea ciudate şi de armoniile muzicale monotone, croite în mănăstirile greceşti (mai rar în cele ruseşti), obositor de reverberate pe vocale, şi care li se păreau întru totul străine, chiar dacă li se tot repeta, dinspre altar, că, în vremuirea vremurilor, „cântarea psalmilor sufletele înfrumuseţează; pe îngeri întru ajutor îi cheamă; pe demoni îi goneşte, goneşte întunericul. Îmbracă cu sfinţenie; omului păcătos întărirea minţii este; şterge păcatele; asemănată este milosteniilor sfinte. Adaugă credinţă, nădejde, dragoste; ca soarele luminează; ca apa curăţeşte; ca focul arde; ca untul de lemn unge; pe diavol ruşinează; pe Dumnezeu arată; poftele trupului stânge. Şi ungere milosârdiei

este; soarta veseliei; parte îngerilor se alege; şerpii izgoneşte; şi toată vrăjmăşia o sfârşeşte; şi mânie sfarmă”.

Păstorii şi agricultorii din Carpaţi încă erau fascinaţi de cântecele lor ancestrale, de o melodicitate vie, care aminteşte sau măcar sugerează o anume cosmicitate, pe care Pitagora o desluşise de minune, contrariindu-i pe bieţii ierarhi târzii ai românilor. Pentru că, în vremea lui Pitagora (570-490 înainte de Hristos), dar şi în cea a lui Pindar (522-433 înainte de Hristos), în fiecare primăvară răsunau „Hore în zvonul paianului, strigăt în jur de altare”[411], „Dulce ca mierea / picură peanul”[412], în vreme ce străbunii neamurilor europene de mai târziu „Puzderia de legi o cântă, glorifică înţeleptele datini, / Cinstite de nemuritorii slăviţi, cu minunatele glasuri”[413]. Iar peanurile, cum se numesc în etimologie târzie franceză, numite de Pindar „paiane” (un întreg ciclu de versuri pentru cor se numeşte astfel), erau, aşa cum desluşise Pitagora, desluşiri ale muzicii cosmice, inclusiv prin alegoriile versificărilor de mituri cosmogonice. Colindele, numite şi „Imnele Titanilor”, „şi, pentru că acestea imită plânsul peanului, şi Titanii s-au numit Pelagani”[414], fuseseră încredinţate pelasgilor („capetele negre”) „Marelui Păstor” (chestie mărturisită şi în „Vendidat”, atunci când Sfântul Cer oferă legile lui lui Spitama Zarathoustra[415]) de către Sfântul Cer (Anu), tatăl „celor patru Hore” (anotimpurile), drept hore solstiţiale de primăvară, care se cântau şi horeau, de la solstiţiu, până după răsăritul Pleiadelor, în cinstea aştrilor cereşti protectori ai fiicei Pământului, primăvara, care purta numele de Maya, adică „luna Mai” (de aici, datina malăncilor bucovinene), dar şi de Alba (Luna), care era şi Crăiasa Florilor, şi Crăiasa Zăpezii, dar şi prima „păstoriţă” („iese, seara, în amurg / paşte cerbii sus, pe ciung”) şi, deci, stăpână a Timpului, în vremea calendarului lunar.

---

411 Theognis, *Către Apollo*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 44

412 Pindar, *Peanul „Delos”* , în *Antologia poeziei greceşti*, p. 14

413 Hesiod, *Teogonia*, p. 5

414 Strabon, *Geografia*, II, VII, 40, p. 220

415 *Zend-Avesta*, *Vendîdâd*, pp. 11, 12

Pitagora, care cu siguranţă cunoştea mult mai multe decât am izbutit eu să aflu, sesizase cosmicitatea muzicii (nu neapărat ca dar, ci ca har), iar dovada o găsesc în „Psaltirea" din 1802, tipărită cu sprijinul mitropolitului neunit al Karlovițului, şi preluată în „Psaltirea Prorocului şi Împăratului David", tipărită, în „zilele prea înălţatului Împărat Francosc Întâi", în Scheii Braşovului, în anul 1826, există o „Predoslovie" interesantă, în care se spune:

„Meşteşugul cântărilor a fost nu numai în laudă de cei vechi, ci şi în mare socoteală, încât filosoful Pitagora zicea cum că sufletul nostru este alcătuit în trup după armonia muzicii şi pentru aceasta auzul omenesc are mare pornire către armonia glasului, care armonie este puternică a preface patimile omeneşti, schimbându-le după a lor mişcare; tot acest filosof, suindu-se cu scara minţii, îndrăznea a hotărî cum că şi planetele cerului, mişcându-se, fac un glas cu mare armonie, care din armonia dumnezeiască s-a oprit a nu se auzi de oameni, fiindcă din dulceaţa acelei armonii nu s-ar fi putut oamenii a se mai mişca, rămânând pururi ascultând... Însă nu la ceea ce zice el, cum că sufletul este alcătuit din armonie, cu cum că sufletul are mare norocire şi legătură cu armonia glasurilor... Neamul omenesc, neplecat către fapte bune, ce face: dulceaţa cântării o amestecă cu Dogmele, ca prin dulceaţa ascultării să primi, fără băgare de seamă, folosinţa cea din cuvinte, după cum fac doftorii cei înţelepţi, care cele mai iuţi doftorii le amestecă cu miere... Cântarea este gonitoare de draci, care aceasta în faptă o au arătat David, când cânta şi prefăcea patima lui Saul. O, ce înţeleaptă meşteşugire, ca, cântând noi, să ne învăţăm cele de folos!"

Cum, până la fonotecarea celor 40 de colinde, cântece de stea şi vifleimuri de pe la anii 1900, culese de Alexandru Voevidca, şi reînviate, în 21 decembrie 2016, deci peste un veac şi ceva, de trupa „Zicălaşii", printr-un concert orchestral filmat, dar în absenţa publi-

cului, mai sunt 5 zile, încă îmi rămâne un răgaz ca, parafrazându-l pe Traian Chelariu, să-mi poruncesc „Înapoi, la... catavasii!”, dacă tot au fost acele cântări mustrate de partizanii psalmilor, ca să văd ce se mai poate afla despre autorii cântărilor bisericeşti, alţii decât protopopii bănăţeni Ioan Tincovici şi Ioan Thomici, autorii primelor cântece de stea şi de vifleimuri care au anihilat moştenirea noastră multimilenară, conform principiului din „Predoslovie”, care susţine că doar bisericeasca psalmica „cântare este gonitoare de draci” sau, cum susţinea, odihioară, pastorul ardelean Heltay, „de colinde, cântecele lor satanice”.

1823: Podoaba Neamului vine din paza legilor strămoşeşti. Printre cărţile liturgice ale secolului al XVIII-lea se numără, ca şi în veacurile anterioare, şi catavasierele cu „trebuincioase cântări”, în care se aflã şi rădăcinile cântărilor bisericeşti, cunoscute sub numele de cântece de stea şi vifleimuri, iar mai târziu, după anihilarea colindelor străvechi, drept „colinde de Crăciun”. Eu am luat ca reper „Catavasiariu cu multe preste tot anul trebuincioase cântări”, de Dimitrie Râmniceanul, cu precizarea că nu există diferenţe importante între cărţile de cântări mai vechi şi aceasta, pe care am preferat-o pentru scrierea lizibilă, care îmi îngăduie să descifrez mai uşor buchiile. Temele creştine pe care le caut se găsesc, alături de alte cântări bisericeşti, în „Catavasii la naşterea Domnului nostru Isus Hristos” (ortodoxia avea să scrie „Iisus” cu doi de „i”, pentru a se diferenţia de catolici şi de protestanţi, mult mai târziu), iar textele acestor cântări sunt traduse, în marea lor majoritate, din cărţile bisericeşti greceşti sau slavone, melodiile originale fiind în totalitate bizantine (există şi partituri, în cărţi distincte, unele greceşti, cu notaţia bizantină din bucle, altele slavone, cu note asemănătoare celor de azi, dar rombice – ca la tabulariile catolice, şi fără delimitarea măsurilor).

Ca simple traduceri din greacă, deşi s-au cântat, vreme de veacuri, în bisericile româneşti, imnurile şi odele acestea nu au căpătat caracter popular, adică nu au trecut dincolo de zidurile bisericilor, până ce nu au fost rescrise în metrică populară băştinaşă. Sunt, totuşi, şi formule stihuite care s-au răspândit imediat, precum „Lăudaţi / şi cântaţi / şi vă bucuraţi” sau „Mila Domnului să fie / De aici, până-n vecie”, deşi astfel de stihuiri nu înseamnă creaţii româneşti, ci doar traduceri fruste. Nici măcar adaptări, precum cele din secolul al XIX-lea, inclusiv din literatura europeană cultă, care căpătau, prin adaptări, o specificitate românească. Dar nu închinările şi condiţiile concretizării de metafizic au prins la poporul român, ci adaptările de epic, două la număr, care, în catavasiile Naşterii Domnului sunt sumare, dar amplificate, ulterior, prin versificări călugăreşti, precum cele făcute de protopopii ardeleni Ioan Tincovici şi, mai ales, Ioan Thomici, despre care v-am vorbit. Doar câteva scurte propoziţii aveau să se transforme, ulterior, în „colinde creştine”, şi anume: „Tatăl bine a voit. Cuvântul trup s-a făcut şi Fecioara a născut pe Dumnezeu Împărat. Steaua vesteşte. Filosofii se închină. Păstorii se minunează. Şi făptura se bucură”, iar mai sus, „Păstorii pe cel născut slăvesc. Filosofii daruri aduc stăpânului; îngerii cântă”, pentru că „astăzi Hristos în Vifleem se naşte din fecioară; astăzi cel fără de început se începe”. Partea cu răscumpărarea „blestemului Evei”, prin Fecioara Maria, nu a interesat pe români, aşa cum nu i-a interesat nici alegoria despre Iona, din acelaşi grup de catavasii ale Naşterii. Ei s-au mulţumit doar cu un epic duios şi tocmai aici e diferenţa uriaşă dintre colindele Datinii şi „colindele creştine”: colindele ancestrale sunt doar alegorii, adesea greu de descifrat şi, aparent, cu ruperi de logică, pe când cântecele de stea şi vifleimurile sunt limpezi şi pe înţelesul tuturor, adesea înnobilate de o tradiţională duioşie care transformă într-un profund metafizic aglomerarea de diminutive, de genul „mititel, / înfăţăşel / în scutec de bumbăcel”, care consacră şi dezvăluie o dragoste adevărată şi de cosmică dimensiune.

Există şi un „Catavasier grecesc şi românesc”, tipărit la Şcheii Braşovului, în onoarea împăratului Francisc I, care-mi aminteşte de spusele amare ale cărturarului ardelean Dr. Grigore Silaş, care, după ce îndemna „să năzuim a conserva aceste tradiţiuni sacre ca pe unele din cei mai principali şi mai puternici conservatori ai naţionalităţii noastre române printre furtunile milenare”, preciza, cu luciditate şi curaj, că „Biserica ne face serviciu naţional conservativ numai accidental, numai întrucât ştie răspândi lumina; ea, din contra, ne-a dat când pe mâna slavonismului, când pe a grecismului, când pe altele”[416]. Catavasierul acesta începe cu „Troparul Naşterii”, în greceşte, în partea de sus a paginilor, dar cu buchii chirilice, şi în româneşte, în partea de jos, apoi continuă cu „Catavasii la Naşterea Domnului nostru Isus Hristos”, în greceşte şi tot cu buchii, cale de 50 de pagini, după care urmează traducerile în româneşte.

În 1823, dascălul Şcolii de muzică a Mitropoliei Bucureştilor, Macarie ieromonah, publica un „Irmologhion sau catavasieriu musicesc / care cuprinde în sine Catavasiile Praznicelor Împărăteşti şi ale Născătoarei de Dumnezeu”, ale Trodului şi ale Penticostariului, precum se cântă în sfânta lui Hristos Dumnezeu biserica cea mare / acum întâiaşi dată tipărit, în zilele Prea Luminatului nostru Domn / Ioan Sandul Sturza / întru întâiul an al domniei sale”, cu blagoslovenia mitropolitului Veniamin, iar cartea aceasta, pe lângă notaţiile muzicale, cuprinde şi repetate îndemnuri de a se cânta şi vorbi româneşte, în prefaţa „Cinstitului şi în Hristos iubit patriot cântăreţului român ce-i în Hristos îmbrăţişare”, care începe superb şi adevărat:

„Podoaba şi fericirea unui Neam, iubitule, vine din paza legilor strămoşeşti şi din dragostea şi râvna cea fierbinte spre sporirea împodobirii Neamului. Pentru că legile ca nişte izvoare adapă sufletul, înmulţesc şi hrănesc acea strânsă legătură a dragostei şi a râvnei de care spânzură sporuri şi fericiri, lucrează şi înmulţesc ştiinţele, care

[416] Dr. Gregoriu Silasi, *Transilvania*, Anul VIII, nr. 5 din 1 martie 1875, p. 52

atât de trebuincioase sunt în viaţa oamenilor, încât un Neam nebăgător de seamă, călcător de legi strămoşeşti, fără dragoste, urâtor spre cei de un neam, şi fără râvna faptei bune şi a împodobirii Neamului său, cade în cea mai jalnică nefericire şi se surpă întru adâncul nesimţirii şi al ticăloşiei.

Şi aceasta, iubitule, întocmai o am păţit noi, românii, neamul cel mai slăvit al Lumii, oarecând, cel mai iscusit şi mai înţelept întru ştiinţe, şi cel mai puternic şi nebiruit întru arme.

Că din nestatornicia şi prefacerile vremurilor şi a fericirilor, înşine, de bună voie, lăsându-ne ca să fim înfrânţi, întâi de la cele mai puternice, ne-am depărtat de la slovele cele strămoşeşti şi, nemaiavând pe ale noastre, prin încet, încet, fără a simţi, ne-am surpat în desăvârşita prostie şi ticăloşie.

Şi încă de atunci, în multe cursuri de ani, nu numai cu slovele celea chirilice ne-am slujit, ci şi cu cărţile, şi cu graiul lor ne-am întrebuinţat, precum până în ziua de astăzi încă se văd cărţile lor prin Bisericile noastre, rămase şi hrisoavele încă toate netălmăcite, a pururi protimisind pe cele străine şi totdeauna huliţi fiind de cei străini cu cel mai necinstit titlu, proşti, proşti, proşti…

Precum şi cu carte elinească şi cu psaltichia grecească de-a pururi ne-am slujit, şi până în ziua de astăzi atât protimisim şi carte cea elinească, şi psaltichia cea grecească, încât cei mai mulţi, după ce învaţă carte puţină elinească, se ruşinează a se arăta că sunt români şi, din cât pot, îşi tăgăduiesc şi Naţia, şi Neamul…

Aşadar, şi cei ce învaţă câte puţină psaltichie grecească, până în ziua de astăzi se ruşinează nu numai de a cânta „Heruvimii" şi altele româneşte, ci şi „Doamne, miluieşte!" de a zice pe limba lui.

Mulţi râvnitori, în vremi, s-au arătat cu râvnă ca să facă câte ceva spre folosul şi podoaba Neamului, în patriotica grăire, dar totdeauna au stătut piedicile atâtea, nu numai de la cei ce de-a pururi pândesc deşteptarea şi sporirea noastră, dar şi de la cei deştepţi din însăşi Neamul nostru, care, nesimţind ticăloşia (în înţelesul de ne-

putinţă, slăbiciune, peste tot în acest text – n. n.) întru care se aflã prăpăstuiţi, totdeauna, se fac îndemnătorii acelora spre rău şi, dintr-acest fel de pricină, sporiri, limba noastră zace primejduindu-se în cele mai jalnice suspinuri”.

Mulţi şi din psalţii cei desăvârşiţi din Neamul nostru s-au arătat cu râvnă în vremi, ca să facă câte ceva în limba noastră, precum fericitul întru pomenire Arsenie ieromonah Cozianul, Calist protopsaltul Sfintei Mitropolii a Bucureştilor, şi Şerban protopsaltul Curţii Domneşti”.

Textul acesta strălucit, care milita pentru reîntoarcerea la „paza legilor strămoşeşti”, „la slovele cele strămoşeşti” şi la uzul limbii noastre, nu întrezărea, totuşi, în „legile strămoşeşti” altceva decât tradiţiile creştine ale românilor, care, pe atunci aveau o vechime de aproape un mileniu şi jumătate, tradiţii care, printr-o ciudată întâmplare a sorţii civilizaţiei europene, stigmatizau, drept „cântări satanice”, şi legile primordiale, şi pe strămoşii neamurilor europene, deci rădăcinile identitare. Dar şi în colindele creştine înregistra neamul nostru o întârziere, într-un fel benefică, pentru că, atunci când europenii pierduseră tradiţiile de Crăciun, noi abia le inventam şi, pentru că le mai avem, ne-ar putea fi astăzi de mare folos, cu condiţia să conştientizăm diferenţa dintre iniţierile primordiale şi iniţierile creştine.

În cartea ieromonahului Macarie se găsesc, puse sub portative profund bizantine (nu e nevoie să te pricepi la muzică pentru a te lămurii că vocalele îndelung gâlgâite identifică o astfel de muzică), catavasiile larg răspândite în vreme, doar ca stihuiri, prin tot felul de tipărituri bisericeşti.

1831: Studiul poeziei populare deschide o nouă pagină interesantă în istoria caracterului unui popor, deoarece ea este aceea care

ne îngăduie să cunoaștem poporul dinspre latura ideală. Tot ea este ecoul sunetelor naturale, care, însuflețite de spiritul nobil al poeziei elevate, emană lin, în mod fericit, farmecul ei secret, manifestându-se și transfingurându-se adesea. Vug Stefanovici Karagič a trezit, prin cântecele sale populare sârbești, atenția Europei culte. Involuntar, unele priviri s-au îndreptat spre Nordul posomorât și, în curând, s-a dobândit convingerea că flacăra sfântă a poeziei nu se stinge pe stâncile acoperite de zăpadă și sub cerul veșnic acoperit de nori, ci că răsuflarea ei atoateînsuflețitoare străbate ca arșița sfântă chiar și inimile melancolice ale oamenilor din nord.

În străfundurile munților Carpați, mai zac îngropate multe pietre prețioase, iar alte flori înmiresmate înfloresc și se ofilesc, neluate în seamă, pe câmpiile binecuvântate ale Bucovinei, așteptând cu dor clipa în care va ieși, și pentru ele, soarele, a cărui lumină să împodobească, în culori strălucitoare, piatra și florile...

Limba română, remarcabilă prin gingășie și armonia sonoră, pare să fi fost făcută pentru cântec și, în ceea ce privește dulceața și duioșia ei, poate fi pusă alături de limba italiană. Poporul simte aceasta și are mereu dorința să cânte. De-abia că apare un cântec nou, că acesta se răspândește, cu iuțeala fulgerului, în întreaga „țară binecuvântată de Dumnezeu” (*Bogdama*, cum o numesc românii), și aceleași melodii, care se revarsă de pe buzele roșii ale unei moldovence încântătoare, în sunet de alăută, răsună, pline de dor, în acordurile melancolice de trâmbiță, în colibele joase ale țăranilor, pe vârfurile golașe ale stâncilor și în stepă, în lumina mată a Craiului Nou, care se ivește și se stinge în vuietul furtunilor din miazănoapte. Cele mai multe dintre aceste cântece sunt rodul spiritului romantic-poetic al poporului de rând, mai cu seamă ale paznicilor hergheliilor și turmelor. Sub cerul liber, sunt compuse cântece închinate iubirii, iar vederea unor priveliști maiestuoase ale naturii face să scapere scânteia poeziei și o întețește până se transformă în flacără. Atunci când, la apropierea iernii, ciobanii se întorc, cu turmele, în țarcurile

de acasă, ei aduc cu sine, de obicei, o bogată comoară poetică. Multe dintre aceste cântece își datorează originea fanteziei înflăcărate a unor boieroaice spirituale și culte. „Ziua, ceasul despărțirii”, compus de o domniță, este unul dintre cele mai frumoase cântece de dragoste din toate limbile. Tema obișnuită a poeziei românilor o constituie tânguirea de dragoste, dar și evenimente importante, care privesc existența sa poetică, îl însuflețește pe românul dornic de cântec cu scânteia poeziei. Astfel, ne-au rămas unele cântece frumoase și însuflețite din vremea răscoalei domnitorului valah Brâncoveanu, iar cântecul delicat și trist al eteristului aflat pe fugă, „Nu-i, nu-i nădejde, nu-i”, poate fi socotit ca un pandant al celestului imn al lui Riga din Tessalia, „Veniți, copii ai grecilor!”. Melodiile, deosebit de simple, au un farmec aparte. Ele evoluează în acorduri în minor, într-un ritm solemn, pline de dor și de simțăminte.

Țiganii, acești copii ai Indiei orientale, această castă cea mai răspândită a hindușilor, ai căror urmași bântuie pretutindeni... se găsesc și aici în număr mare. Melodiile compuse de ei se prezintă cu iscusință neobișnuită și simțire. Numele unor Anghel, Gheorghe și Suceava sunt cunoscute în întreaga Bucovină. Instrumentele pe care le folosesc la cântarea melodiilor sunt viori, naiul și un fel de lăută, pe care cântă cu un arcuș. Dacă muzica și poezia sunt acordurile de căpetenie ale sufletului, care izvorăsc la unele națiuni, dar și la toate națiunile, în forme atât de variate, să acordăm atenția cuvenită și acestor sunete ale naturii...

De câte, când ori luna își revarsă lumina mată asupra coamelor acoperite cu zăpadă ale Carpaților, am ascultat cântecul unui drumeț singuratic, care pășea prin câmpia pustie, prin liniștea nopții! De câte ori, în umbra întunecată a unei păduri întunecate de stejar sau la vatra ce răspândea căldură, în peștera care adăpostea o familie de țigani, nu m-am cufundat în gânduri tulburi, datorită trilurilor fantomatice ale unei vechi balade! Povestirea cumplită a unui grec, în cafeneaua de la Botoșani, era însoțită de acorduri de lăută îndepărtate și melan-

colice (**Schneidawind, Franz Joseph Adolph**, *Cântecele populare românești*, în *Călători străini despre țările române, în secolul al XIX-lea / 1831-1840*, Serie nouă, vol. III, Ed. Academiei Române, București 2006, pp. 69-71).

1839: Dansuri valahe, culese de Canzler Cav de Ferio. Numărul 93 al departamentului „Praktische Musik“ al Bibliotecii landului Karlsruhe deţine manuscrise ale unui autor care a decedat în anii ’50 ai secolului trecut, Jenaer Bergrats Gustav Schueler, care a lăsat bibliotecii manuscrisul său şi colecţii din timpul vieţii sale în Baden. Despre autorul manuscrisului şi despre activitatea sale ca muzician nu am putut afla prea multe.

Cântecele slovace au fost culese de Gustav Schueler, în 1835, din comitatul Zohler, Ungaria, dar obţinute de la dl Seyfried în Neuscht; melodiile de dansuri greceşti, de la dl Canzler Cavaler de Ferio, fiind culese în 1839; melodiile de dansuri valahe, au fost culese în 1837, din Braşov şi Bucureşti, dl Canzler Cavaler de Ferio, care a contribuit şi cu melodiile turceşti, colecţionate, în 1838, de acelaşi dl Canzler Cavaler de Ferio.

Intenţionat s-a păstrat ortografia manuscrisului, chiar şi în cazul în care aceasta este în mod clar eronată, tocmai pentru că autorii au menţionat că sursele scrierilor au folosit aceste versiuni de interpretare, iar autenticitatea este problema care se pune aici (*Slovakische, griechische, walachische und türkische, Tanzer, Lieder u. s. w* / După un manuscris publicat de Otto Heilig, în ***Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft***, Leipzig, 1902-1903, pp. 293-302).

1848: Colinda, în primele însemnări. De însemnat sunt refrenele colindelor acestora, pe care le-am aflat, până acum, a fi de patru sorturi, precum: 1) *Florile d'albe*; 2) *Oler* sau *Aurel, Doamne*; 3) *Velerim şi Veler, Doamne*, şi 4) *Drag, Doamne*, care s-ar înţelege a fi, cea dintâi, cimilitură primăverii şi bucuriei, a doua, împăratului Aurelian, a treia, poate Valeriu, şi a patra, Domnul Draguş sau Dragoş. Astă colindă se începe cu:

Pân' la loc de lapte,
Drag Doamne,
Dar ai noştri?
Pân' la loc de sânge,
Drag Doamne.

De dorit ar fi a se aduna într-o colecţie rămăşiţele arheologice, câte s-au mai putut păstrat încă până acum în arhiva Memoriei (ţinerii-aminte), precum s-au adunat, odinioară, la chinezi, doctrina lui Confucie, după ce i s-au ars cărţile (Confucius şi-a scris opera, întrerupând „Cartea Shu", scrisă între anii 2357-627 înainte de Cristos – n. n.), ca să nu ajungă a se stinge cu totul, aşa ar fi: a) cântecele, b) naraţiunile - poveştile, c) descântecele (I. Săulescu, *Foaia pentru minte*..., nr. 3, luni 19 ianuarie 1848, p. 23).

1848, la temelia folclorului ardelenesc: În Transilvania, datorită statutului social nedrept pe care l-au avut românii, cântecul naţional românesc, ulterior etichetat drept folclor, a cam lipsit, culegătorii vechi (Schlutter, Cajoni, Sulzer) prezentând drept muzică a

valahilor transilvani cântece moldoveneşti, precum cel al Voievodesei Lupu sau variante ale brâului moldovenesc „Haiducii", atestat documentar în 1502, atunci când gărzile soliei moldovene l-au jucat la Krakowia, cu prilejul înscăunării regelui, iar călugărul Jan z Lublina l-a scris pe tabularia.

Cât priveşte cântecele cu care Transilvania ne fascinează astăzi, şi prin glasurile unor interpreţi precum Veta Biriş, Nicolae Furdui Iancu sau Ioan Bocşa, şi acestea sunt tot cântece moldoveneşti, dar nu folclor, ci creaţii culte, cele mai multe pe versuri de Vasile Alecsandri şi pe muzică de Alexandru Flechtenmacher, Eusebie Mandicevschi sau Gavriil Muzicescu. Un astfel de exemplu îl constituie „Hora Ardealului", cu prima strofă încredinţată definitiv „Horii Unirii", ceva mai târzior, o creaţie cultă Alecsandri – Flechtenmacher, publicată, în 14 iunie 1848, la Braşov, şi devenită, prin asimilare, folclor, deşi nu este. Dar, vorba lui Iraclie Porumbescu, poetul bucovinean cu „Cântecul lui Iancu", publicat, tot în 1848, de gazeta „Bucovina" şi preluat de foile transilvane, „nimic nu-şi poate dori mai mult un poet, decât ca poporul să-şi însuşească măcar un poem de-al său".

Muzica pentru „Cântecul lui Iancu" este cea a vechiului cântec moldovenesc „Sub o culme de cetate", care a avut un destin bun în Ardeal, spre deosebire de Bucovina, unde, pe la 1880, eşuase, via „Două fete spală lână", în jalnicul „Am un leu şi vreu să-l beu!.

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima română,
Să-nvârtim hora frăţiei
Pe pământul României!

A sosit ziua dreptăţii,
Ziua sfântă-a libertăţii!
Tot creştinu-nveseleşte,
România-ntinereşte!

Ardelean, copil de munte,
Ia-n ridică acum cea frunte
Şi te-nsuflă de mândrie
Că eşti fiu de Românie!

Ardeleni, lumea ne vede,
România-n noi se-ncrede
Căci de-acum românu-n lume
Va fi vrednic de-al său nume!

Ura, fraţi în fericire!
Ura, fraţi într-o unire,
Să-nvârtim hora frăţiei
Pe pământul României!

Un român (Vasile Alecsandri, *Foaia pentru minte*..., Nr. 24, luni 14 iunie 1848, p. 192).

1848: Împrumutând imaginea poetică a poporului său. Jocuri, dansuri populare, muzică. Jocurile şi distracţiile favorite ale ţăranilor moldo-valahi, luptele ciobăneşti, dansurile celor de la munte sunt de asemenea cele reînnoite ale romanilor. Sunt două dansuri naţionale în Principate, *hora* şi *jocul căluşarilor*. După toate aparenţele, acesta din urmă este vechiul dans al preoţilor lui Marte. Dansatorii aveau un templu, pe colina Quirinale; în idele lui Aprilie, ei executau – recitând rapsodii de abia inteligibile, pe vremea lui Horaţius – dansuri, pe care le conducea un şef sau *vates*. Azi, dansatorii români poartă, ca şi romanii, două curele, împodobite cu nasturi de alamă, care se încrucişează pe umeri şi din care una reprezintă ban-

duliera; la sfârşitul lui aprilie sau după Rusalii, ei îşi încep dansul, considerat sacru, intervin rotind ciomege şi scuturi, pe care le lovesc făcând mare gălăgie şi numesc pe cel care-o conduce, *vătaf*. Alţii văd în aceste simulacre războinice o amintire privind răpirea Sabinelor.

Hora aminteşte întrutotul carul roman, aşa cum este văzut pe basoreliefurile antice. Dansatorii, bărbaţi şi femei, se prind de mâini şi formează un cerc, în mijlocul căruia se află muzicanţii (lăutari); apoi se rotesc, legănându-şi braţele şi îndoind un picior, în timp ce, cu celălalt, fac un pas, fie în faţă, fie înapoi, se apropie, rând pe rând, şi se îndepărtează de centru, pentru a strânge sau lărgi cercul. În timpul acestor evoluţii, a căror încetineală şi uniformitate dau horei un caracter de indolenţă şi de fatalitate, în completă armonie cu specificul melancolic al poporului român, unul dintre lăutari cântă, acompaniind dansul. Aceste cântece poartă de asemenea numele de *hore*.

Există, de asemenea, jocul numit *brâu*, tot atât de viu şi rapid, pe cât este hora de lentă şi monotonă. Dansatorii se ţin toţi, cu mâna stângă, de brâu, iar mâna dreaptă se sprijină pe umărul vecinului lor; ei încep, mai întâi, încet şi, puţin câte puţin, cresc măsura la o iuţime de neînchipuit.

Orchestra ambulantă, alcătuită din ţigani, care merg din sat în sat, ca şi vechii menestreli, este formată, de obicei, dintr-o vioară, un nai şi o cobză, un fel de mandolină cu corzi metalice. Şeful trupei cântă melodia la vioară; naiul reproduce, în sunete ascuţite, părţile melodiei cele mai pasionate; cobza alcătuieşte başii, de obicei o ţine cel mai bătrân dintre artiştii ţigani, care execută, pe acest instrument, acompaniamentele cele mai dificile, cu o îndemânare uimitoare.

Câteodată simpli săteni alcătuiesc orchestra, folosind buciumul (un fel de goarnă din lemn de cireş) sau fluierul, un flaut lung şi drept, tovarăş indispensabil al păstorului român.

Arii şi cântece populare. Caracterul şi ritmul muzical al ariilor româneşti este foarte greu de priceput, dacă nu se ascultă în ţară,

interpretate de înşişi artiştii păstori sau ţigani. Totuşi, studiindu-se îndeaproape deosebirile dintre ele, acestea pot fi împărţite în patru categorii.

Cântecele bătrâneşti (arii ale baladelor),

Doinele,

Cântecele de lume (romanţe).

Cântece de joc, sau arii ale dansurilor, printre care sunt cuprinse şi horele.

Baladele sunt mici piese care preamăresc faptele strălucite ale principilor sau ale eroilor populari ai românilor. Ţăranii din Carpaţi, care sunt adevăraţi barzi români, păstrează valoroasa amintire a acestor arii şi cântece naţionale, pe care un tânăr poet moldovean, domnul Vasile Alecsandri, le-a cules, de curând, traducându-le şi în franceză.

Doinele sunt mici piese muzicale, în versuri, care se aseamănă cu cântecul truverilor, când este tandru, şi cu liedurile germanilor. Doina este inspirată de dor, acel sentiment nedefinit, care aparţine, în acelaşi timp, regretului, speranţei, durerii şi dragostei şi care, se spune, ucide pe cel care a fost cuprins de el. Se cântă pe un ton lent şi duios, într-un ritm muzical cu totul neregulat, lungind sunetele cântecului şi grăbind pe cele ale strigăturilor. Sentimentul de vagă melancolie, de care aceste arii sunt pline, este de aşa natură, încât nu le uiţi, odată ce le-ai ascultat. Adesea, călătorul, la intrarea în Carpaţi, aude, de departe, o doină, a cărei melodie este cântată de o singură voce de femeie; dominat de farmecul necunoscut, el se opreşte şi, fără să vrea, apleacă urechea pentru a asculta aceste suspine ale muntelui.

Cântecele de lume sunt melodii adaptate la poezii mai recente decât baladele şi doinele, ele deosebindu-se prin aceea că sunt cântate într-un ritm mai rapid. Ele servesc, de asemenea, drept melodii pentru dans. Melodiile destinate exclusiv acestuia din urmă poartă numele

generic de cântece de joc.

Există cântece populare, cu un caracter întru totul religios; sunt denumite *colinde*. În ajunul Crăciunului şi de Anul Nou, grupuri de copii parcurg oraşele şi satele şi se opresc în faţa ferestrelor caselor, pentru a cânta diferite cântece cunoscute din vremuri vechi, precum: *Florile dalbe*, *Plugul* etc. Sunt colindele de Crăciun ale Evului nostru Mediu.

Cântecele populare nu ni se înfăţişează doar ca nişte creaţii poetice de prim ordin, ele constituie, totodată, expresia cea mai completă şi cea mai sinceră a geniului poporului român. Ele poartă mai ales amprenta plină de vlagă a originii sale latine.

Parcurgeţi baladele culese de Alecsandri şi vă veţi găsi în plină mitologie. Soarele vă va apare, ca pe vremea lui Ovidiu, sub aspectul unui tânăr cu cosiţe aurii, purtat într-un car tras de nouă bidivii iuţi. Pan nu a încetat să alerge după fete în pădure. Recunoaşteţi, de asemenea, zeii din legendă, canonizaţi sau feminizaţi de creştinism; Sfânta Joi (Jupiter), Sfânta Miercuri (Mercur), Sfânta Vineri. Dacă Naiadele au fugit de pe solul României, poezia populară le personifică prin calitatea apelor lor. Astfel, sursa de apă minerală de la Mehadia, din Banatul de Timişoara, este reprezentată sub figura unei tinere, albă, blândă, atrăgătoare, ascunsă în umbra unei stânci.

Aceleaşi balade, mai ales cele care aparţin unei epoci mai recente, sunt, în acelaşi timp, dovada unei prejudecăţi inerente, într-un fel, spiritului ţăranului român, pe care-l puteţi vedea domnind, de la un capăt, la celălalt al principatelor. Toate calamităţile, toate nenorocirile, cărora România a căzut pradă, holera, foametea, molimele, lăcustele au venit de pe cealaltă parte a Prutului; şi, în frica sa superstiţioasă, el atribuie apariţiei ruşilor, la malul acestuia, aceleaşi prevestiri sinistre, pe care a dovedit-o, la Roma, sosirea unei comete. De asemenea, Prutul este, pentru el, râul blestemat, Kokytos, cu ape negre, care separă

malul infernal de raiul din România, cum îşi numeşte pământul natal. Dovada o constituie frumosul *Cântec al Prutului*, care răsună, ca un blestem, dintr-o extremă în cealaltă a României.

Nu bănuie ignorantul român, iar savanta Europă cu atât mai mult nu ştie că, pe partea malului blestemat, există fraţi de acelaşi sânge, că România nu se termină în munţii care le mărginesc vederea, că peste munţi, până în inima Ungariei, că peste micul pârâu care-l separă de Bucovina, ca şi peste Dunăre, până la marginile Macedoniei şi peste Prut, până la Nistru, munţii şi văile, câmpiile şi malurile râurilor sunt locuite de oameni a căror rasă este a sa, a cărui limbă, religie, obiceiuri sunt ale sale şi care, ca şi el, oricare ar fi stăpânul pământului pe care păşesc, răspund trecătorului care-i întreabă: „Sunt român?”.

Sunt, astfel, opt milioane şi mai bine de români, aşezaţi compact în Moldo-Valahia, Ungaria, Basarabia şi în ţinuturile adiacente, fără a mai vorbi de coloniile răspândite, în grupuri, peste Dunăre şi Nistru, deci opt milioane de români, ai căror strămoşi, aşezaţi ca santinelele la porţile lumii barbare, au suportat, fără a se clinti, şocul invaziei, servind ca zid de apărare imperiului roman.

Cine ar împiedica de a reînnoi, în zilele noastre, această politică, pregătind principatele dunărene pentru rolul pe care l-a îndeplinit Dacia după Traian? Împrejurările au rămas aceleaşi; nu sunt de schimbat decât numele şi vremurile. Ce rezistenţă n-ar opune invaziei slavismului o masă compactă, compusă din opt milioane de indivizi de origine latină, dacă celelalte naţiuni ale Occidentului ar recunoaşte, pe faţă, comunitatea de rasă şi interese, care leagă destinul lor de al acesteia? Ce garanţie de stabilitate, pentru menţinerea echilibrului în Europa, decât această Românie, atât de generos înzestrată de providenţă, dacă, împrumutând imaginea poetică a poporului său „diversele ramuri ale stejarului, împrăştiate în jurul vechiului trunchi, şi-ar relua vechiul lor loc pentru a reface arborele măreţ, nobilul rege al pădurii!” (Ubicini, Jean Henri Abdolonyme, în *Călători străini despre ţările române în*

secolul al XIX-lea, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285).

1855: Melodiile româneşti. Cu o nemărginită bucurie, facem ştiut că o parte din cele mai duioase melodii ale poporului român au ieşit la lumină, într-un album foarte elegant, tipărit la Leopol, şi cuprinzând 48 de arii de tot soiul: doine, hore, cântece de lume, cântece hoţeşti etc.

Unul din compatrioţii noştri din Bucovina, un artist de frunte, elev al vestitului pianist Chopin, Dl Şarl Mikuli, pe care societatea ambelor capitale, a Moldovei şi a Valahiei, a avut plăcere de a-l asculta şi a aplauda minunatul său talent, este alcătuitorul şi, totodată, editorul acestui Album nepreţuit.

În voiajul său, ce l-a făcut, la 1850, în provinciile noastre, Dl Şarl Mikuli, deşi deprins din copilărie cu armoniile europeneşti, totuşi s-a simţit cuprins de un adevărat entuziasm, la auzirea melodiilor poporale ale românilor, şi a şi hotărât a le prescrie, pentru ca să le scape din noianul uitării. Cu o răbdare şi un tact de artist înamorat de frumuseţile artei, el a ascultat pe cei mai vestiţi lăutari, din Iaşi şi din Bucureşti, şi a ştiut a deosebi ariile adevărat româneşti, din mulţimea de arii străine, ce au năvălit, de vreo câţiva ani, la noi, trecând prin gurile şi instrumentele ţiganilor şi ajungând la urechile noastre, într-un hal de dihanie muzicală fără formă şi fără nume.

Mulţămită fie, dar, Dlui Mikuli, din partea Românilor, pentru fapta sa patriotică şi vrednică de toată lauda, căci, în mijlocul grozavelor nenorociri, ce au căzut ca un potop negru asupra neamului românesc, acest neam a ştiut a feri de înecare toate odoarele naţionalităţii sale, portul, limba, credinţele, poezia, cântecele şi numele său atât de falnic, şi oricare om, care îi vine într-ajutor ori care îi întinde o mână frăţească, pentru ca să scoată în lumina soarelui aces-

te nepreţuite odoare, face o faptă bună şi nobilă, o faptă ce merită recunoştinţa patriei.

Albumul Dlui Mikuli are îndoitul merit de a fi întocmit cu gust şi ştiinţă, şi, mai cu seamă, de a se ivi la vreme priincioasă. Astăzi, când Europa întreagă se ocupă de soarta Principatelor, când mai toate publicaţiile periodice tipăresc articole interesante despre dânsele, când o mulţime de broşuri şi volume, scrise în toate limbile, ies, în fiecare zi, tratând despre chestia Orientului şi, prin urmare, despre viitorul României; astăzi, când ţările noastre au deşteptat nu numai curiozitatea, dar chiar şi simpatia lumii; când oamenii politici cercetează istoria tratatelor, încheiate între Porta Otomană şi Principatele Dunării; când economiştii studiază izvoarele de avuţie ale pământului nostru; când pictorii ilustrează unele publicaţii cu o mulţime de desene, ce înfăţişează priveliştile cele mai pitoreşti ale câmpiilor, ale munţilor, ale oraşelor şi ale costumelor româneşti; astăzi, zic, Albumul Dlui Mikuli e binevenit, căci aduce un contingent de mare preţ la comoara cunoştinţelor Europei în privinţa naţionalităţii noastre.

Până acum, am fost noi, Românii, uitaţi şi neştiuţi de lume; dar, de la 1848, am început a ieşi din întunericul în care eram cufundaţi, şi fraţii noştri de la Apus, şi toate naţiile civilizate au îndreptat privirile lor în partea Răsăritului, ca să vadă ce este acest neam românesc, rătăcit, de două mii de ani, pe marginea Europei. Revoluţia din Valahia, mişcările din Moldova, ocupaţiile armiilor ruseşti au atras asupra acestor provincii luarea aminte a acelor care nu vroiau să priceapă importanţa acestor ţări neînsemnate în cumpăna politicii; pe de altă parte, împrăştierea prin lume a exilaţilor de la 1848 a deprins urechile străinilor cu numele de Român şi, încet câte încet, ajutaţi de scrierile autorilor ce se interesau de soarta noastră, precum şi prin minunatele desene ale Dlui Buke şi alţii, Românii au izbutit a ieşi puţin la iveală.

Chestia Orientului de astăzi ne-a scos cu totul la lumină şi acum suntem un subiect de studii interesante pentru Europa; istoria patriei noastre, obiceiurile poporului, poeziile ale, tot ce ţine de naţionali-

tatea Românilor au deşteptat curiozitatea publică; suntem, astăzi, o naţie nouă, descoperită de puţin timp, şi avem tot prestigiul noutăţii; trebuie, dar, să ne arătăm Europenilor cu ce avem mai frumos şi mai vrednic de a-i interesa.

În Franţa, Germania şi Austria, poeziile noastre poporale, traduse şi tipărite, au produs o mare plăcere şi au recomandat, cât se poate de mult, geniul poetic al Românilor. Nu rămâne îndoială că melodiile noastre naţionale vor dobândi locul ce-l merită în admirarea acelor ce preţuiesc frumuseţea originală a melodiilor poporale şi care ştiu a cunoaşte sufletul unui neam în tainele acelor melodii.

Nu-mi este iertat mie ca să hotărăsc despre meritul cântecelor româneşti, căci poate aş cădea în prepus de părtinire. Mărturisesc eu însumi că, pentru mine, unele din melodiile româneşti, unele Doine, unele Hore, unele cântece de lume cuprind o lume întreagă de armonie dulce şi duioasă, care îmi pătrunde inima de lacrimi; las, dar, să se exprime asupra lor un om competent şi nepărtinitor, un pianist de mare talent, ce a petrecut, câţiva ani, printre noi, Dl Hanri Erlih; iată ce zice acest artist, în prefaţa colecţiei de arii româneşti, ce a tipărit în Viena, la 1850.

„Strigătul de naţionalitate şi de drepturi egale a aflat un răsunet puternic la poporul român, care locuieşte în Valahia, Moldova, Basarabia, Bucovina, precum şi în cea mai mare parte din Transilvania şi Banat, şi câteva comunităţi, în Ungaria.

Ocupând el singur un teritoriu de peste 5.000 mile pătrate, poporul român prezintă un element naţional compact, tare şi unit.

Am trăit, mai mult de trei ani, printre acest popor. Am avut prilej a-i învăţa limba, a-i cunoaşte obiceiurile, năravurile şi ariile naţionale; şi fiindcă pământenii m-au încredinţat că am nimerit bine caracterele acestor melodii atât de originale şi atât de interesante, cred că îndeplinesc o datorie de recunoştinţă, pentru primirea favorabilă, de care totdeauna m-am bucurat, lângă Români, contribuind, din

partea mea, prin publicarea acestei colecţii, care este o probă mai mult că naţionalitatea acestui popor se pronunţă curată şi necontestabilă, nu numai în limba şi datinile sale, dar încă şi în muzica sa, care se deosebeşte de oricare alta, cunoscută până acum.

Negreşit, aceste arii vor părea foarte curioase, la întâia vedere, pentru melodia lor cu totul originală şi, câteodată, sălbatică, pentru acompaniamentul lor, care, uneori, cuprinde acordurile cele mai capricioase, cele mai bizare, şi, alteori, e cu totul simplu şi monoton.

Şi cu toate acestea, nu ne sfiim de a spera că, cu cât îşi va da cineva osteneala de a le juca, cu atât va preţui expresia de melancolie dulce, şi dureroasă chiar, care se pronunţă mai în toate ariile de cântec ale Românilor. Sunt, în muzica naţională a acestui popor, acele pasaje misterioase, care fac să se presimtă dorinţă înfocată şi ascunsă în fundul inimii, şi care se manifestează prin plânset numai.

De altă parte, ariile de dans, pentru acea veselie nebunatică, zgomotoasă, la care nenorocitul se apucă cu totul în aceste momente de plăcere.

Instrumentele ce le întrebuinţează românii sunt: buciumul, fluierul păstorilor, cimpoiul şi naiul. Sunt mulţi ţărani, care mai joacă şi din vioară, dar artiştii de acest instrument se află, mai cu seamă, printre ţigani, care sunt adevăraţii muzicieni ai oraşelor: aceştia se slujesc şi cu naiul, şi cu cobza, un soi de mandolină cu coarde de metal, pe care le ating cu o pană. Capul trupei execută melodia pe vioară; naiul face să se audă mai tare, în sunetele ascuţite, pasajele cele mai pătimaşe; cobza ţine loc de bas şi mai totdeauna e jucată de către cel mai în vârstă dintre artiştii ţigani, care execută, pe acest instrument, acompaniamentele cele mai grele, cu o îndemânare vrednică de mirat.

Pe aceşti lăutari îi întâlneşti în toate sărbătorile; ei poartă, mai totdeauna, haine orientale. Când cineva îi aude executând, cu un chip serios şi melancolic, care niciodată nu-l lasă, ariile naţionale române, într-o societate aleasă, adăugind muzicii instrumentelor lor un cântec plin de tristeţe, şi când vede cineva impresia ce o produc

asupra auzitorilor, atunci pricepe că, deşi toţi Românii care au primit o educaţie, cât de puţin îngrijită, au luat manierele şi năravurile societăţii moderne, dar, cu toate acestea, sentimentul naţional există în toată virtutea la dânşii şi pătrunde lustrul modelor străine.

Cât pentru caracterul şi ritmul muzical al ariilor române, se cade să mărturisesc curat că este tot ce e mai greu de a deprinde şi de a înţelege, dacă cineva nu le-a auzit jucate, în ţară, de către lăutarii indigeni. Mă voi încerca, însă, de a explica, pe cât se va putea, deosebitele genuri şi nuanţele cele caracteristice ale muzicii naţionale române.

Ariile române se împart în *Doine* sau *Balade*, în *cântece de lume* sau *romanţe*, în *cântece de joc* sau *Hore* şi altele, şi în marşuri antice naţionale.

Baladele sunt arii vechi, ale căror cuvinte totdeauna amintesc vreun suvenir istoric sau vreun roman de amor. Ţăranii de la munte, care sunt adevăraţii barzi români, cântă aceste balade cu un glas plângător foarte lin, cu un muvement de muzică cu totul neregulat, stăruind asupra notelor e cântec şi iuţind pe cele de fantezie. Ei ştiu să dea acestor arii o expresie de întristare visătoare, de un efect extraordinar. Adeseori, când cineva umblă în munţii ţărilor române, aude, de departe, un fluier, care fluieră cu dulceaţă un cântec de dor. Atunci se opreşte, fără voie, ca dominat de un farmec necunoscut, spre a asculta mai mult timp aceste suspine ale muntelui. Am întâlnit mulţi călători străini în ţările române, care, nefiind deloc de şcoală romantică, mi-au mărturisit că aste cântece atât de simple şi atât de expresive le-au făcut o impresie mai vie şi mai adâncă decât toate gambadele muzicale, ce se aud, azi, în sălile de concert şi de teatru, şi care sunt primite cu aplauze frenetice.

Cântecele de lume (romanţele) sunt melodii făcute pe poezii mai noi, şi au mai tot acel caracter ca al baladelor. Ele se deosebesc de balade în aceea că, jucate cu un muvement mai iute, ele slujesc,

asemeni, ca arii de joc. Cântecele de joc sunt melodii anume pentru dans.

Dansul cel mai obişnuit în oraşe este *Hora*. La ţară se joacă *Hora*, *jocul de brâu*, *căluşarii* etc.

Hora se joacă astfel: dănţuitorii, atât oameni, cât şi femei, al căror număr nu este mărginit, se apucă de mână şi formează un cerc, unde fiecare poate intra şi ieşi, după plac. Se joacă în rând, îndoind un picior, în vreme ce celălalt face un pas înainte sau îndărăt; tot deodată, braţele se clatină încet; dănţuitorii se apropie sau întind cercul, tot cu acele mişcări, ceea ce dă Horei un oarecare aer de indolenţă şi de o lene, care nu se întrerupe decât de către vreun vesel dănţuitor, ce-şi manifestă veselia bătând cu piciorul în pământ. Această legănare graţioasă se cuvine, mai cu seamă, de a se exprima în muzică; de aceea, trebuie să se apese mai mult baterea dintâi a fiecărei măsuri, iar a doua, foarte puţin.

Cu cât mişcările Horei sunt line, egale şi liniştite, întru atât cele ale jocului de brâu sunt vioaie şi zgomotoase; dănţuitorii se ţin, cu mâna stângă, de încingătoare, rezemându-se, cu mâna dreaptă, de umerii vecinului, şi executând acest dans cu cea mai mare iuţeală.

Dansul Căluşarilor are o semnificaţie cu totul istorică pentru români; ţăranii păstrează în memoria lor fapte confuze din istoria vechilor Romani, ai căror urmaşi sunt, şi răpirea Sabinelor este unul din înaltele fapte cele mai favorabile ale glorioşilor lor străbuni, al căror suvenir ei îl celebrează prin jocul Căluşarilor. Ei aleargă, la sunetele fluierului, a viorii şi a cimpoiului, înarmaţi cu emblemele anticilor arme romane, măciuci, lăncii, securi, şi sar, strigă, iau poziţii războinice, încât, prin aceste mişcări şi prin zăngănitul armelor, ei îşi reprezintă suvenirul acestui cavaleresc episod al analelor primitive ale Romei antice. Săptămâna Rusaliilor este cu totul consacrată acestui joc al Căluşarilor, care ţine loc de un capitol de istorie.

Cititorul îmi va ierta că m-am oprit la descrierea tuturor ăstor amănunte. Am socotit că era neapărat a zice câteva cuvinte asupra caracterului unei muzici naţionale care, fiind necunoscută artiştilor, precum şi amatorilor, până acum, nu va lipsi, după cum sper, de a lua unul din cele dintâi rânduri printre ariile naţionale ale altor popoare, ce au fost primite cu favor” (***România literară***, Nr. 9, 27 februarie 1855).

„Barbu Lăutarul rivaliza cu Nicolae Picu”. Amănuntele despre lăutăria românească, pe care le găsesc prin publicistica franceză, îmi oferă prilejul de a lua în discuție diferența dintre muzica de la noi, din perioada feudală, și muzica medievală occidentală. În Moldova și în Valahia, deci în principatele dunărene, nu s-a cântat o muzică feudală nici măcar pe vremea lui Ștefan cel Mare (și am ascultat, notate de Jan z Lublina și de Joaquim Slutter, „Haiducii”, „Cucuruz cu frunza-s sus” – varianta din 1531, publicată de „Wittenberger Gesangbuch”, și „Romanesca” – piesă preclasică, adusă la Suceava, în 1476, de lăutarii veneției ai Mariei de Mangop, așa cum lăutarii nevestei cercheze a lui Vasile Lupu aveau să aducă, mai târziu, „Cântecul Voievodesei Lupu”). Muzica din spațiul vechi românesc era de tip „lătar” (instrumentală) și de tip „daina” (vocală), termeni folosiți în perioada civilizațiilor primordiale, polară și boreală, „lătar” folosind, conform mărturiei lui Pindar, preluată și de Herodot, vioara, naiul și cobza, instrumente care se păstrează, în alcătuirea orchestrelor de lăutari, pe teritorii românești, până pe la anul 1900, deși termenii „lătar” și „daina” supraviețuiesc nealterați doar în limbile scandinave și baltice, la noi apărând lăutarul și muzica lăutărească, precum și doina (care păstrează, uneori, pe refrene, câte un „na, daina, daina, daina”).

Muzica feudală ca atare, răspândită și cultivată doar în occident,

unde se foloseau fluiere, flaute și alăute, înseamnă o creație cultă a succesiunii vremurilor. Se compunea în catedrale, notându-se pe „tabularia” (cu referințele clapelor de orgă – Dimitrie Cantemir avea să folosească, pentru notele muzicale turcești, griful instrumentelor cu coarde, precum rockerii de astăzi), iar muzica respectivă se cânta și la curțile regale, și la cele nobiliare, fără să însemne, precum la noi, un „dat inițial”, cum zicea René Guenon, ci o noutate creativă, o făptuire stilistică distinctă. De asta diferă atât de mult muzica veche a românilor de cea a occidentalilor, cunoscută drept „medievală”.

Din mărturiile franceze, în afară de partituri ale unor cântece vechi românești, tipărite la Paris pentru uzul domnișoarelor educate, aflăm amănunte interesante, multe știute și la noi, dar și o bogată iconografie lăutărească. „Acest Barbu Lăutarul (1775-1856), care a fost, timp de o jumătate de secol, Lăutarul Moldovei, pe care Alecsandri l-a eternizat și despre care Franz Liszt („Rapsodia maghiară” și „Rapsodia română” sunt inspirate de muzica lui Barbu Lăutarul și a lui Nicolae Picu – n. n.), spunea că „a fost înconjurat, în timpul vieții sale, de o mare adulație, mărturisită cu entuziasm chiar și de Paganini”. Deja în 1814, taraful său (un mic ansamblu de viori, nai și cobză), adunând muzicieni renumiți, precum Angheluță și Suceavă (amândoi din Suceava și menționați și de Ubicini – n. n.), avea loc și pe scena Teatrului Mare din Iași, unde, mai târziu, Franz Liszt, aflat în turneu, avea să întâlnească, la curtea unui boier, în 1856, această adevărată orchestră. Barbu Lăutarul rivaliza, în virtuozitate, cu Nicolae Picu, relatează mărturiile vremii” (***Études tsiganes***, Paris, 1994, p. 112).

În 1830, boierul Jean Golescu înființase, din robii săi țigani, o orchestră de muzică clasică.

În 1845-1855, de notorietate se bucurau taraful lui Dumitrachi, precum și cel al lui Vlad și George Ochi-Albi, condus, mai târziu, de Ionică Ochialbi și eternizat de Theodor Aman. George Ochi-Albi era fiul lui Nastasi din Botoşani, care făcuse albeaţă la ochi, fiul lui Ionică, Gheorghe Nastasi Ochi-Albi confirmând, prin semnătură de

autor, că provine, prin străbunicul Nastasi, din… Ion Angheluţă din Suceava, zis Suceavă. Iată deci cum trec vechile cântece ale neamului dintr-o provincie românească într-alta, drept consecinţă a nevoii urmaşilor de supravieţuire.

În 29 decembrie 1893, la nunta viitorului rege Ferdinand, a cântat banda lui Cistache Ciolacu, aceeași trupă de lăutari fiind angajată, în 3/15 noiembrie 1894, să cânte la nunta de argint a regelui Carol I. În 1896, cei șase lăutari (viori, nai, cobză, ghitară) din banda lui Niculescu cântau la Iași (***Études tsiganes***, Paris, 1994, pp. 113-115).

1866: O nuntă la Ilişeşti, în Bucovina. Mai întâi de ce se începe o nuntă, în satele de aici, trimite omul acela, care voieşte a-şi însura feciorul, un staroste la acel sătean sau ne-sătean, care, având o copilă, pe care o propuse feciorul sieşi de soţie, ca un părtinitor bun se mijloceşte cu părinţii copilei, ca doar ar da-o după dânsul. Mergând aşadar starostele la părinţii copilei şi întrebând el, mai întâi, ori de voiesc ei a căsători copila ori nu şi, apoi, spunându-le şi numele feciorului care o voieşte, le impune cuvintele cele mai dulci şi, îndemnându-i, le spune şi diligenţa feciorului.

Plăcându-le părinţilor şi feciorului ce le promise părinţii copilei, prin staroste, se întorc, după vreo câteva zile, îndărăt, la părinţii copilei, făcând legătura, dând mâna, aducând aldămaş, veselindu-se.

Pe când cinstesc bătrânii la masă, feciorul se dă în convorbire cu copila, cercând părerile şi dorinţele ei, întrebând-o de una şi de alta. După legătura făcută şi după întoarcerea bătrânilor, cu tânărul, acasă, îşi pun, precum este datina strămoşească, **vătăjei** şi **druşte.**

Mireasa şi-alege două copile frumuşele, cărora le dă de cusut felurite năfrămuţe, precum şi cămeşi pentru socrul cel mare, precum şi pentru mire. Vătăjeii, care-s de ambele părţi, capătă fieştecare băţişor, la băţişor, o năframă mândru cusuta, bumbăcită, legată cu o cordeluţă

roşie sau bumbac roşu. în căciulă, mai ales la noi, floare de târg.

II. După toate orânduielile acestea, urmează, prin poftirea vătăjeilor de amândouă părţile, schimburile, ce se află mai totdeauna sâmbătă seara.

Poftirea vătăjelului: Mirele nost' vestit / Astăzi v-a poftit, / Să faceţi o cale şi-o cărare / Pân-la curtea dumisale, / La un scaun de odihnă, / La un pahar de băutură, / La mai multă voie bună. / Că şi el de multe ori / Vă va sta-ntru ajutori. / Eu sunt sol împărătesc (adică fiu al Împăratului Ceresc, deci creştin – n. n.), / Curţii sale vă poftesc, / Şi, de mi-ţi asculta, / Căciula mi-oi lua, / Pân-la pământ m-oi pleca, / Tot vouă m-oi ruga / Ca să faceţi un bine! / Să veniţi, / Însă să nu bănuiţi.

Apoi, scote ploscuţa şi o dă stăpânilor de casă şi la băieţi, de-a rândul[417]. După poftirea vătăjeilor, încep toţi sătenii felurite cinstiri, mergând parte la mire, parte la mireasă, care-şi apucă. Pornind ei, aşadar, schimburile, încep, mai întâi la mireasă. La poarta miresei, stau portarii şi opresc pe cei cu schimburile, iar mireasa se aşează după masă, între druştele sale, dintre care cea din dreapta se numeşte „druşca mare", stând smerită. Pe când sosesc cu schimburile, venind cu lăutarii cântând, sar portarii şi îi opresc, zicând:

Portarii: Voi, vornicei, / Mari, mărunţei, / Mândri, frumuşei, / Ce umblaţi? / Ce căutaţi? / Unde vi-e calea / Şi cărarea? / Cine v-a înşelat, / V-a fermecat, / De umblaţi pe-aici, / Pe sub ceşti portici? / Unde aţi sosit, / Zău aţi rătăcit, / N-aţi nimerit!!!".

Cei cu schimburile: Ce umblăm, / Ce căutăm / Nimărui seama / N-avem să dăm. / Am sosit, / Am nimerit, / Ne-nşelaţi, / Ne fermecaţi.

[417] De aceasta se bucură copiii şi tot întreabă când vor mai veni vătăjeii – notă Simion Florea Marian

/ Chiuind / Şi hohotind, / Vom intra, / Vom descuia, / Noi, cu toţii, / Strănepoţii / La a noastră / Împărăteasă mireasă”.

După aceasta, intră cu toţii şi urătorul îşi începe urarea înaintea miresei, la mas:

Urarea 1: Buna vreme, buna vreme într-această casă, / Ca să mă apropii şi eu de cinstita mireasă, / Mai cu de-ales la dumneata, jupâneasă împărătească (creştină, deci fată a Împăratului Ceresc – n. n.), / Că auzii numele dumitale, / Că eşti negustoriţă mare, / Că şi-al nostru împărat / Era, e negustor însemnat; / Toate târgurile-a călcat, / Toate oraşele a umblat, / Marfa faţa-ţi n-a aflat. / Iar fiind el vrednic / şi puternic, / Nici cu atâta nu s-a lăsat, / Cu strai nou s-a îmbrăcat, / Murgul său şi-a cercelat, / Murgul său şi-a înşeuat, / Cu trâmbiţa a trâmbiţat, / Mare oaste s-a adunat; / Sfetnicilor / Şi miniştrilor / Mare poruncă le-a dat / Şi a vâna a plecat, / Ca să vâneze fieri / Şi jderi. / Iar pe samă s-a luat, / Că fieri şi jderi / Nu poartă numai domnii; / Iar fiind el vrednic / Şi puternic, / Nici cu atâta nu s-a lăsat. / Sfetnicilor / Şi miniştrilor / El poruncă că le-a dat / Şi corăbii c-a gătat, / şi spre mare a plecat, / Tot pe mare ca pe-uscat, / Sus, la târg, la Ţarigrad, / Când fuseră în Ţarigrad, / Orăşel cam minunat, / Se trăsese pe uscat, / În oraş, în Ţarigrad. / Ei trei zile au umblat, / Marfă de ce-au căutat / Frumuşică au aflat, / Mii de galbeni pe ea au dat, / Şi în teancuri o au legat, / La corabie o au cărat, / Grea sahană o au ridicat, / În jos cu ea a plecat, / Tot pe apă ca pe uscat. / Când pe mare-au fost la mijloc, / Trimisese Domnul Sfânt / O jirebie de vânt. / Vântul mare-nvalvurat / Corabia a înturnat, / Neguţatele s-au înecat. / Noi, câţiva ostenitori, / De-asemenea călători, / Pe acolo ne-am aflat, / Am sărit, nu le-am lăsat / Şi neguţatele mai mice / Le-am luat toate-n caice, / Le-am adus la dumneavoastră / Cu toată sudoarea noastră; / Nucuşoare şi alune, / Cireşoare şi smochine; / Nişte papucaşi, / Că-s drăgălaşi; / Nişte iminei, / Că-s frumuşei; / O tafta mult frumoasă, / Ciobotele

de mireasă. / Năfrămuţă pestricioară, / Ciobotele gălbioară, / Să-ţi fie de tras în picioare, / Să ieşi în dimineaţă, / La răcoare, pe verdeaţă, / Cu mândrul împărat, / Tot la preumblat; / Un festilat lat, / Să-ţi fie de-nhobotat, / Tulpănaş cu floricele, / Să-ţi fie de mângâiere, / Şi-un fesuţ cam roşioru, / De care / Dumitale / Cam de mult ţi-a fost cam dor. / Dacă nu mă crezi, / Poftim, pune mâna să vezi[418].

Urarea 2: Hai, jupâneasă / Împărătească! / Nu te grăbi la luat, / Precum te-ai grăbit la măritat! / Căci pe părinţii dumitale / Îi cuprinse-o mare jale / Şi se puse-n price / Ca să strice! / Tu ai prins a plânge / Şi ai zis iară / Că până-n seară /Că de gât o piatră ţi-i lega, / Într-o vulboană te-i arunca, / Şi acolo te-i îneca, / Căci ca Niţu[419] nu-i afla. / Iar te-ai dat de-un corn de vatră, / Şi-ai zis că nu-i (mai) rămâne fată. / Cu-aceste, cu toate, / Numai cât se poate / Poclonire înaltă, / De la cinstit împărat, / Tot al nostru comandant: / Astăzi să primeşti / Oştenii dumitale, / Bine să-i cinsteşti, / Cu galbeni să-i dăruieşti. / La scripcari, / La lăutari, / Dimpreună, / O masă bună[420].

Urarea 3 – *mulţămirea paharului:* Mulţămim! / Mulţămim! / Jupâneasă / Împărătească, / De-acest dulce de pahar / Ca şi Domnului de dar. / Că şi-acesta ce se face / Pus să fie-n zid de pace / Şi pe loc / Cu noroc, / Pe viaţă / Cu dulceaţă / Domnul Sfânt vă dăruiască! / Spre locaşul domniilor voastre, / Curte albă, lângă drum, / Să sălăşluiţi / Pe cei neavuţi, / Ca să-i hrăniţi / Pe cei flămânzi / Şi să-i adăpaţi / Pe cei însetaţi. / Şi încă vă dăruiască / Milostivul Dumnezeu / Domniilor voastre: / Sahane de bani, / Ca la boierii cei mari. / Iarăşi vă dăruiască / Domnul dumneavoastră: / Coantăşe cu lupi, / Caţaveici cu vulpi. / Iarăşi vă dăruiască / Din trupul dumneavoastră: / Fii şi fiice prea

[418] Atunci ar pune mâna, însă se sfiieşte; în urmă, tot o întinde – notă Simion Florea Marian.
[419] După cum îi e numele – notă Simion Florea Marian
[420] Atunci i le pune dinainte schimburile, iar mireasa ia un pahar şi-l cinsteşte, mulţumindu-i. Iar începe mulţămirea paharului – notă Simion Florea Marian

frumoase. / Fiii şi fiicele / Să fie feţi / Şi logofeţi: / Preoţi, preotese / Prin capuri de mese. / Încă vă dăruiască / Domnul dumneavoastră, / Domnul Sfântul, / Cu cuvântul, / Tăria lui Aron, / Înţelepciunea lui Solomon, / Blândeţile lui David; / Vitejia lui Alexsandru Împărat / Şi vă bucure precum a bucurat / Dumnezeu pe Noe, / În a sa corabie, / Când i-a adus o porumbiţă / O mlădiţă, / Frunză verde de măslin / În gură. A băut vin / Şi s-a veselit deplin; / A sădit poama de vie / Şi s-a împlut de bucurie; / Trăgând arca pe uscat, / Săvârşi un greu păcat, / şi noi, toţi, ne-am bucurat: / Seminţia lui, / Bunul neamului, / Tată tuturor / Şi nouă cestor. / Amin!

După isprăvirea acestor cuvinte, ridică paharul şi-l închină, zicând:

Să trăieşti şi tu, podea, / Să beie guriţa mea! / Să trăiască naltul pod, / Să închin paharul tot! / C-oi face gura leicuţă, / Pântecele balercuţă, / Să las ţâr de holercuţă! / Să trăiască, vivat!, grindă, / Să se uite cei din tindă (Şi-l înghite).

Până ce se zic aceste cuvinte, tinerimea stă, înapoia urătorului şi prin tindă, care pe unde apuca. Iar după acestea, se veselesc cu toţii, bând, jucând şi chiuind. După aceasta, se întorc cu schimburile la mire, fiind şi acolea trebuinţele aşijderi ca şi la mireasă.

III. Urarea 1: Bună vreme, bună vreme într-această casă, / Ca să mă apropii şi eu de cinstita masă, / Mai cu de-ales la dumneata, jupâne mire, / Că auzii de numele dumitale, / Că eşti negustor vestit de mare / Şi a noastră împărătească, / Era negustoriţă aleasă. / Toate târgurile, oraşele-a umblat, / Marfa după faţa-ţi n-a aflat, / Fiindcă vrednica / Şi puternica / Nici cu-atâta nu s-a lăsat, / Sfetnicilor / Şi miniştrilor / Mare poruncă le-a dat, / şi a vâna a plecat / Ca să vâneze fieri / Şi jderi, / Iar pe seamă şi-a luat / Că fieri şi jderi / Nu poartă

numai Domnii. / Iar fiind ea vrednică / Şi puternică, / Nici cu-atât nu s-a lăsat, / Din cornişor a buciumat, / Toată oastea a adunat, / Sfetnicii / Şi miniştrii / Foarte dulce i-a îmbrăţişat / Şi cu dânşii stând la avat / I-a împărţit pe toţi odat' / De corăbii au gătat, / Şi cu ele au plecat, / Toţi pe mare ca pe-uscat, / La oraş, la Ţarigrad. / Când fuseră-n Ţarigrad, / Orăşel cam minunat, / Le trăsese pe uscat. / În oraş, în Ţarigrad, / Ei trei zile au umblat; / Mărfuşoare-au căutat, / Mărfuşoare au aflat, / Mii de galbeni pe ele-au dat / şi în teancuri le-au legat, / La corăbii le-au cărat, / Pe corăbii le-au încărcat, / Grea dahară-au ridicat, / Ei cu ele au plecat, / Toţi pe mare ca pe-uscat. / Când pe mare-au fost la mijloc, / Trimisese Domnul Sfânt / O jirebie de vânt. / Vântul mare învolburat, / Corabia a înturnat, / Neguţatele s-au înecat. / Noi, câţiva ostenitori, / De-asemenea călători, / Pe acolo ne-am aflat, / Am sărit, nu le-am lăsat, / Şi neguţatele mai mice / Le-am luat toate-n caice, / Le-am adus pe toate-aice. / Le-am adus la dumneavoastră, / Cu toată sudoarea noastră: / Cămeşuică de trupai / Ca să-ţi fie de bun trai, / Bătută cu borangiuc / Să lipească de-al tău trup, / Şi de-a fi vreo găurea, / O iau eu pe barba mea. / Pe cinstite de nu crezi, / Poftim! Pune mâna şi vezi!

Urarea 2: Ho, nălţate / Împărate! / Asta, frate, / Nu se poate, / Nu te grăbi la luat / Precum te-ai la însurat! / Căci părinţii dumitale / Îi cuprinse-o mure jale / Şi se puse în price / Ca să strice, / Dumneata ai prins a plânge / Şi ai zis, zis cu-o piatră / Groasă, lungă, încolţurată / De grumaz ţi-i legată, / În o vulboană te-i arunca, / Şi acolo te-i îneca, / Căci ca Nuţa nu-i afla, / Şi cu astea, zău!, cu toate, / Prea înălţate / Împărate, / Poclonire tot înalte, / De la a noastră împărătească, / Prea vestită de frumoasă, / Astă-dată să primeşti / Şi oştirea să-i cinsteşti, / Pe scripcari, / Pe lăutari / Cu galbeni să-i dăruieşti.

Nu trebuie să fii iniţiat în filosofia culturii ca să observi, citind relatarea din 1866 a lui Simeon Florea Marian că nunta la români

însemna, pe atunci, o particularizare a „logodnei cosmice”, care se celebra în prima decadă a lunii mai, pe la începuturilor civilizaţiilor totemice boreale. Un amestec alegoric de oraţii scandate (solare, spuse de vătăjei) şi cântate (lunare), fermecând tăriile satului, datorită femeilor, aidoma ca „în acele cântări diavoleşti şi curvăsăreşti” ale „logodnei cosmice”, pe care le înfierau ierarhii, erau acceptate în lumea aparent măruntă a satelor şi, astfel, multe, multe colinde maiale aveau să supravieţuiască sub formă de oraţii de nuntă. Dar subiectul acesta, pe care l-am tratat în o mulţime de căutări anterioare, îl las pentru altădată, deşi mărturia din 1866, pe care o reproduc, aşa cum a fost publicată, în trei capitole, dar şi cu un plus… muzical al fonotecărilor audio (cu Răzvan Mitoceanu, la vioară, şi Petrică Oloieru, la ţambal):

După aceste urături, se cinsteşte urătorul, iar urătorul începe „mulţămirea paharului”:

Mulţămirea paharului: Mulţămire! / Mulţămire! / Domnişorule de mire, / De acest dulce pahar, / Ca şi Domnului de dar, / Că şi-aceasta, ce se face, / Zidită fie spre pace. / Să se facă pe un loc / Cu noroc, / Pe viaţă, / Ca dulceaţă / şi celelalte, întocmai ca **şi** la mireasă.

După isprăvirea acestor cuvinte, ridică paharul şi iarăşi (ca mai sus) îl închină, zicând: Să trăieşti şi tu, podea, / Să beie guriţa mea / şi celelalte. După toate acestea, încep a cânta lăutarii şi tinerimea a juca, până târziu, şi de-acolo, împrăştiindu-se, merg fiştecare pe acasă. A doua zi, de mâncaţia (la prânz – n. n.) urmează cununia.

IV. La noi este datina că atât mirele, cât şi vătăjeii mirelui şi ai miresei, trebuie **SĂ A**ibă cai, pe care pornesc la cununie. După ce *sosesc,* cu toţii, la cununie, intră cu toţii în biserică, petrecând intru smerenie şi lauda lui Dumnezeu; după cununie, însă, odată ce ies

mirele şi mireasa afară, de-a una îi apucă vătăjeii între druşte, formând un lanţ, până în drum, iar lăutarii cântă de sună satul.

După ce ies în drum, încep a juca o horă, unde trebuie să fie atât mirele, cât şi mireasa în joc, şi druştele încă, pe când **vătă**jeii cinstesc si poftesc.

Săvârşindu-se, acum, şi a treia horă, încalecă mirele şi vătăjeii, iar mireasa se suie, dimpreună cu nuna cea mare şi alte muieri, într-o căruţă şi prin cânturile lor clocoteşte satul, până ce ajung acasă la mireasă. După ce ajung acasă, se pun cu toţii la masă, atât aicea, cât şi dincolo (vătăjeii şi mirele plecau, după cum se poate deduce din textele care vor urma, la casa mirelui, şi-abia după aceea la mireasă – n. n.).

V. După masă, încalecă vătăjeii şi mirele, mergând, dimpreună cu căruţa la mireasă. Îndată ce sosesc ei la mireasă, le sar portarii şi nu-i lasă nicidecum, zicând: Voi, voinicei, / Mari, mărunţei, / Mândri, frumuşei, / Ce umblaţi? / Ce căutaţi? / Unde vi-i calea / Şi cărarea? / Cine v-a înşelat, / V-a fermecat, / De umblaţi pe-aici, / Pe supt ceşti portici? / Unde aţi sosit, / zău, v-aţi rătăcit, / Nu aţi nimerit!

Cei cu schimburile: Ce îmblăm, / Ce căutăm? / Nimărui sama / N-avem să dăm. / Am sosit, / Am nimerit, / Ne-nşelaţi, / Ne-fermecaţi. / Şi cu toţii / Strănepoţii, / Chiuind / Şi hohotind, / Vom intra, / Vom descuia / La a noastră / Împărătească / Mireasă.

Năpădind cu toţii, deschid poarta şi, intrând, merg cu toţii până dinaintea uşii. Dinaintea uşii casei, este un scaun lung (o bancă – n. n.): pe scaun, o cofiţă cu apă (simbol lunar – n. n.), un colac (simbol solar – n. n.), un taler cu grâu (simbolul reînvierii – n. n.), dinapoia scaunului este, mai ales, o babă cu cârcă (Vesta, Zeiţa Vetrei sau Uţa, cum i se spunea pe vremea lui Dragoş Vodă, de la care vine numele Volovăţului – n. n.), stropind şi aruncând cu grâul asupra lor, nu-i

lasă, nicidecum, să se apropie de scaun, zicându-le şi ea urâciuni.

Năvălind unul după altul, apucă un vătăjel colacul şi, jucându-l în bâte printre nuntaşi, îl apucă şi al doilea şi ţin amândoi de capătul băţului (în repertoriul lui Grigore Vindereu, publicat, în 1890, de Calistrat Şotropa, la Cernăuţi, am găsit şi „Hora Colacului", pe care nu am apucat să o fonotecăm – n. n.), fiind colacul în mijloc, se petrec, cu toţii, de trei ori pe sub bâte şi, în urmă, îl rup vătăjeii în două.

După ce se isprăvesc toate aceste ceremonii, intră toată nunta în casă, afară de cei tineri, care rămân afară, petrecând, jucând şi chiuind.

VI. Din toate părţile vezi, acum, năvălind tinerimea, ficiori, fete frumuşele, gătite, cu capul gol, cu catrincioare şi pieptăraşe de miel; dimpreună cu feciorii, formează felurite jocuri, mai cu de-ales: „Hora română", „Ardeleneanca", „Arcanaua", „Ursăreasca", „Cioful" şi, în urmă, şi „Ruseasca" (numită, pe atunci, „Bătuta moldovenească" – n. n.) şi altele. Aici se vede românul cât e de poetic; numai ce pune piciorul în joc, începe, pe loc, a intona numai în versuri şi nu numai că versurile lui în de sine, dar şi pentru fieştecare joc bine potrivite (e vorba de strigături, pregătite din vreme, dar şi adaptate la personaje noi – n. n.).

Cum au început lăutarii a-şi întinde corzile, murmură sonul în aer, de-a una începe unul din ei a chiui: Strigă! Strigă! / Să se strângă / Ca oiţele la strungă / Şi ciobanii să le mulgă! / Să se-adune / Cele bune, / Cele rele, / Nu-i de ele.

Îndată ce aud glasul acela, totdeauna fac roată mai mulţi flăcăi, formând o horă română[421], cu următoarea chiuitură:

Chiuitura 1: Du-te, lume, / Peste culme, / Şi viaţă, / Peste gheaţă, / Trandafir, la lelea-n braţe: / Trandafir de mănăstire, Dragilor badei copile, Da-v-ar Domnul vreun bine / Şi nouă vreo sănătate, / Să

[421] Fetele însă se pun rând împrejurul jocului şi numai atunci le e iertat a intra în joc, când îi face vreun fecior sau amant ei cu ochiul.

vă mărităm pe toate, / Să vă dăm pe la bărbaţi, / Să nu ne blestemaţi; / Dară voi vă veţi usca / Ca frunza / Şi ca iarba; / Ca frunza de pe-un stejar, / Ca iarba de pe-un hotar.

Chiuitura 2: Stejărel tăiat de-aseară, / Truda mea din astă-vară, / Tot o trudă şi-amăgeală / Şi mai multă cheltuială: / Cheltuiala dracului / Să o dăm bărbatului, / Să se ducă dracului.

Chiuitura 3, unul: Ah, de mine, ce şirag! / Ce păcat că n-are steag!

Mai mulţi: A avut / Şi l-a vândut!

Unul: Dar cu banii ce-a făcut? A băut cu mândrele!

Mai mulţi: Cu mândrele din Galaţi, / Cu perciunii retezaţi, / Cu papuci calafindeşti, / Tot să stai şi să-i priveşti.

Chiuitura 4: O, leliţă-ncinsă bine / Cu curele de la mine, / Cumpărate din cetate / Cu cinci lei şi jumătate.

La „Ardeleneasca” *(două părţi din cele şase ale horei „Haiducii”, din 1502, culeasă de Jan z Lublina – n. n.)*: Ardelene, dragul meu, / Fi-ne frate, nu fi rău, / Că, de când tu ai venit / Buzele dulci s-au scumpit.

La „Ursăreasca”: O, săracii ursarii, / Cum se joacă cu banii, Însă ursăriţele / Mornăie ca mâţele / Prin toate cotruţele.

La „Ciofu”: Vine cioful din cordun, / Cu ceaunul la perciun. / Vine cioful din pădure / Cu şiragul de copile / Cu năsuţul uns de mure.

La „Rusască”: 1. Busuioc mândru-nflorit, / La feciori de dăruit, / La feciori făr’ de musteaţă, / Ce se-nvaţă-a strânge-n braţe; 2. Cine joacă căzăceşte, / Până-n vară nu albeşte, / Dae albeşte la Crăciun, / Când o strânge geru-n sân; 3. Tropa, tropa pe podele, / Că cizmele nu-s a mele, / Că-s din sat, de căpătat, / Mulţumim cui mi le-a dat / şi celelalte.

Când întorc jocul (horă cu comenzi, care descinge din horele căluşereşti – n. n.): Upa-ţupa şi-napoi, / Că-aşa joacă pe la noi!

VII. În casă încă se veselesc, mai ales bătrânii, dimpreună cu mirele, căruia nu-i este iertat să iasă de după masă, până ce nu ies cu zestrea. Mirele stă, după masă, între nunii cei mari, şi de-acolo cinsteşte cu nuntaşii. După finea mesei, vin druştele şi, punându-se lângă mire şi aduc îndată şi mireasa, însă, mai întâi, îi aduc o copiliţă mititică şi o pun lângă dânsul, zicând că aceea i-ar fi mireasa, iar el le dă vreo câţiva bani şi, apoi, iese copila de după masă. Îndată după aceasta, îi aduc şi mireasa, de unde o găsesc, şi o pun vătăjeii după masă, lângă mire, iar ea se sfiieşte, fiindu-i ruşine.

Nu mult după aceea, vin vătăjeii cu hobotul, jucându-l pe două bote, printre nuntaşi, prin casă. Druştele, stând deasupra mirelui, apără, cu nişte năfrămioare, hobotul, pe când vor ei să îl pună pe cap, iar ei îl pun, totuşi, însă pe furiş. Mai petrecând, cu toţii, şi veselindu-se în casă, şi tinerimea afară, vin vătăjeii mirelui şi ai miresei şi începu „danţul”, fiind vătăjeii mirelui înainte, druştele, atât ale mirelui, cât şi ale miresei, împrejurul mirelui şi al miresei, iar vătăjeii miresei, în urmă, şi, de-acolo, ceilalţi tineri şi tinere, cu următoarele versuri:

Vătăjeii: De trei ori pe după masă, / Să scoatem floarea din casă, / Să rămână binele, / Să roiască-albinele. / Pe la noi acu’ roiesc / Vara, când mândri cosesc, / Când cosesc mândruţei flori, / Să fie de sărbători, / Pe la fete si feciori. / Tu, mireasă veseloasă, / Bota ta-i pe grindă-n casă, / Cioplită în patru dungi, / Cât spatele tale de lungi. / Ea şede gata pârlită / De spatele tău gătită.

Jucând ei de trei ori, pe după masă, iese vătăjelul de înainte pe uşă, jucând, şi ceilalţi în rând, după dânsul. Mirele şi mireasa păşesc, fără de a juca, fiindcă nu le e datina să joace nicidecum. Mai înainte de a ieşi mireasa pe uşă, se pune un băiat sau doi să ţină un beţişor,

nelăsând-o să iasă. Pentru aceasta, precum şi pentru zestre, trebuie mirele să plătească băieţilor câţiva bănişori şi, apoi, îi e iertat a ieşi cu dansul.

După ce ies, cu toţii afară, joacă iarăşi o horă şi, după ce se gată jocul, aduce unul dintre nuntaşi un scaun, un lăicer pe scaun, o scoarţă jos şi o pernă, aşternându-le jos, şi, punându-se mireasa, în genunchi, înaintea părinţilor, în următorul chip i se iau iertăciunile:

Iertăciunea: Staţi, gloate şi noroade, staţi / Şi la mine vă uitaţi, / Precum eu acum voi sta / Şi din gură-oi cuvânta, / Cum de mândru m-oi smeri, / Cum cu rost eu voi fi: / Cu capul plecat, / Cu şlicul[422] luat: / Dumnezeu a poruncit, / Toate ce le-a isprăvit: / În sfârşit, făcu şi omul / După chipul ca şi Domnul. / Pe strămoşul, pe Adam, / De la care suntem neam, / Om întâi pe lume. / Şi iar zise: nu-o bine / Ca să fie / Omul fără de soţie. / Şi iar puse Dumnezeu / Lui Adam un somnuţ greu, / Precum el mărturiseşte: / „Culcatu-m-am, adormit, / Că Domnul m-a sprijinit”. / Luat-a iar din stânga / Ciolănuţul cel de coastă, / Şi zidi strămoaşa noastră, / Pe buna, / Pe Eva. / Din somn Adam s-a sculat, / A oftat, s-a bucurat: / Mulţămescu-ţi, Doamne, ţie, / Cum că mi-ai dat şi soţie”. / Pentru-aceea lasă / Fiul a sa casă / Şi-ncă va lăsa / Şi pe maică-sa, / Şi pe tatăl său, / Şi pe frate-său, / Pe surioara sa / Şi s-a lipi de muierea sa, / Şi-amândoi vor fi un trup, / Căci Domnul aşa a vrut, / Dar Adam a şi greşit / Si din rai s-a izgonit, / Numai pentru ne-ascultare, / Îi dete pedeapsă mare; / Izgonit, din rai, afară, / Să fie viaţa amară, / Puseră soarele vecinic / Să ne fie nouă sfeşnic, / Şi pusese şi pe lună / Să ne fie nouă nună, / Şi le dete iarăşi rază, / Ca-n toată lumea să vază / Şi le zise Dumnezeu: / „Să trăiţi / Şi ca iarba vă înmulţiţi, / Pământul să-l stăpâniţi!”. / Deci curseră / Şi rămaseră / Neam / Din neam, / Viţă / Din sămânţă, / Până ce-a venit / Vremea şi-a sosit / Vremea cestor feţi, / Ai voştri fii drepţi, / Cu genunchii la pământ, / Ca mlădiţă cu rod mult, / Şi se roagă cu glas

[422] Şlicul: fost, în timpii antici, o căciulă de miel mare foarte – notă Simion Florea Marian.

mare / Să le daţi binecuvântare: / Dumneavoastră, cinstiţi / Părinţi! / Să vă înduraţi, / Să-i binecuvântaţi, / Căci binecuvântarea părinţilor / Întăreşte casa fiilor, / Precum Domnul s-a îndurat / Şi a binecuvântat / Pe Avram cu Sara, / Pe Iacov cu Kahila. / Deci, prin cuvânt. / Vom începe al doilea rând, / Ca dumneavoastră, cinstiţi / Părinţi, / Care de la Domnul sunteţi rânduiţi / Ca şi pomii cei rodiţi, / Ce-şi fac roada lor / Din răcoarea pomilor, / Să vă înduraţi / Ca să-i şi iertaţi; / Căci vor să meargă la a lor casă, / Ce de Dumnezeu le este aleasă, / Şi părinţii să trăiască, / Curtea lor s-o stăpânească. / Domnul vă trăiască / Şi vă stăpânească, / Şi vă-nvrednicească / Ca să ajungeţi / Să vă umpleţi / De bucurie, / De veselie, / Cum s-a înzestrat / Şi s-a bucurat / Aron, prorocul, / Când i-a înverzit toiagul, / Ţinându-l în mână, / Ne-având rădăcină, / De doisprezece ani uscat, / A-nverzit făr' de-un udat. / Şi câţi mă priviţi / Toţi vă veseliţi, / Şi câţi m-ascultaţi / Toţi vă bucuraţi, / Precum s-a bucurat / Fericitul Noe, / Ieşind din corabie, / Înnoind pământul, / Finind cuvântul; / A sădit vie, / S-a împlut de bucurie, / A băut vin, / Veselindu-se deplin, / Amin, amin! / Cine n-a zice: Amin, amin! / Să se-mpiedice de-o cioată de arin / Şi să deie cu capul de-un spin, / C-apoi ştiu c-a zice: Amin, amin! / Mie, ce-am urat deplin, / Aste, zău, mi se cuvin: Un păhăruş sau trei de vin, / O năframă, şi de in, / Guriţa să-mi şterg de vin, / Şi de-ar fi şi de holerca, / N-aş mai zice, zău, nimica, / Ci m-aş şterge tot pe mâneca; / Şi-o copilă ochişea, / Care-a fi de seama mea, / De a vrea, a vrea, / De nu, dracul s-o ia!...

Iar când începe urătorul următoarele versuri, numai neamurile miresei încep a plânge, hohotind:

Cântecul miresei: Plânge, fiică, şi suspină / Că mergi pe mână străină / Şi te-or bate fără milă, / Te-or mustra fără de vină, / Căci ţi-ai căpătat o soacră / Tot ca şi poama cea acră, / Căci mila de la bărbat / Ca umbra unui păr uscat, / Când gândeşti că te umbreşti, / Mai tare te dogoreşti.

După finea iertăciunilor, o apucă mirele de subsuoară şi, arzându-i vreo trei cu biciul, (scorbaciul), o aruncă în căruţa în care e pusă şi zestrea, apoi, chiuind şi strigând, pleacă, cu toţii, la mire. Vătăjeii şi druştele miresei nu-s mai mult de trebuinţă, ci numai ai mirelui.

După ce ajung nuntaşii, cu zestrea, la mire, ies socrii cei mari şi-i întâmpină cu şipul în mână, zicând soacra: U-iu-iu, ce bine-mi pare / C-aţi adus voinică floare, / Floricică de la mai, / Să ne fie de bun trai.

Apoi, nuna, din căruţă, dimpreună cu altele, smerindu-se încă, chiuie, anume: U-iu, iu, soacră mare, / Soacră mare, ieşi afară, / Că-ţi aduc secerătoare, / Şi-ţi aduc pieptănătoare / Să te pieptene pe cap / Cu un pieptene de fag; / şi altele.

După aceea, petrec şi se veselesc până chiar târziu.

La împrăştiere, îi poftesc pe nuntaşi socrii cei mari, zicând: De vi-i drag de noi şi de fiii noştri, poftim şi pe mâine, la masa cea mare.

IX. La masa cea mare iarăşi se poftesc sătenii, însă numai prin vătăjeii mirelui, căci mireasa n-are mai mult vătăjei.

La masa cea mare, iarăşi se veselesc, bând şi mâncând, însă, după datină, numai bătrânii, arareori vreun fecior. Aice li se împărtăşeşte paharul cel dulce, adică: nunul cel mare, dimpreună cu un alt om, ia un talger cu paharul şi altul pentru banii ce li s-or da; după aceea, dând ei paharul, mai întâi, neamurilor, trebuie să pună fiştecare 1, 2, 3, până 10 florini pe talgerul cel gol; în urmă, pune şi nunul 5 sau 10, adică după putere.

X. A treia zi, de curând, urmează şi „uncropul”. Până acum, au servit nuntii vătăjeii, însă acuma nu au nici la mire mai mult vătăjei, ci numai vătăjiţe şi acestea poftesc, acum, sătenii la nuntă. De vătăjiţe

se aleg două neveste tinere şi sprintene, gătite cu beţişoare şi ploscă tocmai ca şi vătăjeii.

La „uncrop”, se găteşte mireasa ca nevastă, anume: i se pune, mai întâi, după cum este gătită, cu capul gol ca fată mare, o oglindă şi, întrebând-o ori de-i place, iar ea zice: „Îmi place!”. După aceasta se ia floricică după floricică, lăsând-o toată scărmănată, apoi iar îi arată oglinda. În urmă, o „gătesc”, adică îi pun fes nou, cumpărat de mire, în cap, peste fes un şăluţ, peste şăluţ, un ştergar mândru alb (minişterg – n. n.), bumbăcit frumos! Apoi, iarăşi o duc şi o pun alăturea cu mirele, după masă.

Aice, la „uncrop”, precum şi mai înainte, se veselesc, petrec, pe urmă se ia, de la nuntaşi, aşa-numitul „bir al miresei”, şi aceşti bani îi împarte mireasa cu bucătăreasa.

În finea nunţii, mai urmează întorcăturile şi alte ceremonii.

Ilişeşti**,** 15 septembrie 1866. / **Simeon Marian** / (***Familia***, an II, numerele 13, 14 şi 15, din 13, 20 şi 27 noiembrie vechi 1866, pp. 452-454, 464-466 şi 476-479).

1882: Nunta românilor, între Prut şi Nistru. Miresele (din zona Cernăuţilor – n. n.) vin la cununie îmbrăcate în ilice. Poartă pe cap o cunună făcută din barbanoc, înfrumuseţată cu feliurite flori de târg artificioase sau şi cu alte flori naturale, ba unele şi cu mirtă. Această cunună o aşează pe gâţa (cocul) făcută din păr propriu şi împodobită cu păuni şi cu gherdane şi-i slobozită cam pe ochi, spre simbol de întristăciune că iese din mijlocul tinerilor.

La gât, salbă, chiar împrumutată. Pe sub ilic, zobon (anteriu) şi încinsă peste zobon cu brâu colorat, ales de dânsele şi unele şi de târg. În mâini ţine o năframă, pre care i-o întinde mirelui la „Isaia dănţuieşte” spre a nu da mâna goală unul cu altul. Această năframă a purtat-o şi înainte de cununie, acasă, şi în tot decursul nunţii, şi cu care

a primit paharul ori de la cine a închinat cu ea, spre închipuire că să-i meargă toate în plin. În picioare, poartă mireasa botine în pantofle"[423].

„Sâmbătă spre seară, după ce s-au pornit vătăjeii prin sat la chemat la nuntă, se adună vornicesele (druştele) miresei şi alte fete şi încep a o înfrumuseţa pe mireasă, făcându-i, mai întâi, cunună de feliurite flori, care cunună are s-o aibă, Duminecă, la cununie. În timpul acesta, vătăjeii, gătind de poftit, vin înapoi la mireasă şi, când apune soarele, vin şi peţitorii (starostele) mirelui într-acolo, însoţiţi de mire şi de tatăl mirelui, de schimbă inelele şi darurile, şi anume:

Mireasa închină întâi tatălui mirelui o năframă subţire de pânză de casă, cusută toată cu flori de mătase de feliurite culori.

Socrul îi dă dar înapoi, pe talger, după putere, 1, 2, 3 – 5 ruble de pe timpul Mariei Teresiei, alţii şi galbeni şi cei mai săraci – sorcoveţi.

După ce mulţumeşte mireasa şi închină cu paharul la socru, dă apoi o năframă mirelui, care pune încă pe-atâtea, ba şi mai multe ruble, dacă e avut.

După mire, închină apoi starostele, care-i pun încă câte ceva, apoi se pun bucatele şi, mai ales, o găină întreagă friptă, pe care o împarte unul dintre staroşti între toţi câţi se află în casă, până şi la bucătăriţe, unde fac mult râs că găina a fost mai bătrână decât ele şi că trebuia să înceapă a o fierbe măcar cu vreo câteva zile înainte de începerea nunţii.

După ce s-au ospătat, se scoală şi încep şi cei din partea mirelui a cinsti la părinţii miresei din rachiul adus de dânşii, unde se silesc foarte, spre a nu întârzia.

Bând, apoi, câte două, trei rânduri de pahare, se scoală, apoi, mirele, tatăl mirelui şi cu toţi cei viniţi cu dânşii şi, mulţumind părinţilor miresei, îşi iau rămas bun dela mireasă şi dela toţi căsănii şi se duc, însoţiţi de musicanţii mirelui. Ajungând la mire, acasă, se trimit, apoi, schimburile dintr-amândouă părţile. Schimburile constau, ca şi

[423] Tămăiagă, George, *Moravuri şi datine poporale…*, în „Aurora Română" nr.3/1882, p. 43

pe la noi (la Suceava), din cămeşa mirelui, cămeşă de soacră, botinele miresei, şeluţul miresei ş.a.m.d.

În acest timp, pe când se trimit schimburile din amândouă părţile, se joacă de către vătăjei şi druşte şi alte neamuri mai aproape ale mirelui şi ale miresei, la mireasă.

Gătindu-se la mireasă cununa cea de mireasă, se aşează şi mireasa de către părinţi şi de către druşte la masă. Părinţii miresei încep a plânge, unde mireasa, de-abia mai putând de plâns (când e mirele de tot urât), ia paharul şi închină la părinţi şi anume: întâi, la tată, tatăl, luând paharul cu mâna învelită într-o basma, închină iarăşi la mireasă şi, prin plâns şi lacrimi, îi urează pâine şi sare, viaţă şi traiul cel mai bun cu viitorul ei soţ. Mireasa închină, apoi, la mumă-sa, aceasta îi urează iarăşi şi aşa închină mireasa, pe rând, la toţi, la fraţi, surori, unchi, mătuşe şi alte neamuri cari se află în casă.

După ce a închinat la toţi câţi se află în casă – afară de nuntaşi (tineretul) – pofteşte, apoi, vătăjelul miresei pre părinţii ei să-i pună cununa făcută pe cap şi s-o binecuvânteze. Părinţii, luând cununa din mâna druştelor, o ţin cu mâna deasupra capului miresei, atât tata, cât şi mama, şi, binecuvântând-o şi urându-i iarăşi, i-o aşează pe cap, plângând în hohote din amândouă părţile.

Tinerii nuntaşi ce stau la masă împrejurul miresei intonează, în acest timp, „Cântecul miresei", pe când mireasa, părinţii şi druştele de-abia mai pot vorbi de plâns. Melodia cântecului este foarte frumoasă şi atât de pătrunzătoare încât şi inima cea mai cerbicioasă n-ar fi în stare de a se reţine din plâns"[424].

Oraţiile de nuntă, din care doar două-trei contrafăcute (conteporaneizare, descriere a ritualului bisericesc), păstrează teme vechi, inclusiv o temă de colind maial (descântecul brazilor, care se vor transforma în cupe de închinat), iar cantorul George Tămăiagă le desfăşoară pe scenariul desfăşurării nunţii, cu o dezarmantă fidelitate:

---

[424] Tămăiagă, George, *Moravuri şi datine poporale…*, în „Aurora Română" nr.3, 1882, p. 44

„Acesta-l cântă miresei, când ei pun cununa, Sâmbătă, sera, şi Duminică, dimineaţa: „Pe din jos de Ostriţa / Paşte boii bădiţa / Boii pasc, iar iarba creşte, / Mirele întinereşte, / El cu mâna flori adună / Mărioarei de cunună, / De cunună de-asmonie / S-o pornescă-n cununie, / Cunună de mirtă creaţă / Se i-o slobozim pe faţă, / Cunună de bărbănoc / În două cu busuioc / Să i-o punem de noroc, / Elenuţă îţi cântăm, / Mândră cunună-ţi gătăm / Şi pe cap că ţi-o punem, / Pe gene / Şi pe sprâncene, / Pe codiţa ochiului / Să fii dragă mirelui, / Mirelui şi socrului, / Soacrei şi cumnatelor, / Tuturor neamurilor / Cum ai fost părinţilor, / Cărora cu plecăciune / Li ceri astăzi iertăciune / Şi la acestă cunună / Îţi iei la ei ziua bună".

Acesta-l cântă miresei, Duminică, dimineaţa, când îi pun cununa, înainte de a o porni la cununie: „Floricică de pe munţi, / Pe din jos de Rădăuţi, / Trec voinicei cu cai mulţi; / Toţi au trecut / Şi-au tăcut, / Numai calul mirelui / A trecut / Şi n-a tăcut, / El din frâu mi-a zurăit / Şi din grai el mi-a grăit: / Mândră, scumpă floricea! / Mireasă, stăpâna mea! / Ia ia-ţi roibul de zălog / Şi ţi-l paşte pe-un prilog, / Au prin secări / Până-n scări, / Sau prin oarză / Până-n scoarţă, / Ori prin grâie / Până-n brâie, / Ţi-l portă şi ţi-l hrăneşte, / Pentru mire ţi-l găteşte / Tot cu scoarţă narangie, / Să pornească-n cununie, / Se te ieie de soţie, / Precum ţi-a plăcut şi ţie, / Să fiţi doi soţiori iubiţi / Şi pe vecie uniţi!".

Acesta-l cântă când duc mireasa la cununie (spre biserică) şi de la cununie, înapoi, spre casa părinţilor ei: „Floricică dintre munţi, / Copilă din doi părinţi, / De ce rău mi-te măriţi, / Au n-ai milă la părinţi? / Nu ştii tu, mândruţă lele, / Că miluţa de la nene / E ca fagurul de miere? / Şi mila de la măicuţă / E ca mursa din stecluţă, / Şi miluţa de la fraţi / E ca umbra de sub brazi, / Şi miluţa de surori / E ca mirosul de flori; / Iar mila de la bărbat / Ca umbra de păr uscat: /

Când te pui să te umbreşti, / Mai tare te dogoreşti! / Şi mila cea de la soacră / E ca poama cea mai acră, / Ce se coace şi se coace / Şi dulce nu se mai face! / Şi mila de la cumnate / E ca pelinu-n bucate, / Iar mila de la streini / E numai ciulini şi spini, / Care floare-n ea porneşte, / Când gândeşti că înfloreşte, / Ea atunci se vestejeşte, / Şi când aştepţi se rodească, / Spinii cresc s-o năduşească!”.

Acesta-l cântă mirelui, de la casa părinţilor lui, până la biserică: „Frunzuliţă, frunză creaţă, / Duminică, dimineaţă, / Mândră zi s-a mai ivit, / Mândru soare-a răsărit, / Nu ştim soare-a răsărit, / Au mirele a-nflorit, / Că frumos mai e gătit / Cu cuşmuţă brumărie, / Cu cunună argintie. / L-am gătit la mănăstire / Şi i-am dat numele mire! / L-am gătit la cununie, / Ca să-şi capete soţie! / Şi soţie, şi nevastă, / De noi să se despărţescă! / Şi nevastă, şi femeie, / Ziua bună să şi-o ieie / De la strat cu busuioc, / De la ficiorii din joc, / De la strat cu tămâiţe, / De la mândrele fetiţe”.

Acesta-l cântă mirelui, de la casa părinţilor, spre biserică, şi de la biserică – după cununie – înapoi, spre casă: „Floricică de pe munţi, / Sus, pe deal la Rădăuţi, / Lângă-o fântână adâncă, / Mai mulţi cai beau şi mănâncă, / Toţi mănâncă, toţi nechează / Şi la culcat se aşează, / Numai calul mirelui, / Cel ca pana corbului, / Nici nu bea, nici nu mănâncă, / Pe picioare se usucă. / Nu ştim: fânu-i rogozos / Ori mirele nu-i voios; / Nu ştim: apa-i ruginoasă / Ori mireasa nu-i frumoasă. / Fânu-i bun, nu-i rogozos, / Şi mirele-i prea voios, / Ca un trandafir frumos! / Apa-i dulce şi gustoasă / Şi mireasa-i prea frumoasă! / Apa-i lină, curgătoare / Şi mireasa-i mândră floare, / Pare că-i ruptă din soare! / Amândoi se potrivesc, / Ca doi porumbi se lovesc! / Amândoi îs ca doi sori / Pe cer senin, fără nori!”.

Acesta-l cântă mirelui, când îl aşează la masă, după sosirea de la cununie, la casa părinţilor lui: „Legăna-s-ar, / Clătina-s-ar, /

Legăna-s-ar brazii-n munţi, / Să se roage vântului, / Vântului, / Pământului, / Se le cruţe vârfurile, / Vârfurile, / Ramurile, / Şi să-i bată la trupină / Şi mai jos, la rădăcină, / Să mi-i scotă din pământ, / Din pământ, / Din negrul lut, / La pământ să mi-i oboare, / Să mi-i treacă prin ovăz / Şi să-i scoată-n jos, la şes, / Să mi-i facă trei pătrare, / Să-i despice-n mici bucăţi, / Să-i împartă în trei părţi / Şi să-i ducă la trei târguri, / La trei târguri, la trei meşteri, / Ca să-i facă săhănele, / Săhănele, / Păhărele / De cinstit, de ospătat, / Mirelui de închinat, / De-nchinat nănaşilor, / Naşilor, nuntaşilor, / Tuturor slujbaşilor / Şi nouă, vătajilor!”.

Acesta-l cântă miresei, mergând la cununia spre biserică, iar o bucată, după cununie, întorcându-se înapoi: „Frunzuliţă de sub gheaţă, / Duminică, dimineaţă, / Mândru soare-a răsărit, / Mândră lună s-a ivit, / Nu ştiu, luna s-a ivit / Ori soarele-a răsărit / Sau mireasa s-a gătit / Şi frumos s-a-mpodobit / Cu cunună de argint, / La biserică s-a pornit, / La biserică c-a ajuns / Şi căpetând un răspuns / În biserică c-a intrat / Şi la cununie a stat”.

Astălaltă bucată o cântă atât mirelui, cât şi miresei, întorcându-se de la cununie: „Busuioc verde-n psaltire, / Noi am fost la mănăstire, / Ce-am văzut ni-a părut bine: / Două cununiţe-n masă / Şi-a treia-n cap la mireasă, / Un sfeşnic cu lumânare / Şi-un lăiceriu sub piciore, / Două lumânări la spate / Şi pe masă-o sântă carte! / Pe carte, două inele / Şi-o cruciţă printre ele; / Pe cruce, două cununi / Şi-o carte de rugăciuni, / Din carte popa cânta / Şi din gură întreba / De-şi sunt dragi soţii ori ba, / Apoi inelul luând, / Cruce mirelui făcând, / Inelele le schimbară / Şi cununile luară / Şi pe cap le aşezară / La mire şi la mireasă / Ce şedeau lâng-acea masă! / Păhar cu pâine şi miere / Le-a dat la toţi în vedere, / Ca să aibă trai dulcuţ / Ca mierea din păhăruţ, / Masa c-au încunjurat / Şi „Isaia” li-a cântat / Şi pe veci mi i-a jurat”.

Acesta-l cântă miresei, când vine mirele după ea şi, luându-o vornicеii (vătăjeii), de-afară, de la joc, dintre tinere, o bagă după masă, în casa părinţilor ei, şi, înhobotând-o, îi cântă tinerii cu toţii, feciorii şi fetele, ba şi unii însuraţi, care au voce frumoasă: „Mărioră, fătul meu, / Nu-ţi mai pare ţie rău / După portişorul tău: / Portişor de copiliţă / Călcând creşte tămâiţă, / Portişor de fată mare / Unde calci iarba înfloare! / Dar dacă se logodeşte / Unde calci se tupileşte! / Iară dacă se cunună / Unde calcă cade brumă! / Iară după măritat / Când calci iarba s-a uscat! / Când copilu-ţi ţiueşte / Iarba totă putrezeşte, / Unde calci, iarba nu creşte / Şi pământul nu rodeşte!”.

Acesta-l cântă când ia mirele mireasa de la părinţii ei: „Busuioc verde crengos, / Rămâi, taică, sănătos, / Dacă n-ai fost bucuros / De fiicuţa-ţi ast’ frumoasă / Ce se preumbla prin casă / Să-ţi diregă vin la masă! / Ce-ţi diregea cu dreapta / Şi-nchina la dumneata! / Şi-ti diregea cu stânga / Şi-ţi bucura inima! / Busuioc verde pe masă, / Rămâi, maică, sănătoasă, / Dacă n-ai fost bucuroasă / De fiicuţa-ţi ast’ voioasă / Să ţi-o vezi grijind prin casă, / Aşezând bucate-n masă / Ca o gazdă prea aleasă!”.

Acesta-l cântă, o bucată pe drum, ducând mireasa la socri, iar o bucată îl cântă în casa socrilor ei: „Foia verde de sulfină, / Plângi, fiică, şi suspină / Că mergi în casă streină / Und’ te-or mustra fără milă / Şi te-or certa fără vină! / Mergi la grinzi neînzestrate / Şi la blide nespălate, / La casă neîmbrăcată, / Ba-ncă şi nemăturată, / Şi-i mânca-n trei zile-o dată, / Neputând de supărată!”.

Acesta-l cântă după sosirea în casă: „Mărioră, fătul meu, / Desrădică-ţi horbutu / Şi-i vedea pre socru-tu / Că seamănă cu tată-tu! / El, de frumos, e frumos, / Numai nu-i aşa milos / Ca al tău tată duios! / Mărioară, draga mea, / Desrădică-ţi basmaua / Şi-i vede pe soacră-ta / Că seamănă cu maică-ta! / Ea parcă-i şi mai frumoasă, /

Numai nu-i aşa miloasă / Ca măicuţa ta de-acasă! / Mărioră, mândra mea, / Desrădică-ţi florile / Şi vezi cumnăţelele / Că-s ca sorioarele, / Ba parcă-s şi mai frumoase, / Numai nu-s aşa miloase, / Nici la scârbă mângâioase / Ca surorile-ţi de-acasă! / Mărioră, scumpa mea, / Ia-n rădică-ţi păunii / Şi ţi-i vede cumnaţii / Că seamănă cu fraţii, / Ba chiar parcă-s mai frumoşi, / Numai nu-s aşa miloşi, / Nici la scârbe mângâioşi / Ca ai tăi fraţi preţioşi, / Că streinii-s tot streini, / Vorba lor e ghimp de spini! / Fii drăguţă, dar cuminte / Şi ascult-a lor cuvinte, / Că te-or iubi ca pre-a lor / Şi te-or cuprinde cu dor! / Fii mândruţă, fii frumoasă, / Bărbatului credincioasă / Şi-n lucruri sârguincioasă / Că-i fi a lor cea aleasă!”[425].

„**În 1874, se produse, la Paris**, un mic taraf (vioară, nai, ţambal şi cobză), dirijat de Gheorghe A. Dinicu. Succesul şi mai mare, la Expoziţia Universală din 1889, într-un „cabaret român”, de pe Bulevardul Montmartre, când atracţia principală a fost un grup de lăutari, în costume folclorice, când a făcut senzaţie „le maître de flûte de pan Angheluş Dinicu”, admirat de principele Bonaparte. Muzicieni ţigani români ca Crăciunescu, Florea Sache, Balan Pădurean şi Dinicii deveniră, de altfel, cei mai numeroşi medaliaţi de juriu la expoziţie, la fel ca taraful lui Tudorică Cercel, care a făcut un succes incredibil şi la Londra” (*Études tsiganes*, revistă muzicală, nr. 1/1994, p. 120).

1875: Artele, la noi, au fost totdeauna dispreţuite. „Razele binefăcătoare ale civilizaţiei n-au întârziat a străbate şi la noi, făcând să dispară, pe încetul, idei primitive în ceea ce priveşte frumoasele arte şi muzica; pe la anul 1831, începe a se introduce muzica în pensioanele

[425] Tămăiagă, George, *Moravuri şi datine poporale…*, pp. 53-56

publice şi private. Aşa, în luna februarie acelaşi an, un cor de muzică vocală se înfiinţează în gimnaziul vasilian din Iaşi, sub conducerea profesorului Paulicec, care, pentru prima oară, acompaniat de harpă, a cântat cele mai frumoase arii, la împărţirea premiilor, care a avut loc în 1 iunie 1831.

În pensionul privat de domnişoare al defunctului vornic Teodor Burada, înfiinţat în 20 august 1831, se învăţa muzica, el însuşi dădea lecţii de pian şi chitară şi fu cel dintâi profesor român de muzică.

Pe la finele anului 1831, muzica militară se organizează, sub capelmaistrul Herfner, şi înlocuieşte meterheneaua domnească, care, compusă din turci, greci şi bulgari, având în capul ei pe Mehter Başa (capelmaistru), cânta, duminicile, sărbătorile şi în alte zile, la Curtea Domnească, diferite manele turceşti, cu instrumentele lor, care erau nişte fluieraşe, neiuri, zimbalare, naiuri, dairale, darabani şi diferite timpane de deosebite mărimi, precum şi câteva instrumente de alamă.

Înfiinţarea teatrului francez de varietăţi, sub direcţiunea lui B. Furo, pentru prima oară în Moldova, a cărui inaugurare se făcu la 4 decembrie 1832, influenţă foarte mult asupra dezvoltării gustului muzical în diferite clase ale boierilor, prin cântecele actorilor, care erau artişti distinşi, şi a orchestrei, care executa cu măiestrie cele mai grele bucăţi de muzică.

În 15 noiembrie 1835, un Conservator de muzică se înfiinţează în Iaşi. Iată ce ne spune bătrânul Asaki despre înfiinţarea lui:

„O societate de boieri, doritori de muzică, au informat, prin mijlocirea subscrierii, înfiinţarea unui conservator filarmonic-dramatic, unde gratis se învaţă muzica vocală şi declamaţia în limba patriei. Directorii Conservatorului s-au ales domnii vornic Ştefan Catargiu, aga Asaki şi spătarul Vasile Alecsandri, care s-a însărcinat a fi şi casier acestui conservator, aşezat în o casă particulară, aproape de biserica Sfântu Ilie. Domnul Paulo Cervati, tenor, artist însemnat, şi D. Cuna au început lecţiile lor, iar un membru al societăţii s-a însărcinat paradosirea declamaţiei. Douăsprezece dame tinere învăţau, de patru ori

pe săptămână, dimineaţa, iar 16 tineri, după-amiază”.

Progresul elevilor, în conservatorul filarmonic, a fost foarte mare, căci, în 23 februarie 1837, s-a reprezentat, în româneşte, piesa „Laperuz”, dramă de Cotzebu, şi „Văduva vicleană”, tot de acelaşi autor, prelucrată de aga Asaki. Orchestra era dirijată de Cervati, profesor conservatorului, alcătuită din acei întâi artişti ai Capitalei; ariile care s-au cântat în piesa „Laperuz” au fost din cele mai alese, ale lui Rossini, Bellini şi ale altor maeştri celebri.

La 20 februarie 1838, ei au reprezentat, în limba patriei, opera „Norma”, pentru prima dată; persoanele care au luat parte în această operă au fost: doamna Langa, care a jucat rolul Normei, doamna Elisabeta Fabian (soţia profesorului şi poetului ardelean Vasile Fabian, numit, peste munţi, Bob, pentru că se trăgea din ilustra familie arhierească – n. n.) , a Adalgisei, Dimitrie Gherghel – al lui Flavius, şi Constantin Gherasu – al lui Orovezo; corul, format numai din elevii conservatorului, a reuşit şi el pe deplin.

În 1 martie 1844, un cor de muzică vocală se înfiinţează în Seminarul Veniamin de la Socola, unde a fost numit profesor Al. Petrino; în 29 martie 1847, se înfiinţează un cor de muzică vocală şi în oştire, sub conducerea aceluiaşi profesor. În 23 aprilie 1854, se înfiinţează un cor de muzică vocală la biserica Sfântul Atanasie, sub îngrijirea lui Evdochim Ianov şi a lui Gh. Burada; în 1 octombrie 1860, sub ministeriatul domnului Cogălniceanu, se înfiinţează, în fine, Conservatorul de Muzică; în 1 iulie 1864, un cod de muzică vocală, la Mitropolie, având de profesor pe Gh. Burada; în 1868, sub ministerul domnului Dimitrie Gusti, un cor de muzică vocală la bisericile din Iaşi Sfântul Lazăr şi Nicoriţia; în fine, constatăm, cu o deosebită plăcere, că muzica merge progresând în societate şi Primăria urbei Iaşilor, în 8 aprilie 1871, înfiinţează muzica comunală, care, prin deosebita îngrijire ce o are consiliul comunal pentru îmbunătăţirea ei, progresează, din zi în zi, şi, astăzi, execută cele mai grele bucăţi cu mare acurateţe”.

S-au mai înfiinţat alte coruri, „în Huşi, la seminar… în 1 ianuarie 1854; un altul, la mănăstirea Neamţului, în 1859, la mănăstirea Agapia şi Văratic, în 1860, sub conducerea vechiului profesor de muzică Ioan Cartu. Asemenea, la Galaţi, în 1862, apoi la Roman, Bârlad, Botoşani – înfiinţate mai de curând. În Ismail, episcopul Dunării de Jos, Melchisedec, în 30 mai 1868, a înfiinţat un cor de muzică vocală, întreţinut cu a sa cheltuială, sub conducerea domnului Gavril Musicescu, acum profesor la Conservatorul de Muzică din Iaşi…

Muzici comunale s-au înfiinţat: la Bacău – în 13 mai 1864, la Botoşani – în 1 ianuarie 1866, la Piatra – în 14 iulie 1871 şi la Roman – în 14 iulie 1871…

Artele, la noi, au fost totdeauna dispreţuite, niciodată n-au fost încurajate de nimeni şi aceasta este, poate, una din piedicile cele mai mari care se opun progresului civilizaţiei. Oamenii nu sunt fiinţe abstracte, nu se pot conduce ca nişte automate, ei au simţuri şi acele simţuri formează pasiunile; ştiinţa de a conduce oamenii pe calea progresului nu este alta decât ştiinţa de a dirija sensibilitatea lor, iar fundamentul instituţiilor umane stă în moravurile lor publice şi private şi frumoasele arte sunt esenţial morale, fiindcă fac pe individul care le cultivă mai bun şi mai ferice” (*Conservatorul de Muzică din Iaşi*, în ***Almanah muzical 1875***, pp. 21-25).

1877: Şezătorile de fete. Toate părţile de loc îşi au datinele lor. Sunt însă şi datine de acelea, care aparţin, în comun, unui popor întreg, datine din bătrâni, cum e vorba, Aşa sunt, între altele, la români, șezătorile, mai ales cele de fete. Eu, care scriu aceste rânduri, păstrez în memoria mea o comoră de amintiri din copilărie. Toate îmi sunt deopotrivă de scumpe, toate mă fac să cuget cu drag la trecut. Dar amintirile din şezătoare şi despre şezătoare covârşesc, mi se pare, pe toate celelalte cu farmecul. Voi descrie, în puţine cuvinte, datina

şezătorilor de fete, aşa cum o cunosc eu, aşa cum ea se conservă, până astăzi în satul, unde m-am născut, şi în unele sate vecine.

Când se apropia iarna, fetele din sat, ajunse în vârsta de fete mari, îşi caută, mai întâi, gazdă pentru şezătoare. Spre scopul acesta, sunt preferate casele spațioase, aflate mai la mijlocul satului. După ce fetele au căzut la învoială, în privinţa locului, câteva dintre ele se duc la stăpânii casei, de-l roagă să le primească cu şezătoarea. Gazda, de obicei, în loc de chirie, cere de la fete ca să-i facă, în decursul iernii, atâtea şi atâtea seri de clacă. Se înţelege de la sine că lumânările au să le dea fetele, iar încălditul privește pe gazdă.

Sezonul şezătorilor, care este adevăratul sezon al torsului, începe cu postul Crăciunului şi durează până pe la sfârşitul Câşlegilor. Intrarea în şezătoare se întâmplă îndată după ce înserează, iar ieşirea, târziu, către miezul nopţii. Înainte de a pleca la şezătoare, fetele, se gătesc ca crucile. Ele îşi fac toaleta, cu multă grijă, întocmai ca cuconițele de prin oraşe, când se gătesc de teatru sau de plimbări. Când oglinda nu le mai spune nimic, ele îşi pun un caier şi un fus în furcă, bagă şi în traistă câţiva caieri și câteva fuse, apoi se fac nevăzute din ochii părinţilor. Cine ne-ar putea spune cât de fericită se simte fata romăncă, în calea către şezătoare? Desigur că nimenea, afară de ea însăşi.

Casa gazdei e prevăzută cu laviţe, jur, împrejur. Pe vatra cuptorului de olane arde focul cu bobotaie. La mijloc, e aninat de grindă un sfeşnic lung de lemn; capătul inferior al acestuia, terminat în formă de cârlig, portă o lumânare de seu, care nu se aprinde decât după sosirea mai multor fete. Fetele vin pe rând. Care, cum intră, se pune la locul ei şi se apucă de furcă. Stăpâna casei şade şi ea, torcând, pe un scăunel, lângă vatră. În decurs de o oră, cel mult, societatea se completează. Fusele zbârnâie, învârtindu-se cu mare iuţime, între sprintenele degete ale bărbatelor copile. Caierul tot scade, iar tortul se adaugă văzând cu ochii. Aşa sunt de îndemânatice fetele, în măiestria lor, încât ţi se par a fi niște maşini de tors. Ele nu şed mute, unele, lângă altele, căci firea

nu le e ele aşa. Se încinge, între dânsele, o conversaţie veselă şi plină de vioiciune, la care toate iau parte. Una povestește câte o noutate de prin sat și lasă, apoi, pe celelalte să o comenteze, cum le place; alta spune o anecdotă sau un basm, mai totdeauna de râs. A treia dă cimilituri sau ghicitori de dezlegat; a patra lasă curs liber glumelor sale, făcând pe celelalte să râdă până nu mai pot.

Trece cât trece şi conversaţiile amuţesc, spre a da rând cântecelor. Cântarea o începe, de obicei, cea mai bună cântareţă, privighetoarea șezătorii; apoi urmeză şi altele, tot pe întrecute. Mare laudă și o vază deosebită îşi câştigă acele fete, care vin în şezătoare cu cântece noi, cu melodii nemaiauzite. Mai interesantă şi mai desfătătoare devine cântarea, atunci când melodiile sunt executate în cor, ceea ce se întâmplă foarte des. Versurile de amor sunt, firește, cele mai preferate și mai gustate în şezătoare. Ţi se împle sufletul de un farmec nespus, când auzi, din gura gingaşelor fetițe, niște versuri ca acestea:

Știi tu, bade, ori nu știi
Când eram noi doi copii
Și ședeam pe pajiște
Și vorbeam de dragoste?

Cine n-a văzut, în şezătoare, decât cele ce s-au spus până aici, putem zice că n-a văzut mai nimic. Şezătoarea ni se înfăţişează în tot farmecul, cu tot interesul ei, numai după ce s-au adunat şi feciorii. Şezătoarea, fără feciori, ca grădina fără flori. Către orele opt, poţi ceti pe feţele frumoaselor copile expresa unei bucurii deosebite, pe care ele nici nu se prea silesc a o tăinui. Decă ești aproape de dânsele, ţi se pare că simţi cum le palpită pieptul, cum le bate inima, iar în ochii lor focul se arată mai ager, mai înflăcărat. O nerăbdare le cuprinde toată fiinţa. Şi pentru ce tote acestea? Pentru că a sosit ora când încep a se ivi flăcăii. Tote privirile se pironesc înspre uşă. Niște paşi grei şi apăsaţi tropotesc, pe la portă şi pe sub părete; apoi se aud, prin tindă,

scuturături de picioare şi şoapte confuze. În fine, uşa se deschide şi iată că doi, trei sau mai mulţi voinici intră în casă. Ei se închină, dau bună seara şi întreabă pe gazdă de sănătate. După aceştia, în curând, vin alţii şi, iar, alţii, până nu-i mai încape casa.

Salutarea, mai totdeauna, e împreunată cu vorbe glumeţe. Gluma atât de adânc e înrădăcinată în firea românului, încât, chiar și la nevoie, ea îi servește ca mijloc de mângâiere. Feciorii iau loc, la stânga cunoscutelor şi iubitelor lor. „A şedea sub furcă” este espresia caracteristică despre feciorii care şed, lângă fete, în şezătoare. Rar va întra fecior în şezătoare, care să nu se așeze sub furca uneia din cele de față. Cei ce stau pe la uşă sau pe lângă vatră sunt luaţi în râs şi în bătaie de joc: ei ori nu știu seama şczătorii ori, apoi, nu întreţin încă relaţii de amor cu nici o fată.

Acum bucuria e la culme. Fetele se uită la feciori și feciorii la fete, ca și cum nu s-ar fi văzut de-un veac de zile. Ce e drept, ei nu s-au văzut din seara precedentă...

Să stai pitit într-un colţ sau chiar şi după cuptor şi să te uiţi în stânga şi în dreapta. Ce vezi? Nu cumva fata îşi va fi uitat de tors, în prezenţa aceluia pe care l-a aşteptat cu atâta dor, cu atâta nerăbdare? Domne ferește! Din contra, îi zice că, acum, lucrul merge şi mai bine, şi mai iute. Fetelor le pasă foarte mult ca să-şi arate hărnicia, când se află de faţă flăcăii; căci, altfel, cine ar merge să le peţescă, dacă nu le-ar ști bărbate? Flăcăul nu lucră nimic. El privește, cu nesaţ, la iubita sa şi nu-şi ma ia ochii de la dânsa. El mereu glumește cu ea. Acum îi pune o întrebare, acum îi şoptește ceva la ureche. Ea se cufundă în gânduri, se zăpăcește şi fusul îi scapă din mână. Feciorul se plecă de i-l ridică, ceea ce, în şezătoare, se consideră ca un act, ca o regulă de curtoazie.

Legăturile de amor cresc, se întăresc cu fiecare pătrar de oră, ce vine şi trece. De vei fi cu băgare de seamă, vei observa cum flăcăul cearcă să smulgă un inel din getul adoratei sale. Aceasta se împotrivește, ce e drept, dar numai la părere; în inimă, ea cedeză

bucuros. Inele luate în şezătoare se privesc ca un gaj de amor între îndrăgostiţi. Câteodată, flăcăii vrând să-şi arate dragostea lor prin faptă, scot mere din sân şi le dau fetelor, ca să se răcorească şi să-şi mai prindă inima. „A da mere din sân" e o veche vorbă românească, care, în saloane, se traduce cu a oferi bomboane.

Când junele din şezătoare se simte prea muncit de focul dragostei, când nu se mai poate uita în fața frumosei, fără ca farmecele ei să-l scotă din minți, atunci știţi ce face? Se scoală de pe laviţă, suflă în lumânare, o stinge şi se întoarce iute la loc. Gazda caută, în pripă, un chibrit şi aprinde, din nou, feştila tăciunită. Uitându-te, acum, la fete, vezi în faţa lor roşeaţa sfielii; flăcăii râd şi se arată veseli, ca după o biruinţă. Ce s-a întâmplat?... E de prisos să vă mai spun. Dar şi de vă voi spune, ce nevoie va fi? Mă voi scuza cu vorba ăluia: „pentru un pic de sărutat, nici popa nu dă păcat". Un moralist de profesie, un filosof auster şi posomorât, un ipocrit de pe amvon s-ar scandaliza în faţa unei astfel de scene. Dar un poet idilic s-ar simţi încântat şi răpit: lui i-ar servi o situaţie ca acesta spre a încorona, cu dânsa, cea mai frumoasă dintre idilele sale.

În şezătoare, se nasc, de cele mai multe ori, amorurile inocente între feciori şi fete; dar, câteodată, ele se și desfac în şezătoare. Dacă un flăcău s-a stricat cu aleasa lui, atunci el îi dă inelul înapoi, se mută cu locul, de lângă dânsa, şi se pune sub furca alteia. Aceia care au rupt, între dânşii, relaţiile nu lipsesc, de obicei, a-şi adresa unii, altora, aluzii răutăcioase și chiar batjocure. Aceasta se întâmplă mai ales prin versuri ingenioase şi pline de ironie; fetele cântă asemenea versuri, iar feciorii le recită, în dans, după cadenţa muzicii. Se produc, adeseori, şi rivalităţi, atât între feciori, cât şi între fete. Şi gelozia se vâră prin şezătoare; ea e nedespărţită de amor, căci e de odată cu el. Dar, cu timpul, tote neînţelegerile se aplanează. Certaţii ori se împacă, de la o vreme, ori, apoi, se dau cu desăvârşire uitării. Rivalii şi rivalele încă nu ţin mânia cât e lumea. Fetele din şezătoare nu aşteptă nimic, mai cu drag şi mai cu nerăbdare, decât serile de clacă.

Clacă se zice atunci când fetele torc, pe seama gazdei. Clăcile se pot numi balurile şezătorilor, căci, întotdeauna, sunt împreunate cu dans şi ţin mai până a doua zi. Fetele vin gătite ca de zile mari. Feciorii îşi aduc un lăutar sau un fluieraş. Dansul se face în intervaluri, schimbându-se cu torsul. De la miedul nopţii, încolo, torsul se lasă mai cu totul la o parte şi se înlocuiește cu dansul. Să vezi apoi petrecere, să vezi bucuria şi voia bună! Feciorii şi fetele saltă, se învârtesc, până se fac tot o apă. O singură nemulţămire tulbură, încâtva, farmecele lor: ea consistă întru aceea că tuturor li se pare noaptea prea scurtă. Clăcile se fac cel puţin de câte două-trei ori pe an, de obicei în dulcele Crăciun. În copilăria mea, am asistat, ca privitor, la o clacă și, cât voi trăi, voi ţinea minte.

Aşa sunt șezătorile de fete. Ele, în respect moral, se pot numi, tot deodată, şi teatrul amorurilor, şi altarul castităţii. Nu mi s-a întâmplat încă să aud că vreo fată s-ar fi reîntors, din şezătoare, cu nume rău sau cu ocară. Din contră, datina şezătorilor se păstrează, la români, până în ziua de astăzi, necompromisă şi nepătată. Ea se pote privi ca o dovadă din cele mai temeinice despre puritatea moravurilor la femeile române. Între bărbaţi mai rar vei găsi virtuţile străbunilor noştri romani; dar şatenele românce, cu puţine abateri, merită a se numi urmaşele Lucreţiei.

La ieşirea din şezătoare, mulţi flăcăi au obiceiul de petrec pe adoratele lor până acasă; alţii le conduc și de acasă, la şezătoare. Şi de ce nu? Ar putea să li se întâmple câte ceva pe drum; ar putea să sară vreun câine la ele sau să le iasă cineva înainte, spre a le speria. Pe timpul acestei însoţiri, tinerii găsesc cel mai bun prilej de a-şi da focul unul, altuia, de a-şi comunica ceea ce știu, din auzite, unul despre altul. Dacă s-a întâmplat să aibă vreo mică neînţelegere, ei se silesc, acum, să o aplaneze.

În serile când nu se ţine şezătoare, feciorii merg pe la fete, pe acasă, şi stau de vorbă cu ele, în prezenţa părinţilor. Părinţii nu împiedecă astfel de întâlniri, că-ci le știu cu totul nevinovate şi consacrate

prin datină. Dacă părinţii aspiră să-şi facă un ginere din respectivul flăcău, atunci ei îl primesc cu multă dragoste şi-l omenesc cum e mai bine; de multe ori, îi pun masa, de-l ospătează, ca să-i dea o bună idee despre modul cum s-ar purta cu dânsul, când s-ar întâmpla să-i fie socri. Câteodată se rup şi relaţiile de natura aceasta; atunci flăcăul încetează de a-şi mai face vizitele. Să vezi, apoi, jale pe fată şi pe părinţi, mai ales când junele a fost astfel încât nu pot spera că vor mai găsi altul ca dânsul! **Un amic al datinelor din popor**, adică Simion Florea Marian (***Albina Carpaţilor***, Anul I, Nr. 10, 20 octombrie 1877).

1877, G. Baiulescu: Muzica la români. Despre muzica noastră naţională, până acum, au scris mai numai străinii; au scris unii artişti voiajori şi alţi câţiva călători eruditţi, care au trecut prin ţările locuite de români şi, în decursul scurtei lor petreceri, au avut uneori ocaziune de a auzi, executându-se, şi piese naţionale române. Dar scrierile lor nu pot aspira la titlul de studii speciale asupra muzicii noastre, că-ci nu cuprind decât nişte impresiuni, produse de ariile, de doinele şi de jocurile româneşti. Multe din cele ce se scriu despre muzica noastră sunt false şi ne-exacte, iar părerile diferiţilor scriitori diferă una de alta. Cu toate acestea, trebuie să constatăm că toţi afirmă, în unanimitate, că poporului român îi este înnăscut talentul muzical; toţi recunosc că instinctul muzical trebuie numărat între aptitudinile naţionale ale poporului român. Nici nu se poate presupune altfel despre un popor, căruia, cu drept cuvânt, i se zice că e poet din naştere. Între muzică şi poezie există o reciprocitate incontestabilă şi putem afirma că productele muzicale, ieşite din inima poporului, sunt de o frumseţe şi de o valoare tot atât de mare ca şi acele poezii neimitabile, care storc chiar admiraţiunea străinilor.

Pe lângă toate acestea, muzica noastră naţională n-a ajuns, până acum, la acel grad de dezvoltare, ca să poată fi pusă în linie cu muzica

altor naţiuni culte; germenii ariilor şi dansurilor noastre poporale n-au ajuns încă la acel stadiu de evoluţiune, ca să se poată forma din ele un stil naţional; muzica profană, mai cu seamă cea instrumentală, la noi, nu s-a vulgarizat încă atât de mult, încât să o întâmpini deopotrivă în palat şi în colibă; naţiunea noastră, până acum, n-a fost norocoasă a produce un Palestrina, un Bach, un Mozart, un Beethoven etc. Toate acestea nu s-au făcut încă la noi, pentru că nu s-au putut face, pentru că poporul nostru a trăit în nişte împrejurări ca acelea, care stăvilesc orice dezvoltare, în sfera minţii şi a inimii. Secole de sclavie, şirul cel lung de suferinţe, la care a fost condamnat de soartă poporul nostru, jugul şi lanţurile străine, întunericul de sute de ani n-au permis românilor să cultive artele. Artele şi ştiinţele nu pot respira decât în libertate; libertatea, însă, n-a fost partea poporului nostru; pacea şi bunăstare dau artelor acel avânt, care le duce la înflorire; dar, în trecut, poporul nostru numai după nume cunoştea pacea, numai din auzite ştia ce este, în lume, binele şi mulţămirea.

În ceea ce priveşte timpurile mai recente, trebuie să constatăm că, dacă muzica noastră naţională n-a realizat mai nici un progres însemnat, o parte din vină o poartă generaţiile de faţă. De când poziţiunea poporului român s-a mai îmbunătăţit, noi, pe terenul muzicii, am lucrat prea puţin şi nu ne-am nevoit, mai de loc, să reparăm strâmbătăţile din trecut. Timpurile grele au trecut şi, graţie puterii de vitalitate, ne-a succes a ne conserva cel puţin limba, caracterul si tradiţiunile naţionale. Cu începutul secolului al XIX-lea, a început a răsări, şi pentru noi, dulcele soare al libertăţii. Poziţiunea noastră mai favorabilă ne-a permis de-a apuca pe calea progresului. Eram, însă, foarte înapoiaţi, în toate direcţiunile culturii; aveam prea multe de făcut. Ne-am făcut luntre şi punte, spre a răspândi lumina şi învăţătura; ne-a succes a realiza progrese considerabile, în diferite ştiinţe şi chiar în arte. Puţinele urme de arhitectură, sculptură şi pictură, câte mai rămaseră pe pământul românesc, după atâtea furtuni, ca o scumpă moştenire de la străbuni, au fost şi sunt considerate ca lucruri de

mare preţ. Ruinele, de pe lângă unele mănăstiri, tablourile, icoanele, săpăturile în lemn şi piatră, preţioasele odoare de metal, dăltuite şi gravate, stofele bogate, ţesăturile de tot felul etc., începură a fi căutate şi conservate ca nişte comori naţionale.

În timpurile mai din urmă, se înfiinţară, în Bucureşti şi în Iaşi, şcoli de bele-arte. Poezia poporală, la rândul ei, a fost apreciată după adevărata ei valore şi, cu un zel demn de toată lauda, se culeseră productele muzei ţărăneşti, care conţin atâtea reamintiri ale trecutului şi atâtea glorii naţionale. Numai muzica naţională, reprezentată prin duioasele melodii, moştenite de la străbuni, prin doinele ciobanilor, prin horele poporului, s-a lăsat în părăsire; mai nime nu şi-a bătut capul cu culegerea, cu conservarea şi cu perfecţionarea melodiilor din popor (apăruseseră, deja, culegerile de muzică naţională românească întocmite de J. Sulzer, J. A. Waschmann, F. Rouszitzki, K. Mikuli, medelnicerul I. Carp, G. Murray, K. Engels, Berdescu, Vulpian, E. Murgu etc. – n. n.) . Şi cât de scumpă este această comoară pentru noi! Cât de nereparabilă ar fi pierderea nepreţuitei comori! Şi pierderea se va întâmpla negreşit, dacă generaţiile de astăzi vor mai persista în nepăsarea şi neglijenţa lor. Poporul iubeşte peste măsură şi adoră toate ariile şi melodiile naţionale; ele sunt productele geniului său (nici vorbă, cântecele sunt produse lăutăreşti, multe hore purtând numele celor ce le-au compus: Chiciu, Traian, Iancu, Grigore, Batalan, etc. – n. n.) şi când le aude, el se simte răpit de farmec.

O melodia naţională deşteaptă în popor mai multe simţăminte, decât o arie străină, impresionează cu mai multă tărie via lui imaginaţie, produce în spiritul lui mai multe idei, îl entuziasmează în grad mai înalt, decât chiar cea mai frumoasă melodie, care nu e naţională. „Melodiile doinei, pentru cine o înţelege – zice Vasile Alecsandri – sunt chiar plângerea duioasă a patriei noastre. Mărturisesc eu însumi, că, pentru mine, unele din melodiile româneşti, unele doine, unele hore, unele cântece de lume, cuprind o lume întreagă de armonie dulce şi duioasă, care-mi pătrunde inima de lacrimi”. Și nici că poate

fi altfel. Ariile şi doinele noastre ne deplângeau vitrega soartă, atunci când poezia nu putea şi nu era în stare să o deplângă. Jalea şi melancolia este caracterul lor principal şi fiecare din ele respiră un ton elegiac. Chiar şi ariile de dans au, de regulă, o introducere jalnică şi misterioasă şi numai către sfârşit îşi capătă vioiciunea originală, ce le caracterizează (englezul Karl Engel, în istoria muzicii universale, susţinea, pe la 1860, că horele românilor, fiind alcătuite, de regulă, dintr-o singură temă muzicală, aceasta se repetă, dar din ce în ce mai vioi, mai repede şi mai avântat – n. n.). Dacă am voi să ne dăm seama despre cauzele acestui fenomen, ar trebui să studiem, cu de-amăruntul, natura întregii vieţi naţionale şi, mai ales, istoria trecutului, căci acele melodii stau în strânsă legătură cu împrejurările în care trăim şi cu multe întâmplări, al căror obiect au fost părinţii şi străbunii noştri. Şi ce-am făcut noi, până acum, pentru a conserva aceste scumpe mărgăritare, care au să servească drept bază la dezvoltarea unui adevărat stil naţional în muzică?

Suntem nevoiţi a constata că prea puţin am făcut. Conservatorii melodiilor noastre naţionale sunt şi astăzi ţăranii din câmpie şi de la munte, păstorii, fetele în şezătoare şi, mai vârtos, lăutarii, reprezentanţii muzicii noastre lumeşti, atât instrumentală, cât şi vocală. Lor avem să le mulţămim dacă, până astăzi, nu s-au înstrăinat, cu totul, ariile noastre, dacă nu ni le-au răpit vecinii, spre a şi le apropia (o horă a călăraşilor moldoveni, care intrau în Oradea, pe la 1640, a fost preluată de unguri şi transformată în ceardaş, dar, spre norocul nostru, cronicarul maghiar a notat şi partitura horei moldoveneşti, şi pe cea a ceardaşului; şi sunt multe exemple de circulaţie multinaţională a cântecelor în răsăritul european – n. n.). Nu ştim, întrucât aceste melodii, puse sub un scut atât de nesigur, lăsate în grija lăutarilor nomazi (dar breslele de lăutari târgoveţi? – n. n.), îşi vor fi păstrat caracterul şi fizionomia lor originală; n-avem nici o garanţie că, în decursul timpului, nu s-au strecurat prin ele elemente străine („Cucuruz cu frunza-n sus” a rămas aidoma celui din tabulatura lui Joachim

Schluter, din 1531; „Haiducii”, cântat în 1502, la Krakowia de lăutarii suceveni şi notat de Jan z Lublina, deşi a pierdut trei părţi, în varianta ulterioară, numită „Banul Mărăcine” şi încă una, în variantele târzii de „ardeleneşti” şi de „bătute ardeleneşti”, s-a conservat întocmai în părţile care s-au mai cântat – n. n.) . Vedem, însă, cu ochii că, de când s-au vulgarizat şi printre noi ariile străine, de atunci vechile noastre melodii au căzut în mare dispreţ, au început a fi uitate şi putem afirma cu siguranţă că, dacă vom mai continua, încă vreo câtva timp, a fi indiferenţi, trezindu-ne, mai târziu, nu vom mai avea ce culege.

Ne-au lipsit, până acum, componiştii indigeni şi români – factor principal pentru dezvoltarea artei muzicale la orice popor – care să exploateze comorile ce le posedăm şi să ne arate valoarea melodiilor noastre. Iată din ce cauză muzica noastră naţională este, încă şi astăzi, desconsiderată sau rău apreciată de noi înşine, iar străinilor mai deloc nu e cunoscută. Componiştii indigeni şi români ar avea misiunea de-a culege ariile noastre poporale, de a le conserva, apărându-le de orice influenţă străină (teorie păguboasă, contrazisă violent de Karl Engels, autorul primei istorii universale a muzicilor naţionale – n. n.); ei ar fi chemaţi a studia caracterul cântecelor şi dansurilor noastre; ei ar putea, apoi, după ce vor fi pătruns spiritul muzicii noastre, să adauge numărul existent al ariilor poporale, prin compoziţii proprii (de la această iniţiativă, mai ales astăzi, a început decadenţa folclorului – n. n.), care să servească drept modele pe terenul artei muzicale. Ei, în fine, ar fi în stare să creeze un stil naţional în muzica noastră. Observăm, însă, că o astfel de misiune nu vor putea s-o împlinească, decât nişte componişti talentaţi şi studiaţi, care să ştie a ne prezenta ariile culese în transcripţiuni fidele, fără a le denatura şi fără a le altera caracterul original, prin elemente străine. Dacă ne uităm la alte popoare, care posedă o muzică dezvoltată, ne încredinţăm că o misiune ca aceasta au luat-o asupra-şi componiştii cei mai erudiţi şi mai geniali. Tot aşa va trebui să se întâmple şi la noi. Ar fi o daună nereparabilă, dacă melodiile, prin care poporul îşi exprimă tot ce simte în inima sa, ar

cădea în nişte mâini ne-apte, care le-ar lipsi de proprietatea lor naţională şi le-ar altera caracterul original!

Astăzi, muzica noastră e lăsată mai cu totul în grija străinilor. Puţinele posturi, înfiinţate pentru dezvoltarea artei muzicale, sunt ocupate de componişti străini. Aceştia sunt autorii puţinelor caiete de melodii poporale, ce au ieşit de sub presă, în decursul celor două decenii din urmă, însă, durere!, aceste colecţiuni nu au pentru noi nici o valoare, ba din contra, compromit muzica noastră naţională în ochii străinilor. Ele sunt întocmite de nişte componişti de a doua mână, care, din cauza lipsei de studiu, nu exprimă, în transcripţiunile lor, adevăratul caracter al melodiilor noastre, nu reprezintă melodiile astfel, după cum s-au improvizat de geniul poporului. Au mai ieşit, apoi, de sub presă, unele melodii româneşti, care au pretenţiunea de a fi compoziţiuni originale, în adevăratul stil naţional; în realitate, însă, ele nu sunt decât nişte melodii cunoscute, împrumutate de la popor şi denaturate prin adausurile respectivilor compozitori. Fireşte că un atare material nu poate să aibă nici o valoare pentru muzica noastră.

Singur, domnul Berdescu, după părerea noastră, are meritul de a fi lucrat pe nişte baze mai solide. Domnul Berdescu ne oferă, în colecţiunile sale, ariile şi horele naţionale tocmai aşa cum le-a aflat la popor. Aceasta este, deocamdată, misiunea componiştilor noştri, până când ne va succede să avem, şi în specialitatea aceasta, corifei. Din nenorocire, însă, domnul Berdescu a rămas izolat şi n-a aflat imitatori la o lucrare atât de vastă. Ariile poporale româneşti sunt foarte numeroase şi câte s-au cules, până acum, constituie numai o minimă parte din mulţimea cea nemărginită. Mai observăm, apoi, şi aceea că ariile publicate, până acum, sunt culese numai din unele ţinuturi ale României; iar ariile poporale din Transilvania, Bucovina (le culesese Karol Mikuli – n. n.), Maramureş şi din Banat nu sunt încă deloc exploatate. Forma, ritmul şi caracterul ariilor şi danturilor diferă mult, după locuri; prin urmare, trebuie să se facă asupra lor un studiu îndelungat şi conştiincios; dar, spre acest scop, se cere un

număr considerabil de componişti, un număr proporţionat cu întinderea lucrării.

La alte naţiuni, biserica a produs un mare număr de componişti celebri, care, pe lângă muzica bisericească, au cultivat şi pe cea profană şi au contribuit mult la dezvoltarea ei. Capii bisericii îşi ţineau de o sfântă datoria de-a purta grijă de această artă; multe persoane bisericeşti se ocupau, cu predilecţiune, cu studiul muzicii şi multe dintre dânsele s-au distins şi s-au ilustrat prin compoziţii proprii. Odinioară, maeştrii cei mai renumiţi în cânt şi în compoziţii erau monahi din diferite mănăstiri ale Italiei. După ce s-a introdus, în secolul al VI-lea, cântecul coral în biserică, se înmulţiră şi şcolile de muzică; multe din ele ajunseră la renume european şi produseră nişte componişti, care s-au făcut nemuritori prin operele lor, de caracter atât religios, cât şi profan. Nu este aci locul de-a arăta influenţa bisericii asupra muzicii profane la diferitele popoare. Ne mărginim a spune că istoria muzicii constată că, dacă italienii şi, mai cu deosebire, germanii posedă, astăzi, o muzică atât de dezvoltată, apoi aceasta au să o mulţămească, în prima linie, bisericii.

Şi la noi, muzica vocală face parte esenţială din serviciul divin şi, de când am adoptat creştinismul, ea s-a cultivat mereu în bisericile noastre. Cu toate acestea, biserica n-a avut, la noi, acea influenţă binefăcătoare ca aiurea, n-a putut produce componişti, care să contribuie la crearea unui stil naţional. Din contră, putem afirma că, la noi, biserica a împiedicat dezvoltarea muzicii, abătându-se de la drumul ce duce spre progres şi oprindu-se pe un teren neproductiv. Este cunoscut că toate cântările, ce se cântă prin bisericile noastre, sunt împrumutate de la biserica grecească. Este, asemenea, ştiut că, pe la anul 1710, în bisericile noastre chiar şi serviciul divin se săvârşea în limba grecească şi slavonă. Arhipăstorii bisericii, de pe timpurile acelea, în îngrijirea lor „de a cânta lui Dumnezeu alcătuiri de cântări pline de toată duhovniceasca evlavie şi cu duh umilit, iar nu tacsimuri şi cântece turceşti”, a chemat dascăli învăţaţi greceşti în ţară, „pentru

ca şi în bisericile noastre să se cânte ca în marile biserici din Ţarigrad şi din Sfântul Munte, pentru ca şi Românii să se iniţieze în frumoasa artă a psaltichiei şi papadichiei greceşti". Un roi de psalţi şi protopsalţi, dascăli din Ţarigrad, părinţi sfetagoreţi se revărsară peste România şi aflară primire pe la mitropolie, pe la mănăstiri şi chiar la curţile domneşti. Astfel, ajunserăm, curând, la dorita tentă, ca şi „în ţările noastre să se cânte cu multă evlavia, la slujbe şi priveghiuri matimi din Ikimatariu şi din Matimatariu; şi era o cântare primită şi plăcută".

Influenţa ce avu această muzică asupra muzicii naţionale se poate compara cu funesta influenţă ce au avut, în biserică, limbile grecească şi slavonă asupra celei române. Precum „blagosloveniile" şi „eleisoanele" ne-au deformat dulcele şi frumosul grai străbun, tot astfel ne-au corupt şi gorgoanele şi îngânăturile greceşti gustul muzicii. În loc de-a introduce, în biserică, sistemul muzicii occidentale, noi am adoptat sistemul grecesc, greoi şi confuz, cu mulţimea „glasurilor" şi semnelor; am adoptat o muzică străină, care, având de bază un sistem primitiv şi defectuos, nu poate ajunge la un grad mai înalt de dezvoltare. Nenorocirea mai mare a fost, apoi, că această muzică s-a răspândit printre români cu o rapiditate neaşteptată şi a început a fi studiată, cu un zel demn de lucruri mai bune. Ne putem câştiga o ideie lămurită despre rapiditatea cu care s-a vulgarizat, la noi, muzica grecească, dacă vom arunca o privire peste scrierile ce tratează despre această muzică.

În catalogul bibliografic român, publicat de domnul Jarcu, aflăm numai trei scrieri despre muzica europeană modernă; iar despre psaltichie se găsesc scrieri cu mult mai numeroase, în mai multe volume şi în mai multe ediţiuni. Există cărţi, care se ocupă cu teoria psaltichiei, cu baza teoretică şi practică a muzicii greceşti; există, apoi, Anastasimatar, Irmologion, Anthologion, Cherovico-chmonicar, Parisimier, Catavasier, Privighiar, Teoreticon, Docsastar ect. În România şi Moldova, ba chiar şi în unele părţi din Transilvania, mai nu vei găsi cântăreţi bisericeşti care să nu cunoască psaltichie şi

papadichie. Între asemeni împrejurări, nu mai încape nici o îndoială că multe proprietăţi şi înfrumuseţări, multe gorgoane şi tonuri nazale au trecut, din psaltichia grecească, în muzica noastră naţională.

Din cele zise rezultă că biserica, la alte popoare, a produs componişti şi a înfiinţat şcoli de muzică, înainte de-a exista conservatoare; la noi, însă, ea n-a contribuit întru nimic la ameliorarea muzicii naţionale. În România, s-a cultivat psaltichia grecească, iar pe unde aceasta n-a putut străbate, pe acolo muzica bisericească se aflã într-o stare cu totul dezolată.

O altă instituţiune, care ne-ar fi putut da componişti, sunt conservatoarele de muzică. Astfel de institute, în timpurile mai recente, s-au înfiinţat şi la români, înţelegem în România, căci prin celelalte provincii nu se găsesc şi nu se vor găsi, curând, mijloace băneşti pentru aşa-ceva. În România, avem două conservatoare de muzică, unul în Bucureşti, altul în Iaşi. Nu ştim, însă, din ce cauze acele institute n-au putut să răspundă, până acum, aşteptărilor noastre. A cui e vina? A organizării? A profesorilor? A elevilor? La aceste întrebări nu putem răspunde; ţinem, însă, a constata că, până acum, nu cunoaştem încă nici un componist ieşit din conservatoarele române, care să fi devenit cunoscut în cercuri mai mari, prin compoziţii originale, fie în muzica vocală, fie în cea instrumentală; nu cunoaştem nici măcar un singur elev, care să fi devenit cunoscut şi în afară ca virtuos pe vreun instrument. Dar dacă nici biserica n-a făcut nimic pentru muzică, dacă conservatoarele încă n-au dobândit rezultatele dorite, apoi de s-ar fi găsit măcar nişte particulari, care să se fi consacrat studiului muzical, cu propriile lor mijloace Mulţi ar fi putut s-o facă, dar n-au făcut-o.

*

După ce am recunoscut, deci, pe de o parte, lipsa de componişti, iar pe de altă parte, importanţa şi necesitatea lor pentru prosperarea artei muzicale, să începem a lucra, cu tot dinadinsul, ca să astupăm lacunele şi să înlăturăm neajunsurile. Să ne opintim, din toate puterile,

şi pe terenul muzical, ca să înzestrăm şi această specialitate cu nişte reprezentanţi, de care să ne putem mândri în ochii străinilor. Să ne gândim, zi şi noapte, la modul cum am putea ajunge la acest scop.

În următoarele, ne vom exprima unele păreri, în privinţa măsurilor ce ar trebui luate, spre a da, pe viitor, muzicii noastre un avânt mai îmbucurător. În toate statele civilizate, guvernele îşi ţin de o sacră datorie de-a proteja ştiinţele şi artele. În toate ţările, cultivarea muzicii se consideră ca o afacere a statului. Statul poartă spezele instrucţiunii muzicale, el susţine conservatoarele, el înlesneşte perfecţionarea elevilor talentaţi, în fiecare an se distribuie, pretutindeni, între artiştii şi componiştii care au dat probe de capacitate şi iscusinţă, remuneraţiuni şi ajutoare, spre a-i încuraja şi spre a le uşura subzistenţa. Aşteptăm, şi din partea guvernelor din România ca, pe viitor, să arate mai multă îngrijire pentru muzică. Ar fi de dorit ca statul să mai reorganizeze sălile de muzică din Bucureşti şi Iaşi şi să mai completeze învăţământul. Ar face prea bine regimul, dacă pe elevii mai talentaţi, care au absolvit cursul la conservatoarele române, i-ar trimite în străinătate, ca să se perfecţioneze, pe deplin, în specialitatea căreia s-au devotat. Astfel de persoane s-ar putea aplica, apoi, cu puteri noi, la respectivele institute din ţară. În chipul acesta, s-ar forma, în curând, astfel de bărbaţi, care să fie capabili a ne crea o artă naţională.

Pentru noi, ceşti de dincoace de Carpaţi, progresul, pe terenul muzical, este mult mai dificil. Pe de-o parte, ne lipsesc, mai cu totul, mijloacele, pe de altă parte, nici gustul pentru muzică nu e destul de dezvoltat. În fine, la noi, dacă s-ar găsi tineri talentaţi, care să aibă mijloacele şi să îmbrăţişeze, cu plăcere, această specialitate, totuşi temerea că nu vor avea unde să se aplice i-ar abate de pe anevoiosul drum al artei. Acest obstacol s-ar putea înlătura, dacă biserica, în prima linie, iar apoi diferitele asociaţii, societăţi şi fundaţii ce le avem, şi-ar da tot concursul lor, spre a servi sublimei arte muzicale. Mă voi explica în puţine cuvinte.

Avem, în Transilvania, două mitropolii cu seminare teologice

şi cu institute pedagogice; avem, în Oradea-Mare, în Arad şi Caransebeş, câte o episcopie, împreunată, iarăşi, cu seminar teologic şi cu institut pedagogic. Avem, în fine, şi în Bucovina o mitropolie, precum şi aceleaşi institute de care vorbim. Acestor instituţiuni si celor din fruntea lor le este încredinţat cultul şi ameliorarea muzicii religioase. Acestor instituţiuni le este impusă o înaltă şi grea misiune. Teologii şi pedagogii, după terminarea învăţăturilor seminariale, devin preoţi şi învăţători prin sate; ca atare, ei au chemarea nu numai de-a fi nişte conservatori ai muzicii religioase, ci şi de-a lăţi, şi în popor, gustul pentru muzică, de-a învăţa tinerimea şcolară să cânte nu numai cântări bisericeşti, ci şi profane. Se poate, deci, pretinde, cu tot dreptul, ca, în institutele de pe lângă mitropoliile şi episcopiile noastre, muzica să se cultive mai mult decât aiurea, ca să se dea mai multă importanţă studiului muzical. Într-adevăr, şi aflăm acest studiu figurând în planul de învăţământ.

Dacă privim, însă, lucrul mai de aproape, ne convingem că numai în Bucovina studiul muzicii se tratează astfel, cum trebuie tratat; la celelalte seminare, el sau că nu figurează, decât cu numele, în planul de învăţământ, sau, apoi, se tratează în mod foarte rudimentar. Dacă, până acum, autorităţile bisericii noastre nu şi-au prea bătut capul să îndrepte acest defect, apoi, de aci, înainte, trebuie să o facă. Mitropoliile şi episcopiile noastre ar putea destina câte o bursă sau două pe seama tinerilor cu talente muzicale, trimiţându-i pe la conservatoare. Asemeni stipendiaţi, ar avea să ocupe, apoi, postul de muzică la seminare şi de directori ai corurilor, pe la bisericile catedrale. Ei ar lucra pentru ameliorarea muzicii religioase, contribuind, totodată, şi la dezvoltarea muzicii naţionale profane. În linia a doua, apelăm la diferitele asociaţii, societăţi şi fundaţii, înfiinţate pentru înaintarea culturii poporului, şi le rugăm să destineze şi ele măcar câte un singur stipendiu în favoarea muzicii.

Necesitatea de oameni speciali în muzică e destul de simţită şi în afară de seminarii. Avem, bunăoară, câteva gimnazii, dar nici

acelea nu sunt prevăzute toate cu profesori de muzică. Oare, din astfel de profesori, n-ar putea să iasă, cu timpul, buni componişti, dacă ei vor fi avut fericirea de a-şi face studiile pe la cele mai de frunte conservatoare?

În fine, ar fi de dorit ca, pretutindeni, să se introducă instrucţiunea muzicală prin şcoli şi să se formeze, în toate părţile, coruri şi societăţi filarmonice, cu scop de a răspândi, pin popor, gustul pentru muzică. Arta muzicală contribuie foarte mult la înnobilarea inimii şi stă, prin urmare, în raporturi strânse şi intime cu educaţia, atât a indivizilor, cât şi a naţiunilor întregi. Italienii au muzică dezvoltată, fiindcă, dintre toate naţiunile, ei sunt mai dotaţi cu facultăţi muzicale. Chiar şi la poporul de rând afli un interes pentru muzică şi o predilecţie, care te pun în uimire. Dovadă despre aceasta sunt cântecele armonioase ale gondolierilor. În cetăţile din Italia, în Florenţa, Roma, Bologna, peste tot în cetăţile mai mici, coriştii teatrelor sunt, în mare parte, lucrători, care, după ce şi-au terminat munca de peste zi, se duc de cântă pe scenă, cu voce sonoră, cu pronunţie deschisă, cu intonaţie justă, cu simţământ şi cu accentul cuvenit.

Pe la mijlocul lui decembrie, când începe, în teatru, sezonul de iarnă, nu vei vedea ţăran cu stare , care să nu facă drum, de câteva mile, până la oraşul din vecinătate, spre a auzi vreo operă nouă. Între astfel de împrejurări, nu e nicidecum de mirat dacă, la italian, muzica a ajuns la un grad de dezvoltare atât de înalt.

Poporul german nu e dotat cu facultăţi muzicale, ca cel italian. Asupra germanului n-a influenţat cerul de miazăzi, căruia i se atribuie superioritatea italianului; germanul, din contra, a trăit într-o climă cu mult mai aspră decât alte popoare. Cu toate acestea, muzica germană a ajuns la un grad de dezvoltare atât de înalt, încât a întrecut pe cea italiană, ba putem zice că germanii au devenit chiar maeştri italienilor în arta muzicală, mai ales în compoziţie. Acest fenomen e uşor de explicat. Succesele italienilor trebuie privite ca un rezultat al înaltelor facultăţi cu care i-a înzestrat natura. Succesele germanilor sunt fructul

educaţiei şi al studiului. Reformatorul Luther iubea cu patimă muzica. El cunoştea cu temei această artă şi, când a reorganizat instrucţiunea în şcolile germane din statele reformate, a introdus studiul muzicii vocale ca obiect de învăţământ prin toate institutele. Muzica vocală se învaţă, de 800 de ani, în şcolile luterane, prin toate oraşele şi prin toate satele. Iată pentru ce mai fiecare german din ţinuturile nordice este muzicant. Apoi, dintre atâţi muzicanţi, nu era nicidecum prea cu anevoie să iasă nişte componişti ca Bach, Beethoven etc. Să imităm şi noi pe germani; să introducem, prin şcoli, muzica şi să înfiinţăm, pretutindeni, societăţi filarmonice. Făcând aşa, vom observa, în scurt timp, că se produce şi la noi o mişcare generală în favoarea muzicii. Poporul român, din a cărui inimă au ieşit dulcile melodii ale doinelor şi horelor, e foarte dotat pentru muzică; dacă, pe lângă dispoziţiile fireşti, vom mai adăuga şi instrucţiunea, apoi putem fi siguri că vom obţine mari rezultate. În curând, vom avea mulţumirea de a ne pune, şi pe terenul muzical, alături cu alte naţiuni culte (**Baiulescu, G.**, *Musica la Români*, în ***Albina Carpaţilor***, anul I, nr. 7, 29 septembrie 1877, pp.79-82; nr. 8, 5 octombrie 1877, pp. 93, 94).

1887: Horele românilor, în… dicţionarul lui Hasdeu! „Lucrat după dorinţa şi cu cheltuiala M. S. Regelui Carol I”, dorinţă formulată în 1884, şi publicat, începând cu anul 1887, în „Stabilimentul grafic Socec & Teclu” din Bucureşti (Strada Berzei, 96), „Dicţionarul limbei istorice şi poporane a Românilor”, de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, înseamnă şi o incredibilă mărturie despre horele tradiţionale ale românilor. Marele cărturar basarabean, primind provocarea regală, a răspândit, în întreaga ţară, prin intermediul „revizorilor şcolari şi al protopopilor”, un chestionar cu 206 întrebări, toate rezultate din nedumeririle pe care i le provocaseră folcloriştii şi celelalte categorii de „ştiinţifici”, cu rare excepţii, de până la el.

Mare mi-a fost surpriza să constat că în marele dicţionar al lui Hasdeu sunt descrise horele tradiţionale româneşti, şi cele solstiţiale, şi cele echinocţiale, dar şi cele în lumeşti decadenţe, descrierile fiind însoţite şi de partiturile muzicale care au respectat, prin notaţii, spiritul şi acurateţea acestora. Încă nu se ştia, pe vremea lui Hasdeu, despre ceremoniile totemice din care au descins horele (muzele) ca invocaţii binecuvântate ale timpului, dar o inteligenţă sclipitoare, precum cea a continuatorului de cărturari Hasdeu, din Hotin, nu avea cum să nu intuiască un inefabil ancestral, spre care să nu scânteieze iluminări.

În descrierile horelor româneşti Hasdeu se foloseşte şi de mărturii ale lui Franz Joseph Sulzer („Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Walachey, Moldau und Bessarabiens. Im Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen“, adică Istoria Daciei transalpine, adică a Valahiei, Moldovei şi Basarabiei”, vol. I-III, Editura Gräffer, Wien, 1781), dar şi de mărturii moldoveneşti, datorate lui Theodor T. Burada sau Gheorghe Asachi, recursul la culegerile lui Dimitrie Vulpian însemnând, din punct de vedere al localizărilor geografice, nişte erori nepremeditate, pentru că Vulpian aduna, după cum recunoştea în prefaţa la „500 de hore româneşti”, sub nume de genul „Moş Puiu”, „Moş Stan”, „Moş Panait din Bârlad” etc., nu culegeri proprii de cântece, ci partituri preluate din caietele lui Wachmann, Mikuli, Rouschitzki, Erlich şi ale altor tezaurizatori de melos românesc vechi, dar care, la rândul lor, nu au precizat nici numele lăutarilor de la care au adunat melodii, nici provenienţa acestora.

Hasdeu, însă, ca şi Jean Henri Abdolonyme Ubicini („Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea”, Serie nouă, vol. V – 1847-1851, Bucureşti 2009, pp. 282-285), pe la anii 1800, sesizează unitatea melosului şi a horelor româneşti în toate provincii locuite de români din cele trei imperii („imediat ce se naşte un cântec nou într-o provincie românească dintr-un imperiu, acesta se răspândeşte, cu

viteza fulgerului, în toate provinciile locuite de români şi din celelalte provincii”, scria Ubicini), hore precum „Ardeleneasca” sau „Arcanul” jucându-se în întreg spaţiul românesc, iar altele, considerate zonale, precum „Ariciul” de pe ambele maluri ale Oltului, existând şi în toată Moldova, sub denumirea de „Ştubet”, dar cu aceeaşi „arie” (melodie) şi cu coregrafie aproape identică.

Ceea ce nu se ştia, în secolul XIX şi cu atât mai puţin în cel anterior, este provenienţa horelor din ceremoniile totemice ancestrale ale spaţiului european, în care horele lunare, dansate în sinusoidă (atât cele solstiţiale de iarnă, majoritatea cu măşti, cât şi cele echinocţiale de primăvară, ale fertilităţii, numite brâie, cu confuzia târzie a sârbelor, care brâie sunt), şi horele solare, dansate în cerc (atât cele solstiţiale de vară, care descind din ceremonialul Nedeilor, cât şi cele echinocţiale de toamnă, numite bătute, cu confuzia ruseştilor, care bătute moldoveneşti sunt la origine), şi-au pierdut sensurile iniţiatice, amestecându-se şi jucându-se la întâmplare, după cheful petrecăreţ al generaţiilor.

O să reproduc descrierea horelor româneşti din secolul XIX, preluând textele din dicţionarul lui Hasdeu, iar dacă mi se vor ivi în cale, şi din alte mărturii de atunci, atenţionând că după moscovizarea „ştiinţifică” a coregrafiei româneşti, horele au cam dispărut, fiind înlocuite de ţopăieli în linie, ca la „Balşoi Teatrî”, cu adânci dezrădăcinări. Doar pe la Corlata şi pe la Bilca, în Bucovina, doar pe Târnave, în Transilvania, unde nu şi-au băgat picioarele „ştiinţificii” coregrafi, relicve iniţiatice ale horelor ancestrale încă mai supravieţuiesc, deşi mimetic, după regula lui „aşa am apucat”, şi nicidecum iniţiatic şi ceremonial.

Hora „**Alivanca**” (pe care Alexandru Voievidca o întâlnea, în Bucovina, între anii 1907-1914, doar la Bosanci – n. n.): „Alivencile este o horă nu evreiască, precum crede poporul din Moldova fiindcă evreii vorbesc acolo nemţeşte, ci un fel de balet pe care îl vor fi

introdus la români aceiaşi muzicanţi ambulanţi din Germania, de la care noi am căpătat şi pe „lăută”, vechiul „lăută” = germ. „Laute” (în limbile nordice „lätar” înseamnă muzică instrumentală – n. n.), ba şi cuvântul, devenit de tot poporan, mai ales la nunţile ţărăneşti „danţ” = germ. „Tanze”. În Occident, o mulţime de termeni coreografici sunt, de asemenea, de provenienţă germană, precum şi la Slavi.

Din „alle winden”, „alivenci” sau „alevinci”, pe alocuri la singular, „alevincă” (C. Alexandrescu, Neamţ, c. Bistricioara), şi, de aci, apoi „Hora lui Livente”, astfel străvesteşte poporul, prin propria sa etimologie, toate vorbele străine, fără familie în ţară, căutând să le găsească cu orice preţ nişte neamuri pământene în fondul cel vechi al graiului.

„**Alunel**”, aşa se cheamă o horă ţărănească foarte răspândită pe ambele maluri ale Oltului (Vâlcea, Romanaţi, Dolj, Mehedinţi, Teleorman, Olt). În Dâmboviţa se zice „Alunaş” (com. Sardanu).

La „Alunel”, jucătorii, băieţi şi fete, se ţin de mână ca în orice horă, apoi fac trei mişcări duble spre dreapta, pornind cu piciorul drept înainte, mişcându-se înainte şi îndărăt, de aci patru mişcări simple numai spre dreapta, după aceia se reîncepe acelaşi lucru spre stânga, însă tot cu piciorul drept înainte. Se joacă iute. Cântecul:

Alunel cu alunele
Drag mi-e neica cu sprâncene,
Deştele numai inele!
Alunel dărăpănat,
Drag mi-e neica sprâncenat
Şi cu semne de vărsat!
Alunel cu craca-n dos,
Aoleo ce om ai fost
Că m-ai sărutat pre post:

Nu mă laşi pre cârnelegi,
Să-ţi dau gură să te-neci”
(Ion Poppescu, Dolj, c. Băileşti).

Jucătorii, bătând cu picioarele de câte trei ori, la fiecare oprire, cântă, în unele localităţi:

Azi e luni şi mâine marţi,
Alunelul să mi-l baţi!
Azi e miercuri, mâine joi,
Alunelul la bătăi!...
(Preut I. Stănescu, Vâlcea, c. Recea).

În altele:

Alunel cu alunele!
Vin’ la leica, băieţele!
Prin crânguri şi prin vâlcele
Să te joci mereu cu ele!...

„**Arcanul**” şi „**Arcanaua**”, sunt două hore foarte înrudite, care s-au dezvoltat dintr-un singur prototip. Cuibul lor pare a fi în Moldova, de unde însă au străbătut la munteni şi la ardeleni. T. Burada, Almanah musical 1877, p. 63: „Arcanaua. Ţuţuenii, mai ales acei din Vrancea, joacă acest joc. El se execută de către mai mulţi bărbaţi şi femei, şi se aseamănă în săltări întru câtva cu hora de brâu”.

„Între jocurile poporului de pe aici este şi „Arcanaua” (N. Sandrovici, Dorohoi, c. Târnauca).

„Să jucăm „Moldovineasca” de mână, „Sârbeasca” de brâu, „Arcanaua” pe bătaie” (Iconom G. Ionescu, Iaşi, c. Miroslava).

Jipescu, Opincaru, p. 52, înşirând jocurile ţărăneşti din Prahova: „Căluşari”, „Şu-şu-şu”, „Arcanu”, „Ţigăneasca”, „Joiana”,

„Brăileanca”.

Următoarea descriere amărunţită a „Arcanului” şi a „Arcanalei” o datorăm d-lui Alex. Pop (Transilvania, Năsăud, c. Sângeorz):

„În Bucovina, „Arcanul” se joacă de feciori şi fete. Se face o horă, ţinându-se de mâini, dar fără a bănănăi cu ele. Mişcarea e de la stânga, spre dreapta. La tactul muzicii încep, cu piciorul drept, trei paşi înainte, aducând corpul în direcţia mişcării. Isprăvind pasul al treilea, se opresc pe piciorul drept, un tact, şi fac un pas, cu piciorul stâng, spre piciorul drept, readucând corpul în poziţia de la început. Această mişcare se face continuu, după tactul muzicii. Obişnuit, cercul se află deschis, cu un vătav în frunte, care ţine în mână un băţ, bătând cu el tactul, la unele figuri ce le intercalează. După un interval oarecare, la isprăvitul unui tact, vătavul ridică băţul, strigând: „Unu-nainte! Unu-napoi! Una bună, şi la drum!”. Atunci se opreşte şirul, face un pas cu piciorul stâng pe dinaintea piciorului drept şi întoarce piciorul drept pe dinaintea celui stâng. Oprindu-se pe piciorul drept, aduce lângă el piciorul stâng şi, la ultimul tact, bat cu toţii deodată cu piciorul drept în pământ. Apoi urmează ca la început, până când vătavul porunceşte: „Doi-nainte, doi-napoi! Tri-nainte, tri-napoi!” etc.

Un alt dans, numit „Arcaneua”, se joacă pe valea Someşului Mare, în comuna Sângeorz, numai de feciori. În mişcări are multă asemănare cu „Arcanul” din Bucovina, cu deosebire mai ales că nu merg în cerc regulat, ci după cum vrea să-i ducă vătavul. Mersul este tot trei paşi înainte, însă fără ca piciorul stâng să-l mişte în direcţia celui drept şi să vină cu faţa către centru; ci unul după altul urmează tactul muzicii, şi după trei paşi balansează un tact pe piciorul drept şi unul pe cel stâng. Jucătorul cel din urma şirului trebuie să se ferească de vătav, căci acela, ajungându-l, îl loveşte cu băţul; de multe ori se întâmplă că, ferindu-se, nu mai ţine paşii regulat, ci fuge, şi numai după încetarea ameninţării reîncepe jocul. De mâini nu se lasă, chiar dacă i-ar împiedica ceva în cursul jocului. Mişcări de paşi regulaţi,

înainte şi înapoi, ca la ,,Arcanul" din Bucovina, la ,,Arcaneua" nu se fac".

În descrierea de mai sus, trăsătura cea caracteristică este băţul vătavului, de care trebuie a se feri. La început, în loc de băţ, cată să fi fost un arcan, cu care vătavul se silea a prinde pe un jucător, de unde apoi vine însuşi numele jocului.

,,**Ardeleneasca**" (degenerescenţă a horei ,,Haiducii", jucată de gărzile delegaţiei lui Ştefan cel Mare la înscăunarea regelui, în 1502, fiind notată, la Krakowia, de Jan z Lublina – n. n.), acest dans ţărănesc, poate cel mai interesant din întreaga coregrafie românească, care e atât de avută, are în popor, după localităţi, o mulţime de nume.

,,Ardeleana e numele unui joc care mai are, în Transilvania, şi alte nume particulare, după ţinuturi, ca ,,Abrudeana", ,,Haţegana", ,,Someşana" etc.; în Banat, ,,Lugojana"; în Moldova şi Bucovina îi zic ,,Ardeleana" sau ,,Ardeleneşte", în România, ,,Ardeleana", ,,Ardeleanca", ,,Ardeleneşte" şi ,,Ungureneşte" (la Rucăr). În multe localităţi însă poporul îi zice acestui joc numai: ,,De mână" sau ,,De învârtit".

Jocul ,,Ardeleana", sub orice nume ar fi, e acelaşi, în fond, orişiunde se joacă, cu deosebire mai ales în mişcarea făcută cu paşii: mai lini, mai vioi sau în sărituri. Dansul constă din două părţi (,,Haiducii" avea 6 părţi, dar cele două părţi au fost reţinute de ardeleni, de la taraful călăraşilor moldoveni, care, în 1680, intrau în Oradea Mare, ca aliaţi ai lui Rackoczy – n. n.). Partea întâia e un fel de preumblare a unui bărbat cu o femeie, câţiva paşi înainte şi câţiva paşi înapoi. Partea a doua e învârtirea femeii în jurul bărbatului.

Voi descrie cum se execută acest joc pe valea Someşului Mare, de la Năsăud, în sus, anume în comuna Sângeorz. Se joacă de un bărbat şi de o femeie. Bărbatul ţine cu mâna dreaptă mâna dreaptă a femeii, întocmai cum se strâng mâinile la salutare. Fata începe făcând cinci paşi înainte, după tactul muzicii, al şaselea tact îl împiedică, întorcând îndărăpt; şi făcând iarăşi cinci paşi, la al şaselea tact, iarăşi

împiedicându-se, întoarce. Paşii făcuţi înainte sunt mai lungi, mai vioi ca cei de la întoarcere. Fata repetă mereu această mişcare.

Bărbatul, stând în faţa femeii, tot la două tacturi face un pas cu mult mai mic ca femeia, adică face trei paşi înainte şi trei îndărăpt, aşa că în joc se face un fel de înaintare în formă de cerc. Aceştia sunt paşii regulaţi al bărbatului şi ai femeii. Bărbatul însă nu-i restrâns numai la această mişcare, care este foarte lină, ci poate să facă orice fel de mişcări vioi şi chiar sărituri, ţinând totdeauna seama de tact.

Partea a doua, care este adevărata „Ardelenescă", se începe cu „pe sub mână" sau „peste cap" sau „o dă peste cap", adică bărbatul, ţinând femeia de mână, o învârte de două sau trei ori pe sub mâna lui şi, învârtindu-se o dată bărbatul, vin faţă în faţă, aşa ca umărul drept al bărbatului să se întâlnească cu umărul stâng al femeii. Bărbatul prinde, cu mâna dreaptă, femeia de subsuoară, femeia pune mâna dreaptă pe umărul stâng al bărbatului, iar mâna stângă o aşează pe braţul drept al bărbatului. Bărbatul, cu mâna dreaptă, poate să facă multe mişcări, bunăoară, ridicând-o în sus, să pocnească din degete. Bărbatul piciorul drept îl ţine pe loc, iar piciorul stâng face cercuri în jurul piciorului drept. Femeia, stând cât se poate de aproape de bărbat, păşeşte, după tactul muzicii, cât de iute în jurul lui. După isprăvirea unui tact sau două, se opresc foarte repede şi se învârt în sens contrar, schimbând mâinile din poziţia de mai înainte. Cu modul acesta continuă jocul, numit „de învârtit", cât voiesc. În cursul jocului, bărbaţii obişnuiesc a striga, după tactul muzicii, într-un mod recitativ, versuri poporane, fie lirice ori satirice sau cătăneşti. Despre bărbatul care recită se zice că „strigă", pe la Năsăud, pe la Bărbâu (Bârgău? – n. n.) „cimpoieşte", pe alte locuri „chiuieşte" sau „descântă" etc. Pe unele locuri, partea întâi o joacă bărbaţii singuri, până ce-şi aleg câte o femeie. Un bărbat poate să ia şi două femei, şi atunci zic că joacă „**Bărbunc**" sau „**Bărbanţă**".

În Bucovina, am văzut jucând numai partea a doua şi, de multe ori, numai de bărbaţi. Pe unele locuri, partea întâi o joacă bărbaţii,

cu bâta, fără de femei”.

Ca variante, care nu sunt deloc în contradicţie cu arătările d-lui Pop, ci tocmai le mai întăresc, iată câteva:

„Jocul „Ardeleneasca” se zice, la noi, şi „Ciobănaşul”. De multe ori, joacă un singur om, cu un băţ în mână, cântând fel de fel de cântece, de exemplu:

Unde joacă doi mocani,
Parcă joacă doi curcani,
Hi! hi! Hi!”
(D. Georgescu, Ialomiţa, c. Coşereni).

„Ardeleneşte” este un joc ciobănesc, aruncând picioarele peste ciomag, strigând fel de fel de vorbe” (N. Isbăşenau, Muscel, c. Albeşti.

„La danţul numit „Ardeleneşte” sau „Ungureşte”, se cântă:

Ungurean cu suman scurt,
Nu şedea-n Moldova mult
Şi te du în ţara ta
De-ţi mănâncă slănina;
Că, de când venişi la noi,
S-au scumpit brânza de oi,
Făina de păpuşoi
Ungurean c-o biată iapă,
Toată vara căra ceapă;
Ungurean c-o biată mânză
Toată vara căra brânză”
(V. Căderea, Neamţ, c. Bistricioara).

În părţile Haţegului, „Ardeleneasca de învârtit” se cheamă „Toboşanca”, iar prin „Ardeleana” se înţelege cea „de mână.

„Ardeleana”, pe la noi şi-regiunea Crişurilor se joacă aşa: Băr-

batul stă în faţa muierii şi se prind de mâini; lângă ei, altă pereche, şi altă, până se pun toţi, câţi vor să joace, într-un rând oblu sau, dacă-s mulţi, de nu încap, se pun în cerc; apoi cu toţii fac trei paşi în dreapta mereu, trei în stânga mereu, repetându-se această mişcare de trei ori; urmează trei „scuturate" în loc, de aci trei paşi „de-a sărita în vârvări", adică în vârful degetelor, în dreapta; apoi tot aşa în stânga; aceasta se repetă, de mai multe ori, şi jocul se reîncepe din nou.

„Toboşanca" o joacă poporul din comunele de la izvoarele Jiului; e un fel de „bătută în loc", întreruptă prin învârtiri în dreapta şi-n stânga. „Ardeleana", având multe variaţiuni, e foarte răspândită în Caran-Sebeş, Lugoj, Beiuş, Oradea etc." (P. Olteanu, Haţeg).

Fără a vorbi despre Sulzer (Gesch. d. transalp. Daciens, II, 414 sqq.), care nu înţelesese deloc bogata coreografie românească, cel dintâi care atrase atenţiunea asupra acestui dans poporan, atât de caracteristic, a fost bătrânul Asachi, în „Gazeta de Moldavia", 1851, No. 15: „Românii noştri se desfătează cu acest danţ, numit aice „**Ardelean**", ai cărui paşi şi melodie se aseamănă cu danţul „**Tarantela**" ca doi gemeni. Această descoperire merită luare aminte a arheologilor, căci învederat este că „Tarantela", danţ naţional în Apulia şi în Italia, împreună cu melodia sa, nu s-au transportat acum între ţăranii noştri, de muzicanţii şi de danţ-maiştrii italieni, ci, împreună cu limba şi alte datini romane, s-au adus în Dacia de colonii ce au venit din Italia".

Să se observe că şi la italieni „Tarantela" are mai multe variaţiuni: „una è la tarantela, e l'altra è la pastorale; e l'una e l'altra viene variata da' suonatori secondo le cadenze" (Boccone, ap. Tommaseo v. Tarantella). Numele de „Pastorale" ne aminteşte pe al nostru „Ciobănaşul".

D. Vulpian (Jocuri de braţ, No. 2, 7, 11, 12, 15) a publicat mai multe arii poporane intitulate „Ardeleneşte" şi „Ardeleanca", din care însă numai aria de la Câmpulung (No. 11) şi mai ales acea „de la Moş-Păun" din Bucureşti (No. 15) sunt bine reproduse (Vulpian nu a cules folclor, ci a preluat partituri de Wachmann, Erlich, Mikuli etc.,

prezentându-le ca fiind ale unor lăutari, după cum singur recunoştea în prefaţa culegerii – n. n.).

„**Ariciul**” se joacă în două feluri: 1. Flăcăi şi fete îl joacă în chip de horă; 2. La nunţi, „Ariciul” este un danţ comic: dănţuitorii, după ce prind pe chef, fac pe unul dintre dânşii „Ariciul”, care se întinde, imitând întocmai mişcările acelui animal, iar lăutarul cântă aria şi cuvintele, toţi privind şi făcând haz” (I. Popescu, Dolj, c. Băileşti). În Moldova, o variantă coreografică foarte interesantă a „Ariciului”, însoţită de aceeaşi arie, se cheamă „Ştubet” (T. Speranţă).

„**Armeneasca**”. „Blănăreasca” şi „Armeneasca”, zice Burada (Almanah musical, 1877, p. 63) am luat-o de la armeni”. Domnia sa publica şi muzica acestui danţ, care totuşi se pare a fi devenit poporan numai în Moldova (doar în Basarabia, în Bucovina dansul numindu-se „Ovreicuţa” – n. n.).

„**Arnăuţeasca**”, zice T. Burada (Almanah musical, 1877, p. 64) am luat-o de la arnăuţii aduşi de boierii noştri ca feciori în coada caleştilor şi neavând alta a face decât a da ciubuc şi cafea”. Sulzer a vorbit deja în secolul trecut (XVIII – n. n.) despre „Arnăuţeasca”, pe care o jucau, la noi, lefegii arnăuţi din garda beilor fanarioţi (Gesch. d. Dac. II p. 423). Arnăuţii au dispărut din ţară, dar jocul lor, un fel de horă, a rămas în popor.

„Arnăuţeasca” se joacă mai încet decât „Alunelul”; se joacă tot în dreapta; se bate în loc cu piciorul stâng, de trei ori, şi apoi cu cel drept, în acelaşi loc, şi se mişcă hora, ocolind o dată; de aci iar se bate, şi tot astfel, cât vor să ţină jocul” (I. Preotescu, Olt, c. Râjleţu-Vieroş).

„**Băieţelul**”. „Un danţ ţărănesc de aci se numeşte „Băieţelul” (Th. Cioban, Tutova, c. Fruntişanii; D. Ursu, Suceava, c. Ruginoasa).

„Între jocurile ţărăneşti, unul se cheamă „Băieţelul” (pr. C.

D. Gheuca, c. Galata; I. Chirică, Tutova, c. Cârjeoani; I. Şuşnea, Covurlui, c. Măluşteni).

„Unul din danţurile de aice se numeşte „Băieţelul" (N. Sandovici, Dorohoi, C. Târnauca).

„Băieţelul este un joc de brâu" (N. Busuioc, Suceava, c. Stolniceni).

„**Băluţă**", un joc poporan, care în Dolj se mai numeşte „Hora lui Băloiu" (D. Pompiliu, c. Cioroiaş), iar în Vâlcea, „Mânioasa" (I. Haiducescu). Se pare a fi propriu regiunii Oltului, pe ambele sale maluri.

„Băluţă" se cheamă unul din danţurile ţărăneşti de aici" (B. Ionescu, Dâmboviţa, c. Săcueni; pr. C. Ionescu, Mehedinţi, c. Şişeştii-de-jos ; I. Popilian, Dolj, c. Plosca; C. Alimănescu, Olt, c. Bănăneşti; I. Popescu, Teleorman, c. Tufeni).

D. I. Haiducescu descrie în următorul mod pe „Băluţa" din Gorj şi Vâlcea:

„Această horă se începe în cerc, adică „de mână rotundă", şi se joacă făcând doi paşi înainte, cu piciorul drept, şi doi paşi înapoi, cu puţină înclinare spre dreapta, astfel că jocul se învârteşte încet. Lăutarul sau mai cu seamă un jucător gureş strigă:

Hi, băluţă, hi!
Foaie verde busuioc,
Trageţi hora mai în loc
Ca la noi, la Topolog,
La Mariţa, peste Olt!
Foaie verde de răchită,
Ia, vedeţi că e greşită!

sau:

Foaie verde busuioc,
Pe loc, băluţă, pe loc,
Să mai aibă ş-alta loc!

După ce joacă aşa, câtva timp, prinşi de mână, conducătorul jocului strigă:

Foaie verde de trifoi,
Şi la dreapta câte doi!

Atunci hora se rumpe îndată, jucătorii se întorc la dreapta, câte doi, obişnuit un bărbat şi o femeie, mâinile le pun pe după spate, şi hora urmează tot în cerc, dar perechi-perechi.

După câtva timp, capul jocului strigă:

Foaie verde busuioc,
Faceţi hora iar la loc!

şi perechile, atunci, se lasă de braţ, revin la front şi se iau cu toţii de mână, reîncepând hora ca întâi. După un interval, capul jocului iară strigă:

Şi la stânga tot aşa!

sau:

Foaie verde de trifoi,
Şi la stânga câte doi!

Sau:

Foaie verde ş-o lalea,
Şi la stânga tot aşa!

Atunci se face acelaşi lucru ca şi la dreapta, dar cu piciorul stâng înainte”.

1897: Dimitrie Dan, Portul poporului din Straja. O interesantă monografie, publicată de Dimitrie Dan, în 1897, „Comuna Straja şi locuitorii ei”, păstrează, şi prin descrieri, şi iconografic, portul autentic al străjenilor, croit după tradiţia huţulă. Aflând cartea, am dat şi peste o fotografie a lui Dimitrie Dan, cea în strai preoţesc, mică şi deteriorată, abia schiţând chipul cărturarului bucovinean, născut în Suceava.

Portul bărbaţilor. Bărbaţii poartă pe trup o cămeşă destul de fină de in, cânepă sau de bumbac, care se încheia, la grumaz, drept înainte. Ea este albă ca omătul şi largă, însă nu prea lungă. Poalele ei cad peste izmene şi cioareci. Cămeşa este, întotdeauna, prevăzuta cu un guler, numit ciupac, care pentru oameni tineri este cusut cu felurite flori, cruci ş. a., în culorile roşu şi negru. Ciupacul bărbaţilor mai în vârstă este simplu sau cusut cu cusuturi pui, executaţi foarte rar în culori, adesea în negru şi mai adesea în alb. Puii se coasă sau jur-împrejur, pe întreg ciupacul, sau numai de amândouă părţile lui de dinainte, cât loc cuprind parolile (petliţe – n. n.) la soldaţi. Ciupacul se ţine la un loc cu două sau trei perechi de chiotori albe, răsucite din aţa. Mânecile cămeşii sunt largi şi înfrumuseţate cu flori albe, adică sunt cusute cu bumbac. Mijlocul şi-l încing bărbaţii cu curele late, roşii sau albe, cumpărate în oraş, sau cu brâie de lâneţuri, ţesute în casa.

În curea sau brâu, poartă bărbaţii tutunul şi luleaua şi un cuţit cu plăsele de metal galben sau de cerb. Cuţitul atârnă de o curea sau de un lănţujel, legat de curea sau brâu. În curea sau brâu, se poartă o pungă de piele de oaie sau de iuft negru, cu baiere tot de piele. În pungă se ţin banii, atât hârtia, cât şi monedele. Dinainte, în curea,

mai poartă bărbaţii o năframă, care o poartă şi flăcăii, însă dinapoi, după cureluşă.

Peste albele izmene se poartă, vara, o pereche de iţari albi sau negri. Ei sunt largi şi de lână fină. Iarna, însă, se poartă cioareci albi sau negi, de-o lână învelită la piuă. Iţarii şi cioarecii se poartă sau peste ciobote sau opinci, sau se învelesc cu obiele în opinci. În cazul din urmă, sunt ei lungi şi fac, de la genunchi, în jos, mai multe creţuri.

Vara, poartă bărbaţii, peste cămeşă, un pieptar fără mâneci. Acesta este, în realitate, un cojoc nu tocmai lung, care n-are mâneci şi se deschide dinainte. Culoarea acestui pieptar este intensiv albă, fără de oarecare ornament. Marginile lui de dinainte, de la poale, jur-împrejur, şi de la locul unde ar avea să vină mânecile, sunt primuite cu primuri, adică sunt blănite cu blană de miel neagră. Acest simplu pieptar este elegant şi e haina de sărbătoare. El are, dinainte, mai în jos de piept, o chiotoare de piele de oaie cam lungă, cu care se ţin la un loc dinainţele pieptarului, însă aşa, ca să se vadă cămeşa, la piept, cam de un lat de mână.

Iarna, mai îmbracă bărbaţii, deasupra pieptarului, şi un cojoc, tot astfel construit ca şi pieptarul, însă cu poale mai lungi şi mai largi, cu mijlocul îngust şi cu mânecile lungi, rar se îngustează spre capăt. Se mai poartă şi nişte adevărate pieptare scurte, numite bonde, care se încheie pe umăr. Pe lângă gospodărie sau de ieşit până la vecini, şi numai în caz de nevoie, şi la biserică, se îmbracă un cojocel scurt, înzestrat, la o seamă, cu guler negru de cârlan. Atât pieptarul, cât şi bonda şi cojocelul au, la poala dreaptă, un buzunar, cu un capac de piele de oaie.

Deasupra acestor haine înşirate, se îmbracă, la călătorii sau pe vreme aspră, un suman prisne negru de lână, ale cărui margini sunt tivite, împrejur, cu un sarad de lână. Sumanul se poartă de bărbaţi, numai pe mâneci, şi se încheie la grumaz cu două chiotori de lână neagră, ale căror capete se formează, de regulă, de 2, mai rar de 4 sau 6, canafuri intensiv roşii. Totuşi, se pot vede şi canafuri roşii schimbişe

cu albaştri. Sumanul este înfrumuseţat, la piept şi împrejurul gulerului, cu creţuri de sarad şi, dinainte, cu şase bumbi şi şase chiotori de sarad. Sumanele celor mai avuţi sunt ornate cu sarad şi pe la clinele poalelor. Sumanul este ceva despicat la clinuri, adică are „prohab”, ca clinul să stea înapoi.

La ger mare sau ninsoare, se mai îmbracă, deasupra veştmintelor amintite până acuma, o manta largă şi albă ca neaua, ale cărei margini sunt împrejurate cu pruh din marginea sumanelor. Mantaua este înzestrată, pe la poale, imediat lângă margini, cu sfere negre, răsucite din lână. Dacă este mantaua neagră, atunci gluga ei este prevăzută cu 2 parole roşii şi ornată, jur-împrejur, cu o dungă îngustă de stofă, de culoare albastră şi roşie, iar marginile mantalei sunt înfrumuseţate cu un găitan sau sarad albastru. Mantaua se ţine, la un loc, la grumaz cu o chiotoare de sarad, de culoarea de care este şi ornamentul mantalei.

Părul capului se piaptănă, după ce s-a uns cu unt de vaci sau de oi, într-o parte sau înapoi şi se poartă în plete lungi, care nu se tund nicicând. O seamă de bărbaţi îşi piaptănă părul, din vârful capului, spre frunte, şi îl retează ceva, ca să nu cadă în ochi. Alţii iarăşi îşi poartă părul capului împletit într-o coadă, care spânzură pe spate, peste pieptar sau suman. Barba se rade, musteţele însă nu. Capul se acoperă, vara, cu o pălăria neagră, rotundă şi înaltă, cu margini largi şi ridicate în sus. Pălăria se ornează cu un găitan negru, ale cărui capete se sfârşesc în două canafuri, care spânzură peste marginile pălăriei, în jos. Flăcăii poartă tot astfel de pălării ca şi bărbaţii, însă ei le mai înfrumuseţează, la ocaziuni festive, în zile mari şi la joc, cu flori şi pene. Înainte vreme, purtau flăcăii un fel de comanac rotund de suman, cu marginile îndoite în sus, până aproape de vârf sau fund (comanacul huţul – n. n.). Fundul era în patru cornuri, la care se află câte un canaf mic de lână.

Iarna, poartă bărbaţii şi flăcăii o cuşmă neagră, joasă, de miel, cu urechi şi cu un fel de coadă, care scuteşte grumazul de răceală.

Urechile cuşmei se ţin, totdeauna, în sus, de nişte baiere de piele de oaie, răsucite, care se sfârşesc în canafuri mici de piele. La vreme de mare frig, se lasă urechile cuşmei în jos şi se leagă baierele pe sub barbă. În casă, cuşma sau pălăria se ţin, de regulă, pe cap, afară de timpul când se şede la masă, la praznice sau la alte rânduieli bisericeşti. Cuşma sau pălăria nu se pun pe masă, căci, la din contra, cârtiţa ar scoate în livadă mulţime de muşuroaie, ca cuşma sau pălăria.

Picioarele şi le încalţă bărbaţii cu ciobote, mai adesea însă cu opinci din piele de vită sau şi de porc. Opincile au vârf ascuţit, ridicat în sus, sunt adică cu gurgui. Pe de laturi, au opincile nişte borticele, numite nojiţe, prin care se vâră şforile. Rupându-se, opincile se cârpesc cu câte un potlog vechi de piele. Opincile se colorează, de regulă, sau roşu, sau galben întunecat, cu fiertură de coajă de arin. Dacă cineva doreşte o culoare mai roşie, atunci adaogă acelei fierturi şl foarte puţin var. Se întrebuinţează obiele mari, dintr-un cot de suman de lână, de culoare roşie, neagră şi, mai adesea, albă. Sforile de la opinci au o lungime de 4 stânjeni şi sunt sucite din coamă şi cozi de cal, sau cozi de vită cornută, sau din păr de capră. Sforile se leagă de nojiţele opincii, apoi peste căputa piciorului, şi, în urmă, împrejurul piciorului, în sus ori, adesea, cam până la încheietură sau, mai rar, până aproape de glezne. O seamă de oameni îşi leagă opincile, de căputa piciorului, cu curele, piciorul însă şi-l înfăşură, în sus, tot cu sfori. Sforile se înnegresc, de regulă, unii le poartă şi sure. Flăcăii poartă ori un fel de papuci sau bocanci, cu turetci scurte, care se îmbumbă deoparte, ori opinci, ori, şi mai ales acei veniţi acasă de la oaste, nişte ciobote de piele de viţel, cu creţuri multe.

Bărbaţii poartă, pe mâini, nişte mânecări de piele de cârlan, iarna, iar vara, împletite din lâneţuri. Inele nu poartă bărbaţii defel, doar numai flăcăii şi, mai ales, când vin la cununie.

Pe sub pieptar sau şi pe deasupra lui, poartă însuraţii şi flăcăii o traistă, taşcă, de piele neagră sau albă de iuft, atârnată de-o curea lată, care se pune cruciş peste umărul drept. Capacul taşcăi este

bătut, cu mult gust, cu bumbi galbeni de metal. Unii poartă o traistă colorată de lână.

Portul femeilor. Femeile poartă pe trup o cămeşă lungă, care acoperă tot trupul, până la glezne. Cămeşa este de pânză de in sau cânepă, sau bumbac, şi are ciupac, ca şi cea a bărbaţilor Ciupacul este cusut jur-împrejur, cu pui, în culori. E l se leagă, la un loc, cu două chiotori de aţă răsucită. Când se apropie femeile ca să primească sfânta cuminecătură, atunci îndătinează de a veni cu cămeşa descheiată la ciupac, ca semn că primesc sfintele taine cu tot sufletul.

Gura cămeşii este drept dinainte şi se sfârşeşte într-o mrejă de reţele, care este cam tot aşa de lungă ca şi gura cămeşii. Pieptul cămeşii este brodat sau cusut cu flori, în culori. Tot aşa se înfrumuseţează spetele şi mânecile, cu felurite flori, în culori bine potrivite. Mânecile sunt înzestrate, Ia umeri, cu altiţe, cusute cu fluturi galbeni şi se finesc, la încheietura mâinilor, cu mânecuţe înguste, cusute jur-împrejur cu flori. Se află, însă, şi mâneci largi, fără mânecuţe, care sunt pe la margini brodate sau cusute cu flori în culori. Mânecile fetelor, însă, n-au mânecuţe, ci sunt largi şi scurte şi la margini cusute cu flori.

Partea de jos a trupului şi-o acoperă femeile cu catrinţe lungi, numite „pregitoare”, care ajung pană la călcâie. Pregitoarele sunt negre, de lână, şi numai părţile de dinainte sunt înfrumuseţate cu dungi vârste, în culori, mai ales roşu şi albastru, care se coboară, de la brâu, spre poale, în jos. Marginea de jos a pregitoarelor este cusută cu lâneţuri, în culorile naţionale româneşti. La un lat de mână, în sus de margine, este pregitoarea înfrumuseţată, jur-împrejur, cu o dungă roşie, o seamă au, pe jos, o vârstă roşie, de 3 degete de lată. Vârste duble, de la pregitoarele dinainte, câte 6-8, pe ambele părţi, iar la marginile lor, câte una simplă. Şi fetele poartă pregitoare, la joc, însă, şi la biserică se îmbracă ele, mai întotdeauna, într-un fel de fuştă, numită „sucnă”. Ea este de materie de lână roşie, cu flori, şi se cumpără în oraş. Sucna se coasă acasă, este cu piepţi, fără mâneci, şi

are forma unei cămeşi largi în poale. La mijloc se strânge sucna cu o cordea roşie sau cu un brâu frumos ales. Poalele cele largi ale sucnei cad, în creţe, în jos şi ea este cu mult mai scurta decât pregitoarea. La cununie, fata trebuie să fie îmbrăcată în sucnă. Fata îmbrăcată în sucnă trebuie să fie încălţată în ciubote. Mijlocul şi-l înconjură femeile şi fetele cu brâne late şi înguste de lână, ţesute în culori cu felurite desene. Aceste brâne se numesc „frânghii”.

Vara, poartă femeile şi fetele, peste cămeşă, sus amintitul pieptar, care este mai sprinten, însă tot aşa construit, ca şi cel al bărbaţilor. Iarna, poartă cojoace şi sumane, şi, câteodată, şi mantale. Fetele nu poartă mantale defel. Femeile, mergând undeva, aproape, la vreo vecină, iau sumanul pe umeri, fetele însă îl poartă numai pe mâneci. Femeile poartă, în casă, peste părul capului, o cârpă mică şi rotundă de pânză, care se aşează pe vârful capului, peste gâţă. Cârpa este, câteodată, cusută, jur-împrejur, cu flori negre. Ea este semnul că respectiva femeie atârnă de la un bărbat. Ieşind femeile din casă, se îmbrobodesc ele, peste cârpă, cu ştergare, „pânzături”, de bumbac, ţesute fin, în 2, 3, 5, 7 ba şi în 9 iţe.

Sub ştergar, poartă, mai ales femeile cele tinere, când merg la biserică sau la joc-strânsură, pe frunte o catifea neagră, roşie, galbenă sau de altă culoare intensă sau una de mătase colorată, cusută cu mărgele mici colorate, cu hurmuz, fluturi şi şireturi de aur sau argint. Această cordea se poartă astfel că ea se vede de sub ştergar şi se numeşte „creţele” sau „motocaşi”. Pe după urechi, poartă femeile cele tinere, ca ornament, pene negre şi încârligate din cozi de răţoi. Femeile cele mai în vârstă, însă, îşi leagă capul, peste pânzătură, la ocaziuni festive, la nunţi, botezuri, la biserică sau, şi iarna, la vreme de ger mare, cu un tulpan colorat sau negru. Tulpanul acesta se pune îngust, în paturi, şi se leagă cu el capul, de la frunte, aşa încât capetele lui spânzură, dinapoi, pe spate. Părul capului şi-l poartă femeile ori despletit, ori îl împletesc într-o coadă lată, în 3, 5 sau 7. Capătul cozii adesea nu se leagă, crezându-se că aşa ar fi mai frumos.

Fetele se piaptănă aşa că-şi despart părul în partea stângă sau dreaptă a capului şi apoi îl dau în dreapta sau în stânga, ca să nu se facă cărarea lată şi, în urmă, îl împletesc în cozi cât se poate de late. Fetele nu leagă capătul cozii. Vara, umblă fetele, de regulă, cu capul gol şi numai când este frig sau ploaie se îmbrobodesc cu un şăluţ de lână, iarna însă poartă ele tulpane colorate de lână. La joc şi biserică, îşi fac fetele gâţă. Gâţa are forma unui semicerc, făcut pe ceafă, din părul capului, ale cărui extremităţi sunt îndreptate spre frunte. Gâţa se ornează cu ghiordane de mărgele de diferite culori, cu aranjament diferit. Ea se mai înfrumuseţează cu cordele, în colori intense, ale căror capete spânzură pe spate. Când se poartă gâţă, ceea ce se întâmplă la cununie întotdeauna, atunci părul capului rămâne despletit şi undulează pe spate. Unele fete aruncă uşor, pe deasupra gâţei, un tulpan frumos aşa că capetele lui cad pe spate. Acest fel de ornament se numeşte hobot. Fetele nicicând nu iau pălărie sau cuşmă pe cap, crezând că, dacă ar face aceasta, nu s-ar mărita curând. La grumaz, poartă fetele şi femeile mărgele de diferite culori şi mărimi şi cele mai avute şi salbe de monete vechi, mai ales de argint.

Picioarele şi le încalţă femeile şi fetele cu papuci, ciubote şi mai ales cu opinci. La opinci întrebuinţează ele tot astfel de sfori şi obiele de lână ca şi bărbaţii. Cu obielele cele mari îşi învelesc ele picioarele până deasupra încheieturilor, iar deasupra obidelor poartă ele, iarna, nişte ciorapi albi de lână, nuntiţi „ciореci”, care acoperă piciorul, de la încheieturi, până mai sus de glezne. Femeile şi fetele poartă în urechi cercei de metal simplu, de diferite mărimi, iar pe degete, câte unul sau două inele de bacfon. Ele întrebuinţează şi mânecari împletiţi de lână, în tricolor, spre a scuti mâna de răceală.

Mâna şi-o leagă femeile şi fetele cu un fir de lână neagră, ca mâna să nu se dezvelească. Femeile poartă în brâu o năframă de in sau cânepă, cusută, pe la cornuri, cu lâneţuri, iar fetele o ţin în mână. Femeile poartă, ca şi bărbaţii, când merg pe jos, la târg sau la vite, la munte, ei duc merinde, pe spate, cu o traistă de pănură felurit

colorată, ale cărei baiere se ţin în mână. Traista se pune, câteodată, în vârful unui băţ şi apoi se poartă aşa, pe spate, sau se pune baiera peste cap şi se ţine pe piept, de-a curmezişul, aşa că traista acoperă spatele celui ce o duce (Dimitrie Dan, *Comuna Straja şi locuitorii ei*, Cernăuţi, 1897, pp. 35-44).

1889: Triumful României, prin ţigani, la Paris! „Sunt cincisprezece sau şaisprezece, care, în costumele lor din pânză albă, cu cusături negre, panglici roşii şi coliere româneşti, improvizează, tot timpul, „cântice de dor”, pe care le cântă cu pasiunea dragostei, hore cu ritmuri rapide („vives allures”), valsuri languroase, în care ecoul de arii de operă este reţinut şi bine temperat de un simţ muzical extraordinar, pe care muzicienii îl au ca instinct. Şeful Bandei, Sava Pădurean, un tip frumos ca Richepin, trasează cu vioara desenul melodic, în jurul căruia fluierul lui Pan sau „Naiul” înfăşoară armonii ca nişte arabescuri nebune, în vreme ce cobza, contrabasul şi celelalte viori acompaniază şi ţin ritmul. În cântecele lor naţionale e un ceva care te face să luneci în melancolie; este şi un altceva, care provoacă furnicături în gambe şi vă face să regretaţi dacă nu intraţi în horă, acest dans românesc prin excelenţă. Iar acest regret este cu atât mai viu, cu cât papioanele şi eşarfele tinerilor nu s-au întrebat ce căi deschide o „Chindie”, o „Mocăniţă” sau „Cum se bate Dunărea” (…), din programul celor 16 piese, pe care lăutarii, sub conducerea lui Dinicu şi Pădureanu, le-au executat în mijlocul aclamaţiilor entuziaste” (***Le Figaro***, Anul 35, Seria 3, No. 151, vineri, 31 mai 1889).

Preotul satului în cântecul bucovinean. La Baineţ, în „Prohodul unui chiabur vestit”, conceput ca un veritabil teatru popular,

cu trei personaje: Preotul, Dascălul şi Femeia văduvă, cântec notat de Alexandru Voievidca, în 25 august 1910, fiindu-i comunicat de învăţătorul superior Vasile Balintescu, textul, presărat cu câte un „Amin!" dăscălesc, după fiecare cerinţă, stigmatiza lăcomia cuviosului slujitor al bunurilor pământeşti:

„Preotul: Şi-au lăsat repausatul cu limbă de moarte ca boii cei balani, moara cea din deal, stogul cel de fân, casa şi grădina, pământul din vale, vitele din grajdul, lunca şi pădurea, via şi imaşul, caii şi trăsura, femeia, gospodina repausatului, să rămâie popii satului…

Dacălul: Amin!

Femeia văduvă: Nu ştiu, n-am auzit pärinte!

Preotul: Tot aşa i-a mers cuvinţelu, până i-a ieşit sufleţelu!".

Lăutarul Cristache Ciolacu: „Epoca", vorbind despre Expoziţia Universală de la Paris şi menţionând că „în restaurantul „La Strugure" de la Paris, în Expoziţie, vor fi 16 lăutari: opt vor cânta ziua şi opt noaptea… Şi a lor răspundere nu va fi uşoară", vehiculează informaţii importante despre lăutăria europeană a vremii, care deja cucerise Franţa: „ Mai întâi, la 1873, la Expoziţiunea din Viena, Dinicu (Alecu Dinicu, tatăl lui Gheorghe A. Dinicu, bunicul lui Grigoraş Dinicu – n. n.), primul Dinicu, a ridicat sus vaza şi renumele lăutarului românesc. Ceştia de acum trebuie sau să-l întreacă, sau, desigur, să-l egaleze. / Al doilea, la Paris, de doi-trei ani, sunt la modă lăutarii ungureşti ; banda lui Daraş Mişka face furori. Comparaţiunea se va impune; se va asemăna simţământul, pasiunea, focul, sălbaticul brio al lăutarilor ungureşti cu calităţile lăutarilor noştri? / Să vedem ce va ieşi din comparaţiune! Suntem curioşi a şti dacă în fluierele şi ţipetele irezistibile, bizare şi sălbatice ale „Ciocârliei" vreun wagnerian va găsi armonia imitativă a muzicii lui Wagner ".

Amuzant este că triumful românimii la Paris începea, în 1867, la „bufetul secţiunii române, ţinut de Fialkovsky, (care) avea drept casieriţă o fată, o Româncă de o frumuseţe extraordinară, îmbrăcată în costum naţional. Venea lumea să se uite la aşa minune de frumuseţe şi da mult cu multul să aibă o dulceaţă servită de această mândră Româncă. Păcat, însă, era că, îndată ce ajunsese la Paris, o apucase un dor de ţară atât de aprins încât toată ziua plângea. O ţinea întruna cu plânsul; se topea pe picioare de dor; după trei săptămâni, de frică să nu-i moară pe braţe, în Paris, Fialkovsky a trimis-o acasă. Nu ştim ce a devenit această probă minunată, dar prea lăcrămoasă a frumuseţii româneşti”.

Şi mai amuzant a fost faptul că tinerii români, aduşi la Paris să înveţe să facă sobe, s-au obişnuit să mănânce doar sardele şi nu mai voiau nimic altceva, iar credeau că „Bucarest este capitală a Bukhariei”, în care, ca să ajungi, „e necesar să treci prin Egipt” (Epoca, IV, No. 982, 26 februarie 1889).

*

În şedinţa din 21 ianuarie 1893, prezidată de primarul Gr. Trandafir, „aprobă a se înscrie… în listele electorale de Cameră, Senat şi Comună”, numele lui Alecu Barbu, fiul lui Vasile Barbu Lăutarul, care cânta la vioară cu două grifuri, din „suburbia Oţetari (reg. No. 1641)”, şi Cristache Ciolacu, descendent de lăutari basarabeni, din „suburbia Popa-Herea (reg. No. 2210)”, care îndeplineau condiţia „censului cerut de lege” (Monitorul Comunal al Primăriei Bucureşti, XVIII, nr. 8, 21 februarie 1893, p. 62).

¤

Martirii lăutari ai martirei Basarabiei. Admiraţi şi recompensaţi cu ruble şi şepci militare, în 1814, de însuşi Ţarul Rusiei, care trecea în revistă noua cucerire, Basarabia, lăutarii dintre Nistru

şi Prut au refuzat să abandoneze cântecul românesc, până au fost zvârliţi peste Prut de autorităţi. Cel mai fanatic apărător al muzicii ancestrale era un oarecare Gheorghe Lomiş din Bălţi, care a primit şi pedepse pe măsură, dar de cântecul românesc nu s-a lăsat şi pace, nici măcar după niscaiva schingiuiri. Bun român, mare patriot!, veţi exclama, dacă nu vă spune nimeni că lăutarul basarabean Lomiş, care iubea nepământeşte, până la pedeapsa deportării, cântecul românesc, era evreu.

Izgoniţi din Basarabia[426] sau doar presimţind pericolul, lăutarii s-au adunat la Iaşi, acolo unde venise şi Năstase[427] din Botoşani, şi Picu din Bucovina, dar nu după multă vreme, pentru că s-a făcut prima unire şi boierimea moldoveană a plecat la Bucureşti (între timp, Picu, reîntors în Suceava, murise), lăutarii moldoveni de pe ambele maluri ale Prutului s-au aciuat în mahalale. Erau atât de incredibili ca muzicanţi, încât, la Paris, în 1889, un puşti, pe nume Cristache Ciolacu, a primit 2.000 de franci din mâna Preşedintelui Franţei şi 5.000 de ruble, din partea Ţarului Rusiei, care îl ştia pe Radu Ciolacu, fratele lui Cristache, care cânta, de vreo doi ani, la Petersburg. De altfel, lăutarilor Dinicu şi Ciolacu li se spunea, în Bucureşti, „muscalii”, cu trimitere nedelicată la originea lor basarabeană. Din nefericire, soarta artistului cu geniu este întotdeauna tristă; şi Cristache Ciolacu, şeful tarafului care a cântat la nunta lui Ferdinand şi la nunta de argint a lui Carol I, a sfârşit atât de sărac şi de ignorat de toată lumea, încât a fost îngropat în zdrenţele în care murise.

426 Lăutarilor Ciolacu şi Dinicu li se spunea, în Bucureşti, „muscalii”, cu trimitere ironică spre statutul Basarabiei de provincie rusească.

427 Năstase sau Nastasi era fiul lui Suceavă, cum era cunoscut, pe la 1760-1800, lăutarul sucevean Ion Angheluţă; Nastasi, care a făcut albeaţă la ochi, la bătrâneţe, a avut doi feciori, Ion şi George, care au plecat, după Unirea Principatelor, la Bucureşti, unde erau cunoscuţi sub numele de Ionică Ochi-Albi (taraful lui a fost pictat de Theodor Aman) şi, respectiv, Gheorghe Nastasi Ochi-Albi. Iată cum, printr-o dinastie lăutărească, migrează cântecul moldovenesc spre Muntenia, „Sârba lui Năstase”, în 6 părţi, deci sută la sută moldovenească, fiind cântată, în 1926, de un taraf din Filiaşi, drept… oltenească.

Francezii au păstrat fotografiile (faţă şi profil) ale neîntrecuţilor lăutari, toţi cu rădăcini basarabene: Angheluş Dinicu, Gheorghe A. Dinicu, Ioan Dinicu, Tudorică Cercel, Sava Pădurean, Cristache Ciolac, Petre Constantinescu, Nicolae Rădulescu, Ioniţă Basamac şi Florea Sache.

Primul chitarist român: Alecu Barbu Lăutarul. Ştiam povestea înzestrării lăutarilor români, de către marele vornic Theodor Burada, cu chitare, începând cu anul 1823, când punea bazele unui conservator la Iaşi, dar unul particular, susţinut de tineri boieri, care, de altfel, erau şi primii profesori de instrumente moderne, procurate din Viena sau din Paris. Exista şi la Bucureşti un astfel de mare boier, Ion Câmpineanu, aşa cum exista şi un Barbu Lăutarul al Valahiei, Dimitrache Lăutarul. Numai că poveştile cu lăutari au fost concepute pentru glorificarea stăpânilor, lăutarii rămânând în umbră, neştiuţi şi nenumiţi, cu excepţia starostelui lor. De pildă acest Dimitrache, valahul (cântecele din colecţia lui Grenville-Murray, publicată la Londra, în 1854, din repertoriul acestui Dimitrache Lăutarul făceau parte, dacă nu cumva chiar fuseseră născocite de el).

Pentru că erau robi ţigani, ulterior eliberaţi prin lege sau prin răscumpărare, pe nimeni nu interesa dacă măcar starostele lor avea o familie, din cine descindea şi în cine se încredinţa. Abia când trece un maghiar, Franz Liszt, prin provinciile româneşti, stăpânite de trei imperii, anumiţi staroşti de tarafuri încep să intereseze şi să fie legendaţi de românime, dar fără un respect real faţă de acei uriaşi artişti. Liszt notase, scrisese un fel de jurnal despre „Bohémiens dans l'Europe orientale", deci despre ţiganii lăutari, un jurnal în baza căruia francezul Paul Bataillard a publicat o carte, „Les derniers travaux relatifs aux Bohémiens dans l'Europe orientale", Paris, Franck, 1872. Practic, toate legendările despre Barbu Lăutarul încep în Regatul

României abia în 1889, când lăutarii noştri ţigani urmau calea lui Alecu Dinicu, basarabeanul care, după câţiva ani petrecuţi în Iaşi, se mutase la Bucureşti, cu tot cu „Ciocârlia" basarabeană şi cu taraful lui (Ciolacu, Năstase, Alecu Barbu, Ioniţă Basamac), cu care, în 1867, a uimit Viena şi, în mod firesc, întreaga Europă. E frumoasă povestea asta, dar o voi povesti abia după ce ne vom achita, măcar segmentar, cu un zvâcnet de memorie faţă de Dimitrache Lăutarul, bucureşteanul.

„Marele patriot Ion Câmpineanu, devenind stăpân pe averea sa, liberă, îndată toţi ţiganii robii (câteva sute) şi desfiinţă claca de pe moşia sa. Vestitul lăutar Dimitrache, care fusese admirat de Axtat şi Liszt, propuse boierului său să-i vândă libertatea pe 300 de galbeni, ce-i avea agonisiţi, dar acesta îi ceru 1.000. Câmpineanul, aflând de acest fapt, dărui ţiganului lăutar 700 galbeni, ca să-şi răscumpere libertatea de la nedemnul său stăpân" (*Foaia Populară*, III, No. 2 (83), 9 ianuarie 1900).

În 1867, când fascinase Viena, cu taraful său, apoi Parisul, Alecu Dinicu avea un fiu, Ion, căruia avea să-i încredinţeze taraful, iar fiul lui Barbu Lăutarul, Alecu (probabil îi botezase Dinicu), avea doar 22 de ani (se născuse în 1845), iar lui Ciolacu tocmai i se năştea, la Bucureşti, un băieţel, Cristache, care avea să ajungă unul dintre cei mai mari muzicieni români, prieten la cataramă cu George Enescu. Povestea pariziană a românilor începuse destul de amuzant, francezii crezând că „Bucarest este capitală a Bukhariei", în care, ca să ajungi, „e necesar să treci prin Egipt", interesul şi simpatia lor faţă de aceşti orientali pitoreşti fiind stârnit, mai întâi, de o frumuseţe de fată, care era angajată casieriţă la la „bufetul secţiunii române, ţinut de Fialkovsky"; „o Româncă de o frumuseţe extraordinară, îmbrăcată în costum naţional. Venea lumea să se uite la aşa minune de frumuseţe şi da mult cu multul să aibă o dulceaţă servită de această mândră Româncă. Păcat, însă, era că, îndată ce ajunsese la Paris, o apucase un dor de ţară atât de aprins încât toată ziua plângea. O ţinea întruna cu plânsul; se topea pe picioare de dor; după trei săptămâni, de frică

să nu-i moară pe braţe, în Paris, Fialkovsky a trimis-o acasă. Nu ştim ce a devenit această probă minunată, dar prea lăcrămoasă a frumuseţii româneşti”. Profitându-se de prilej, au fost duşi la Paris, apoi la Viena, şi nişte tineri zidari bucureşteni, care să înveţe să facă sobe, şi care, ca tot românul pofticios, care dă de câte o pleaşcă, se năräviseră la a mânca numai sardele, refuzând orice alt fel de mâncare.

„Epoca” din 1889, vorbind despre Expoziţia Universală de la Paris, cu nostalgia anului 1867, menţiona că „în restaurantul „La Strugure” de la Paris, în Expoziţie, vor fi 16 lăutari: opt vor cânta ziua şi opt noaptea… Şi a lor răspundere nu va fi uşoară”, vehiculând şi informaţii importante despre lăutăria europeană a vremii, care deja cucerise Franţa: „Mai întâi, la 1873, la Expoziţiunea din Viena, Dinicu, primul Dinicu, a ridicat sus vaza şi renumele lăutarului românesc. Ceştia de acum trebuie sau să-l întreacă, sau, desigur, să-l egaleze. / Al doilea, la Paris, de doi-trei ani, sunt la modă lăutarii ungureşti ; banda lui Daraş Mişka face furori. Comparaţiunea se va impune; se va asemăna simţământul, pasiunea, focul, sălbaticul brio al lăutarilor ungureşti cu calităţile lăutarilor noştri? / Să vedem ce va ieşi din comparaţiune! Suntem curioşi a şti dacă în fluierele şi ţipetele irezistibile, bizare şi sălbatice ale „Ciocârliei” vreun wagnerian va găsi armonia imitativă a muzicii lui Wagner ” (Epoca, IV, No. 982, 26 februarie 1889).

Banda lui Ion Dinicu s-a umplut de glorie la Paris, şi în 1889, iar studenţii de la Conservator au notat câteva sârbe, pe care le-au publicat şi vândut cu bani buni, aşa că Ion Dinicu a hotărât să-şi dea nepotul, pe Gheorghe, fiul lui Alecu, la Conservatorul din Bucureşti, exemplul lui fiind urmat şi de către foarte tânărul Cristache Ciolacu, viitor şef al orchestrei naţionale regale, care avea să cânte şi la nunta de argint a lui Carol I, şi la nunta lui Ferdinand I, ştirbitorul de ţară, cunoscut drept... Întregitorul! În trupa Dinicu-Ciolacu existau şi alţi instrumentişti de marcă, precum violiştii Petre Constantinescu şi Nicolae Rădulescu, cobzarul basarabean Ioniţă Basamac sau naistul

Balan Pădurean, care avea să-şi facă propria lui bandă.

Fiul lui Barbu Lăutarul, Alecu, ţinea armonia la chitară (în loc de ţambal) şi, cum o făcea pentru mai multe bande (la Paris cântase şi cu banda basarabeanului Tudorică Cercel), avea să devină în curând elector, pentru că în şedinţa din 21 ianuarie 1893, prezidată de primarul Gr. Trandafir, Comitetul Comunal Bucureşti „aprobă a se înscrie… în listele electorale de Cameră, Senat şi Comună”, numele lui Alecu Barbu, din „suburbia Oţetari (reg. No. 1641”, şi Dinicu Ciolacu, din „suburbia Popa-Herea (reg. No. 2210)”, care îndeplineau condiţia „censului cerut de lege” (Monitorul Comunal al Primăriei Bucureşti, XVIII, nr. 8, 21 februarie 1893, p. 62).

Alte lucruri nu am mai aflat, pentru că nu izbutesc să dau peste cartea „Notice sur la Roumanie”, Paris, Franck, 1868, iar românii nu prea au obiceiul să-şi apropie de suflet pe marii lor artişti, decât după ce mor şi cu marea condiţie de a fi lăudaţi, mai întâi, acei artişti de către cineva din străinătate.

Recuperarea cântecelor pierdute ale Basarabiei. Despre muzica de astăzi a Basarabiei se spune, pe nedrept, că ar însemna muzica altor provincii româneşti, pe care lăutarii şi, în special cei ai lui Botgros, le adaptează la ritmicităţile tradiţionale basarabene sau nici măcar atât, că le cântă după cum le vine lor. Şi nu-i adevărat, pentru că o bună parte a cântecelor, horelor şi brâielor (sârbelor, cum sunt cunoscute) româneşti îşi au rădăcinile în străvechea lăutărie basarabeană, celebrul taraf al lui Barbu Lăutarul numărând, pe lângă doi bucovineni (Nicolae Picu şi Ion Batalan) şi câţiva lăutari basarabeni, care făceau parte din adevărate dinastii lăutăreşti, precum Năstase, Dinicu sau Ciolacu, care se mutaseră, prin anii 1850, la Iaşi. După Unirea Principatelor Dunărene şi stabilirea capitalei la Bucureşti, lăutarii ieşeni îşi urmează boierii şi, de acolo, din Bucu-

reşti, răspândesc horele şi sârbele (syrba, în turcă, înseamnă brâu, iar syrbar - şerpar, adică brâu lung) moldoveneşti în întreaga ţară, uneori adaptându-le ei înşuşi specificităţilor interpretative din diverse zone, cum s-a întâmplat, de pildă, cu „Hora lui Năstase”, care a migrat spre Oltenia, devenind singura „sârbă” oltenească în şase părţi şi cu arhitectură melodică tradiţional moldovenească, sau cu mai toate horele neamurilor de lăutari basarabeni Dinicu şi Ciolacu, ai căror descendenţi învăţaseră să armonizeze melodiile şi pentru interpretări la pian, succesele înregistrate de tarafurile lor la Paris, cu ocazia expoziţiilor universale, obligându-i la aceasta, după ce au observat că studenţii parizieni la Conservator le publicau melodiile în fascicole (avem astfel de partituri şi le vom retrezi la viaţă).

Dar cântecele naţionale româneşti din Basarabia, deşi nu au beneficiat de alţi muzicieni care să le înveşnicească prin scriere de partituri, cu excepţia lui Gavriil Muzicescu (partiturile lui Gustav Weigand nu merită luate în considerare, şi veţi vedea de ce), beneficiază, totuşi, de importante atestări documentare, mai întâi din partea lui Vasile Alecsandri, care publică doar versurile unor piese, începând din anul 1847 (în „Almanahul de învăţătură şi petrecere” pe anul 1848) şi continuând cu „Balade adunate şi îndreptate de V. Alecsandri”, partea I, Iaşi, 1852, şi „Doine, Hore şi Cântece din Basarabia”, 1866, sub titlul „Poezii Populare ale Românilor”. Bardul de la Mirceşti, despre care francezii scriau că s-a născut român, dar s-a educat francez, nu ştia prea multe despre hore, în ciuda faptului că publicase nişte studii muzicale interesante în „România literară” din 1850.

Sub titulatura de hore din Moldova, Alecsandri publică 23 de texte, fără nici o trimitere la Basarabia, deşi măcar una dintre ele, „Stăncuţa”, notată ca fiind „din Valahia”, era din sudul Basarabiei şi făcea parte din repertoriul corului din Ismail, condus de Muzicescu. O altă horă, trecută drept „din Moldova”, numită „Horă ţigănească” (noi o avem, din gazeta basarabeană „Răsăritul”, sub titlul „Chilabaua”, adică, în traducere, „Cântec ţigănesc”), este basarabeană, din

moment ce însuşi Alecsandri scria, în nota de subsol, că „*vestitul poet rus Puşchin a tradus această horă din româneşte şi a introdus-o în poemul său intitulat Ţiganii*”.

Prin trimitere directă, invocând, desigur, dificultăţile de informare, cauzate de înglobarea Basarabiei în statul ţarist, Vasile Alecsandri atestă ca fiind basarabene, prin anii 1848-1860, cântecele: „Floricică de pe şăs”, „Ne-a făcut maica pe doi”, „Nevastă, nevastă, „Trecui Nistrul, apă lină”, „Astă iarnă era iarnă”, „Floare, floricea”, „Cine vede şi pricepe”, „Când eram la mama fată”, „Hai la popa din Orhei” (Frunză verde de hămei, / Ce gândeşti de nu mă iei), „Tu străină, eu străin”, „Ionel din Kişinău / Drag îmi e numele tău”, „Ah, amar şi vai de viaţă!”, „Frunză verde peliniţă”, „Fă-mă, doamne, ce mi-i face”, „La fântâna cu cerdac”, „Drag mi-a fost drumu-ntracoace”.

Spuneam că partiturile lui Gustav Weigand (*Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904) nu sunt demne de luat în seamă: le-au încercat muzicienii Răzvan Mitoceanu (vioară) şi Petru Oloieru (ţambal) şi ne-am convins că nu pot fi cântate. Din ce pricină? Pentru că Weigand le-a înregistrat pe discul unui gramofon rudimentar, prin 1902, cântate de Tianu Bâtca, din Ţipordei, iar transcrierea încercată de un muzician vienez este total eronată, din pricina necunoaşterii ritmicităţilor româneşti. Dar piesele acestea au fost: „Frunză verde de mătasă / Rămâi dragă sănătoasă”, „Frunză verde solz di peşte”, „Frunzăşoară de scumpie”, „La moară nu te-oi mâna”, „Foaie verde de cicoară / A ieşit potera-n ţară” şi „Frunză verde pui de nuc / Vine vremea să mă duc”.

*

Dar Weigand a cules şi texte din Basarabia, notând şi numele ţăranului care le-a cântat, şi localitatea lui de baştină, aşa că mai obţinem încă o dovadă documentară despre cântecele care se cântau în Basarabia, pe la cumpăna veacurilor XIX-XX:

*

Hai, leliţă, peste Prut – Luchiria Pascar, Polvăncicăuţi
Cine vrea să-mbătrânesc – Gheorghe Morariu, Pererita
Rău, maică, m-ai blestemat – Ilisaia Pleaşca, Lopatnic
Să nu crezi Flăcăului – Ivostina Alexii, Dumeni
Frunzişoară pelinaş – Gheorghe Ghijdea, Glinjeni
Copiliţă cu brăţări – Simion Milicencu, Drăgăneşti
Frunzişoară mentă creaţă – Sevastea Matei, Prepeliţa
Ştii, puicuţă, or nu ştii – Nani Vasili Buzu, Perescina
Frunză verde şi-un mohor – Pătru Constantin Niţa, Călăraţi
Fa Anică, Mărioară – Catinca Iereghi, Străşeni
Hai, Ileană, la poiană – Eftimie Onica, Sânjera
Frunză verde de mătasă – Ivan Dănăilă, Vadul lui Isac
Foaie verde poamă neagră – Vasile Dobre, Slobozia
Frunză verde siminoc – Sava Lazăr, Bender
Dragu mami Gheorghieş – Nichita Cotoman, Bălăbăneşti
Of, amar şi grea durere – Pietre Ţugulea, Coşniţa (Guv. Cherson)
Frunzişoară solz de peşte – Haralambi Bătrâncea, Marcăuţi
Bat-o focul străinii – Maftei Andruşca, Trifeşti
Armăncuţă de la Prut – Petrea Clima, Ţipordei
Frunzişoară alămâi – Petrea Clima, Ţipordei
Frunză verde măr mustos – Anica Crudu, Stoicani (Cremeni)
Frunzuleană şi-o secară – Grigore Buga, Bârnovo
Frunză verde stuf de baltă – Agafia Herghiligiu, Cupcin
Frunză verde de-o pastari – Evghenia a lui Vasilă Iv. Petrovici, Trinca
Frunză verde păpădie – Nadejdea a lui Dimitri Petrovici, Trinca

Muzicianul, instrumentistul şi profesorul Petru Oloieru a ales şi scris orchestraţiile pentru 80 de melodii atestate drept vechi melodii basarabene, pe care „Zicălaşii" le-au cântat, în şi după 9 aprilie 2018,

deci atunci când Republica Moldova, pe stil vechi (27 martie) sau pe stil nou (9 aprilie), sărbătorea sau comemora cu regrete Unirea cu România. S-au cântat, printre altele, „Hora mazililor”, „Hora răzeşilor”, „Congazul”, „Ostropăţul”, „Hora de la Orhei”, „Ca la Kişinev”, „Armencuţa”, „Păpuşoiul” etc.

„Timpul este Creatorul”. În planul credințelor, omenirea a avut două etape distincte, ambele ignorate de cultura română, cea pretotemică („Cei mai vechi din acest grup nu au ceremonii totemice; cred într-un Mare Spirit; deşi au dansuri, nu au ceremonii totemice; vorbesc monosilabic; nu au nici o magie, nici ritualuri iniţiatice”[428]) și cea totemică, doar ultima descoperind cerul și asumându-și, mai mult sau mai puțin fantezist, „rădăcinile în cer”. Cu Luna, drept astru dominant, sau cu Soarele, în funcție de credința în aștrii cerești făcându-se și înmormântările: „Funcţie de înmormântarea cu faţa de sud sau spre nord identifică mituri lunare sau solare”[429]. Bineînțeles, credințe nu înseamnă un sinonim pentru religii, pentru că integrarea în absolut nu înseamnă manipularea celor vii pe seama celor morți. Iar în aceste credințe, din care inițial lipsește actul creației, mai presus de aștri există un Sine Universal, care, ulterior, ca și în Psalmul 18 al lui David, spiritul acela astral își va face sălașul în Soare, pentru a se oferi tuturor, dar fără a pretinde nimic. Și mai târziu, și doar pentru „a se ști despre cine este vorba”, i s-a dat celui „veșnic, neprecizat și fără nume” un nume (Lao Tse i-a zis „Tao”, iar indienii, „AUM”, citindu-se „OM”), dar cu precizarea că spiritul universal nu are nume, pentru că, dacă ar avea, s-ar vremelnici, forța cuvântului fiind de a dura în efemeritate, nu în eternitate. La indieni, însă, exista și un vocativ, pe care aveau voie să-l folosească doar marii preoți, în ritualuri speciale,

[428] Churchward, Albert, *The Origin and Evolution of Primitive Man*, London, 1912, p. 14
[429] Ibidem, p. 15

„OI”: „Oi, Ler, Oi, Ler”, cum încă se spune, cu variante degenerate, în colindele românilor, colinde în care „Legea e Lege, Doamne!”, păstrându-se, din datul inițial, doar formula sacramentală.

În astfel de credințe, în care nici măcar aștrii cerești nu erau determinanți pentru viața omenească, „Sinele individual şi Sinele universal trăiau împreună în grota inimii, ca lumină şi umbră”[430], iar trecutul şi prezentul sunt o stare de somn, dar existăm şi în trecut, şi în viitor, prin „Spiritul nemuritor”, deci prin „Sinele universal”[431], trecutul, prezentul și viitorul fiind, de fapt, cele trei ursiri, în condițiile în care făptura pământeană (încă nu comisesem „atentatul cosmic”, cum formulează Lucian Blaga, la numele lui AUM) primește, simultan, și nașterea, și moartea: „Există trei fecioare ursitoare (trecut, prezent şi viitor), care decid destinul oamenilor”[432]. Iar „Spiritul se cunoaşte prin revelaţie. Aceasta duce la libertate. Aceasta duce la putere. Revelaţia este biruinţa asupra morţii”[433], căci, așa cum susținea, mai ales prin retorisme, Augustin, „omul poate fi și muritor, și fericit”[434]. Fericirea era condiționată de necunoașterea Timpului („neputincioasa bătrâneţe / N-o cunoşteau”[435], iar „murind, părea că-i fură somnul adânc”[436]), descoperit abia de generațiile „mai puțin fericite” ale epocii în care soarele răsărea din Rac, când Timpul, „vlăstarul odrăslit de Glie şi cerul năpădit de astre”[437], domină generațiile care vor urma, „devorându-și fiii”, pentru că „Timpul este Creatorul. Există două căi, de nord şi de sud… calea din sud este Calea Strămoşilor… calea din nord este Calea Astrală, Calea Nemuririi”[438].

---

[430] *Katha-Upanishad*, I, p. 31
[431] *Katha-Upanishad*, 2, p. 35
[432] *The Prose Edda*, p. 12
[433] *Kena-Upanishad*, 2, p. 21
[434] Augustin, *La cité de Dieu*, I, Paris, 1855, cartea IX, cap. XIV, p. 159
[435] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43
[436] Hesiod, *Munci şi zile*, p. 43
[437] Orfeu, *Către zeul timpului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 194
[438] *Prashna-Upanidhad*, 2, p 40

Imaginarea actului creației a însemnat un demers poetic, „descifrat”, prind dialoguri maestru-discipol, în toate religiile, de către inventatorii de zeități, în funcție de atributele lui Unu. Până în vremea grecilor, poeții, așa cum recunoșteau și chaldeii, au avut un cuvânt greu de spus, prin revelațiile lor. „În această lume, atunci când a fost lipsită de strălucire şi de lumină şi învăluită, peste tot, de întuneric total, a intrat, ca fiind cauza primordială a creaţiei, un *ou puternic*, inepuizabil, sămânţa tuturor fiinţelor create”[439], concluzionează maestrul, după ce poetul scrisese că:

„Jumătatea inferioară a oului s-a transformat
Şi a devenit pământul de jos,
Şi jumătate superioară s-a schimbat
Şi a devenit cerul de sus;
Din gălbenuşul oului a fost făcut Soarele,
Lumina zilei să strălucească peste noi;
Din albuş, luna a fost închegată,
Lumina nopţii să strălucească deasupra noastră;
Toate fărâmele cojii, frumos colorate,
În stelele cerului s-au prefăcut
Şi firimiturile întunecate s-au schimbat
În nori şi în întuneric al cerului”[440].

În alte sugestii străvechi, cele trei părți ale oului încondeiat, care, cu siguranță, reprezintă una dintre primele cărți religioase ale omenirii, ar defini, prin partea de sus, „*Fruntea de Foc a Dumnezeului Luminii*”, prin cea de mijloc (hora romburilor și a crucilor echinocțiale), „*Stăpânul Coroanei Roşii, care este capul Celui Unic şi care dă viaţă omenirii prin căldura respiraţiei sale*”, iar prin partea

[439] *Adi Parva*, I, p. 3
[440] Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, p. 70

de jos, „*Marele Unu al Apelor, care păzeşte orizontul de nord*”[441], deci Cerul Zilei cu soarele în centru, Viața, datorată Soarelui, și Roata Cerului, vegheată de Lună, știut fiind faptul că, în concepția celor vechi, existau „Cerul lui Anu, Cerul mijlociu, Cerul, Suprafaţa Pământului, Lumea Apelor Subterane Apsu şi Lumea Adâncă a Morţii”[442].

Cele șapte ceruri (trei de deasupra, solare, și trei de dedesubt, lunare, plus dublul orizont al lumii date, adică existența umană, care imită, prin Horus – rotirea zodiacală a pământenilor) sunt prezente, ca deslușiri, în toate culturile inițiale și inițiatice ale omenirii: „În mitologiile stelare, polul, ca loc central al Soarelui, cu opt linii radiante, înscrise în cerc (cele două capete ale oului încondeiat – n. n.), reprezentau şi Muntele Cerului (Sfânt), şi Steaua Polară a Nordului, şi Stăpânul cu Coroană Roşie (Soarele), în circuitul lui rotund”[443], iar la druizi, cele trei nivele existențiale, reprezentate prin tot atâtea pietre, „cele trei pietre semnifică o nouă naştere”, în vreme de, pentru egipteni, „prima trinitate Stelară şi a desemnat atributele acestui Dumnezeu triunic: Înţelepciunea, Puterea şi Bunătatea”[444].

Toate aceste definiții, aparent diferite, reprezintă adaptări târzii la religii zonale, desprinse din „regulile” inițiale, care aveau să supraviețuiască doar prin datini, deci într-un subconștient al popoarelor, care nu abandonau lesne „legea din bătrâni”. La români, inclusiv prin oul încondeiat, care reprezintă, la nivelul picturii exterioare, un prototip și pentru biserici, Datina s-a păstrat mai bine și încă se mai păstrează, datorită muntelui. Ca și creația, care, în toate credințele, inclusiv în pragmatica și mult prea pământeasca religie a grecilor, păstrează aceleași caracteristici ale captivității vieții într-o sferă ciudată, în care sferele și concavitățile reprezentau și enigme, dar si răspunsuri limpezi și definitive.

441 Ibidem, p. 70
442 Horowitz, Wayne, *Mesopotamian Cosmic Geography*, Eisenbrauns, 1998, p. XII
443 Churchward, Albert, *The Signs and Symbols of Primordial Man*, London, 1913, pp. 56, 57
444 Ibidem, p. 40

„Cerul şi Pământul sunt părinţii tuturor creaturilor, şi dintre toate creaturile omul este cel mai înzestrat, sincer şi inteligent”[445] reprezintă o concepție de bun simț, prezentă în toate credințele inițiale, în care poemul, înainte de a fi transformat în dogme religioase de către „inițiați”, primordiala civilizație polară stabilind că „Soarele, din sud, a încălzit pietrele şi pământul / Şi verde a fost pe pământ iarba în creştere. / Soarele şi sora lui, Luna, în sud / Mâna dreaptă le-a aruncat peste buza cerului; / Nu e nevoie să ştim unde ar trebui să fie casa ei, / Luna nu ştia ce poate face şi ce era. / Stelele nu ştiau unde le este locul”[446], iar civilizația boreală, dar nu cea europeană, ci segmentul îndepărtat al Chinei antice, concluzionând aidoma, deși într-o ciudată prevestire a zeilor: „în înălţimi, Cerul nu a fost numit, / Şi de mai jos, Pământul nu fusese chemat; / Nimic nu exista, doar primordialul Apsu („Cel care există de la început”, adică Soarele), născătorul lor, / Mummu („Cel care este născut”, Mercur), iar Tiamat („Fata în viaţă”, Luna)… / Nici unul dintre zeii a fost încă adus în fiinţă, / Fără a purtat un nume, destinul lor a fost determinat”[447].

La greci, care, prin cele trei migrații polare spre sud (ionienii, dorienii și, apoi, aheii), încă se mai păstrau principiile credinței polare, „Mama Glie”, numită și „Mama Natură”, zămislește totul, printr-o superbă nuntire cu Soarele, „ochiul deschis mereu asupra vieţii”[448]: „Umbrita glie, maica zeilor din cer”[449]; „Natura, iscusita mamă, zămislitoarea lumii întregi”[450]; Timpul, „vlăstarul odrăslit de Glie şi cerul năpădit de astre”[451]; „Divina Glie, bună mamă de zei şi oameni

[445] Legge, James, *The Sacred Books of China. The Texts of Daoism*, Oxford, 1891, vol. XI, *The Shu King*, p. 81
[446] *Voluspo*, 4 şi 5, p. 4
[447] Legge, op. cit., p. 81
[448] Orfeu, *Soarelui*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 190
[449] Solon, *Legiuitorul*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 30
[450] Orfeu, *Naturii*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 191
[451] Orfeu, *Către zeul timpului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 194

muritori”[452]; „Cu cerul, împreună, Glia mai zămisli şi alţi copii”[453], „haos a fost la-nceput. Pământul cu largile-i coapse, / Casă temeinică dată nemuritorilor care / Au pus stăpânire pe culmea Olimpului plin de troiene”[454]; etc.

Abia după aceea „au căutat zeii locuri unde să aşeze / Cele sfinte, şi sfatul a avut loc; / Nume au dat, apoi, amiezii şi amurgului, / Şi dimineţii – şi Lunii i-au zis Lună –, / Şi nopţii, şi serii, pentru a se număra anii”[455], această cosmologie inițială figurând, în construcții poetice și mai interesante, în toate colindele românilor, chiar și în cele falsificate de ortodoxie și transformate în vifleimuri, adică în cântări religioase care glorifică nașterea lui Iisus, în tentativele multiseculare ale bisericilor creștine de a spulbera „acele cântece diavolești”, care se cântau, în 1552, la „marele praznic al diavolului *Regelo het* (săptămâna colindării)”, iar peste un secol, când furia bisericească este și mai întețită, și descrierea datinii este mai amănunțită, precizându-se că încă „practică acest colindat desfrânat, mâncând şi bând, precum şi cântând româneşte colindele lor nelegiuite, mai ales că, înainte de Crăciun, nu au altă grijă mai mare decât aceea de a se întruni şi a învăţa *cântecele drăceşti*“[456], adică colindele.

În cel mai vechi text de pe pământ, „Locust Charm”, care reprezintă, de fapt, și cea mai veche carte a creației, există o tăbliță, despre „Crearea Soarelui şi a Lunii”, în care legiuitorul Anu și primii șamani care i-au valorificat mitul se transformă, din primi observatori și știutori ai mișcării aștrilor, în creatori divini: „Când zeii Anu, Enlil şi Enki, / Prin sfatul lor sigur şi prin hotărârea lor / Au hirotonit reînnoirea Lunii ca zeiţă, / Rânduind-o drept oracol al Cerului şi al Pământului, / Luna Noua l-a determinat pe Anu să apară, / În mijlocul

[452] Orfeu, *Zeiţei pământului*, în *Antologia poeziei greceşti*, p. 201
[453] Hesiod, *Teogonia*, p. 9
[454] Hesiod, *Teogonia*, p. 28
[455] *Voluspo*, 6, p. 5
[456] Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, București, Minerva, 1981, I, p. 267

cerului pe care îl traversează"[457].

Mitul Soarelui și al Lunii, păstrat în colindele românilor drept imposibila logodnă cosmică, este mult mai profund de cât se crede, Luna fiind, în acest mit, fiica Pământului, adică Natura, pe care, de altfel o și tutelează. În cultura scrisă sanscrită, mitul e mai superficial decât în cultura orală românească și slavă: „Zeita Ishtar, ca marele zeiţă-mamă, este zeiţa vegetaţiei şi a fertilităţii printre oameni şi animale. Se spune că ea petrece jumătate de an pe pământ, când natura este în floare şi animalele nasc puii, în timp ce în jumătatea de an rămasă, când natura pare moartă, ea este închisă în lumea inferioară, cunoscută sub numele de Aralu. Mitul coborârii ei în Aralu simbolizează trecerea de la vară la iarnă, în timp ce eliberarea ei sugerează trecerea de la iarnă la vară. Povestea pare să aibă ca sugestie principală posibilitatea reînvierii morţilor; se poate să fi fost compus în legătură cu un ritual în cinstea zeului sumerian vechi Tammuz sau Dumu-Zi-Apsu, „copilul spiritului (sau viaţa) din Deep", „zeul-soare al primăverii, a cărui plecare a fost jelită şi a cărui întoarcere a fost salutată cu ceremonii adecvate. În alte povestiri, Tammuz este prezentat ca iubit al zeiţei Ishtar, ucis de zeiţă, din cauza respingerii lui de dragostea ei"[458].

În cultura românilor, în care există cele două sărbători echinocțiale, ale intrării și ale ieșirii Șarpelui în și din pământ, transformate de ortodoxie în „lanțurile" sfinților Dimitrie și Gheorghe, Luna, numită de daci Eftepir, de celți, Alba, iar de romani, Lucia, era fata Pământului, prefăcută de o vrăjitoare într-un mesteacăn, până ce s-au înduioşat zânele şi-au trecut-o în rândul lor drept Crăiasă a Zăpezilor, care are lăcaş în văzduh, deasupra norilor, într-un palat de cleştar şi pietre scumpe. În cultura slavilor, se precizează să Luna este primăvara, numită, după luna mai, când începeau sărbătorile anului

[457] Jastrow, Morris, *The Sacred Books and Early Literatury of the East*, I, London, 1917, p. 70

[458] *The Sacred Books*, *Coborârea zeiţei Ishtar în lumea adâncurilor*, notă de subsol, p. 235

nou, la începuturi, Maia; închisă într-o peșteră, de către un unchi care o dușmănea, Maia a fost eliberată de Soare și dusă în cer, acolo unde nici o răutate nu o mai poate atinge. Prin mutarea primăverii în cer, echinocțiile, cu cele două sărbători ale șarpelui cosmic, reprezentat de constelația Dragonului, mitul străvechi al creației devenea atât de complex, încât avea nevoie și de ritualuri distincte, dar și de personificări alte atributelor acestei interesante fenomenologii. Pe pământ, au apărut jocurile cu măști, care însoțeau colindele lunare (cântate) și solare (scandate), numite, după numele primăverii, Maia, malănci. În plan metafizic, primăvara se transforma într-o concretețe a Arborelui Cosmic, închipuit cu rădăcinile în ceruri și cu crengile pe pământ.

Miturile nu au răspuns niciodată la întrebările privind creația și, implicit, rosturile existențiale, dar au imaginat povești minunate, care au încântat sau apăsat sufletele generațiilor care au urmat. Povești în care poezia deschide, pentru fiecare dintre noi, tentația, dacă nu chiar porțile inefabilului.

1899: Cum se serbează Paștele, astăzi, la țară? Paștele a rămas în popor sărbătoarea cea mai mare, mai frumoasă și mai plină de taine și de farmec. Începându-se deodată cu primăvara, care reînviază, renaște și înverzește natura, Paștele se întipărește și mai adânc în mintea și curatul suflet al poporului.

După ce țin post lung, aspru și greu, de 7 săptămâni, ținut așa de cu sfințenie la țară, vine Paștele. Se fac mari pregătiri pentru Paște. Toți se îngrijesc de-a avea haine noi pentru Paști.

Luni întregi, mamele, surorile cos frumoase și măiestrite cămăși și ii celor din casă. S-ar părea că iau parte la obștească expoziție, unde fiecare să arate puterea sa de meșteșug.

Paștele se sărbătorește, la țară, în mijlocul nopții. Lume multă, bărbați, femei și copii se duc de dorm, așteptând toaca și Învierea în

tinda și împrejurul bisericii, unde fac focuri mari, se așează împrejur și vorbesc de toate.

Punct la miezul nopții, clopotele sună și răsună, satul e în picioare: o mare mișcare se petrece pretutindeni, în fiecare locuință; lumini se văd rătăcind pe monotonele și lungile ulițe ale satului.

Preotul începe slujba, un fel de pregătire. După aceea, iese afară, cu Învierea, și atunci toaca și clopotele deodată încep. De jos, se intonează imnul Învierii, și un fel de mișcare veselă și de bucurie se resimte.

După biserică, creștinii merg acasă, ciocnesc ouă roșii, beau câte un pahar de vin și se culcă. Toată ziua de Paști, mănâncă, beau câte ceva, își dau unii altora ouă roșii și se mărginesc numai în familie. A doua zi de Paște, apoi se duc la horă, se dau în scrânciob sau dulap; acolo ciocnesc și mai multe ouă, și petrec cu rudele și cu prietenii laolaltă.

În ziua de Paști, țăranii duc la biserică un fel de pâine dospită, numită Pască, în mijlocul căreia așează un ou (numai răzeșii făceau pască cu brânză – n. n.). Pasca aceasta simbolizează învierea, trecerea de la moarte, la viu, de la robie, la libertate (pe fondul cultului solar, pasca însemnând împărtășirea din Soare – n. n.).

Mai de mult, creștinii sărbătoreau Paștele cu mai multă dragoste, cu mai mare sfințenie. În cele trei zile ale Paștelor, nimic absolut nu lucrau. Țăranii toți aveau o fiertură și o friptură de miel, în ziua Paștelor. Toți se îngrijeau să aibă vin și rudele și rudele petreceau laolaltă, mâncând, bând, stând împreună.

Lumea rurală de azi e cam tristă, cam dezgustată, cam egoistă: parcă voiește ceva mai mult, mai adânc, mai pipăit. E mai puțină credință azi; mai multe necazuri și neplăceri în lume... DOBRESCU-ARGEȘ, deputat (Foaia populară, II, No. 16, București, 18 aprilie 1899).

1900: Paștele, în vechime. Potrivită, de multe ori, în primăvară dulce și veselă, această sărbătoare este una din cele mai mărețe ale creștinismului, întrucât învierea lui Iisus se serbează odată cu învierea naturii, și nici nu se poate mai simbol mai frumos așa unit cu timpul, când toată natura este îmbobocită. De pe vremuri încă bucuria ce venea cu Paștele era aceiași în palatul lui Vodă și în coliba săracului. În noaptea de Paște, Vodă mergea la biserică, înconjurat de toţi boierii și gătit în cabaniță împărătească, iar boierii, înfășurați, de sus, până jos, în caftanuri roșii, ducând unul cuca domnească, altul buzduganul, altul sabia, iar înaintea lui vodă mergea marele logofăt îmbrăcat în caftan albastru și purtând, la brâul portocaliu, călimara de argint, pe care a luat-o în dar, la anul nou, de la Vodă.

După ce ascultau toată slujba bisericească, se întorceau la spătărie, unde se aștepta vizita mitropolitului, însoțit de tot clerul bisericesc. Era mare respectul ce se da persoanelor bisericești, pe acele vremuri. Acolo, în salonul cel mare al spătăriei, era primit, cu cea mai mare cinste, tot clerul și li se da la toţi vutcă, cafea și cofeturi. Vodă, șezând în picioare în fata clerului, dimpreună cu toți, cu doamna și cu jupânesele (cucoanele) boierilor, Mitropolitul zicea rugăciunea „Tatăl nostru" și, când ajungea la vorbele „Precum și noi iertăm greșiților noștri", era întrerupt de marele logofăt, care începea a citi, în fața tuturor, lista cu numele osândiților, pe care îi slobozea după citirea listei.

Vodă răspundea „Amin!" și se trimitea repede de se anunța familiile celor iertați de Vodă. Atunci se făcea mare sanlâc și începea a cânta meterheneaua (taraful turcesc – n. n.) și tocmai târziu plecau boierii pe la casele lor; mai erau și alte obiceiuri frumoase, ce se făceau, căci, pe atunci, caritatea nu se făcea ca azi, prin bilete de baluri ori prin alt soi de petreceri, care să atragă pe oameni a face

bine indirect.

Se îmbrăcau, și atunci, săraci, fără a se mai face bătaie de flori la șosea, iar spitalele nu se făceau prin loterii, ca azi, și, cu toate astea, mult mai multe acte filantropice s-au făcut atunci, decât acum. Ideea de a face bine e legată de religia sentimentului și, cât timp religia a fi în omenire călăuza bunelor moravuri, fericirea a fi asigurată. Biserica creștină ortodoxă a fost un sprijin puternic, întotdeauna, al celor nenorociţi. În religia creştină găsim adevărata mângâiere sufletească, în ea să căutăm fericirea și adevăratul liman al greutăților vieții, nu în considerațiunile sau onorurile lumeşti. / PAUL PANAITESCU (Foaia populară, III, No. 15 (97), București, 9 aprilie 1900).

1900: Ouăle roșii de Paște.

„Omne vivum ex ovo" („Tot ce viețuiește e din ou")
Harvey

Ca toate credințele populare, aceea a ouălor roșii de Paște este foarte veche și interesant de cercetat. În mitologia popoarelor antice, oul era principiul oricărui lucru: Universul, mai înainte de a fi creat, era coprins într-un ou. Această dogmă, numită orfică, a fost adoptată de înțelepți și de filosofi și a pătruns foarte repede în credința popoarelor primitive.

Zeitatea egipteană Keneph sau Emeph (adică „binefăcător") era înfățișată cu un ou care-i ieșea din gură, simbol al fecundității și al rodirii. La Egipteni, oul avu un cult special, celebrat în fiecare an, într-o sărbătoare care avea loc la echinocțiul primăverii, în vremea când natura se reînnoiește și dă tuturor ființelor o nouă existență. Atunci norodul adunat oferea geniului creator ouă, cu multă îngrijire vopsite în roșu, emblema focului, căci focul ăși avea și el cultul său

(cultul solar – n. n.) și, împreună cu lumina, era considerat ca agent păstrător al vieții.

Juvenal ne spune că, la romani, în fiecare an, la vremea echinocțiului de primăvară, (adică atunci când cade paștele nostru de astăzi), se făcea o hecatombă (un rug uriaș - n. n.) de o sută de ouă, pentru a limpezi aerul și a goni furtunile. La procesiunea zeiței Ceres, matroanele romane duceau un ou, cu mare solemnitate.

La druizi, ouăle de șarpe erau foarte respectate.

Sărbătorea ouălor a fost primită de creștini. Ouăle erau mai cu seamă dăruite noilor căsătoriți, care erau mai numeroși în primăvară, după vorba aceea veche românească: „După Paște-n sărbători, / Când e câmpul plin de flori”.

Iată care e originea creștinească a ouălor roșii de Paște, după tradițiune. Se zice că o samariteană, care își avea șorțul plin de ouă, întâlni pe cineva, care îi anunță învierea Domnului Iisus Christos. Neîncrezătoare, ea răspunse: „Cred în învierea lui Christos tot atât cât cred că aceste ouă sunt roșii!”. Și Dumnezeu făcu minunea că toate ouăle se roșiră în șorțul necredincioasei.

În Francia, în Sâmbăta Paștelui, studenții și dascălii de biserici strângeau ouă, cântând și sunând cu tobele. Regii Franciei împărțeau ouă aurite membrilor familiilor lor și principalilor demnitari ai Curții. Sub Ludovic al XIV-lea, se făceau mari piramide, din care Regele lua și da damelor. La sfârșitul veacului trecut, obiceiul ouălor roșii sau aurite era încă forte răspândit; cu timpul, însă, a început să se vopsească ouăle cu fel de fel de culori; cofetarii au făcut ouă de zahăr, iar bogătașii fură încântați ca să le aibă găunoase, pentru a pune înăuntru tot felul de daruri.

Rasa germană a rămas mai credincioasă acestei vechi tradițiuni. La Churwalden, în Elveția germană, în lunea de după Paște, se face o sărbătoare populară, la care norodul vine foarte de departe, și care se numește aruncarea ouălor.

Polonezii, sub numele de Benis, celebrează ouăle răscoapte,

stând în picioare împrejurul mesei, în ziua de Paște.

Persanii, la anul nou (Nuruz), care la dânșii cade la 21 martie, își fac daruri și mai cu seamă își dăruiesc unul altuia ouă vopsite sau aurite. Sărbătoarea Nuruzului își avea obârșia în cultul focului și musulmanii o considerară ca idolatră; cu toate sforțările lor, însă, persanii persistară în credința lor cea veche și o au și o respectă și astăzi.

Israeliții vechi mâncau un ou răscopt, în onoarea unei păsări uriașe, care trăia în timpul potopului și care se numea „zez"; astăzi, chiar evreii au, totdeauna, un ou răscopt pe singura și marea farfurie, ce o pun pe masă, în ziua când celebrează sărbătoarea echinocțială a primăverii.

În Italia, mai cu seamă în Neapole, coroana de ouă răscoapte (casatiello) nu lipsește, la Paște, de pe masa nimănuia.

Unii învățați cred că explicația ouălor roșii ar fi în faptul că israeliții, la vremea paștelor, aveau obiceiul să-și vopsească cu roșu pragul de sus și pragul de jos al casei lor; același obicei există și la egipteni, care însemnau cu roșu, culoarea focului, în slava razelor soarelui binefăcător al lumii.

Fenicienii adorau ființa supremă sub formele unui ou și credeau că amorul și specia omenească au ieșit dintr-un ou clocit de Noapte. La indieni, picturile religioase reprezintă pe autorul tuturor lucrurilor având înaintea sa un ou crăpat, în fundalul căruia se zăresc sute de ființe viețuitoare, iar pe coajă apare omul în carne și oase.

Toate aceste credințe, vechi ca pământul, se pot rezuma în fraza lui Harvey: „Omne vivum ex ovo" („tot ce viețuiește e din ou").

Să păstrăm cu sfințenie aceste frumoase credințe ale strămoșilor și să letransmitem cu religiozitate urmașilor noștri. / T. ENESCU (Foaia populară, III, No. 15 (97), București, 9 aprilie 1900).

1933 Paştele la Ierusalim. Nu există creştin, pe faţa pământului, care să nu dorească, din tot adâncul sufletului său, să ajungă la Sfântul Mormânt al Domnului. A putea să prăznuiască sărbătoarea Paştelui la Ierusalim ar fi cea mai mare fericire pentru un creştin evlavios. Cât de fericiţi sunt socotiţi toţi acei care s-au învrednicit să vadă locurile sfinte, mai ales în timpul sărbătorilor Paştelui! Cinstea ce li se dădea, altădată, acestor oameni era o cinste deosebită. Chiar la numele de familie li se adăuga supranumele de „închinatul”. Ca în toate timpurile, şi azi, fiecare creştin are dorinţa ca, cel puţin o dată în viaţa lui, să poată să ajungă la mormântul Domnului.

Înainte de marele război, închinătorii cei mai numeroşi, care veneau la Sfântul Mormânt, erau ortodocșii, şi anume Ruşii. În fiecare an, zece mii, până la treizeci de mii de Ruşi, veneau la locurile sfinte şi-şi îndeplineau făgăduinţele lor religioase, cu atâta credinţă, încât impresionau profund celelalte confesiuni. Printre închinătorii ortodocși, totdeauna au figurat şi Românii, dar numărul lor niciodată n-a trecut de 200 pe an.

După război, situaţia s-a schimbat. Rusia, căzând pradă bolşevismului, n-a putut să-şi mai manifeste sentimentele sale religioase, în libertatea de mai înainte. Azi, închinătorii cei mai numeroşi, care vin la Sfântul Mormânt, cu ocazia sărbătorilor Paştelui şi peste an, sunt catolicii. După catolici, vin protestanţii. Dintre aceştia, cei mai mulţi sunt Americanii. Dispunând de o valută forte, Americanii pot vizita Palestina cu multă uşurinţă. Obişnuiţi cu automobile din America, ar vrea să viziteze chiar şi Sfântul Mormânt tot cu automobilele. Din pricina îngustimii străzilor Ierusalimului, sunt nevoiţi să vină pe jos, lucru care-i face să se arate indispuşi faţă de guvernul englez, că nu face un tren electric special, care să aducă pe vizitatori, de la gară, la Sfântul Mormânt, direct.

Cu ocazia sărbătorilor Paştelui, se strâng în Ierusalim naţiunile confesiunilor următoare:

1. Ortodoxă;
2. Romano-catolică;
3. Armeană;
4. Coptă;
5. Syriană;
6. Protestantă (de toate nuanţele);
7. Abysiniană.

Întâlnirea, laolaltă, a tuturor acestor confesiuni impresionează plăcut pe închinători. Francezul, pentru prima dată, vede pe Abysinianul din mijlocul Africii. Românul se întâlneşte cu Copţii de pe valea Nilului. Danezul vede pe Arabul ars de soare, care trăieşte îmbrăcat numai cu o simplă cămaşă de stambă. Vederea acestor oameni, cu deosebiri însemnate, vederea bisericilor şi locurilor sfinte trezesc o impresiune puternică în sufletele tuturor închinătorilor.

*

Închinătorii vin la Ierusalim. Paştele romano-catolicilor întotdeauna coincide cu cel al protestanţilor, iar Pastele ortodocșilor din Ierusalim, întotdeauna se prăznuieşte în aceeaşi zi cu armenii, copţii, abysinienii şi syrienii. De obicei, Paştele romano-catolicilor nu cade în aceeaşi zi cu al nostru, al ortodocșilor. Se întâmplă, totuşi, deseori, ca Paștele ortodocșilor să coincidă cu cel al catolicilor şi, deci, toate confesiunile creştine să serbeze, în una şi aceeaşi zi, sărbătoarea Paştelui. Chiar în anul acesta, sărbătoarea Paştelui coincide. Această coincidenţă, însă, aduce după sine o grozăvie. Mulţimea de noroade, strânsă în Ierusalim, nu încape în biserica Sfântului Mormânt. Fiecare credincios ar dori să vadă slujba confesiunii sale şi, pentru aceasta, caută să se strecoare, prin mulţime, cât mai aproape de biserica re-

spectivă. Dar înghesuiala devine aşa de mare, încât nimeni nu poate să se mişte şi, vrând, nevrând, trebuie să rămână în locul unde se află. Cei care n-au venit cu 2-3 ore mai înainte de începerea slujbei, rămân departe de biserica Sfântului Mormânt, care, destul de încăpătoare în cursul anului, rămâne neîncăpătoare acum, la sărbătoarea Paştelui.

De obiceiu închinătorii vin la Ierusalim, în aşa fel, încât să poată lua parte la toate slujbele din Săptămâna Patimilor.

În fiecare zi, se fac slujbe, de dimineaţă, iar la ora 5, seara, încep deniile, care se fac cât se poate de frumos. Aceste denii le fac şi catolicii, precum şi celelalte confesiuni, afară de protestanţi, dar ele nu sunt aşa de frumoase şi atrăgătoare ca la ortodocși.

De sărbătorile Paştelui, pe lângă alţi închinători, vin şi mulţi preoţi (de mir şi monahi). Toţi sunt îmbrăcaţi în odăjdii şi introduşi în numărul clerului Patriarhiei de Ierusalim. La vohoadele ce se fac, înşirarea a doi, câte doi, a tuturor clericilor, formează un cortegiu, pe cât de impunător, pe atât de impresionant. Intonarea unei rugăciuni, de acest impozant şir de clerici, produce o tonalitate atât de puternică şi de armonioasă, că zguduie sufleteşte şi pe cel mai rece om.

*

Slujbă în biserica de pe locul pretoriului lui Pilat. Deniile impunătoare încep de Miercuri, când începe descrierea patimilor Domnului. În fiecare zi, de aci, înainte, se fac slujbe pe locurile unde a suferit Domnul. Aşa, de pildă, Miercuri se face slujbă mare în biserica ce se află construită pe locul pretoriului unde Pilat a judecat pe Iisus. Închinătorii, care iau parte la slujba din această biserică, sunt profund impresionaţi de vederea grotelor de piatră masivă, ce se văd în partea de răsărit a bisericii. Aceste grote au tăietura romană şi serveau ca închisoare a deţinuţilor, până la judecarea lor. Aci au stat închişi Baraba şi Mântuitorul, până la judecarea lor, de către Pilat, când Baraba a fost eliberat, iar Mântuitorul, condamnat, pentru că aşa dorea poporul iudeu.

Joi, de dimineaţă, se săvârşeşte liturghia, în biserica Sfântului Iacob, din aripa de apus a bisericii Sfântului Mormânt. După săvârşirea acestei liturghii, Patriarhul Ierusalimului, însoţit de clerul său, iese în curtea bisericii Sfântului Mormânt şi face spălarea picioarelor, care, azi, nu se mai oficiază decât în Ierusalim; se săvârşeşte în modul următor: încă de Miercuri seara, Patriarhul înştiinţează pe doisprezece dintre arhimandriţii cinului monahal din Ierusalim, care vor închipui pe cei doisprezece apostoli, cu care Mântuitorul a săvârşit Cina cea de Taină. Toţi aceştia asistă la liturghia, oficiată în biserica Sfântului Iacob şi săvârşită chiar de Patriarh.

După terminarea sfintei liturghii, aceşti doisprezece arhimandriţi, împreună cu patru diaconi şi cu Patriarhul, ies în curtea bisericii Sfântului Mormânt. Aci, se află, de mai dinainte aşezat, un postament, unde se suie patriarhul, cu cei doisprezece arhimandriţi. Unul dintre diaconi se suie pe un balcon, aşezat lângă acest postament, şi începe să citească din Evanghelia de la Ioan (13, 11-16), episodul în care se vorbeşte despre spălarea picioarelor. Pe postament, se află o cană mare cu apă, un lighean şi un ştergar mare.

*

Spălarea picioarelor. Diaconul citeşte pericopa evanghelică, cu intermitenţe, ca să aibă patriarhul timpul necesar să facă toate mişcările necesare. Ajunşi pe postament, cei doisprezece arhimandriţi se aşează pe scaune, iar patriarhul începe să-şi dezbrace veşmintele sale arhiereşti, până la stihar. Rămas numai în stihar, îşi încinge mijlocul cu un şervet mare, toarnă apă, din cană, în lighean, şi se apropie de primul arhimandrit, păstrând concordanţa cu cetirea diaconului. Cei doisprezece arhimandriţi, în timpul cât patriarhul se dezbracă de veşmintele sale, îşi descalţă piciorul drept şi aşteaptă.

Patriarhul se apropie, cu ligheanul, de fiecare arhimandrit, îi ia piciorul, îl bagă în lighean şi i-l şterge cu ştergarul, ce-l poartă la cingătoare.

Când vine rândul lui Simon Petru, arhimandritul care-l reprezintă se scoală şi spune cuvintele de împotrivire ale lui Petru. Răspunzându-i patriarhul cu cuvintele lui Iisus, i se spală şi lui piciorul, şi aşa, până se sfârşesc toţi cei doisprezece arhimandriţi.

Sfârşită spălarea picioarelor, patriarhul începe să se îmbrace, din nou. În timpul cât se îmbracă el, trei dintre aceşti doisprezece arhimandriţi, care reprezintă pe Iacob, pe Petru şi pe Ioan, merg pe scara postamentului şi se culcă. Patriarhul citeşte o rugăciune, cu glas fierbinte, şi se duce şi scoală pe cei trei. Reîntors, citeşte încă o rugăciune duioasă. Revenind lângă cei trei, îi găseşte iar dormind. Sculându-i, cei trei arhimandriţi merg la locurile lor şi, cu aceasta, ceremonia ia sfârşit.

*

Scena vieţii Mântuitorului, din noaptea trădării. Se formează, din nou, cortegiul şi suie, apoi, la reşedinţa patriarhală. Seara, la denie, se cântă slujba Sfintelor Patimi, cu cele douăsprezece evanghelii. Frumoasă şi impresionantă prin natura ei, această slujbă devine şi mai atrăgătoare, prin cetirea celor douăsprezece evanghelii, în limbile popoarelor ortodoxe, care se află venite în Ierusalim.

Începută la ora 5 p. m., denia este sfârşită la orele 9. Nefiind târziu, mulţi dintre închinătorii pioşi au dorinţa să parcurgă, cu picioarele lor, drumul făcut de Mântuitor, de la casa în care a instituit Cina cea de Taină, şi până în grădina Ghetsimani, unde s-a rugat şi a fost prins. Drumul se face, sub conducerea unui cunoscător, fiind accidentat şi timp de noapte. Se pleacă de pe muntele Sion (partea de apus a Ierusalimului) şi se continuă, pe lângă zidul vechii cetăţi, în partea sudică a templului lui Solomon, se scoboară coasta văii Iosafat, se trece pârâul Kedron şi, în două minute, se ajunge în grădina Ghetsimani.

În tăcerea adâncă a nopţii, numai paşii celor ce merg se aud. Inimile sunt cuprinse de un puls neobişnuit, iar mintea fiecăruia stră-

bate secolele şi, aievea, reface scena vieţii Mântuitorului, din noaptea trădării. După câteva minute de mers, se iese afară din oraş, pe lângă zidul de împrejmuire al cetăţii, zidit după obiceiul celor vechi.

Aci, convoiul se opreşte şi conducătorul citeşte din evanghelistul Matei (26, 30-36). Cuvintele izbesc în inimă ca nişte pietre grele şi toată făptura lăuntrică este încordată. Se îngenunche şi toată lumea se roagă. Poate nu este alt moment mai impunător în viaţa închinătorului, în care el să poată înălţa o rugăciune mai fierbinte. După o linişte de câteva minute, convoiul continuă drumul, pe lângă zidul templului lui Solomon, şi începe să scoboare coasta văii Iosafat.

Ajuns lângă pârâul Kedron, convoiul se opreşte, iarăşi. Închinătorii sunt atât de emoţionaţi, încât bătăile inimilor li se par nişte tic-tacuri de ceasornice. Conducătorul citeşte, iarăşi, din sfintele Evanghelii (Ioan 18, şi Matei 26, 36-75). Atât de sublime par aceste cuvinte, cetite în tăcerea nopţii şi, mai ales, lângă locul unde Mântuitoriul le-a rostit, încât ochii închinătorilor se înmoaie în lacrimi.

După aceasta, convoiul păşeşte, cu pietate, peste pârâul Cedrilor (Kedron) şi se apropie de locul grădinii Ghetsimani. Aci, fiecare îngenunche şi se roagă, mulţumind lui Dumnezeu că l-a ajutat şi l-a învrednicit să calce peste aceste locuri atât de sfinte. În întunericul nopţii, măslinii seculari, din grădina Ghetsimani, par ca nişte năluci nocturne. Luminile mici şi slabe, ce se zăresc la casele din Ierusalim, măresc şi mai mult puterea de impresionare a închinătorilor. Atmosfera este aşa de plăcută, locul atât de scump, încât închinătorul n-ar mai pleca. Totuşi, mulţimea celor de faţă se depărtează.

Ortodocşii merg la biserica rusă, iar catolicii, în biserica lor. Pe la orele 11, nimeni nu se mai aude. Cei ce priveghează au intrat în biserici şi, acolo, se roagă până dimineaţa.

*

În faţa Sfântului Mormânt. Vineri, la orele 8 dimineaţa, se citesc Ceasurile Împărăteşti, sus, în biserica de pe Golgota. Ia parte tot clerul

partiarhal, în frunte cu patriarhul. În această zi, se posteşte. Nimeni, până la ora 4, după-amiază, n-are voie să guste ceva. La ora 7, seara, se începe serviciul prohodului. În faţa reşedinţei patriarhale, care este aproape de Sfântul Mormânt, se adună tot clerul patriarhal, împreună cu închinătorii clerici, veniţi la Ierusalim, cu ocazia sărbătorilor. Un cortegiu impozant pleacă către biserica Sfântului Mormânt, în sunetele clopotelor bisericii patriarhale. De multe ori, acest cortegiu a numărat până la 100 de clerici.

Ajuns în faţa Sfântului Mormânt, cortegiul se opreşte. Patriarhul intră în capela Sfântului Mormânt, unde îngenunche. Ieşit, se îmbracă cu mantia şi trece în scaunul său. Cortegiul intră în altarul bisericii ortodoxe. De aci, după începerea cetirii celor şase psalmi, ies, doi, câte doi, fac obişnuitele închinăciuni şi primesc binecuvântarea patriarhului. Intraţi în altar, se îmbracă în odăjdii. După terminarea canonului, ies, iarăşi, doi, câte doi, şi formează, din nou, cortegiul, la urma căruia merge patriarhul, urmat şi el de guvernatorul Palestinei, de consuli şi de închinătorii mireni, în limita locului posibil.

Cortegiul, în cântări specifice bisericii de la Sfântul Mormânt, ocoleşte biserica ortodoxă şi merge la biserica de pe Golgota, care e situată lângă biserica ortodoxă. Aci, se citeşte Evanghelia, se zice Ectenia Mare şi se ţine o predică (azi, în limba engleză).

La biserica Sfântului Mormânt, Joi, seara, la slujba Sfintelor Patimi, nu se scoate Sfânta Cruce. Motivul: Nu se poate muta Crucea din locul unde a fost răstignit, cu adevărat, Mântuitorul. Ea rămâne, tot timpul, pe Golgota. După predică, cortegiul scoboară de pe Golgota şi merge, cu Sfântul Epitaf, la locul unde Mântuitorul a fost uns cu miresme. Aci, se zice o ectenie şi urmează predica în limba arabă. După această predică, cortegiul merge la Sfântul Mormânt, pe care-l înconjoară de trei ori. Aci, se predică în limba grecească. După predică, se începe prohodul, aşa cum se face şi la noi, fără nici o deosebire. Slujba se termină la ora 11 şi jumătate din noapte. După terminarea ei, patriarhul aşterne, pe piatra de deasupra Sfântului Mormânt, un

strat subţire de vată, care rămâne aci până a doua zi, la ora 12.

*

Serviciul Sfintei Lumini. Sâmbătă, până la ora 11, dimineaţa, nu are loc nici un serviciu religios. Totuşi, mulţimea închinătorilor, de la ora 7 şi jumătate, când se deschide Sfântul Mormânt, dă năvală ca să apuce un loc, de unde să poată vedea mai bine. Sâmbătă, la ora 11 şi 40, se începe serviciul Sfintei Lumini, serviciu şi minune, care are loc numai la Sfântul Mormânt, în sfânta şi marea Sâmbătă. Descrierea acestui serviciu o vom face cu altă ocaziune, într-un articol special.

După serviciul Sfintei Lumini, care se termină la 12 şi un sfert, începe liturghia Sfântului Vasile cel Mare. Liturghia e terminată la ora 3, după-amiază, când se împărtăşesc mulţi credincioşi.

Duminică, la ora 12, noaptea, cortegiul patriarhal scoboară, iarăşi, la biserica Sfântului Mormânt, pentru serviciul învierii. Iau parte, iarăşi, guvernatorul Palestinii, consulii ţărilor ortodoxe, precum şi mulţimea închinătorilor aflaţi în Ierusalim. Se începe, ca şi la noi, însă se face înconjurul Sfântului Mormânt, de trei ori, în intonarea cântării „Învierea Ta Christoase”, după care urmează cetirea Evangheliei, în faţa capelei Sfântului Mormânt, şi slujba cealaltă, după rânduială. Slujba liturghiei se termină la ora 5.

*

Serviciul învierii a doua. O ceremonie plină de fast şi frumuseţe este serviciul învierii a doua, care se face, ca şi la noi, Duminică, la ora 12 din zi. În faţa reşedinţei patriarhale, se strânge, iarăşi, tot clerul patriarhal, împreună cu clerul venit la închinare. În frunte cu patriarhul, toţi se îmbracă în odăjdiile cele mai scumpe şi, formând cortegiul, scoboară, iarăşi, la biserica Sfântului Mormânt. Intraţi în biserica ortodoxă, se începe slujba vecerniei, pe larg. Ieşirea cortegiului la vohod şi intonarea cântării „Lumină lină” impresionează şi entuziasmează adânc mulţimea celor de faţă.

Frumuseţea acestui serviciu o formează cetirea Evangheliei în limbile tuturor naţiunilor ortodoxe. Cetirea se face pe versete. Se citeşte primul verset, în limba grecească, apoi în limba arabă, rusească, românească, sârbească, bulgărească etc. În ordinea aceasta, se cetesc toate versetele, până la finele Evangheliei ce se citeşte la a doua înviere.

Cu serviciul învierii a doua se termină aglomeraţia la Sfântul Mormânt. Închinătorii, chiar din ziua aceasta, încep să plece. Cei care mai rămân se duc să viziteze şi celelalte locuri sfinte, ca Betlehem, Nazaret, Iordan etc., după terminarea cărora se întorc în ţările lor. / At. NEGOIŢĂ (din *Raze de lumină*, în *Foaia diecezană*, Anul XLVIII, Nr. 17, 23 aprilie 1933, pp. 4-6).

1943: Paştile şi sufletul românesc. Cel mai mare eveniment biblic din viaţă Domnului Iisus Hristos, Învierea din mormânt, este cel mai mare eveniment sufletesc din viaţa poporului român. Este prilejul întâlnirii supreme a vibraţiilor de credinţă, mângâiere şi de nădejdea sufletului nostru creştin, cu revărsarea bucuriei celei mai mari minuni dumnezeieşti, „învierea din morţi".

Sufletul omenesc, prin structura divină a creaţiunii sale de a fi nemuritor, găseşte intuiţia concretă a credinţei sale în nemurire, în faţa marii minuni a învierii Domnului şi a puterii sale divine, de a săvârşi minuni asupra celor morţi. Căci, dacă sufletul este, cum spunea odată Goethe, cea mai frumoasă parte din fiinţa omenească, ce face să tresară şi să vibreze viaţa în noi, tot sufletul se înalţă cu tresăriri de viaţă şi nemurire către strălucirea învierii, ca şi florile de primăvară către lumina şi căldura soarelui.

Precum scria nemuritorul şi neuitatul poet şi scriitor Gheorghe Coşbuc, învierea Domnului ne face să simţim şi să trăim îndoita binecuvântare a lui Dumnezeu, primăvara sufletului şi primăvara naturii

ce ne înconjoară. Primăvara vieţii întregi, înnobilată cu tot ceea ce Dumnezeu ne-a putut da mai scump şi drag:

Prin pomi e ciripit şi cânt,
Văzduhu-i plin de-un roşu soare
Şi sălciile-n albă floare
E pace-n cer şi pe pământ.
Răsuflul cald al primăverii
Adus-a zilele-nvierii.

Cărţile noastre bisericeşti, în lirismul credinţei şi recunoştinţei noastre creştineşti către Dumnezeu, redau aceeaşi bucurie creştinească, prin cuvintele ce se cântă în Biserică:

Răsărit-a primăvara!
Veniţi să ne desfătăm.
Strălucit-a Învierea lui Hristos!
Veniţi să ne veselim.

Sărbătorirea, cu sufletul plin de bucuria creştină, a marelui eveniment dumnezeiesc îi face pe oameni să-şi rostească, la primele cuvinte de întâlnire, când se văd, vestea cea bună a Evangheliei: „Hristos a înviat!”. Şi răspunsul este acelaşi ecou sfânt, al adeveririi şi al încredinţării, pentru marea minune a învierii Domnului, prin cuvintele: „Adevărat a înviat!”. Ca şi ţăranii satului românesc, descris în tradiţiile sale sănătoase creştineşti, tot bunul român, care este şi bun creştin, rosteşte aceste cuvinte de salut românesc:

Şi cât e de frumos în sat!
Creştinii vin tăcuţi din vale
Şi doi de se-ntâlnesc în cale
Îşi zic: Hristos a înviat!

Şi râde-atâta sărbătoare
Din chipul lor cel ars de soare.

S-a dus vremea şi, la oraşe, când împestriţarea etnică de altă dată... să nu mai socotească o înjosire acest salut, apreciat ca ceva ţărănesc, rostit numai de oameni simpli şi fără de cultură. Seninătatea creştină şi solidaritatea naţională a satului românesc, atât de mult apreciat de Coşbuc şi de Vlahuţă, s-a revărsat cu putere de-asupra oraşelor noastre. În noua atmosferă românească, animată de spiritul jertfei eroice pe câmpul de onoare al războiului, tot bunul român îşi împărtăşeşte sufletul de cuvântul Evangheliei, de lumina Sfintei învieri, desprinse din pragul sfântului altar, al Bisericii noastre strămoşeşti. Se aprinde lumină din lumină şi suflet din suflet, de la uşile sfinte ale altarului şi până departe, în pridvorul Bisericii, sfintele locaşuri nemaifiind încăpătoare:

Biserica, pe deal, mai sus,
E plină astăzi de lumină,
Că-ntreaga lume este plină
De-acelaşi gând, din cer adus:
În fapta noastră ne e soartea
Şi viaţa este tot, nu moartea.

Şi cât de fericite sunt sufletele eroilor, când privesc, de-acolo, din ceruri, din lumea celor drepţi şi sfinţi, că fraţii noştri buni români, din Bucovina şi din Basarabia, şi-au putut, prin jertfa lor, căpăta libertatea mult dorită şi pot sărbători, acum, cu toţi ai lor, marea sărbătoare creştinească! Copiii şi bătrânii trăiesc o viaţă nouă, într-o lume nouă românească, sub binecuvântarea împărăţiei creştine a Domnului Hristos. Moartea a putut răpi multe trupuri omeneşti ale ostaşilor noştri, prin jertfa lor eroică, dar n-a putut omorî sufletele, n-a putut omorî viaţa sufletelor. Viaţa de dincolo se continuă, iar, în

cântările creştine ale învierii, vibrările vieţii noastre creştine de aici, de pe pământ, se întâlnesc, precum scrie poetul Coşbuc, cu sufletele celor ce sunt dincolo şi se înalţă din morminte:

Şi-un vânt de-abia dăunător
Şopteşte prin văzduh cuvinte;
E glasul celor din morminte,
E zgomotul zburării lor!
Şi pomii frunţile-şi coboară
Că duhul sfânt prin aer zboară

Pare că niciodată sufletul omenesc nu trăieşte mai cu putere nădejdea învierii tuturor celor dragi şi scumpi, ca în noaptea Sfintelor Paşti. Lacrimile se şterg şi frunţile bătrânilor, mamelor şi orfanilor se înseninează şi se luminează. Suferinţele, patimile, crucificarea şi moartea Domnului Hristos ne sunt mărturii că, fără de jertfă, nu-i cunună, fără moarte, nu-i înviere. Din dragoste pentru oameni a suferit toate Domnul Hristos, precum spunea, în mod profetic, înainte de supremul său sacrificiu:

„Mai mare dragoste decât aceasta, ca cineva să-şi pună sufletul pentru prietenii săi, nimeni nu are” (Ioan, Cap. XV, 13). Şi din dragostea pentru dezrobirea fraţilor noştri, de sub jug străin, şi-au dat viaţa nemuritorii eroi ai Neamului Românesc. Credinţa lor creştină le-a dat puterea jertfei eroice. Căci, precum ne spune Evanghelia, în noaptea Sfintei învieri, „Celor ce cred în numele Lui, le-a dat putere, ca să se facă fii ai lui Dumnezeu” (Ioan, I, 12). De aceea, poetul Coşbuc, tot în poezia „La Paşti”, ne înfăţişează mângâierea tuturor mamelor îndurerate, în noaptea sfântă a învierii Domnului, pentru pierderea fiilor lor scumpi.

Ah, iar în minte mi-ai venit,
Tu, mama micilor copile!

Eu ştiu că şi-n aceste zile
Tu plângi pe-al tău copil dorit!
La zâmbet cerul azi ne cheamă
Sfânt Paştile! Nu plânge, mamă!

Deci, sărbătoarea Sfintelor Paşti ne dă prilejul de întărirea credinţei, a nădejdii şi a mângâierii sufletelor noastre creştine. Deasupra noastră, a tuturor celor ce suntem în viaţă şi celor ce sunt cu trupul în morminte, se ridică strălucirea învierii Domnului Nostru, ca mărturie vie că toţi cei ce s-au jertfit pentru un ideal înalt se află sub binecuvântarea lui Dumnezeu. Nimeni nu moare, toţi vor învia.

Anul acesta, când Sfintele Paşti sunt sărbătorite, în aceeaşi zi, de toate confesiunile creştine ale lumii, este anul simbolic al unirii creştineşti în acelaşi gând şi aceeaşi simţire a popoarelor cu adevărat creştine, pentru dezrobirea oamenilor din robia întunericului, spre a le reda libertatea, credinţa, simţirea şi trăirea luminii creştine. De aceea, cântările Bisericii noastre strămoşeşti au un ecou mai puternic ca oricând, când le ascultăm din nou:

„Ziua învierii! Să ne luminăm cu prăznuirea şi unul pe altul să îmbrăţişăm. Să zicem, fraţilor, şi celor ce ne urăsc pe noi. Să iertăm toate, pentru înviere. Şi să rostim cu toţii: Hristos a înviat din morţi, cu moartea pre moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le".

Iubirea şi unirea tuturor popoarelor creştine laolaltă, pentru biruinţa urii omeneşti, din partea acelor ce prin groază şi teroare stăpânesc o lume întreagă, este chemarea creştină pe care ne-o face, acum, mai mult ca oricând, sărbătorirea învierii Domnului Hristos. Sufletul nostru românesc a înţeles această chemare şi pe această linie de credinţă îşi desfăşoară toate jertfele sale pe câmpul de onoare. De aceea, toată nădejdea noastră este că aceste jertfe creştineşti vor fi urmate de marea înviere a biruinţei şi victoriei noastre finale. / preot Mihail Burlacu / conferențiar universitar (***Universul literar***, Anul LII, nr. 11, Marți 20 aprilie 1943).

Ceva despre Tricolorul român. Întrebat de mai mulţi bărbaţi din lupta naţională de astăzi din Bucovina, ca să le spun istoria Tricolorului românesc bucovinean, le mărturisesc că, până acum, n-am făcut studii heraldice, în privinţa aceasta, dar cât ştiu cu plăcere le pun la dispoziţiune.

În broşura „O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850", am arătat, în § 10, că românii de pretutindeni nicicând n-au fost duşmănos dispuşi împărăţiei austriece şi casei ei domnitoare, iar la § 16, am împărtăşit dorinţele tuturor românilor austro-ungari, formulate într-o petiţie şi prezentate împăratului Francisc Iosif I, în 13/25 faur 1848, cum au început-o toţi românii împreună, dar că numai românii austrieci au continuat-o, în deplină solidaritate, până după martie 1849.

În aceste mişcări naţionaliste, românii ardeleni aveau o flamură proprie.

Iată ce zice, despre dânsa, istoriograful A. Papiu-Ilarian, în opul său, „Istoria românilor din Dacia superioară" (t. 2, Viena 1852, pp. 221-224), unde vorbeşte despre începutul memorabilei adunări, din 3/15 mai 1848: „Înainte, mergea flamura cea mare, tricoloră, a naţiunii române, pe care sta inscripţiunea aurie Virtutea Română Reînviată". Despre inscripţiunea aceasta, însemnăm că este inscripţia de pe flamura regimentelor române din Transilvania, dată de Maria-Tereza, cu ocaziunea ridicării regimentelor. „Virtus Romana Rediviva", aceasta era şi pe sigiliile regimentului de la Năsăud, la început: „V. R. R.".

Culorile flamurii erau: vânăt, roşu, alb – luate de pe îmbrăcămintea poporului român, care, totodată, erau şi culorile cele vechi ale Transilvaniei, iar nu culori muscăleşti, cum calomniau ungurii, şi cum cuteza a-i calomnia public, în dieta ungurească, chiar şi vicarul episcopal de la Haţeg, Constantin Papfalvi, care este român, din naştere, şi a fost de faţă şi la adunarea de la Blaj. Deasupra flamurii,

cuprindea o frunză neagră-galbenă culorile împărăteşti. Poporul le urma, în cea mai minunată ordine, împărţit în cete, sub conducerea tribunilor, de care era ascultător poporul peste toată cugetarea. În această procesiune măreaţă, se înălţară mai multe flamuri naţionale şi împărăteşti cu diferite inscripţiuni de: libertate şi independenţă naţională; credinţă neînfrântă pentru naţiune şi tron; nici o uniune cu Ţara Ungurească.

În această procesiune, puteai vedea mulţime de români, care, până acum, treceau ca unguri, fiindu-le ruşine pe numele român; îi puteai, acum, vedea ruşinându-se de rătăcirea lor, de până acum, şi, pe întrecute, apucând de braţe pe cei mai mari români, în calea către prat. Astfel, ajunse tot poporul român, în câmp, la comisie".

Despre originea şi despre culorile acestei flamuri ne mai vorbeşte şi George Sion, în opul său: „Suvenire Contimporane" (Bucureşti 1888). Amintirile lui, relative la tricolor, adevărate în fond, şchioapătă, însă, în arătarea timpului. Vorbindu-ne, în pagina 296, despre originea steagului, zice că culorile lui ar fi fost albastru-galben-roşu, pe când, la paginile 315, 316, povestindu-ne despre adunarea din Blaj, din 3/15 mai 1848, mărturiseşte, în concordanţă cu A. Papiu-Ilarian, că flamura tricoloră de atunci „reprezenta, prin vânăt, alb şi roşu, culorile îmbrăcăminţii poporului". Această discordanţă, în amintirile sale, se explică prin faptul că, după anul 1850, mulţi români din Transilvania se foloseau, într-adevăr, de un tricolor albastru-galben-roşu, în locul celui vânăt-alb-roşu, de la 1848, precum voi arăta mai la vale, încât, despre culoarea vânătă şi cea albastră, însemn aice că unii români le identifică, pe când alţii fac o deosebire între ele, exprimând, prin albastru, o culoare vânătă mai deschisă, iar prin vânăt, o culoare albastră mai întunecată.

Despre această flamură, vezi şi la Timotei Cipariu, în „Organul Luminării", de la 1848, dacă nu mă înşeală memoria. George Bariţ, în opul său, „Părţi alese din istoria Transilvaniei" (tomul 2, Sibiu, 1890, pp. 107, 108), încă ne spune că steagul naţional a fost arborat

la adunarea din Blaj, din 1848.

În timpul studiilor mele universitare din Viena, între 1857 şi 1861, îmi aduc aminte a fi văzut, pe la unii colegi din Ardeal, Banat şi Maramureş, cordele tricolore, dar, într-acest tricolor, era culoarea galbenă, în locul celei albe, de la 1848. Din care cauză făceau ei această înlocuire nu ştiu bine, poate fi din marea lor simpatie către împărăţia Austriei, care îi apăra şi care avea ca simbol al existenţei sale bicolorul negru-galben, şi poate încă şi fiind oarecare încordare în contra maghiarilor, care năzuiau să anihileze pe români, din punct de vedere naţional, şi care aveau coloarea albă în tricolorul roşu-alb-verde, al regatului ungar.

După ce au obţinut românii din Bucovina autonomia patriei lor, au adoptat, pentru dânsa, drept culori provinciale, bicolorul fostului voievodat al Moldovei, de care s-a ţinut ea, mai bine de patru sute de ani, bicolor pe care l-au consacrat, apoi, şi în marca Bucovinei, primită prin diploma împărătească din 9 decembrie 1862, iar ca distincţie naţională şi întru amintirea cooperării comune, de la 1848 şi 1849, despre care am vorbit, în §§ 10 şi 16, din broşura „O pagină din istoria Bucovinei”, au păstrat tricolorul de la 1848 al românilor ardeleni, înlocuindu-se, însă, culoarea albă, cu cea galbenă, de asemenea un semn de alipire către dinastia Habsburgilor şi către împărăţia Austriei.

Pe acest tricolor românesc bucovinean, roşu-galben-albastru (vânăt), pe lângă bicolorul provincial, albastru-roşu, şi pe lângă cel împărătesc, negru-galben, l-am întrebuinţat eu însumi, la flamurile folosite în excursiunile studenţilor gimnaziali, aranjate de mine între anii 1862 şi 1870. Era lucru prea firesc ca tot pe acest tricolor naţional românesc bucovinean să-l recomand, ca distincţiune naţională, şi studenţilor universitari, când aceştia voiră să întemeieze o societate academică de români, prin noiembrie 1875.

Constat faptul că, pe atunci, nimeni nu vedea ceva cu presupus în aceste nevinovate culori, atât de dragi românilor bucovineni, de

la cărturar, până la opincar. Drept dovadă despre aceasta este că şi guvernul local, de atunci, a aprobat şi a certificat statutele, atât pe ale Societăţii academice „Arboroasa”, cât şi pe ale Societăţii academice „Junimea”, care a înlocuit pe cea dintâi, statute în care era prevăzută purtarea tricolorului roşu-galben-albastru sau, cum se zicea acolo, roşu-auriu-albastru, înţelegând prin auriu o coloare galbenă ceva mai deschisă.

S-a compus, apoi, de studentul Ciprian Porumbescu, şi un imn festiv asupra acestui tricolor, care s-a publicat, în anul 1880, într-o broşurică, dimpreună cu alte cântece studenţeşti, care s-au cântat, întotdeauna, la întrunirile studenţeşti, unde era reprezentată şi universitatea, prin rectorul său şi prin mai mulţi profesori. Acest imn se cântă şi astăzi. Iată-i cuprinsul:

Cântecul Tricolorului

Trei culori cunosc pe lume
Ce Ie port ca sfânt odor;
Sunt culori cu vechi renume,
Suvenir de-un brav popor.

Roşu-i focul ce-mi străbate
Inima-mi plină de dor
Pentru Sfânta libertate
Şi al patriei amor.

Viitorul Românimii
Auriu va străluci,
Iar albastru-i că „Junimii”
Credincios în veci voi fi.

Pân' pe cer şi cât pe lume
Vor fi aste trei culori,
Vom avea un falnic nume
Şi un falnic viitor,

Iar când, fraţilor, m-oi duce
De la voi şi-o fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneţi
Mândrul nostru tricolor.

Pe acest tricolor românesc bucovinean îl poartă studenţii români universitari, cu cordea, la piept, cu roşu în sus, iar la steag îl ţintuiesc, de mănunchi, în poziţie perpendiculară cu el, şi tot cu roşu în sus. Prin purtarea Iui necontenită şi prin desele petreceri, aranjate de studenţii universitari, prin diferite locuri în Bucovina, acest tricolor a devenit foarte poporal şi este primit de toată suflarea românească, de acolo, ca propriul tricolor naţional.

Din cele expuse, până aici, se vede lămurit, că acest tricolor este un produs românesc curat bucovinean, inspirat de intenţiile cele mai patriotice faţă de tron şi dinastie, iar nu dictate de reaua voinţă, care zace în suspiciunile nefondate ale adversarilor noştri politici şi culturali.

În privinţa Regatului României, iată cum stau lucrurile, acolo, în privinţa Tricolorului. Voievodatul Moldovei avea, ca şi Bucovina de astăzi, în marca sa de stat, zimbrul cu trei stele şi bicolorul albastru-roşu, iar fostul voievodat al Ţării Româneşti, un vultur, cu crucea în cioc, şi bicolorul galben-roşu. Târziu, după împreunarea acestora, în anul 1859, într-un singur stat, mai întâi sub numele de Principatele Unite, s-a discutat mult, printre politicienii români şi în presă, că ce fel de marcă naţională să se dea noului stat şi care culori să figureze pe ea şi pe steaguri. Discuţia a fost îndelungată şi vioaie, mai ales între

Cezar Boliac şi C. A. Rosetti, prin ziarele „Buciumul” şi „Românul”. Abia după multe deliberări şi chibzuiri, s-a putut publica, tocmai în 8 martie 1872, un rescript domnesc, prin care s-au adoptat ca culori ale Principatelor Unite o combinare a culorilor fostelor voievodate, şi anume tricolorul albastru-galben-roşu, pe lângă alte însemne heraldice pe scut.

Acest tricolor s-a păstrat şi după proclamarea Independenţei, în 10/22 mai 1877, şi a regatului, sub titlul de România, în 14/26 martie 1881. La steag, flamura tricoloră se ţintuieşte, în România, de mănunchi, în poziţia paralelă a culorilor, cu mănunchiul şi cu albastru lipit de el, iar când se poartă ca cordea, albastrul tricolorului se pune în sus. Acest mod diferit al folosirii acestui tricolor, drept că identic în culori, dar neidentic în înşirarea şi întrebuinţarea lor la steaguri şi la cordele, arată apriat şi neîndoielnic neidentitatea lor heraldică, ca tricolor politic naţional.

Remarcăm aici faptul că, nici înainte, nici după introducerea mai târzie a acestui tricolor, din cauzele arătate, în marca şi la flamurile fostelor Principate Unite şi ale actualului regat al României, nimeni dintre adversarii noştri politici şi culturali n-a adurmecat în ambele aceste tricoloruri, politiceşte diferite, nişte tendinţe ascunse şi nemărturisite, nici la diligenţii regatului României, nici la bieţii români bucovineni. Cum devine, dar, că, în ziua de astăzi, tricolorul românesc bucovinean este atât de persecutat?

Iată explicarea acestui curios fenomen! Luptele românilor pentru autonomia Bucovinei şi pentru dezvoltarea ei, în marginile Constituţiunii Imperiale Austriece, au provocat, la unii neromâni interesaţi, o contra-luptă pentru neadmiterea şi, mai pe urmă, pentru nedezvoltarea acestei autonomii provinciale. Prin sancţionarea constituţională a autonomiei Bucovinei, curentul anti-autonomist şi-a văzut zădărnicite toate năzuinţele sale adversare, dar, ca cel ce este aproape de înecare, n-a dezarmat, ci îşi continuă lupta, opunându-se, acum, din răsputeri şi cu toate mijloacele permise şi nepermise, la

dezvoltarea autonomiei, pe toate terenurile politice şi economice, şi punând neîncetat românilor piedici, în dezvoltarea lor intelectuală naţională.

Acest curent adversar şi contrariu dezvoltării autonomiei Bucovinei, slab de tot, la început, s-a tot întărit, cu timpul, şi a devenit chiar periculos, de când dirigenţii lui au izbutit a aduna, în tabăra lor, pe cei mai de frunte locuitori neromâni din Bucovina. Aceasta s-a întâmplat pe la finele anului 1891 şi începutul anului 1892. De aici, înainte, s-a încins, între românii şi neromânii bucovineni, o luptă amarnică pentru existenţa lor naţională. Această luptă continuă şi astăzi, cu multă înverşunare, se tot înăspreşte neîncetat şi se poartă, din nefericire, de către unii, cu arme imorale, cu suspiciuni şi cu insinuări perfide, cu calomnii scârboase.

Iată un exemplu bătător la ochi! Văzând meseriaşii români din Cernăuţi că le merge foarte greu şi rău, cu meseriile ce le au, se sfătuiră împreună şi cu unii binevoitori, cu ce ar fi de făcut, ca să susţină şi să poarte, mai cu succes, lupta de concurenţă. Conveniră cu toţii ca să înfiinţeze, pentru apărarea intereselor lor sociale şi pentru cultivarea lor reciprocă, o societate de meseriaşi, sub numele de „Frăţia”. Statutele acestei societăţi, prezentate spre aprobare şi certificarea, în anul 1894, fură respinse de toate instanţele administrative, pe diverse motive, pe urmă şi pe acela că, pe steagul societăţii, se află tricolorul naţional românesc, roşu-galben-albastru, şi că aceste culori ar fi vădind o tendinţă politică[459]. Argumentele, prin care se învedera lămurit netemeinicia acestei insinuări gratuite, nu fură băgate în seamă nici de rău informatul Minister de Interne[460], de aceea făcură propunătorii statutelor recurs la Suprema curte judecătorească, instituită pentru curmarea conflictelor nerezolvate, spre mulţumirea părţilor de către

[459] *„Weil die in Aussicht genommene Vereinsfahne, wie aus dem vorgelegten colorirten Bilde zu entnehmen ist, die romanische Tricolore darstellt, worin eine unzulassige politische Tendenz zum Ausdruck gelangt” - Emisul guvernului i. r. al Bucovinei din 21 martie 1895, Nr. 330 Praes.*

[460] Emisul Ministerului de Interne, din 17 august 1895, Nr. 24161.

instanţele administrative.

Înalta Judecătorie Imperială i. r. a anulat decizia ministerială şi s-a pronunţat, în sentinţa sa din 14 ianuarie 1896, Nr. 354 ex. 1895, asupra întrebuinţării tricolorului românesc de pe steagul societăţii „Frăţia", cu următorul verdict semnificativ: „Facerea şi întrebuinţarea unui steag societar, ca atare, nu poate fi recunoscută nici ca contrară legii sau dreptului, nici ca periculoasă pentru stat, şi, pe lângă aceasta, în statutele prezentate, îndreptăţirea comitetului societăţii, respectiv a preşedintelui ei, de a încuviinţa întrebuinţarea publică a steagului Societăţii nu este socotită aşa, nici nu este aşa stilizată, încât acest drept să poată vătăma îndreptăţirile autorităţilor, ba, încă mai mult, o atare intenţie s-a deschis, în § 21 din statute, prin aceea că, în urma observării făcute întâi, s-a intercalat dispoziţia că dirigentul Societăţii numai în marginile legilor existente va încuviinţa întrebuinţarea steagului.

Prin această stilizare a statutelor, sunt îndeajuns garantate drepturile guvernului, fiindcă, după această stilizare, dreptul statutar al dirigenţei Societăţii, relativ la steag, nu mai poate fi rău înţeles, într-acolo adică, că el ar putea dărâma îndreptările guvernului, întemeiate în legi.

În genere, nici n-ar fi trebuit să se ceară punerea în statute a unor dispoziţiuni asupra culorilor steagului; pe lângă aceasta, însă, poate vedea Judecătoria Imperială expresia unei tendinţe politice cu atâta mai puţin, cu cât acest steag ni se înfăţişează drept ca o icoană pestriţă, dar nu ca un tricolor".

De la 1894, încoace, n-au mai încetat suspiciunile răuvoitoare, pornite, asupra românilor bucovineni, de către cei interesaţi şi cu musca pe căciulă; ele continuă şi astăzi, în 1899, cu o cutezare neruşinată şi uimitoare. Acum, adversarii politici şi răuvoitorii românilor bucovineni nu făcut un pas mai departe; ei încearcă să sugestioneze guvernanţilor noştri, de jos, până sus, hidoasa fantasmă că tricolorul

românesc bucovinean, roşu-galben-albastru, purtat, cu atâta fală şi însufleţire, de toată suflarea românească din Bucovina şi, în special, de către membrii Societăţii academice „Junimea", ar fi identic cu tricolorul albastru-galben-roşu al vecinului regat al României, şi apoi caută să facă pe cei sugestionaţi să creadă cum că românii bucovineni ar fi capabili de vreo neloialitate.

Bieţii!, se fac a uita că românii, întotdeauna şi fără abatere, s-au luptat, pentru tron şi împărăţie, începând cu luptele acesteia cu împăratul Napoleon I, când românii bucovineni au făcut o legiune de voluntari, sub căpitanul Calmuţchi, apoi tot pentru tron şi împărăţie şi-au vărsat românii austrieci sângele, în 1838, în lupta cu maghiarii, în 1859, cu italienii, în 1866, cu prusacii şi în 1877, cu bosniacii. Deci, la împăratul şi la politicienii deştepţi şi luminaţi ai împărăţiei, calomniile suspicioşilor noştri nicicând nu vor avea trecere!

Aceste suspiciuni maliţioase mi-au adus aminte de un fapt istoric, din mai 1848, pe care ni-l istoriseşte A. Papiu-Ilarian, în opul şi tomul citat, pp. 179-189. Aici este vorba despre ivirea daco-românismului la românii austro-ungari, despre care le-am arătat, la § 10, din broşura citată, „O pagină din istoria Bucovinei", că s-au manifestat, prin august 1848, prin o deputaţiune la curtea împărătească şi la parlamentul constituant din Viena. Această poamă politică, ne spune A. Papiu-Ilarian, că a creat-o popa săsesc Roth, însă nu cu intenţia curată, ca să nutrească cu ea pe bieţii români, năzuitori spre înfiripare, ci cu scopul nemărturisit de a se folosi, mai târziu, de ea, spre a-i nimici politiceşte, suspicionându-i în toate chipurile, şi tot cu neloialitatea, pe la guvernanţii de atunci din Ardeal şi din Viena, după cum se poate vedea aceasta din înfocata polemică, ce a urmat în organele săseşti şi româneşti din 1849 şi 1850[461].

Această poamă delicioasă, oferită românilor, în mai 1848, de către saşii ardeleni, prin popa Roth, a devenit astăzi o fantasmă

461 *Bucovina pro* 1849*, Nr. 30 p. 166, 178; Nr. 32 p. 178; Nr. 45 p. 286; pro* 1850*, Nr. 2, Nr. 9, Nr. 19, Nr. 21, Nr. 22, Nr. 28. Nr. 33-36.*

îngrozitoare pentru adversarii politici şi culturali ai românilor din Bucovina, fantasmă de care ei se folosesc, de un timp, încoace, cu puţină dibăcie, spre a speria, cu dânsa, pe toţi guvernanţii noştri, de jos, până sus, şi spre a-i îndupleca ca să se ridice, cu energie, în contra nevinovaţilor români bucovineni / 17/30 octombrie 1899 / **Dr. I. G. Sbiera** (***Calendarul Minervei***, 1905).

Cuprins